

ဂါး ဒေါက်တာသန်းထွန်း မြန်မာ့သို့တာ | ၈၂

ဒေါက်တာသန်းထွန်း

မြန်မာဆိုတာ

"သမိုင်းဆိုတာ မအာ အောင်လို့သင်တာဖြစ်တယ်။ မြန်မာသမိုင်းဟာ ပုံပြင်
နဲ့ သမိုင်းခွဲမရအောင်တွဲနေတယ်။ စာသင်ကျောင်းတွေမှာ ဆရာနဲ့တပည့်တွေပါ
အဖြစ်အပျက်နဲ့ ပုံပြင်ကို မခွဲတတ်အောင်ရှိနေတယ်"

ဒေါက်တာသန်းထွန်း

ဒီအကြောင်းအရာက နည်းနည်းတော့ လေးပါတယ်။ ဒါပေမယ့် မြန်မာနိုင်ငံမှာနေတဲ့ မြန်မာ လူမျိုးတိုင်းသိထားသင့်တယ်ထင်လို့ ရှာဖွေလို့ရသမျှလေးတွေတင်ပေးလိုက်တာပါ။ တကယ် လို့ စိတ်ဝင်တစား လေ့လာလိုတဲ့သူများ ရှိခဲ့ရင်လည်း အချက်အလက်တွေ အလွယ် တကူ ရှာဖွေလို့ လွယ်စေရန် ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီ တော့ပစ်အောက်မှာ ရှိတဲ့ အကြောင်းအရာ အများစုကို မြန်မာ့သတင်းဆက်သွယ်ရေးနည်းပညာအဖွဲ့ MyanmarISP ကနေ ရရှိပါတယ်။

၂၀၀၄ ခု၊ ဇူလိုင်လမှာ ပထမ အကြိမ် မုံရွေး စာအုပ်တိုက် အမှတ်စဉ် (၁၃၄) အဖြစ် ထုတ်ဝေ ဖြန့်ချိခဲ့တဲ့ ဒေါက်တာ သန်းထွန်းရဲ့ "မြန်မာ့ သမိုင်းပုံ" Myanmar History Told in Pictures စာအုပ်မှနေ "မြန်မာ အကြိုသမိုင်း" အခန်းကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာ့အကြိုသမိုင်း (၁)

မြန်မာ့သမိုင်းကို သက်ကြီးစကား သက်ငယ်ကြား မဟုတ်တဲ့၊ သဘာဝ ယုတ္တိ မတန် တာတွေ ပုံပြင်သက်သက် ပြောခဲ့တာတွေကို ဖြုတ်ပစ်သင့်ပေမဲ့ မဖြုတ်ခဲ့တဲ့၊ ဖြည့်သင့် တာတွေကိုလည်း မဖြည့်ခဲ့တဲ့၊ ပုံပြင်နဲ့ သမိုင်းနဲ့ ခွဲမရအောင်တွဲနေတဲ့ သမိုင်းပုံပြင်တွေ မဟုတ်တဲ့၊ ဒီ မြန်မာ့မြေထဲကတူးဖော်ရရှိတဲ့ အထောက်အထားတွေကို ကိုးကားပြီး ရေးသား ထားတဲ့ "မြန်မာ့အကြိုသမိုင်း" အကြောင်းကိုရသလောက် စုစည်းတင်ပြလိုက်တာ ဖြစ်ပါ တယ်။ ဒါတွေအပြင် ရှေးနှစ် သန်းပေါင်း များစွာက မြန်မာ့ မြေပေါ်မှာ ရှင်သန် နေထိုင်ခဲ့ကြ တဲ့ သတ္တဝါတွေနဲ့ ရေမြေတောတောင်အနေအထားနဲ့ပတ်သက်တဲ့ အသစ်တွေ့ရှိချက်တွေ ကိုလည်း စုစည်းပေးထားပါတယ်။

ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်အနောက်ကုန်းလျှောက် ပဒတ်လိုက်(ပြဒါးလင်း) အမှတ်(၁)မှာ နံရံဆေးရေး ရှိတယ်။ အဲဒီ အရုပ်တွေဟာ အရင်အနှစ် ၂၀,၀၀၀ က ၁၀,၀၀၀ အတွင်းရေးဆွဲ ခဲ့တာတွေ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာ့အကြိုသမိုင်း လေ့လာရေးက နုသေးတော့ ဒီမှာ တွေ့ ထားတဲ့ ကျောက်ဖြစ် ရုပ်ကြွင်းနဲ့ ကျောက်လက်နက်တွေကနည်းသေးတယ်။ ဒီတော့ရှေးလူတွေရဲ့အနေအထိုင် အစားအသောက် အခြေအနေတွေကို စုံအောင်မပြောတတ်သေးပါ။ တခြားကလေးလာ ပြီးသမျှနဲ့စပ်ဟပ်ပြီး သရုပ်ဖော်ရမှာဖြစ်ပါတယ်။ အောက်ကလူဆင့်ကဲ ဖြစ်စဉ်ပုံမှာ မြန်မာဘက်က အညာသား ဆိုတာ ဂျာဗာလူ၊ ဘောဂျင်လူနဲ့ တတန်းတည်း ဟိုမိုအီရက်တပ်စ် (မတ်ရပ်လူ) အဆင့် ရောက်ပြီးပါပြီ။ သူနဲ့ ဆိုင်တဲ့ အထောက်အထားတွေအရ အရင် အနှစ် ၄၀၀,၀၀၀ က စပြီး ရှိနေပါပြီ။

တခြား ဒေသတွေမှာတွေ့ရတဲ့ လူတွေလိုပဲ အညာသားရဲ့ ဘဝကိုလည်း နေရာဒေသ ဆိုင်ရာ သဘာဝအနေအထားက ပုံသွင်းပေးမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ တမျိုး ပြောရရင် သူ့နေရတဲ့ အပူပိုင်း တောထဲကစားလို့ ဖြစ်တဲ့ အပင်၊ အသီး၊ အရွက်၊ အခေါက်၊ အမြစ်တွေကို စားမယ်။ သူ့လိုပဲ အပင်တွေမှရတဲ့ အစာကိုစားတဲ့ (အခု မျိုးတုံးပြီ ဖြစ်တဲ့) အကောင်တွေကို လူက သတ်ဖြတ်စားမယ်။ ရေအိုင်ရေကန်တွေက ရေချိုငါးကို များစားမယ်။ အပူအအေး၊ မိုး၊ လေနဲ့ သတ္တဝါကြီးတွေရဲ့ အန္တရာယ်က ကင်းလွတ်အောင် ဂူထဲမှာ ခိုအောင်း နေမယ်။ သူ နေထိုင် ခဲ့တဲ့ နေရာက မြန်မာ အထက်ပိုင်း ဖြစ်လို့ သူ့ကို ခပ်လွယ်လွယ် အညာသားလို့ နာမည် ပေးထား ပါတယ်။ သူက မုဆိုးတံငါ ဖြစ်ပါတယ်။ တခြားအမျိုးက မိန်းမကို အတင်း ဖမ်းယူ လာပြီး အိမ်ရာထူထောင်မယ်လို့ ပြောနိုင်ပါတယ်။

တကယ်က ရန်သူလာတိုက်ပြီဆိုလျှင် မိန်းမတွေကပြေးရပုန်းရတယ်။ ရန်သူအသာရပြီ ဆိုရင် အထီးကိုသတ်၊ အမကိုသားမယား ပြုမြဲ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် ရှေးလူတွေဟာ ကိုယ့်အမျိုး ထဲကမိန်းမကိုမယူဘဲ အမျိုးလွတ်တဲ့ မိန်းမကိုခိုးယူ ပေါင်းသင်းတယ်လို့ ပြောနိုင်ပါတယ်။

ရှေးဦး လူတွေရဲ့ မိသားစုမှာ အမျိုးသမီးက ထားရာမှာနေဆိုသလို အောက်တန်းကျတဲ့အနေ မျိုးနေရတယ်လို့ ထင်ရင် မှားမယ်။ လင်မယား ဖြစ်တဲ့ အခါ ကိုယ်စီကိုယ်ငှကိုယ်စွမ်းရာဝင်ပြီး အိမ်ထောင်ဝန်ကို ထမ်းကြရမယ်။ သားမယား အသားစားရဖို့ လင်ယောက်ျားက အမဲ လိုက် တယ်။ သားကောင်က အမြဲလိုသလောက် သတ်ရမယ် မဟုတ်ပါ။ မယားက တောလည်ပြီး စားကောင်းမယ့် အသီးအရွက်၊ အခေါက်အမြစ်နဲ့ငှက်ဥရှာပေးပါမှ နေ့စဉ်မှန်မှန် စားသောက် ရမှာ ဖြစ်တယ်။ ပြီးတော့ မိန်းမက မျိုးဆက်သစ် ရအောင် ကလေး မွေးပေးတယ်။

ဒီလို ကိုယ်စီကိုယ်ငှစွမ်းရာက အမှုထမ်းတာကို ခါတိုင်းပြောနေကျ တာဝန်ဝေထားတယ်လို့ ပြောရင် အတိအကျမမှန်ပါ။ လင်ရောမယားပါပူးတွဲပြီး မိသားစုအစားအစာနဲ့ အန္တရာယ် ကင်းဖို့တာဝန်ယူကြတာဖြစ်တယ်။ အဲဒါအပြင် အမျိုးသမီးကြောင့်လူတိုးပွားတယ်။ လူများရင် လုပ်သားများလာမယ်။ လက်နက်ကိုင်ပြီး ရန်အန္တရာယ်ကို တွန်းလှန် ပေးမယ့်သူပိုများလာ မယ်။ ဒါကြောင့်သားမွေးပေးသူကိုတလေးတစားထားပြီး ဆက်ဆံမယ်လို့ တောင် ယူဆစရာ ရှိပါတယ်။ သူ့ကြောင့် မိသားစုဟာကြီးထွားပြီး အားကောင်းလာပါတယ်။ ဂူနံရံမှာ အမျိုးသမီး ကဏ္ဍကို တလေးတစား နေရာပေးထားပုံကို တဘက်စာမျက်နှာမှာပြထားပါတယ်။

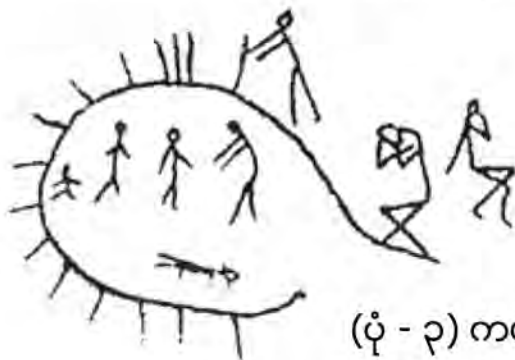
(ပုံ - ၁)

ကိုယ်ဝန်ရှိတဲ့ မိန်းမကို ဂရုတစိုက် စောင့်ရှောက်ပြီး သားဖွားတဲ့အခါ အသေအပျောက် နည်းအောင် ဂရုစိုက်မယ်လို့တောင် မှန်းဆနိုင်ပါတယ်။ (ပုံ - ၂)

(ပုံ - ၂) ကိုယ်ဝန်အရွယ် အဆင့်ဆင့်နဲ့ ကိုယ်ဝန်ဆောင်မိန်းမတွေ

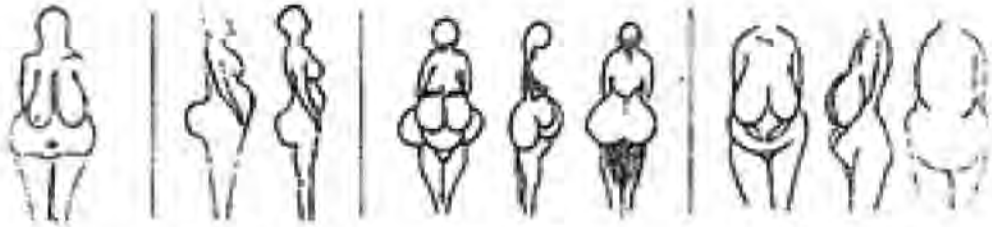
သားသမီးငယ်ငယ်နဲ့သေရင်လူတစ်စုလုံးအတွက် ဝမ်းနည်းစရာဖြစ်တယ်လို့ ယူဆကြပါတယ်။

(ပုံ - ၃) ကလေးအလောင်းကို မြေချသင်္ဂြိုဟ်ပုံ

အမျိုးသမီးပုံ အငယ်လေးတွေကို (မလှပေမယ့်) ဗိနပ်စ် ခေါ်ကြတယ်။ ဒီပုံလေးတွေက ခေါင်းသေးသေး၊ မျက်နှာမပီမသာ၊ လက်သေးငယ်ပြီး ရင်၊ ဗိုက်နဲ့တင်ပါးဆုံ အဆမတန် ကြီးတာကို တွေ့ရတတ်တယ်။ လိင်ကိုလည်း ထင်ရှားပေါ်လွင်စေတယ်။ ကျောက်ဟောင်း ခေတ် လူတွေ နေထိုင်ခဲ့တဲ့ အရပ်တွေမှာ ဗိနပ်စ်ကို ရုပ်လုံး ရုပ်ပြား နံရံဆေးရေး အမျိုးစုံ တွေ့ရတတ်ပါတယ်။ ကျောက်ဟောင်းကာလက လူတွေဟာအင်မတန်လိုလား တမ်းတကြပုံ ပေါ်ပါတယ်။ (ပုံ - ၄)

ဆဗိဂနနိ ဗိနပ်စ်   လော့ဆယ်   ဝေါလဲန်ဒေါ့စ်

အန်တာစစ်စတာနိတ

ဂြိမလဒီ

ခြုံခိုမိန်းမ

လက်စပူရှု

ကိုစတီယဲန်ကီ

မြန်မာမြေက မုဆိုး တွေဟာ တောကျွဲ၊ မွေးရှည်ဆင်၊ ရေခဲ သမင်နဲ့ ဝက်ဝံလို အကောင်ကြီး တွေကို သတ်ခွင့်ရမယ်ထင်ပါနဲ့။ အဲဒီ အကောင်တွေက သမပိုင်းရုံမှာမှ ရှိတတ်တာ မျိုးပါ။ ဒီမှာလည်း အခု ကျွဲ၊ နွား၊ ကြွဲ၊ ဆင်၊ ဆိတ်၊ မြင်း၊ သမင် ဆိုတဲ့ သတ္တဝါ တွေရဲ့ အထက် ရှေးသတ္တဝါကိုပဲ ကိုယ်နဲ့ နီးစပ်တဲ့ တောထဲမှာ လိုက်လံ ဖမ်းဆီး သတ်ဖြတ်ရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ တချို့အကောင်ရဲ့ပုံကို ပဒတ်လိုက် (ပြဒါးလင်းဂူ) အမှတ် (၁)ရဲ့ အလယ်နံရံမှာ တွေ့ရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။

ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့် အနောက် ကုန်းလျှောက်က ပဒတ်လိုက် (ပြဒါးလင်း) အမှတ် (၁) မှာ နံရံ ဆေးရေး ရှိတယ်။ အဲဒီ အရပ်တွေဟာ အရင်အနှစ် ၂၀,၀၀၀ က ၁၀,၀၀၀ အတွင်း ရေးဆွဲ ခဲ့တာတွေ ဖြစ်ပါတယ်။

ရှေးဟောင်း ကာလက လူရိုင်းတွေ သုံးတဲ့ လက်နက် ဆိုရင် ကျောက်သက်သက် မဟုတ်ဘဲ၊ သစ်သား တင်းပုတ်တွေ၊ ဝါးချွန်တွေ၊ လောက်လွှဲတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျောက်ဟောင်း ကိရိယာကို ခေတ်ကိရိယာနဲ့ ရှင်းပြမှ ဒါတွေကို ဖြစ်အောင် ဘယ်လိုလုပ်ပြီး၊ ဘယ်လို အသုံး ချမယ်ဆိုတာ မှန်းဆနိုင်မှာ ဖြစ်ပါတယ်။

စင်းလုံးချော သွေးထားတဲ့ လက်ပုဆိန်တစ်ခုကို ချင်းတွင်းမြစ် အနောက်ဘက်ကမ်း မုံရွာ တဖက် မိုးကြိုးပြင်မှာ (ကောက်) ရတယ်။ အဲဒီ ကျောက်ဖိစပ်ဖူး လက်နက်မှာ ကျောက်သစ် ကာလ လယ်သမား၊ ယာသမားဟာ သားငါး စားရဖို့ မုဆိုး တံငါ တပိုင်း လုပ်နေရတုန်း ဆိုတဲ့ သက်သေခံချက် တစ်ခုကို တွေ့ရတယ်။ လေးမြားကို မိုးများက မိုးပါး ကာလ ကို အကူး၊ အရင် အနှစ် တသောင်း အထက်ကပဲ တီထွင် သုံးစွဲခဲ့ကြတာ ဖြစ်လို့ အမဲလိုက်ရာမှာ ရှေးကထက် ပိုပြီး ကျင်လည်လို့ သားကောင်အရ များမယ်။

အခုလို ခေတ်ကာလ ရောက်တော့ ရန်ဖြစ်ကြရင်လည်း နှစ်ဖက်စလုံး လေးမြား စွဲကိုင်ပြီး တိုက်ခိုက်ကြမယ် ထင်ရပါတယ်။ မြန်မာ တံငါ တွေဟာ ကနေ့ထိ ကျောက်ခေတ်ဟောင်းက တံငါတွေ သုံးခဲ့တဲ့ ဝါးယက်သွဲလို ငါးဖမ်း ကိရိယာတွေ သုံးနေကြဆဲ ဖြစ်တယ်လို့ ယူဆ ပါတယ်။ အဲဒီ ကိရိယာ တွေက ကြမ်း၊ ခရာ၊ ဆင်လိမ်၊ ဆောင်း၊ ဆုတ်ကပ်၊ ဒိုင်းဝန်း၊ မောင်း၊ ပက်ခွံပုံ၊ ရင်ကွဲမြူး အစရှိသဖြင့် ဖြစ်ပါတယ်။

ကျောက်ခေတ်သစ် တော်လှန်ရေး စပြီး ဆိုရင် လူတွေဟာ လွင်ပြင်မှာ ရှိတဲ့ သစ်တောကို ခုတ်ထွင်ပြီး စိုက်ခင်းတွေ လုပ်တယ်၊ ရွာတည်တယ်၊ တိရစ္ဆာန် မွေးတယ်။ အနောက် အာရှမှာ ဆိုရင် ကျောက်ခေတ်သစ်ဟာ အရင်နှစ် ၉၀၀၀ က ၅၀၀၀ အထိ ရှည်ကြာ ခဲ့ပါတယ်။ မြန်မာမှာ ဆိုရင် အရင် အနှစ် ၈၀၀၀ လောက်က ဆန်ကို စိုက်ပျိုး စားသောက် ကြမယ်လို့ ထင်ရတယ်။ ပြီးတော့ ကျောက်သစ် ကာလဟာ အရင် အနှစ် ၃၀၀၀ အထိ ရှိနေ သေးတယ်လို့ ထင်ရတယ်။ အပင် စိုက်တာနဲ့ အကောင် မွေးတာ ဘယ်ဟာက အရင် ကျသလဲ ပြောဖို့ ခက်ပါတယ်။ ပြိုင်တူလည်း ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။

လောက်လွဲ

တင်းပုတ်

အနှောင့်ပါတဲ့အသွား

ဆောက်၊ စို့

အနှောင့်ပါတဲ့ချွန်း(မြား)

ဗထက်ချိုင့်စားသွား

အရိုးပါးဟက်ချွန်း

လှံပစ်ဂေါက်

သားရေအထူအပါးညီတဲ့ ကျင်းပေါက်

အရိုးမှိုန့်

ချစ်စား

ရွက်ချွန်း၊ စားသွား

အမင်းတပ် ချွန်း(မြားသွား)

လွန်သွား၊ စူး

လှေဝမ်းပုံချစ်စား ဦးပိုင်း

စပ်လှေ ရောပုံ ဦးချွန်း ချစ်စား

ကျောက်စွယ် သွား

ဖွဲသား ထက်ဝက်

လခြမ်းစ

လေးဖက် မညီစ

သုံးဖက်မညီစ

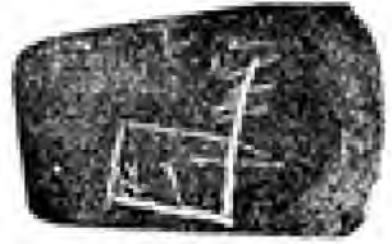
မြားခေါင်း

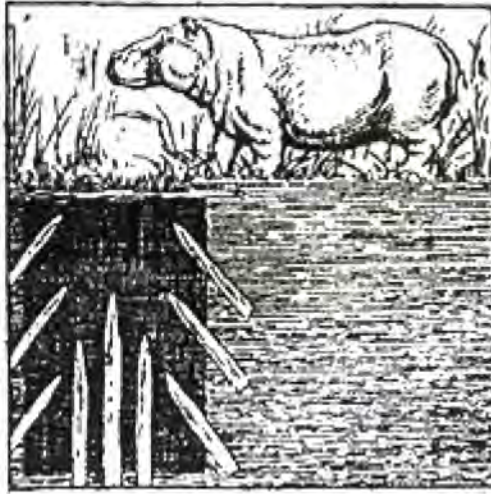
ကျောက်သေးကိရိယာ (မူလအရွယ်အတိုင်း)

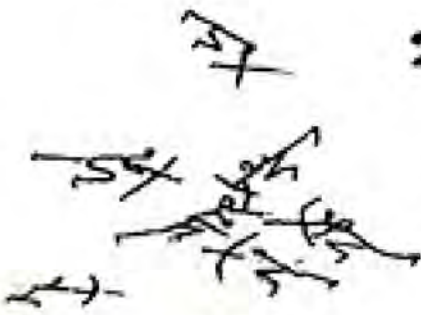
ချင်းတွင်းမြစ်အနောက်ဘက်ကမ်း၊ မုံရွာတစ်ဖက်ရှိ မိုးကြိုးပြင်မှာ
 (ကောက်ရတဲ့) ကျောက်ပုဆိန်ပေါ်မှာ ထင်ထင်ရှားရှား
 ရေးခြစ်ထားတဲ့ သုတ်ကိုင်း ထောက်ချောက်ပုံ

မိုးကျလုံ

ဝှက်ကျင်း

လေးသည်ချင်းတိုက်ကြပုံ

ငါးတွေအများကြီးထပ်ဆွဲထားပြီး
 အပေါ်ဆုံးက ထုံးရည်ကြည်
 အခါခါဖုံးလို့ တစ်ကောင်မျှ
 အပီအသပုံမပေါ်တော့ပါ

သားရေလှေ

ဝေလငါး

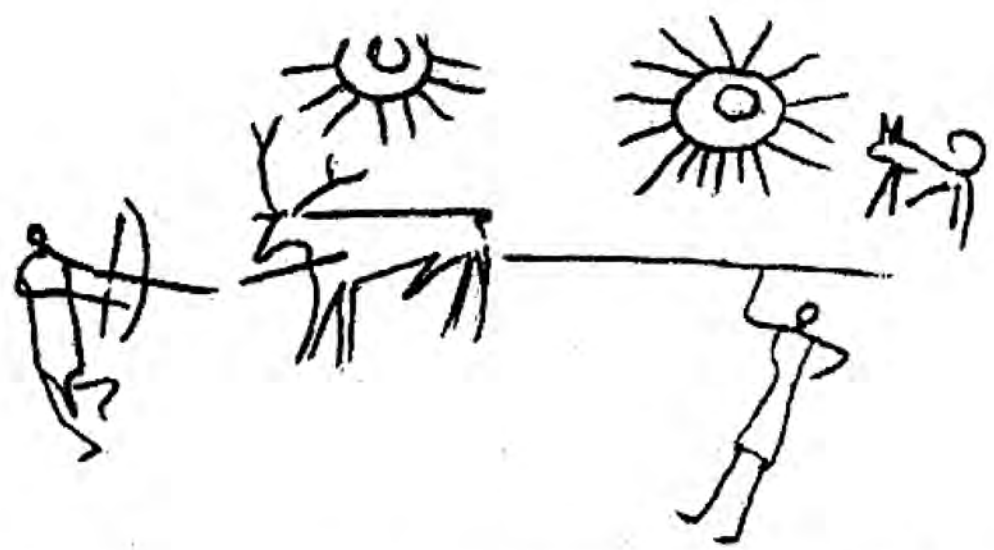
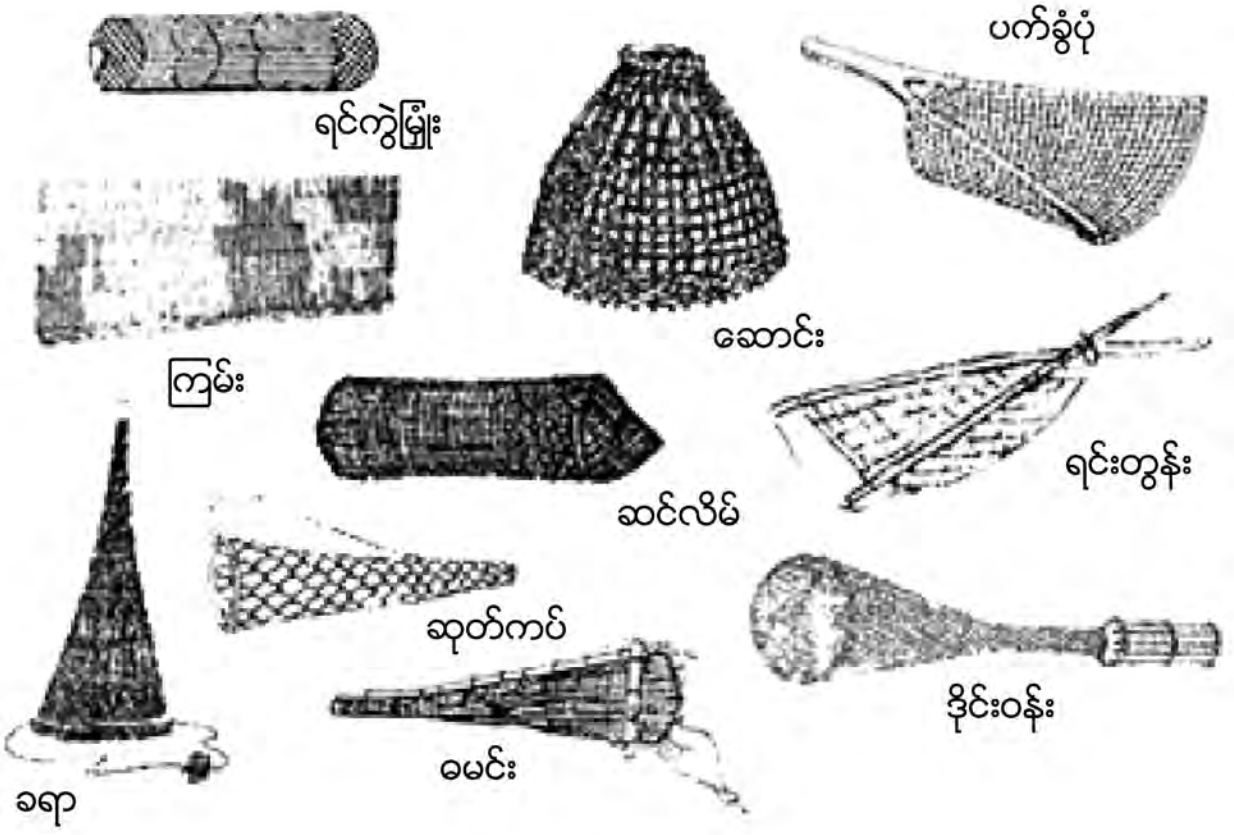

ပင်လယ်ဖျံ

ထရောက်
 (ဆာစွန်မျိုးဝင်ရေချိုငါး)

သစ်ခေါက်လှေပေါ်က ငါးကို မှိန်း/ဝါးချွန်နဲ့ ထိုးဖို့စောင့်နေပုံ

သမင်ကို လေးသမားယောက်ျားက လှံကိုင်မိန်းမ၊ ခွေးအကူအညီနဲ့ ဖမ်းယူပုံ
 (နေနှစ်စင်း အဓိပ္ပါယ်က ပထမတစ်ရက်ပစ်၊
 ဒုတိယတစ်ရက်မှ အသေကောင်ကိုရှာလို့ရတယ်လို့ ရည်ညွှန်းပုံရပါတယ်)

တိရစ္ဆာန် မွေးတဲ့ ရက်စဉ် သမိုင်းကို ကြည့်ပါ။

လူမွေး တိရစ္ဆာန် အစောဆုံး စနိုင်တဲ့ ကာလ၊ ဒေသ အရင်နှစ်

ခွေး	၁၄၀၀၀	ပါလေဂဝရ၊ အီရန်
သိုး	၁၁၀၀၀	ဖိလစ်ပိုင်၊ အီရတ်
နွား	၉၇၀၀	အနောက်သဲကန္တာရ၊ အီဂျစ်
ဆိတ်	၉၅၀၀	အလိကို့စ်၊ အီရန်
ဝက်	၉၀၀၀	ကယိုန၊ တာကီ
ပူး	၈၀၀၀	အယကုချိုချို၊ ပီရူ
ပိုးကောင်	၅၅၀၀	စိယင်ထွန်၊ တရုတ်
လမ	၅၅၀၀	အဲန်ဒီယင်ကုန်းမြင့်၊ ပီရူ
မြည်း	၅၀၀၀	နိုင်ငံမြစ်ဝှမ်း၊ အီဂျစ်
ဘို့နှစ်ဘို့ ကုလားအုတ်	၅၀၀၀	တောင်ပိုင်း ရုရှ
ဘို့တဘို့ ကုလားအုတ်	၅၀၀၀	စဥဒါ၊ အာရေဗျ
မြင်း	၅၀၀၀	ယူကရိန်း၊ ရုရှ
ပျား	၅၀၀၀	နိုင်ငံမြစ်ဝှမ်း၊ အီဂျစ်
ကျွဲ	၄၅၀၀	အိန္ဒိယမြစ်ဝှမ်း၊ ပါကစ္စတန်
ဘဲ	၄၅၀၀	အနောက်အာရှ
ယက် (မွေးရှည်နွား)	၄၅၀၀	တိဘက်
ကြက်	၄၀၀၀	အိန္ဒိယမြစ်ဝှမ်း၊ ပါကစ္စတန်
ကြောင်	၃၆၀၀	အီဂျစ်
ဆင်	၃၅၀၀	ဟရပူ၊ ပါကစ္စတန်
ငန်း	၃၅၀၀	ဂျာမနီ
ရေခဲသမင်	၃၀၀၀	ပရိတ်စ်ချိုင့်ဝှမ်း၊ ဆိုင်ဗေရီယ

ဟာရစ် ၁၉၈၅၊ ၁၆၄၊ ပီဇော့ ၁၉၅၂၊ ၁၅၇

စိုက်ခင်းအစောဆုံး စနိုင်းတဲ့ ကာလ၊ ဒေသ အရင်းနှစ်

အစေ့နှစ်ခြမ်းကွဲ ပဲအမျိုးမျိုး	၈၅၀၀	ဂျာမို၊ အီရတ်
သစ်တော်သီး/ပန်းသီး	၈၅၀၀	ရှုတ်လ်ဟုယုတ်၊ အနောက်အာရှ
ဂျုံ	၈၀၀၀	ဂျာမို၊ အီရတ်
စပါး	၈၀၀၀	အရှေ့တောင်အာရှ
ဘာလီ	၆၀၀၀	ဖယုမ်၊ အီဂျစ်
ဆပ်၊ လူး၊ နံစားပြောင်း (Millet)	၅၀၀၀	ဂျမ်ဒ်နာ့စရ်၊ အီရတ်
စပါး (ဆည်ရေသောက်)	၃၀၀၀	ဗီယက်နမ်၊ အရှေ့တောင်အာရှ

အရေးပါတဲ့ လက်နက်ကိရိယာနဲ့သုံးစားကုန်ပေါ်ဦးစ ကာလဒေသ အရင်နှစ်

ခြင်းတောင်း	၁၀၉၀၀	ရှုလီဒါဂူ
လေးမြား	၁၀၀၀၀	ရှုတဲလ်ဟုယုက်၊ အနောက်ဘက်အာရှ
သားရေအိတ်	၁၀၀၀၀	အနောက်အာရှ
ထန်းရေ	၁၀၀၀၀	မြန်မာအလယ်ပိုင်း၊ အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း
ထန်းလျက်	၁၀၀၀၀	မြန်မာအလယ်ပိုင်း၊ အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း
အိုး၊ ကရွတ်ခွေ	၈၈၀၀	ရှုတဲလ်ဟုယုက်၊ အနောက်အာရှ
ပေါင်မုန့်နဲ့ ဘီယာ	၈၅၀၀	ကောက်ပဲဖြစ်ထွန်းတဲ့ နေရာတိုင်း
ကော်ဇော	၇၆၉၀	အနောက်အာရှ
ပင်လယ်ကူးလှေ		ခိရောက်တိယ၊ ဆိုင်ပရပ်စ်
ပိနပ်စ် (အဆီထူတဲ့ရင်သား)		
ဗိုက်သား၊ တင်ဆုံသားကြီး		

ကြီးနဲ့ အရုပ်ငယ်	၁၀၀၀၀	အာဖရိက၊ အာရှ၊ ဥရောပအနှံ့
ချည်ငင်အထည်ရက်	၆၅၀၀၀	ဖယုမ်၊ အီဂျစ်
ချည်ထည်	၆၅၀၀၀	ဖယုမ်၊ အီဂျစ်
မြေစိုက်ရက်ကန်း	၆၅၀၀၀	အီဂျစ်
အိုးထိန်းစက်	၅၂၅၀၀	အူ၊ ဣရန်
ဘီးတပ်လှည်း	၅၀၀၀	အနောက်အာရှ
နို့စားနွားမခြံ	၅၀၀၀	အနောက်အာရှ
ရိုးရာနတ်ကိုး (ပုံတူခေါင်း)	၅၀၀၀	အနောက်အာရှ
နွားဆွဲထွန်	၅၀၀၀	ဟမာဂိယ၊ ရုမေနီယ
လုံးထွင်းလှေ	၄၀၀၀	ဒိန်းမတ်
နို့စားနွားမခြံ	၃၀၀၀	ဥရောပ

လက်တွန်းကြိတ်ဆုံ

နောက်တစ်မျိုးကြိတ်

ဆုံနဲ့ကျည်ပွေ

ကျောက်ကြိတ်

ဆုံ(လက်ဆုံ)

ခြေတောင်းရက်သလို တစ်ခွေပေါ်တစ်ခွေရစ် တင်ထားတဲ့ မြေအိုး

လက်ညှပ်

မောင်းကျောက်

မောင်းတုံး

မောင်းခွက်

သစ်သားညှပ် ကျောက်သွားတပ် တံစဉ်

ပိုင်းဝင့်တဲ့ရစ်

ခံကျောက် ကြိတ်ကျောက်

ဆုံနဲ့ကျည်ပွေ၊ ဂျာမို

ပေါင်းလုံးလှည်းကြီး (ပုံစံငယ်) တောင်ရုရှ

ပေါင်းနဲ့လှည်းငယ် တောင်ရုရှ

ဘေးတိုက်မြေစိုက်ရက်ကန်းစင် ပန်းကန်လုံးအတွင်းကရေးတဲ့ပုံ ပဒရီ၊ အီဂျစ်၊ ယခင်အနှစ် ၆၄၀၀ ခန့်

လှည်းကြီး(ပုံစံငယ်) တြိအလက်တီ

ရှည်ရှည်ကျဉ်းကျဉ်းပြိုင်လှေ၊ ထုံးစံ စပ်မပါတဲ့ ရှေးခေတ်သစ် လုံးထွင်းလောင်း

ချပ်ဘီး

မြန်မာ့ဓလေ့ (Myanma Culture)

မြန်မာ့သမိုင်းအကျဉ်း (Myanma History in Brief) (၁)

The WAVES မဂ္ဂဇင်း Vol 4, September, 2006 မှ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ "မြန်မာ့ဓလေ့ Myanma Culture (မြန်မာ့သမိုင်းအကျဉ်း Myanma History in Brief)" ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

အကြိုသမိုင်း။ ။ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံဟုခေါ်သော နေရာတွင် ယခင်အနှစ် ၄၀၀,၀၀၀ လောက်က လက်နက်ကို အသုံးပြုတတ်ပြီဖြစ်သော ရှေးလူများနေထိုင်ခဲ့ကြသည်။ ရာသီဥတုမှာ ယခု အခါထက် ပို၍အေးသည်။ မိုးမှာ၊ ယခုထက် သုံးဆယ့် ခြောက်ဆယ့် ပိုသဖြင့်၊ မိုးစွေကာလဟု ခေါ်ရပါသည်။ ယခင်အနှစ် ၂၀၀,၀၀၀ လောက်မှစ၍ ထိုရှေးလူများသည် လက်နက် လုပ် တတ်သော အဆင့်သို့ ရောက်လာသည်။ အလွန်အေးသော မြောက်လေကို ကြောက်သဖြင့်၊ တောင်စောင်းများ၌ တောင်ဘက်သို့ အပေါက် လှည့်သော ဂူများတွင်သာ နေကြသည်။ ယခင်အနှစ် ၄၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ လူအစစ်များ ဖြစ်လာ ကြသည်။ မွန်ဂိုလွိုက်မျိုး ဖြစ်ပါ သည်။ ရာသီဥတုမှာ ယခင်အနှစ် ၁၀,၀၀၀ မှ စ၍ တဖြည်း ဖြည်း ယခု ရာသီဥတုမျိုး ဖြစ်လာ ပါသည်။ ယခင်အနှစ် ၁၁,၀၀၀ ခန့်က၊ ထိုသူများ နေခဲ့သော ပြဒါးလင်းဂူတွင် သူတို့ ရေးဆွဲခဲ့ သော ကျောက်ခေတ်ဟောင်း နံရံ ပန်းချီကား တို့ကိုတွေ့နိုင်ပါသည်။ ယခု ဆင်၊ ဝက်၊ သမင် တို့နှင့် တူသော ပုံများ၊ အရိုးသာ ဖော်ပြသော ငါးနှင့် လက်ဝါးပုံများကို ရေးဆွဲခဲ့သည်။ ဂူတွင်း မှ မြင်ရသော နေထွက်ပုံမှာ၊ ရှုခင်းကား ဖြစ်မည်ထင်ရပါသည်။

ယခင်အနှစ် ၉,၀၀၀ မှ ၃,၀၀၀ အထိ ကျောက်သစ် ကာလ အတွင်း၊ စိုက်ပျိုးရေးနှင့် တိရစ္ဆာန် မွေးမြူရေး စတင်ပေါ်ပေါက်လာပါသည်။ မြစ်ဝှမ်းမြေပြန့်တွင် ရွာများတည်၍၊ အိမ်ဆောက် ကာ နေထိုင်ကြပြီ ဖြစ်ပါသည်။ ကျောက်ခေတ်ကာလ နောက်ပိုင်းတွင် အိုး လုပ်တတ်သည်။ လေးသောဝန်ကိုဆွဲရန် လှည်းနှင့်နွားရှိလာသည်။ လက်နက်တွင်လေးနှင့်မြား ပေါ်လာသည်။

အစသမိုင်း။ ။ ယခင်အနှစ် ၃,၀၀၀ လောက်မှစ၍ မြို့တည်သောအဆင့်သို့ ရောက်လာပါ သည်။ အစောဆုံးဟုထင်ရသော မြို့မှာ၊ ယခု ကုမဲမြို့ အနီးရှိ မိုင်းမော မြို့ဟောင်းဟု ခေါ် သောမြို့ဖြစ်ပါသည်။ ယခင်အနှစ် ၂,၁၀၀ ကမြို့ဟုယူဆသည်။ ထိုနောက်ယခု တောင်တွင်း ကြီး မြို့အနီးရှိ ဗိဿနီး မြို့ဟောင်းဟုခေါ်သော မြို့ဖြစ်သည်။ ယခင်အနှစ် ၂,၀၀၀ က မြို့ဟု

ယူဆသည်။ ယခု ဝက်လက်မြို့ အနီးရှိ ဟန်လင်း မြို့ဟောင်းမှာ ယခင်အနှစ် ၁,၇၀၀ မှ မြို့ဖြစ်သည်။ မော်ဇာအနီး သရေခေတ္တရာ မြို့ဟောင်းမှာ ယခင် အနှစ် ၁,၆၀၀ က မြို့ဖြစ်သည်။ သရေခေတ္တရာမြို့တည်သူများကို ပျူလူမျိုးဟု ခေါ်ပါသည်။

မြန်မာ့သမိုင်းအကျဉ်း (Myanma History in Brief) (၂)

ပျူခေတ်။ ။ ပျူလူမျိုးများသည် ယနေ့ မြန်မာတို့နှင့်အမျိုး တူသောအုပ်စုတစု ဖြစ်ပါသည်။ ပျူတို့ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံခေါ်သော နေရာကို မြန်မာတို့ထက် စော၍ ရောက်ရှိနေထိုင်သူများ ဖြစ်ပါ၍၊ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်းမြေပြန့်တွင်နေသည်။ အိန္ဒိယမှရောက်လာသော သာသနာ ပြုတို့ ကျေးဇူးဖြင့်၊ ဗြာဟ္မဏဘာသာနှင့် ဗုဒ္ဓသာသနာကိုရယူလျက် ပျူဘာသာစကားကို အိန္ဒိယ အက္ခရာများအသုံးပြုကာ စာရေးနည်းပညာကို ခရစ်(၇)ရာစုမှစ၍ တတ်မြောက်လာ ကြပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်းတွင် ခရစ် (၄) ရာစု နှစ်မှ စ၍ (၉) ရာစုနှစ် အထိကာလကို ပျူခေတ်ဟု ခေါ်သည်။

မွန်လူမျိုး။ ။ ဧရာဝတီ မြစ်ဝ၊ စစ်တောင်း မြစ်ဝနှင့် သံလွင်မြစ်ဝဖြစ်သော မုတ္တမဝန်းကျင် နေရာများတွင် ယနေ့ ဗီယက်နမ်နှင့် ကမ်ဗူချတွင် နေသူတို့နှင့် အမျိုးတူသော မွန်လူမျိုးသည် ခရစ်နှစ်မပေါ်မီကပင် လာရောက်နေထိုင်ကြသည်။ ပျူလူမျိုးကဲ့သို့ပင် အိန္ဒိယခေလေ့ကို လက်ခံ၍ ဗြာဟ္မဏသာသနာဝင်နှင့် ဗုဒ္ဓသာသနာဝင်များဖြစ်လာ၍၊ ခရစ်(၈)ရာစုနှစ်လောက် တွင် စာရေးနည်းပညာကို တတ်လာသည်။ ပျူတို့နှင့်အတူ မွန်တို့ကို နန်ကျောင်တို့က ခရစ် (၉) ရာစု နှစ်ဝက်ခန့်တွင်လာရောက်တိုက်ခိုက်၍ ပျူမြို့တော်၊ မွန်မြို့တော်တို့ကို ဖျက်ဆီး သည်။ ပျူနှင့်မွန်တို့၏ နိုင်ငံရေးတန်ခိုးကျဆင်းပြီးသည့်နောက်မှ၊ ခရစ်(၉)ရာစုနှစ် နောက်ပိုင်း တွင် မြန်မာလူမျိုးတို့ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ဝင်ရောက်လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ပျူခေလေ့၊ မွန်ခေလေ့ကို မြန်မာတို့ ရရှိလျက်၊ မြန်မာနိုင်ငံတွင်းသို့ ရောက်ရှိလာပြီး နောက်မှ မြန်မာတို့ ဗုဒ္ဓသာသနာဝင်များ ဖြစ်လာကြသည်။

မြန်မာလူမျိုး။ ။ မြန်မာတို့သည် တပိန်မြစ်ဟု ခေါ်သော မောမြစ်ညာ ဒေသတွင် နေထိုင် ခဲ့ကြ၍ ခရစ် (၉) ရာစု နှစ်နောက်ပိုင်းတွင် ရှမ်းကုန်းမြင့်မှ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဆင်းလာနေထိုင်ကြသည်။ ပထမကျောက်ဆည်နယ်နှင့်မင်းဘူးနယ်များကို သိမ်းယူပြီးနောက် ပုဂံကို ဗဟိုပြု၍ နိုင်ငံတည်ထောင်သည်။

ဗုဒ္ဓ သာသနာဝင်များ ဖြစ်လာသည်။ ခရစ် (၁၁) ရာစု နှစ်လယ်ခန့်တွင် အားကောင်းသော နိုင်ငံကို တည်ထောင်နိုင်ကြသည်။ ထိုအခါမှ စ၍ မြန်မာစကားကို အိန္ဒိယမှ ရောက်လာသော အက္ခရာကိုသုံး၍စာရေးတတ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာအဆောက်အအုံများစွာတည်ဆောက် ခဲ့သည်။ ပုဂံခေတ်ခေါ်သော ခရစ်(၁၁)ရာစုနှစ်နှင့် (၁၃)ရာစု နှစ်များအတွင်း ကျောက်စာ များစွာ ရေးထိုး ခဲ့သဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပုဂံခေတ်ခေလေ့ကို ကောင်းစွာသိရှိ နိုင်ပါသည်။ ခရစ် (၁၃) ရာစု နှစ်အကုန်တွင် မွန်ဂိုတို့ ဝင်ရောက် တိုက်ခိုက်သဖြင့် ပုဂံနိုင်ငံ ပျက်စီးရပါသည်။

ပုဂံ ပျက်စီး ပြီးနောက် ခရစ် (၁၄) ရာစု နှစ်အတွင်း၌ ပင်းယသည် မြို့တော်ဖြစ်လာသည်။ ထို့နောက် စစ်ကိုင်းလည်း မြို့တော်ဖြစ်လာသည်။ နောက်ဆုံး ၁၃၆၅ မှ စ၍ အင်းဝသည် မြန်မာ တို့၏ မြို့တော်ဖြစ်သည်။ ခရစ် ၁၇၅၁ တွင် မွန်တို့ဖျက်၍ အင်းဝ ပျက်စီးသည်။ အင်းဝ ခေတ်တွင် မြန်မာစာပေများစွာ ထွန်းကား တိုးတက်သည်။

အင်းဝနိုင်ငံ၏ နောက်တွင်ပေါ်သောမင်းဆက်ကို ကုန်းဘောင်မင်းဆက်ဟု ခေါ်သည်။ ၁၇၅၁ မှ ၁၈၈၅ အထိကို ကုန်းဘောင်ခေတ်ဟု ခေါ်ပါသည်။ မြန်မာတို့၏ နိုင်ငံရေး အာဏာ အမြင့်ဆုံး ကာလ ဖြစ်သည်။ အနုပညာ စာပေလည်း များစွာ တိုးတက်သည်။ အင်္ဂလိပ်တို့ ရောက်လာသဖြင့် ၁၈၈၅ မှ စ၍ မြန်မာတို့ အင်္ဂလိပ်လက်အောက်ခံ ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ၄ ဇန်နဝါရီ ၁၉၄၈ ရောက်သော အခါမှ မြန်မာတို့ အင်္ဂလိပ် လက်အောက်မှ လွတ်မြောက်သည်။

မြန်မာ့သမိုင်းတွင် အထူးထင်ရှားသောအချက်များမှာ

(၁) မြန်မာတို့သည် ခရစ်(၁၁) ရာစုနှစ်မှစ၍ ဗုဒ္ဓသာသနာကို လက်ခံခဲ့၍ မည်သည့်ကိစ္စမဆို ဗုဒ္ဓ သာသနာကို ထိပ်တန်းကထား၍ စဉ်းစားဆောင်ရွက်သောလေ့ကို ရခဲ့ပါသည်။

(၂) မျိုးရိုးစဉ်ဆက်မှာ တိဗက် တရုတ်နှင့် နီးစပ်သဖြင့် တရုတ်ဘက်မှ ဓလေ့များစွာလည်း မြန်မာ တို့ယခုတိုင် ဆက်လက်၍အသုံးပြု နေပါသည်။

(၃) ခရစ်(၁၉) ရာစုနှစ်မှစ၍ ဥရောပဓလေ့ ထိုးဖောက်လာသဖြင့် ခေတ်သစ် မြန်မာနိုင်ငံ ထူထောင် ရာတွင် ဥရောပ ဓလေ့ များစွာကို ယူငင် အသုံးပြုလျက် ရှိပါသည်။

(၄) ခေတ်အခါအလျောက် ဓလေ့များပြောင်းလဲသော်လည်း အစဉ်အလာ ဓလေ့ကို တတ်နိုင် သလောက် ထိမ်းရန် မြန်မာ တမျိုးသားလုံး ကြိုးစားလျက် ရှိပါသည်။

(၅) ယခုတိုင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် မြို့နေလူဦးရေနည်း၍ တောနေလူဦးရေ များသည်။ စက်ရုံ အလုပ်သမားထက် တောင်သူလယ်သမား ဦးရေများသည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံသည် ယနေ့အထိ တောနေလူတို့၏ လယ်သမားနိုင်ငံ ဖြစ်ပါသည်။

(၆) မြန်မာနိုင်ငံတွင် အတူတကွ နေသော လူမျိုးများမှာ -
ကချင်၊ ကယား၊ ကရင်၊ ချင်း၊ ဗမာ၊ မွန်၊ ရခိုင်၊ ရှမ်း တို့ ဖြစ်၍ ကိုးကွယ်ယုံကြည်သော သာသနာများမှာ -
ခရစ် သာသနာ၊ ဗုဒ္ဓ သာသနာ၊ မူဆလင် သာသနာ၊ ဟိန္ဒူ သာသနာတို့ အပြင် နတ် ကိုးကွယ်ခြင်းလည်း ရှိသေးသဖြင့်

(က) လူမျိုး အလိုက် ရိုးရာ ဓလေ့ကို ထိန်းသိမ်း နိုင်အောင် အားပေး ကူညီကြခြင်းနှင့်

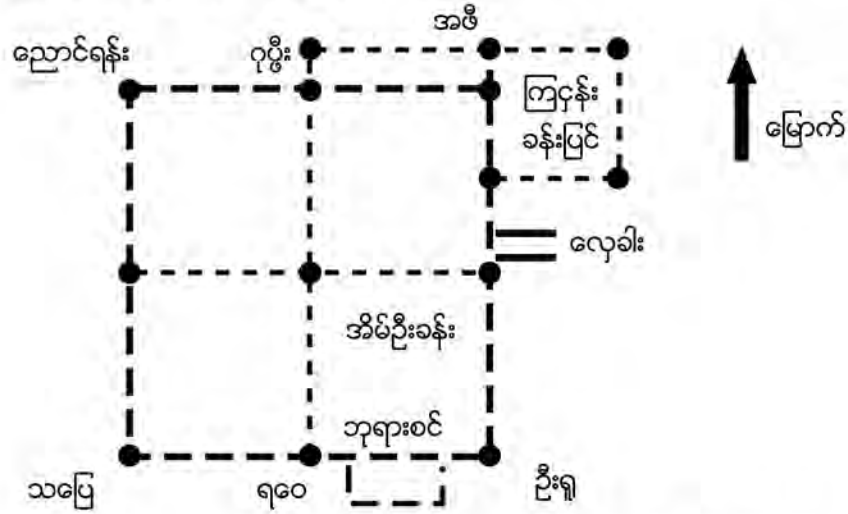
(ခ) ယုံကြည်မှု အလိုက် လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ် ခွင့်ရှိရန် ဂရုပြုခြင်း တို့မှာ မြန်မာနိုင်ငံ တွင်း၌ လူတိုင်း အထူး ဂရုပြုသော အချက်များ ဖြစ်ပါသည်။ ဗမာတို့မှာ အများစု ဖြစ်၍ ဗမာ့ ဓလေ့မှာ အထူး ထင်ရှားသော်လည်း အမျိုးအလိုက်၊ ယုံကြည်မှုအလိုက် အုပ်စုဓလေ့များ မှာလည်း ယှဉ်ပြိုင် ထွန်းကားလျက်ပင် ရှိပါသည်။

မြန်မာတို့ နေအိမ်

ရွာတည်ခြင်း။ ။ ယခင် အနှစ် ၁၁,၀၀၀ အထိ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံဟု ခေါ်သော ဒေသတွင် နေသည့် လူတို့သည် တောင်စောင်း၌ ရှိသော ဂူတို့တွင် နေခဲ့ကြသည်။ တောင်ဘက်တွင် အပေါက်ရှိသော ဂူကို ရွေး၍ နေလေ့ ရှိပါသည်။ ရှမ်းကုန်းမြင့် အနောက်ဘက် တောင်စောင်း တွင်ရှိသော ပြဒါးလင်းဂူမှာ ထင်ရှားသော သာဓက ဖြစ်သည်။ ယခင် အနှစ် ၁၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ စိုက်ပျိုး မွေးမြူရေး ပြုလုပ် တတ်ကြပြီ ဖြစ်သောကြောင့် မြစ်ဝှမ်း မြေပြန့်သို့ ဆင်းလာကာ ရွာများ တည်ကြသည်။ ယခု ရန်ကုန်၊ ပြည်၊ သရက်၊ မကွေး၊ ရေနံချောင်း၊ ပုပ္ဖိုး၊ လက်ပံခြေပေါ်၊ ထန်းမကုန်း၊ တောင်သမန်၊ ရွှေစာရုံ၊ တောင်ပြုံး၊ မိုးကုတ်၊ မြစ်ကြီးနား စသော နေရာများတွင် ရွာဟောင်းများ ရှိကြောင်း ရှေးဟောင်း သုတေသန အရ သိရသည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဝါး၊ သက်ကယ်နှင့် ဓနိ ပေါသဖြင့် အိမ်ဆောက်သော အခါ အောက်အရပ် တွင် ဝါးအိမ်၊ ဝါးကြမ်း၊ ဓနိမိုး၊ အညှာအရပ်တွင် ဝါးအိမ်၊ ဝါးကြမ်း၊ သက်ကယ်မိုး အိမ်များ ကို ဆောက်လုပ်နေထိုင်ကြပါသည်။ မိုးများသဖြင့် အိမ်ကိုမြေမှမြှင့်၍ အဆင့်ပြုလုပ် နေရသည်။ အိမ်နှင့်တွဲလျက် မီးဖိုခန်းပြုလုပ်ရန်အစီချသည်။ ရေအိုးထားရန်ခန်းပြင် ထုတ်သည်။ ဆင်း၊ တက်ရန် လှေကားတပ်သည်။ ရေချိုးခန်းနှင့် အိမ်သာကို အိမ်နှင့် တပါတည်း ထားလေ့မရှိ။ အိမ်ဆောက်သော အခါ သုံးပင် နှစ်ခန်း ဆောက်သည်။ အိမ်တိုင် ထူလျှင် ဦးရှု၊ ကြာငှန်း၊ ညောင်ရန်း၊ သပြေ၊ ရဝေ၊ ဂုဗ္ဗိးဟု အစဉ်လိုက် ထူသည်။

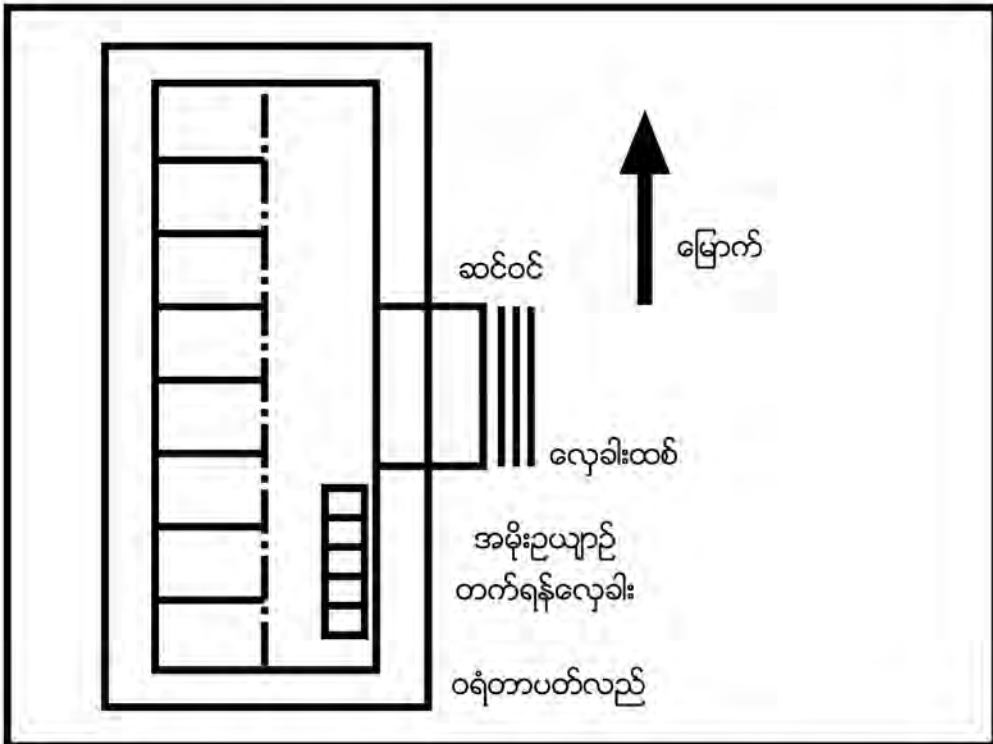

အိမ် လှေကား ထစ်ကို စုံ, မတတ်၊ မ, သာတတ်သည်။ ရွာကို ခြံပတ် ပိုင်း၍ ကာရံသည်။ ရွာတရွာတွင် အိမ်ခြေ သုံးအိမ်မှ အထက် ရှိသည်။

မြို့တည်ခြင်း။ ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေးအကျဆုံး မြို့များမှာ -

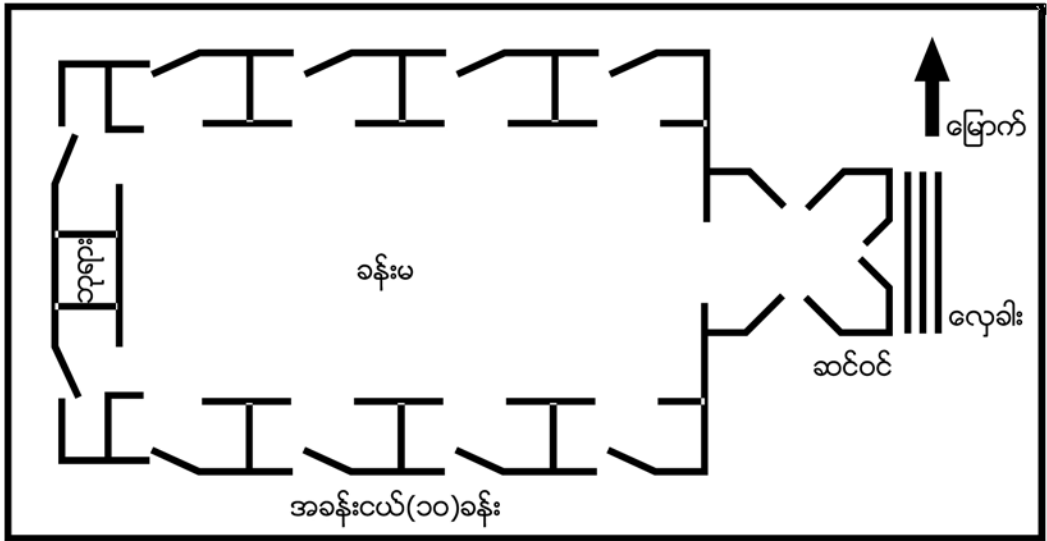
- (၁) မိုင်းမော၊ ယခု ဂူမဲမြို့အနီးတွင်ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၂၀၀၀) ကျော်က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၂) ဗိဿနီး၊ ယခု တောင်တွင်းကြီး မြို့အနီးတွင် ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၂၀၀၀) က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၃) ဟန်လင်း၊ ယခု ဝက်လက်မြို့ အနီးတွင် ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၁၇၀၀) က တည်သောမြို့ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၄) သရခေတ္တရာ၊ ယခု မော်မြို့အနီးတွင် မော်ဇာခေါ်သည်။ ယခင်အနှစ် (၁၆၀၀) က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။

ထိုမြို့များတွင် သစ်၊ ဝါး၊ သက်ကယ်ကို သုံး၍ အိမ်များကို တည်ဆောက်မည် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် အုတ်တိုက်များသာ ကျန်ရစ်ပါသည်။ ဗိဿနီးမှ အုတ်တိုက်အိမ် တခုမှာ အခန်းရှစ်ခန်း၊ ခန်းမ၊ ဆင်ဝင်၊ ဝရံတာ၊ ပတ်လည် ရှိသည့်အပြင် အမိုးဥယျာဉ် ရှိသည်။

အခန်းငယ်ရှစ်ခန်း၊ ခန်းမ၊ ဆင်ဝင်၊ ဝရံတာပတ်လည်နှင့် အမိုးဥယျာဉ်ရှိသော ဗိဿနီးတိုက်

ပုဂံမြို့ကို ယခင်အနှစ် (၈၀၀) ကတည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟုယူဆသည်။ ပုဂံမြို့မှာလည်း သစ်၊ ဝါးအိမ်များပေါ်မည် ဖြစ်သော်လည်း အုတ်တိုက်များသာကျန်ပါသည်။ အုတ်တိုက်ကို အလယ်ခန်းမ ထား၍ အခန်းငယ်များ ရံလျက် ဆောက်လေ့ရှိပါသည်။

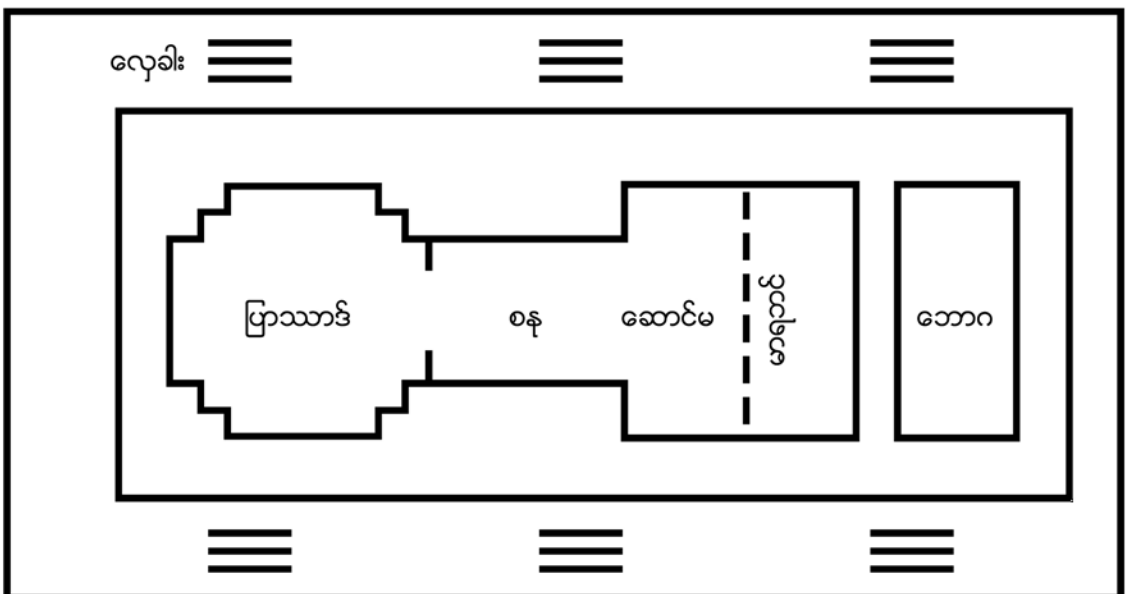

ပုဂံကုလားကျောင်းခေါ် တိုက်ကျောင်း

မြန်မာ ဗုဒ္ဓသာသနာ ဘုန်းကြီးကျောင်းကို ဆောက်သောအခါ -

- (၁) ပြာသာဒ်
- (၂) စန
- (၃) ဆောင်မနှင့်
- (၄) ဘောဂ

ဟူ၍ အပိုင်းလေးပိုင်းပိုင်းကာ ဆောက်လေ့ရှိသည်။

မြန်မာဗုဒ္ဓဘာသာ ဘုန်းကြီးကျောင်း

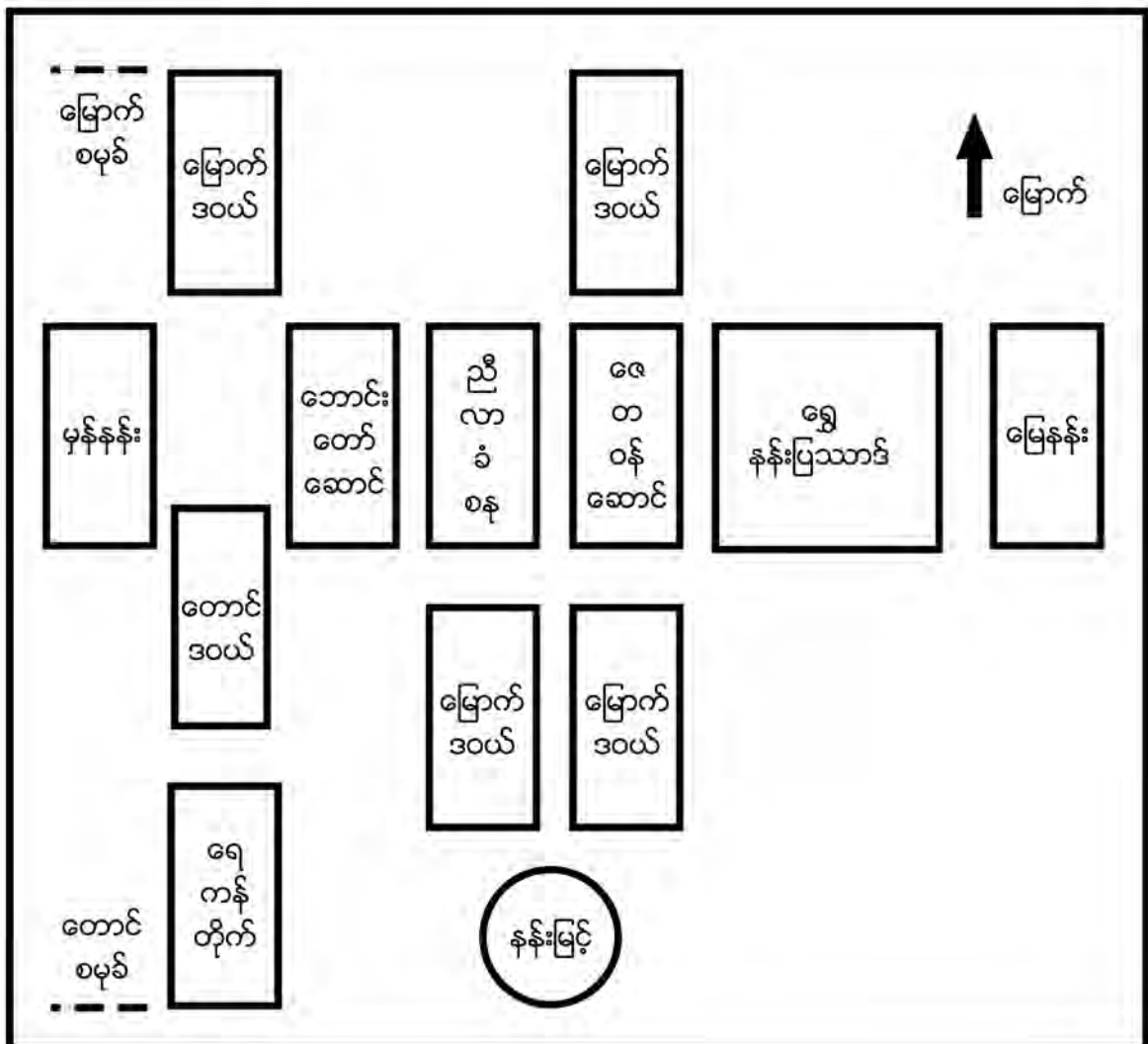

မြန်မာမင်းတို့ နန်းတော်ဆောက်သောအခါ ပုဂံခေတ် ခရစ်(၁၁)ရာစုနှစ်မှစ၍ အမြဲပင် သစ်နန်းတော်သာဆောက်သည်။ မြေအုတ်၊ ကျောက်အုတ်တို့ဖြင့် ဆောက်သည်ကို မတွေ့ရပါ။ ပြာသာဒ်တို့ကို ဗုဒ္ဓသာသနာ ဘုန်းကြီးကျောင်းများမှာကဲ့သို့ပင် ပုံဖော်သဖြင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းနှင့်နန်းတော်မှာ လှပတင့်တယ်ခြင်းအဆင့်တူညီသည်ဟု ပြောနိုင်ပါသည်။ ဤကဲ့သို့ သစ်ဖြင့်သာ နန်းတော်ဆောက်သည်မှာ

(၁) မြန်မာတို့ သစ်သား ပန်းပုပညာတွင် ထူးချွန်သောကြောင့်တကြောင်း

(၂) မြန်မာနိုင်ငံ ရာသီဥတုနှင့် အသင့်တော်ဆုံးဖြစ်သဖြင့်တကြောင်း

ဤအကြောင်း နှစ်ကြောင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်မည်ဟုထင်ရပါသည်။ မန္တလေးတွင် ၁၅၅၉ က တည်ဆောက်ခဲ့သော နန်းတော်မှာ ကျယ်ပြန့်သော မြေကွက်တခုတွင် လှပသောအဆောင်များစွာကို ပူးတွဲ ဆောက်လုပ် ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

မန္တလေးနန်းတော် ဖွဲ့စည်းပုံ

မှန်နန်းမှအနောက်ဘက်သည် မိဖုရားတို့အတွက် သီးသန့်ထားသောအပိုင်း ဖြစ်၍ သာမန်အားဖြင့် ယောက်ျားမဝင်ရသောနေရာဖြစ်ပါသည်။ အိမ်၊ ဘုန်းကြီးကျောင်း၊ ဘုရားကျောင်း နှင့် နန်းတော်တို့တွင်၊ မှတ်သားရန် ထူးခြားချက် တခုမှာ မည်သည့် အဆောက်အဦ တွင်မျှ မြေညီထပ် (သို့မဟုတ်) ပထမ အဆင့်ထက် ပို၍ ဒုတိယထပ်၊ တတိယထပ် စသဖြင့် မရှိခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ဘုရား၊ ရဟန်း၊ မင်း စသော မြင့်မြတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အပေါ်၌ မည်သူမျှ မနေရ၊ မနေသင့်ဟူသော အယူအဆပင် ဖြစ်ပါသည်။ နောင်အခါ အိန္ဒိယနှင့် ဥရောပအိမ်ပုံစံများကို ယူ၍ အိမ်ကို နှစ်ထပ် ဆောက်သော အခါ၌ပင် အိမ်၏ အရှေ့ပိုင်းတွင် အပေါ်ဆင့် မရှိစေရအောင် ပုံစံတမျိုးထွင်၍ဆောက်ပါသည်။ အိမ်၏ နောက်ပိုင်း၌သာ အထက်ဆင့်ထားသောအိမ်ကို (မွန်)အိမ်ဟု ခေါ်လေ့ရှိပါသည်။ အိမ်တွင် အဆင့်နှစ်ဆင့်ထားခြင်း၊ အိမ်ရှေ့တွင်ဆင်ဝင်ထားခြင်း၊ ဝရံတာ ပတ်လည် ကပ်ခြင်း၊ အိမ်ရှေ့လှေကား၊ နောက်ဖေးလှေကား ဟူ၍ လှေကား နှစ်စင်း တပ်ခြင်း တို့မှာ ၁၉ ရာစုနှစ် နောက်ပိုင်း တွင်မှ ပေါ်ပေါက် လာခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ပြင် အိမ်နှင့် တပါတည်း ရေချိုးခန်း၊ အိမ်သာခန်းနှင့်သိုလှောင်ခန်းများ ထားခြင်းကို နောက်ပိုင်းခေတ်ပေါ် အဆောက်အဦ များ၌ သာတွေ့ရပါသည်။

မြန်မာတို့ အဝတ်

မြန်မာတို့သည် တိဗက်တရုတ်ဘာသာစကားအနွယ်ဝင် လူမျိုးများဖြစ်ခြင်းကြောင့် ရှေးအခါက တိဗက် (သို့မဟုတ်) တရုတ်တို့နှင့်အဝတ် ဝတ်ပုံချင်း၊ တူရန် အကြောင်းရှိပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ဆံပင်ရှည်ထားကာ ဆံပင်ကိုစည်းနှောင်ထားရန် အဝတ်တခုကိုသုံးမည်။ ကိုယ်ဝတ် အင်္ကျီပွပွကို ဝတ်မည်။ ဘောင်းဘီကို အောက်ပိုင်း အတွက် သုံးမည်။ အမျိုးသား၊ အမျိုးသမီး ဝတ်ဆင် ပုံချင်း များစွာ ခြားနားလှမည် မဟုတ်ပါ။

ခရစ် (၉) ရာစုနှစ် အကုန် လောက်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဝင်ရောက် နေထိုင်ကြသော အခါ ရာသီဥတု အေးသော သမပိုင်း ဒေသမှ ရာသီဥတု ပူသော အပူပိုင်း ဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့ နေထိုင်ရပြီ ဖြစ်သောကြောင့် ယခင် အသုံးပြုသော ခန္ဓာကိုယ် အားလုံးကို ဖုံးအုပ်သည့် အဝတ်အထည်များ မလိုတော့ပါ။ ထို့ပြင် အိန္ဒိယ ယဉ်ကျေးမှုကို

ကိုးကွယ် ယုံကြည်မှု အစပြု၍၊ အထင်ကြီးလျက် လက်ခံစ ပြုလာသော အခါ အိန္ဒိယ ဓလေ့နှင့် အကျုံးဝင်သော အဝတ် တန်ဆာ တို့ကို ယူငင် သုံးစွဲ လာကြသည်။ အထူးသဖြင့် အောက်ပိုင်း အဝတ် ဖြစ်သော ဘောင်းဘီကို စွန့်၍ အိန္ဒိယ၏ အဝတ် အချို့ကို အခြေခံလျက် ယောကျာ်းတို့အတွက် ပုဆိုး၊ မိန်းမတို့အတွက် ထဘီကို တီထွင်အသုံးပြုလာပါသည်။ ယောကျာ်းတို့ အတွက် ပုဆိုး အပြင် လုံချည်ကိုလည်း တောင်ပိုင်း အိန္ဒိယ အမျိုးသား တို့ကို တုလျက် ယူငင် ဝတ်ဆင်ကြမည် ဖြစ်ပါသည်။

သာမန်အရပ်သားများတွင် အဝတ်ဆင်ပြင်ရာ၌ တရုတ်ဓလေ့နှင့် အိန္ဒိယဓလေ့ ပေါင်းစပ် လျက်ရှိသလို နန်းဓလေ့တွင်လည်း ဓလေ့နှစ်မျိုး ပေါင်းစပ်လျက်ရှိခဲ့ရပါသည်။ ဥပမာ၊ သဘင်ပွဲ တက်သောအခါ ဝတ်ရသည့်ဝတ်စုံတွင် ပေါင်းဝတ်လုံတို့မှာ တရုတ်ပုံစံ များသော် လည်း စလွယ်နှင့် ခြေနှင်းတို့မှာ အိန္ဒိယပုံစံပင် ဖြစ်ပါသည်။

မြန်မာတို့ မြန်မာမြေပြန့်သို့ ရောက်သောအခါ ကိုယ်ခန္ဓာတွင် လှပဆန်းကျယ် သော အရပ်များထိုးနှံသော ထိုးကွင်းဓလေ့ ရရှိလာပါသေးသည်။ ထိုးကွင်းမှာ လှပစေလို၍ ထိုးသည့် အပြင် ဓားပြီး၊ တုတ်ပြီးစသဖြင့် အစွမ်းသတ္တိထူးကိုရမည် ယုံကြည်လျက် ဂါထာနှင့် အင်အားများကို ရေးထိုးသည်လည်း ရှိပါသည်။

ပုဂံခေတ်မှစ၍ ဘုရားဂူကျောင်း နံရံတို့တွင် ဆေးရေးပန်းချီကားများရှိသဖြင့် အဝတ်ပုံစံများ ကို ခေတ်အလိုက် အတိအကျ သိရှိရပါသည်။

ဒေါက်တာသန်းထွန်း၏ စာတမ်းများ

မြန်မာသစ်

၂၀၀၁ ခုနှစ်၊ ဧပြီလမှာ မုံရွေး စာအုပ်တိုက်က ထုတ်ဝေ ဖြန့်ချိတဲ့ 'ဒေါက်တာ သန်းထွန်း ဖုကုအိုကသွား မှတ်တမ်း' စာအုပ်က ဒေါက်တာ သန်းထွန်း ရေးသားတဲ့ "မြန်မာသစ်" စာတမ်းကို ပြန်လည် ကူးယူ ဖော်ပြတာ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာသစ်

မြန်မာသစ် ဆိုတဲ့ နာမည်ကို တွေ့တော့ ခေတ်သစ် မြန်မာပဲလို့ အဓိပ္ပာယ် ပြန်မိပါတယ်။ မြန်မာတွေ ခေတ်သစ်ကို ဘယ်အခါက စပြီး ဝင်လာသလဲ ဆိုတဲ့ မေးခွန်းကို မေးမိ ပါတယ်။

ကမ္ဘာ့ သမိုင်းမှာ ၁၅ ရာစုနှစ်ဟာ ခေတ်လယ်ကုန်လို့ ခေတ်သစ် စပြီးလို့ ပြောကြရတယ်။ ခေတ်ဟောင်း (Classical) ကုန်တော့ ရောမ အင်ပါယာ ပျက်သုဉ်းတယ်။ ခေတ်လယ် (Mediaeval) ကုန်တော့ ဘာသာရေးစစ် (Religious War) နဲ့ အဆုံး သတ်တယ်။ ဆိုလိုတာက ခေတ်လယ် တခုလုံး သာသနာ ယုံကြည်မှုကို အကြောင်းပြပြီး သာသနာ ပြုတယ်။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကို နှိပ်ကွပ်တယ် ဆိုပြီး သွေးချောင်း စီးအောင် သတ်ဖြတ် ကြတယ်။ ခရစ် သာသနာ ဝင်တွေနဲ့ မူဆလင် သာသနာ ဝင်တွေ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ တွေကို နှိပ်ကွပ်မယ်၊ ကိုယ့်သာသနာကို ကိုယ်လက်နက် ကိုင်ပြီး ဖြန့်မယ် ဆိုတဲ့ ဆင်ခြေ တွေနဲ့ အကြီးအကျယ် စစ်ပွဲကြီးတွေ ခရုဆိတ် (Crusade) နှစ်ရှည် စစ်ပွဲကြီး တိုက်ကြ၊ ရိုမန်ကက်သလစ် ကာတိုလစ် (Catholic) ဂိုဏ်းကြီး ပြိုကွဲ ဂိုဏ်းသစ် (Protestant) တွေကို ဂိုဏ်းဟောင်း (Catholic) တွေက သတ်၊ ဂိုဏ်းအတွင်း သန့်စင်ရေး လုပ်ပြီး အချင်းချင်းလဲ သတ်၊ နိုင်ငံ အုပ်ချုပ်တဲ့ မင်းက သူ့ဂိုဏ်းဝင် မဟုတ်တဲ့ လူတွေကို သတ်။ ဥရောပမှာ ကိုယ်ယုံကြည်တဲ့ အယူကို မယူရလို့ ဥရောပ တိုက်သားတွေ အမေရိကကို ထွက်သွားပြီး တိုင်းသစ် ပြည်သစ် ထူထောင် ကြတယ်။ အဲဒီတော့ ခေတ်သစ် (Modern) ကမ္ဘာ့ ကတော့ (၁) လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ် ယုံကြည်ခြင်း (Religious Freedom)၊ (၂) နယ်ပယ်သစ် ရှာဖွေခြင်း (Exploration)၊ (၃) အကြီးအကျယ် ရောင်းဝယ် ဖောက်ကားခြင်း (Mercantilism)နဲ့ လူလတ်တန်းစား (Middle Class) ပေါ်လာခြင်း၊ (၄) စက်မှု တော်လှန်ရေး (Industrial Revolution) တွေ ဆက်တိုက် ဝင်ခြင်း စတဲ့ ခေတ်လယ် ကမ္ဘာ့နဲ့ အများကြီး ကွာခြင်းတဲ့ ကမ္ဘာသစ်ကြီး ဖြစ်လာ ပါတယ်။

ငါတို့ မြန်မာ နိုင်ငံကော ဘယ်လို ဖြစ်ပေါ် တိုးတက် ပြောင်းလဲ နေပါသလဲ၊ နည်းနည်း ပြန်သတိရအောင် ၁၄ ရာစုနှစ်က စပြီး ရက်စဉ် သမိုင်းလေး ရေးပြ ပါမယ်။

၁၃၀၀ ပုဂံနိုင်ငံပျက်

၁၃၀၁ တရုတ်က မြင်စိုင်းကို ရအောင် မသိမ်းနိုင်

၁၃၁၂ ပင်းယမြို့တည်

၁၃၆၂ ဗညားဦး ရွှေတိဂုံ စေတီ ဉာဏ်တော်ကို ၆၆ ပေထိမြှင့်

၁၃၆၄ ရှမ်းဖျက်လို့ ပင်းယ၊ စစ်ကိုင်းပျက်

၁၃၆၅ အဝမြို့တည်

၁၃၆၈ ဇီးတောဆည် ဆောက်၊ မိတ္ထီလာကန် ပြန်ဆည်

၁၃၆၉ မဒမ က နန်းတော်ကို ဗဂိုးပြောင်း

၁၃၇၄ ရခိုင်က မြန်မာမှာ နန်းလျာတောင်း

၁၃၉၀ - ၉၁ ဗောလောကျန်းတော သေ၊ မင်းရဲကျော်စွာ မွေး

၁၄၀၄ ရခိုင်မင်းတွေ ရခိုင်ဘွဲ့အပြင် မဟာမေဒင်ဘွဲ့ကိုလဲယူ

၁၄၃၃ မြို့ဟောင်း (မြောက်ဦး) တည်

၁၄၃၅ ပထမ ဥရောပတိုက်သား နိကိုလိုဒီကွန်တီ ဗဂိုးရောက်

၁၄၃၇ သံတွဲ ရခိုင် လက်အောက်ခံ စဖြစ်

၁၄၄၆ သိုဟန်ဘွား တရုတ်မှာ အညံ့ခံ

၁၄၅၀ ဗညားကျန် ရွှေတိဂုံစေတီ ဉာဏ်တော်ကို ပေ ၃၀၂ ထိမြှင့်

၁၄၅၃ တာခ်တွေ ကွန်စတန်တီနိုပယ်မြို့တော်ကြီးကိုသိမ်း

၁၄၅၃ ရှင်ဥတ္တမကျော်၊ ရှင်သီလဝံသတို့ မွေးဖွား၊ မြန်မာစာပေ ကြီးပွား

၁၄၅၆ အဝက ကနိစ္စယ်တော်တိုက်ကို အဖူးအမျှော်သွား

၁၄၆၀ ရှင်စောပု ရွှေတိဂုံ စေတီ ရင်ပြင်တော်ကို ချဲ့

၁၄၇၂ ရာမာဓိပတိ (ဓမ္မစေတီ) မင်းက ဗုဒ္ဓဂါယာကို အလှူတော် ပို့လွှတ်

၁၄၅၇ ရာမာဓိပတိ (ဓမ္မစေတီ) မင်းက သာသနာ သန့်စင်ရေး အတွက် သီရိလင်္ကာနဲ့ ဆက်သွယ်၊ ကလျာဏီ ကျောက်စာ ရေးထိုး

၁၄၉၀ ဗာစကိုဒဂါမက အိန္ဒိယ ရေလမ်းကို စပြီး တွေ့ရှိ

၁၅၀၃ တောင်ငူက ကျောက်ဆည်နယ်ကို သိမ်းယူ

၁၅၀၃ မိုးညှင်းက ရွှေဘိုနယ်ကိုသိမ်း

၁၅၀၇ လုဒိုဗီကိုဒီဗာသိမ ရောက်

၁၅၁၉ မဒမမှာ ပုတကေ (Portuguese) တွေ ကုန်တိုက် လာဖွင့်

၁၅၂၃ သိုဟန်ဘွား အဝ မင်းဖြစ်

၁၅၃၉ တပင်ရွှေထီး ဗဂိုးသိမ်း၊ ဗဂိုးမှာ နန်းသစ်ဆောက်

၁၅၄၁ တပင်ရွှေထီး မဒမကိုသိမ်း

၁၅၄၄ တပင်ရွှေထီး မြင်းခြံ အထိ အညာမြန်မာကိုသိမ်း

၁၅၄၆ ငကြည်မြောင်း ဖောက်

၁၅၄၇ မြို့ဟောင်းကို တိုက်လာတဲ့ မြန်မာတပ်ကို မင်းဘင်က တွန်းလှန်

၁၅၄၈ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ပထမ အကြိမ် ဝန်းရံတိုက်ခိုက်

၁၅၅၀ တပင်ရွှေထီး လုပ်ကြံခံရ၊ မွန်တွေက မြန်မာကို ဗဂိုးက နှင်

၁၅၅၁ ဘုရင့်နောင် (ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင်) ဗဂိုးရ၊ သမိန်ထောကို ကွပ်

၁၅၅၅ ကန့်စွယ်တော်တိုက်ကို ဘုရင့်နောင် (ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင်) က ပူဇော် ကန်တော့လွှတ်

၁၅၅၅ - ၅၉ ဘုရင့်နောင် (ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင်) က အညာမြန်မာ၊ ရှင်းပြည်၊ မဏိပူရက လင်းဇင်း (ဗီယင်ချန်း) ထိသိမ်း၊ သူပိုင်တဲ့ နယ်တွင်းမှာ နတ်ကို သားကောင်နဲ့ ယဇ်ပူဇော်တာ၊ လူစတေးတာ တွေကို တားမြစ် ပိတ်ပင်။

၁၅၆၄ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ဒုတိယ အကြိမ် ဝန်းရံ၊ မြို့ကိုသိမ်း၊ တနင်္သာရီ မြန်မာ လက်အောက်ခံ ဖြစ်လာ၊ ဗဂိုးကို မီးရှို့ ဖျက်ဆီး။

၁၅၆၇ အကြေမြန်မာ (မြစ်ဝကျွန်းပေါ် ဒေသ) မှာ ငတ်မွတ် ခေါင်းပါးတဲ့ ဘေးဆိုက်

၁၅၆၉ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား)ကို မြန်မာက တတိယ အကြိမ် ဝန်းရံ၊

၁၅၇၄ - ၇၆ ဟံသာဝတီ ဆင်ဖြူရှင် သီရိလင်္ကာက သမီးကညာနဲ့ စွယ်တော်ရ

၁၅၈၀ခန့်. ဓမ္မသတ်ကျော်နဲ့ ကိုးဆောင်ချုပ်ရေးပြီး

၁၅၈၇ - ၉၃ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက စတုတ္ထ အကြိမ် ဝန်းရံ၊ ဘာမျှ အရာမရောက်

၁၆၀၀ ရခိုင်၊ ယိုးဒယား ပေါင်းပြီး ဗဂိုးကိုတိုက်၊ အကြေမြန်မာ (မြစ်ဝကျွန်းပေါ်) မှာ ငတ်မွတ် ခေါင်းပါးခြင်း ဘေးဆိုက်၊ နိုင်ငံ အစိတ်စိတ် ပြိုကွဲ၊ ဒီဗရစ်တို တညင်မှာ အခိုင်အမာနေ

၁၆၀၉ ရှင်မဖြူ (Sandwip) ကျွန်းမှာ ထိဟောင် (Tibao) အခိုင်အမာ တပ်စွဲ

၁၆၁၃ အနောက်ဘက် လွန်မင်းက မင်းဆက်ကို ခိုင်ခံ့အောင် လုပ်ပြီး တညင်ကိုသိမ်း

- ၁၆၁၇ မင်းခမောင်းက ရှင်မဖြူ ကျွန်းကိုသိမ်း၊ မာဘန်နဲ့ ပုတကေ (Portugrese) ပေါင်းပြီး ဘင်္ဂလားဒေ့ကို တိုက်ခိုက်
- ၁၆၁၉ အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ ကိုယ်စားလှယ် ဗဂိုးရောက်
- ၁၆၂၅ မာဘန် - ပုတကေ ပေါင်းပြီး ဒက္က (Dacca) ကို တိုက်
- ၁၆၂၇ ဒါ့ချ်နဲ့ အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တွေက မြန်မာမှာ ကုန်တိုက်ဖွင့်
- ၁၆၂၈ တရုတ်က မြန်မာမင်းကို အခွန်ဘဏ္ဍာ ဆက်ချိန် တန်ပြီလို့ နှိုးဆော်ဖို့ သံစေလွှတ်
- ၁၆၃၀ မနုသာရ ရွှေမျှင်၊ ဓမ္မသတ် စီရင်
- ၁၆၃၅ အဝကို မြို့တော်ပြောင်း
- ၁၆၃၈ သာလွန်မင်းက စစ်တမ်းယူ
- ၁၆၅၂ - ၆၂ တရုတ်ဘက်က အညာ မြန်မာ နယ်တွေမှာ ဝင်ရောက် လုယက်
- ၁၆၆၀ ရခိုင်မှာ ပိုက်ဆံ (ဒဂါး) သွန်းပြီး သုံးစွဲမြဲသုံး
- ၁၆၆၁ မြို့ဟောင်းမှာ ရှားရှုဂျာ လုပ်ကြံခံရ
- ၁၆၆၂ ယုန်ဂ်လ အညံ့ခံ
- ၁၆၆၆ မိုဂါ (Mogul) တွေ စစ်တကောင်း သိမ်း၊ ဘင်္ဂလားကို မာဘန်နဲ့ ပုတကေ ပူးတွဲ ဖျက်ဆီး လုယက်ခြင်း ရပ်စဲ
- ၁၆၇၇ ဒါ့ချ်နဲ့ အင်္ဂလိပ် အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲတွေ မြန်မာနိုင်ငံက ရုပ်သိမ်း
- ၁၆၈၃ ဒါ့ချ်ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲ ရခိုင်က ရုပ်သိမ်း
- ၁၆၈၇ ဘိတ် (မြိတ်) မှာ အင်္ဂလိပ်တွေ အသတ်ခံရ
- ၁၆၈၈ ဘိတ် (မြိတ်) ကို ပြင်သစ်က ခေတ္တသိမ်းယူ၊ ပြင်သစ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲ တညင်မှာဖွင့်
- ၁၆၉၅ ဖလိဂုဒ်နဲ့ ဆီလီတို့ အဝကိုရောက်
- ၁၇၀၉ အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုမ္ပဏီ တိုက်ခွဲ တညင်မှာ ပြန်ဖွင့်
- ၁၇၂၁ ကက်သလစ် သာသနာပြု လုပ်ငန်းစ
- ၁၇၂၄ - ၅၀ အညာ မြန်မာဘက် မဏိပူရမှာ လုယက်
- ၁၇၂၅ မြန်မာက ဇင်းမယ်ကို လက်လွှတ်

၁၇၄၀ ဗဂိုး၊ တညင်၊ မဒမ က မြန်မာတွေ ပြေးခဲ့ရ

၁၇၄၃ မြန်မာက တညင်ရ၊ ပြန်လက်လွတ်၊ မွန်က တညင်ရို အင်္ဂလိပ် အရှေ့အိန္ဒိယ ကုန်တိုက်တွေကို မီးတိုက်

၁၇၄၇ အုတ်ဖိုကွေ့ရှမ်းက မဒရာရို မွန်တွေနဲ့ ပူးပေါင်း

၁၇၅၀ အဝမင်းက ယွန်နန်ကို အကူအညီတောင်း၊ မနုရင်း ဓမ္မသတ် ပြုစု

၁၇၅၁ ကျောက်ဆည်ကို မွန်တို့သိမ်း

၁၇၅၂ အဝကို မွန်တို့သိမ်း

၁၇၅၃ အဝက မွန်တို့ထွက်

၁၇၅၄ အဝကို မွန်တို့က အကြီးအကျယ် လာရောက် တိုက်ခိုက်တာကို အလောင်းမင်းတရားက တွန်းလှန်

၁၇၅၅ မွန်တို့က ဟံသာဝတီရောက် မင်းကို ရေမှာဖျောက်၊ အလောင်းမင်းတရား ပြော မြန်အောင်၊ ရန်ကုန်ကို သိမ်း၊ အင်္ဂလိပ် သင်္ဘောတွေကို ဖမ်း၊ ရန်ကုန်မှာ မီးလောင်၊ ကပ္ပတိန် ဗေကာ သံအဖြစ်နဲ့ အလောင်းမင်းတရားဆီ လာ၊ မဏိပူရကို "ပထမ အကြိမ် ဖျက်ဆီး" ရှမ်းက အညံ့ခံ

၁၇၅၅ - ၅၆ တညင်ကို ရံ၊ ပြင်သစ် သင်္ဘောကို ဖမ်း

၁၇၅၆ မနုကျယ်ကို ပြုစု

၁၇၅၆ - ၅၇ ဗဂိုးကိုရံ၊ မွန်တို့ကို အပြီးတိုင်နိုင်

၁၇၅၇ လက်စတာ သံအဖြစ်နဲ့လာ၊ အင်္ဂလိပ်နဲ့ အလောင်းမင်းတရား ညှိနှိုင်းရေး အောင်မြင်

၁၇၅၈ - ၅၉ အလောင်းမင်းတရားက မဏိပူရကို အောင်နိုင်

၁၇၅၉ နာဂရစ် သတ်ပွဲ

၁၇၆၀ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ပဉ္စမအကြိမ် ဝန်းရံ၊ တနင်္သာရီကို မြန်မာက သိမ်း၊ အဲစ်စ် သံအဖွဲ့ရောက်၊ ရန်ကုန်မှာ အရှေ့အိန္ဒိယ ကုန်တိုက်ဖွင့်

၁၇၆၃ လက်ဝဲသုန္ဒရက မဲဇာတောင်ခြေ ရတု ရေးသား စီကုံး

၁၇၆၄ မဏိပူရကို တိုက်ခိုက်လုယက်

၁၇၆၅ အဝကို မင်းနေပြည် ပြန်လုပ်၊ ဗျာကရီဏ်းကျမ်း ရေး

၁၇၆၇ အယုဒ္ဓယ (ယိုးဒယား) ကို မြန်မာက ဆဋ္ဌမ အကြိမ် ဝန်းရံသိမ်းယူ

၁၇၆၅ - ၆၉ တရုတ် ကျူးကျော်စစ်

၁၇၇၃ မွန်တွေ ထိုင်းလင်းဘက်မှာ ခိုလှုံ

၁၇၇၄ ဆင်ဖြူရှင်က ရွှေတိဂုံစေတီကို အခုလက်ရှိ ဉာဏ်တော် ၃၂၇ ပေထိ မြှင့်၊ မွန်မင်းကို သုတ်သင်

၁၇၆၈ - ၈၂ ဖြာတက်က ထိုင်းလင်း (ယိုးဒယား) က မြန်မာတွေကို တိုက်ထုတ်

၁၇၇၅ - ၇၇ ကချန်၊ ဂျိမ်တိယ စစ်ကြောင်းချီတက်

၁၇၇၆ မြန်မာစာ သင်ပုန်းကြီးကို အိတလီမှာ ပုံနှိပ်

၁၇၈၀ မဟာဗန္ဓုလ မွေးဖွား

၁၇၈၃ အမရပူရကို မင်းနေပြည် လုပ်၊ ရန်ကုန်ကို မွန်တို့က ခေတ္တသိမ်း

၁၇၈၄ - ၈၅ ရခိုင်ကိုသိမ်း၊ အရပ်ရပ် ကျောက်စာတွေ စု

၁၇၈၄ စစ်တမ်းကောက်

၁၇၈၅ - ၈၆ ထိုင်းလင်း (ယိုးဒယား) ကိုတိုက်

၁၇၈၇ တရုတ်က မြန်မာကို သံလွှတ်

၁၇၉၀ - ၉၇ မင်းကွန်းမှာ ဘုရားတည်

၁၇၉၄ ရခိုင်မှာ သူပုန်ထ၊ မြန်မာက စစ်တကောင်း ဘက်ကိုဝင်

၁၇၉၅ - ၁၈၀၂ ထိုင်း သံအဖွဲ့ရောက်၊ ချင်းပျံ သူပုန်ထ၊ ရခိုင်တွေ စစ်တကောင်း ဘက်မှာ ခိုလှုံ၊ ကောက် သံအဖွဲ့ရောက်

၁၈၀၂ သီရိလင်္ကာမှာ အမရပူရ သံဃာတိုက်ရောက်

၁၈၀၃ ကျိုင်းရဲကြီးကို ယိုးဒယား ဘက်က ဝင်ရောက် လုယက် ကျိုင်းတုံက လူတွေ ဖမ်းသွား

၁၈၀၃ - ၁၈၀၉ - ၁၈၁၁ ကန်နဒ် သံအဖွဲ့ရောက်

၁၈၀၇ - ၁၆ အညာမြန်မာမှာ ငတ်မွတ်ခြင်းဘေး ဆိုက်ရောက်

၁၈၀၉ - ၁၁ မြန်မာက ကရာကျွန်းစက်နဲ့ ဂျန်စီလုံကို သွားပြီး လုယက်

၁၈၁၀ ဗုဒ္ဓဂါယာကို မြန်မာက ဘုရားဖူးသွား

၁၈၁၃ မဏိပူရကို ချီတက်၊ ဂျပ်ဆင် မြန်မာနိုင်ငံကို ရောက်

၁၈၁၄ မဒမမှာ မွန်တွေ ပုန်ကန် ထိုင်းလင်းဘက်ကို ဝင်ရောက် ခိုလှုံ

၁၈၁၅ ချင်းပျံ ကွယ်လွန်

၁၈၁၆ အာသမ်ကို မြန်မာက တိုက်ခိုက် အောင်မြင်

၁၈၁၈ မြန်မာက ဘင်္ဂလားကိုလဲ ပိုင်ဆိုင်တယ်လို့ စပြော

၁၈၁၉ မြန်မာက မဏိပူရကို သိမ်း၊ မြန်မာက အာသမ်ကို သိမ်း

၁၈၂၃ အဝကို မင်းနေပြည် ပြန်လုပ်၊ ရှင်မဖြူ (Shahpuri) ကျွန်းကို မြန်မာက သိမ်း

၁၈၂၄ - ၂၆ အင်္ဂလိပ် - မြန်မာ ပထမစစ် ဖြစ်ပွား၊ ရခိုင်နဲ့ တ နသံာရီကို အင်္ဂလိပ်ယူ

၁၈၅၂ အင်္ဂလိပ် - မြန်မာ ဒုတိယစစ် ဖြစ်ပွား၊ အကြေမြန်မာကို အင်္ဂလိပ်သိမ်း

၁၈၅၇ မန္တလေးမြို့ စတည်

၁၈၈၅ အင်္ဂလိပ် - မြန်မာ တတိယစစ် ဖြစ်ပွား၊ အညာမြန်မာကို အင်္ဂလိပ် သိမ်း

မြန်မာနိုင်ငံ (၁၃၀၀ - ၁၈၈၅) ဖြစ်ပေါ် တိုးတက်မှု အကျဉ်းချုပ် ဖြစ်ပါတယ်။

သန်းထွန်း

၂၅ ၁၁ ၂၀၀၈။

ဆက်နွယ်တဲ့ အကြောင်းအရာ

- ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ
- မြန်မာ့ဓလေ့ Myanmar Culture

ကတ္တူမွေတော် ၃၀၀၀

စတိုင်သစ် မဂ္ဂဇင်း။ အမှတ် (၁၃၀)၊ မေလ ၂၀၀၄ ထုတ်မှ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ "ကတ္တူမွေတော် ၃၀၀၀" ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

ကတ္တူမွေတော် ၃၀၀၀

ဒေါက်တာသန်းထွန်း
B.A. (Hons), M.A., B.L., Ph.D., D.Lit(london)
(အဖွဲ့ဝင်၊ မြန်မာသမိုင်းကော်မရှင်)

တောင်ကြီးအနောက် ၂၆ မိုင်ကွာမှာ ဘုရားစေတီငယ် သုံးထောင်နီးပါး တစ်ကြီးတွေ့ရလို့ ကတ္တူဘုရားတော နာမည်နဲ့ စာတန်းတစ်ခုကို ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် နှစ်လယ်မဂ္ဂဇင်း (၂၀၀၃) ၃၇-၃၉ မှာ ထည့်လိုက်တယ်။ အချုပ်ပြောရရင်

- ၁။ ကတ္တူမွေတော်အကြောင်း ဘိုးတော်ဘုရား (ပဒံမင်း) ၁၇၈၅ - ၁၈၁၉ လက်ထက် ပေစာတစောင်မှာ ဖတ်ရဖူးတယ်လို့ ပြောစကား ကြားဖူးတယ်။
- ၂။ ၁၉၇၃ ခေါင်းလောင်းစာမှာ ကုန်းတော်ပေါ်က စေတီကို ရွှေဂူကြီးလို့ခေါ်တယ်။
- ၃။ ၁၇ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၈၀၂က စေတီကို ထီးတင်တယ်။
- ၄။ စေတီအလယ်မှာ ၁၈၉၃ ခေါင်းလောင်းက ကတ္တူမွေတော်ခေါ်တယ်။
- ၅။ စေတီတွေက ဉာဏ်တော်အမြင့် ၁၅ ပေ ဝန်းကျင်ပဲရှိတယ်။
- ၆။ စေတီအရေအတွက်ကို ဖေဖော်ဝါရီ ၂၀၀၁ က ရေတွက်တဲ့အခါ ၂၄၇၈ ဆူ ရှိတယ်လို့ စာတစောင်မှာပါတယ်။

ဒီလိုဆိုရင် ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ လောက်ကလို့ ခန့်မှန်းရတော့မယ်လို့ ထင်မိတယ်။ ဘုရားတွေမှာ နတ်ရုပ်တွေပါတော့ အရုပ်အနေအထားကို ကြည့်ပြီး ဒီလက်ရာတွေဟာ ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်ကပဲ ဖြစ်ဖို့များတယ်လို့ တွက်ဆလိုက်တယ်။

၁၂ မတ် ၂၀၀၃ နေ့လယ်က စိုင်းအောင်ထွန်းက တောင်ကြီးမြို့ ရေအေးကွင်း ရေထွက်ဦးလမ်းမှာနေတဲ့ ဖိလစ်စောတောက်ကို ခေါ်လာတယ်။ အဲဒီလူက ခရီးရောက်မဆိုက် ကတ္တူဘုရားထီးတွေက ရှမ်းလိုရေးတဲ့ ခေါင်းလောင်းစာတွေ ယူလာတယ်။ စာတွေကို သူတို့ဖတ်ပြီး ဘာသာပြန်ပေးတယ်။

- စာတစ်ခုက - ဘုန်းကြီးလူထွက် ဦးရွှိန်သွန်းလောင်းထားသည်
- နောက်တစ်ခုက - လူထွက်ဦးစိုင်းက သွန်းလုပ်ပူဇော်ပြီးစီးပါကြောင်း
- နောက်ထက်တစ်ခုက - ၁၁၅၈ တပေါင်းလဆန်း ၂ရက်သွန်းသည်။
(ခရစ်ရက် ၂၇ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၇၉၇)
- ဆင်ခံဘုရားတစ်ဆူမှာ - တြိသုခအလိုငှာ ခင်ကြီးအရိယဝန်သ ကောင်းမှု

ဖိလစ်စောတောက် ကျေးဇူးကြောင့် တိကျတဲ့ ရက်စွဲတစ်ခု ရပြန်ပါတယ်။ ၂၇ ဖေဖော်ဝါရီ ၁၇၉၇။ ကတ္တူဘုရားတောက ကုသိုလ်တော်တွေကို ခရစ်နှစ် ၁၈၀၀ ဝန်းကျင်က တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့တယ်လို့ ဆက်လက်ယူဆဖွယ် ရှိပါတယ်။

၁၆၊ ၃၊ ၂၀၀၄

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းထိန်းသိမ်းရေး

စတိုင်သစ်မဂ္ဂဇင်း၊ အမှတ် (၁၃၃)၊ ဩဂုတ်လ၊ ၂၀၀၄ ထုတ်မှ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ "ရှေးဟောင်းပစ္စည်း ထိန်းသိမ်းရေး"ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းထိန်းသိမ်းရေး

ဒေါက်တာသန်းထွန်း
B.A. (Hons), M.A., B.L., Ph.D., D.Lit(london)
(အဖွဲ့ဝင်၊ မြန်မာသမိုင်းကော်မရှင်)

ရှေးဟောင်းပစ္စည်းကို ရှာတယ်ဆိုတာက အရင်က အဖြစ်အပျက်တွေကို ဖော်ထုတ်ချင်လို့ ဖြစ်ပါတယ်။ ရှေးပစ္စည်းတွေက ကုန်ခဲ့တဲ့ခေတ်ကလူတွေ ဘယ်လိုအစားအစာတွေကို နှစ်သက်မြတ်နိုး စားသောက်ကြတယ်။ ဘယ်လိုအဝတ်တန်ဆာကို ဝတ်ဆင်ကြတယ်။ ဘယ်လိုနေကြတယ်။ ဘာကို ယုံကြည်တယ်ဆိုတဲ့ အချက်သုံးချက်ကို ဖော်ထုတ်ချင်လို့ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလို ရှာဖွေလို့တွေ့တဲ့ ပစ္စည်းတွေကို တယုတယထုပ်ပိုးပြီး သိမ်းထားလိုက်တာကတော့ အလွယ်ဆုံးပေါ့။ ဒါပေမယ့် ပြတိုက်၊ စာကြည့်တိုက်နဲ့ ပညာရှင်တွေကတော့ ရှေးပစ္စည်းတခုရလာရင် လုပ်ရမယ့်အလုပ်က လေးမျိုးပေါ်လာတယ်။

- Identification (၁) ဘာပစ္စည်းလဲလို့ ဖော်ထုတ်ရမယ်။
- Dating (၂) ဘယ်တုန်းက ဘယ်သူက၊ ဘာအတွက် လုပ်သွားသလဲလို့ ရှာရမယ်။
- Conservation (၃) ဒီပစ္စည်းကို ရထားတဲ့အတိုင်း ဆက်ပြီးထိမ်းရမယ်။
- Preserration (၄) ဒီပစ္စည်းကို မပျောက်မပျက်ရအောင် ထိမ်းရမယ်။
- Renovation (၅) ပျက်သလောက်ပဲ ပြင်မယ်။

(၁) ဘာပစ္စည်းလဲလို့ ဖော်ထုတ်တဲ့အခါ လွယ်တာရှိသလို၊ ခက်တာလည်းရှိပါတယ်။ ခပ်လွယ်လွယ် နမူနာပြရရင် တုတ်ချောင်းတွေ့တဲ့အခါ ကနုတ်လား၊ တူလား၊ သိဖို့လိုတယ်။ ပေစာတွေ့တဲ့အခါ လောကီလား၊ လောကုတ္တရာလား သိဖို့လိုတယ်။ ဇာတာတွေ့တဲ့အခါ ဖွားတာလား၊ သေတာလား၊ ဥကင်သဖွင့်တာလား သိရမယ်။ စာရင်းဇယားတွေ့ရင် ဖွားသေစာရင်းလား၊ အိမ်ထောင်စာရင်းလား၊ အရောင်းအဝယ်လား၊ အကောက်အခွန်လား၊ အပေါင်အနံ့လား၊ ခွဲပြီးသိဖို့လိုပါတယ်။ မြေပုံတွေ့ရင် သာသနာမြေ၊ မင်းမြေ၊ အသည်မြေ၊ ခွဲပြီး သိဖို့လိုပါတယ်။ အင်္ဂလိပ်မြေပုံမှာ ထိပ်ကမြောက်၊ မြန်မာမြေပုံမှာ ထိပ်က အရှေ့ဖြစ်ပါတယ်။ ပုရပိုက်မှာ Verso ဝမ်း Recto ကျော ခွဲပြန်တယ်။ အသုံးပြုတဲ့အခါ ကျောက်စာရဲ့ ဘယ်မျက်နှာစာကြောင်း ဘယ်လောက်ပါတယ်လို့ အတိအကျ ဖော်ပြရပါတယ်။ လူတွေ့မေးမြန်းချက်ဆိုရင် အပိုအလိုတွေ ရှိတတ်တယ်။ ယှဉ်ပြိုင်မစစ်ဆေးဘဲ မသုံးဝင်ပါ။ ရက်စွဲ အပိုအလို၊ ရှေးနောက်မညီမညွတ် ဖြစ်တတ်တယ်။ သူပြောတာကို ပြန်စစ်မယ်ဆိုရင် အမေးခံရသူက စိတ်ဆိုးလိမ့်မယ်။ သူမသိအောင် လုပ်ပါ။

(၂) ပစ္စည်းတခုကိုရလာရင် ဘယ်သူဘယ်တုန်းက ဘာအတွက်လုပ်တာလဲ ဆိုတာသိရမယ်။ သိပ်ဟောင်းတဲ့ ပစ္စည်းဆိုရင် ဓါတ်ခွဲခန်းတင်ရမယ်။ ပြတိုက်တွေသွားပြီး အလားတူပစ္စည်းမျိုး ရှာရမယ်။ သဲလွန်စရာရမယ်။ သဲလွန်စဆိုတဲ့ နာမည်ကပဲ မခိုင်မမြဲ အရှာရခက်တဲ့ ပစ္စည်းလို့ဆိုတယ်။ အင်မတန် ပင်ပန်းတယ်။ အချိန်ကုန်မယ်။ ပင်ပန်းရကျိုးနပ်သလို၊ အကျိုးမဲ့ အချိုးအနီး ဖြစ်သွားတာလဲ ရှိတတ်ပါတယ်။ ရှာပါတယ်။ မတွေ့ဘူးဆိုရင် ခွင့်လွှတ်မယ်။ မရှိလို့ မသိဘူးဆိုရင် ခွင့်မလွှတ်ပါ။ ရက်ဖို့လည်း ကောင်းပါတယ်။

(၃) ကိစ္စတခု ဘယ်တုန်းကဖြစ်သလဲ၊ ပစ္စည်းတခု ဘယ်တုန်းက လုပ်သလဲ သိဖို့လိုပါတယ်။ Radio Carbon Dating တို့ Thermoluminecent Dating ဆိုရင် ပြည်တွင်းမှာမရ၊ အပြေကို နံနဲစောင့်ရမယ်။ ဒေါ်လာနံနဲသုံးရမယ်။ ရက်စွဲဖော်တဲ့အခါ Relative Dating နှိုင်းယှဉ်ချက်နဲ့ ဖော်တာလဲရှိတယ်။ Absolute Dating အတိအကျ ဖော်နိုင်တာလဲရှိတယ်။ နှိုင်းယှဉ်ချက်လုပ်ရရင် အောက်ကျမခံဘဲ ဒါက Studied Guess ချင့်ချင်ချိန်ချိန်မှန်းတာလို့ ပြောလေ့ရှိကြတယ်။ ဒါက

ကျောက်ခေတ်ဟောင်းကလို့ ပြောရင် အရင်အနှစ် ၂၀၀၀၀ ဝန်းကျင်လို့ ပြောတာဖြစ်လေတော့ ဒါထက်ပိုပြီး အနုမစိပ်နိုင်တော့ပါ။ သမိုင်းသမားတွေ တူးဖော်ရေးသမားပါ သတိထားရမယ့်အချက်က "လိုချင်တာမရှာနဲ့၊ တွေ့တာမှတ်"ဆိုတဲ့ အချက်ပဲဖြစ်ပါတယ်။ နောက်တချက်က သိပ်ရှေးကျတဲ့ အကြိုသမိုင်း Prehistory ဆိုရင် အရှေ့အာဖရိက တွေ့ရှိချက်တွေကို စံတင်ထားပြီး တခြားဒေသကလူတွေက အလုပ်လုပ်ကြရပါတယ်။ ငွေကုန်ကြေးကျများလို့ ချမ်းသာသူတွေရဲ့ အထောက်အပံ့မပါဘဲ လုပ်လို့ မဖြစ်သလောက်ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီပစ္စည်းတွေဟာ နှစ်ပေါင်းရာနဲ့ ထောင်နဲ့ချီပြီး မြေကြီးထဲမှာရှိနေတာ မင်းတို့ဆပ်ဆော့လို အခုပျက်စီးကုန်ပြီလို့ အပြောမခံရအောင် ရှေးဟောင်းသုတေသနသမားတွေက အလုပ်စခန်းမှာ သိပ်ပြီး စေ့စပ်သေချာပါတယ်။ အဲဒါအတွက် သူတို့ကို အများကြီး ချီးကျူးရပါတယ်။ အင်ဂျင်နီယာက ပိုက်ဆံ ဘယ်လောက်ကုန်တယ်။ ဒီမှာတိုက်ပြီးပြီလို့ လက်ညှိုးထိုးပြသလို ရှေးဟောင်းသုတေသနသမားကလည်း ပိုက်ဆံ ဘယ်လောက်ကုန်တယ် ဒီမှာ ပုဆိန်အကျိုးလို့ ပြရတဲ့လူတွေပါ။

(၄) ရှေးဟောင်း သုတေသနမှာ နှိုင်းယှဉ်ချက် အမြဲလုပ်ရပါတယ်။ ဒီနေရာကတူးကွက်နဲ့ ဟိုနေရာက အလားတူတူးကွက် နှိုင်းယှဉ်ကြည့်သင့်သလို ဒီနိုင်ငံက တူးကွက်နဲ့ ဟိုနိုင်ငံက အလားတူတူးကွက် နှိုင်းယှဉ်သင့်ပါတယ်။ အခု မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ အခက်အခဲက တခြားနိုင်ငံက တိုးတက်ပုံနဲ့ ကွာလွန်းတယ်။ နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ဖို့လဲ မလွယ်ပါ။ ဒါကို လွန်မြောက်ဖို့ နည်းက ပြည်ပဆက်သွယ်ရေး လွယ်ကူဖို့နဲ့ ငွေကြေး ပြည်စုံဖို့ လိုပါတယ်။ ဒါကို အကျယ်တဝင့် စဉ်းစားဖို့ မလုပ်ပါ။ အခုအခြေအနေအရ ခက်ခဲနေတာသာ ဖြစ်ပါတယ်။ လွန်မြောက်နိုင်စရာ အကြောင်းရှိပါတယ်။

(၅) နောက်ဆုံးအခက်အခဲက တူးဖော်ရေးမှာ အရည်အချင်းရှိတဲ့ ကွပ်ကဲမယ့် လူမလုံလောက်တာ ဖြစ်ပါတယ်။ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံကြီးတွေရဲ့ ကြီးမားတဲ့ တူးဖော်ရေးစခန်းတွေမှာတောင် ဒီအခက်အခဲမျိုး ရှိတာကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံမှာ ပိုပြီး ကြီးကျယ်မယ်ထင်ပါတယ်။ နိုင်ငံခြားနဲ့ ပူးတွဲပြီး ဆောင်ရွက်ရင် ဖြစ်နိုင်စရာရှိတယ်။ ပူးတွဲဆောင်ရွက်တာလဲ ရှိပြီလို့သိရပါတယ်။

(၆) တူးဖော်ရေးက ပစ္စည်းထွက်လာတဲ့အခါ အားကိုးလောက်တဲ့ ဓါတ်ခန်းရှိဖို့လိုတယ်။ တူးဖော်တဲ့အလုပ် (Field Work)မှာ နိုင်နင်းသူလိုသလို စစ်ဆေးတဲ့ (Lab Work) မှာ ထူးချွန်တဲ့လူ လိုပါတယ်။

(၇) စစ်ဆေးပြီးတဲ့အခါ အကျိုးအကြောင်းစုံအောင် ပြန်ပြောရတယ်။ အကောင်းဆုံးကတော့ အစီရင်ခံစာရေးပြီး ပုံနှိပ်ဖြန့်ဝေရပါတယ်။ ဒါကိုမလုပ်ဘဲ မနေသင့်ပါ။ အထူးသဖြင့် ပညာရှင်တွေက သိချင်လို့ စောင့်ရပါတယ်။ အခု ပြောပြတဲ့အချက်တွေကို မလုပ်နိုင်ကောင်းလားလို့ အပြစ်ရှာတဲ့ သဘောမပါပါ။ မပျက်မကွက် လုပ်သင့်တယ်။ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရင် ဖြစ်နိုင်စရာရှိတယ်လို့ ဆွေးနွေးခြင်းသာ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသန

ရာစုသစ်စာအုပ်တိုက်မှ ၁၅ ဩဂုတ်၊ ၂၀၀၅ ထုတ် ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ 'ပုဂံခေတ် လူမှုရေး' စာအုပ်မှ "မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသန" ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသန

ဒေါက်တာသန်းထွန်း

သမိုင်းသုတေသနအကြောင်းကို လူတွေအများကြီးသိရင် အကောင်းဆုံးပဲ။ သိတဲ့လူတွေကလည်း သုတေသန လုပ်သူတွေကို ကူညီရင် အကောင်ဆုံးပဲ။ ကျောင်းသားတွေဆိုရင် သမိုင်း သုတေသန လုပ်နည်း လုပ်ပုံ သိထားရင် ကိုယ့်နယ်ကိုယ် ပြန်တဲ့အခါ ဘယ်ဟာက သမိုင်း အထောက်အထား ပစ္စည်း ဆိုတာ နားလည်ပြီး သုတေသန လုပ်သူကို ကူညီ တတ်လာမှာပါ။

ခုပြောတာဟာ ခုနားထောင် သူတွေ ထံက အကူအညီ လိုချင်လို့ ပြောတာလည်း ပါပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်း သုတေသနနဲ့ ပတ်သက်လို့ ၃ ပိုင်း ခွဲခြား ပါတယ်။ အဲဒါတွေကတော့ -
ဘာကြောင့် သုတေသန လုပ်ရသလဲ၊
သုတေသနနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ပြဿနာ၊
သုတေသနနဲ့ ပြည်သူ့အကူအညီ ဆိုတာတွေပါပဲ။

ပထမအနေနဲ့ ပြောလိုတာက ခု လူတော်တော်များများက သုတေသနအကြောင်း ပြောနေကြတယ်။ တချို့က အသင့်အတင့် ဟိုမေး ဒီမေး၊ ဟိုဖတ် ဒီဖတ်ပြီး ရေးသားကြတယ်။ ဒါဟာပြည့်စုံပါဘူး။

သုတေသနဆိုတာ အသစ်ရှာတာမဟုတ်ဘူး။ ရှိပြီးသား တိမ်ကောပျောက်ကွယ်နေတာ၊ အဓိပ္ပာယ် မပြည့်စုံတာကို ပြည့်စုံအောင်လုပ်တာ၊ မသိသေးတာကို သိအောင်လုပ်တာ၊ ရှာဖွေဆန်းစစ်တာပါပဲ။ ဒီအလုပ်ဟာ စိတ်ရှည်ရတယ်။ တခုတည်း၊ တကြောင်းတည်း၊ တနေရာတည်းမှာ ရှာလို့မရပါဘူး။ ပြည့်စုံအောင် လက်လှမ်းမီအောင်ရှာရမယ်။

ခုခေတ် သမိုင်းသုတေသန လုပ်တယ်ဆိုတာလည်း လူမှုတိုးတက်ရေးကို လေ့လာခြင်းပါပဲ။ အဲဒီမှာ ရည်ရွယ်ချက် ရှိပါတယ်။ လူတွေဟာ သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ်ကနေပြီး အခုထက်ထိ ဘယ်လိုဘဝတွေနဲ့ ဖြတ်သန်းလာသလဲ၊ ဖြစ်ပြီးသား အဖြစ်တွေမှာ ဘာသင်ခန်းစာတွေ ရှိသလဲ၊ အဲဒါတွေနဲ့ ပြန်လည်ဆန်းစစ် သင်ခန်းစာယူဖို့ပါပဲ။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ အရင်ကရေးပြီးသား သမိုင်းစာအုပ်တွေ ရှိပါတယ် အဲဒီစာအုပ်တွေက သင်ခန်းစာတွေ မပေးနိုင်လို့လား မေးစရာရှိပါတယ်။ မပေးနိုင်လို့ပါပဲ။ ပြီးခဲ့ပြီးသား စာအုပ်တွေအကြောင်းလည်း ပြောချင်ပါတယ်။

ရှေးကရေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျော်၊ ဦးကုလား မဟာရာဇဝင်ကြီး၊ ရာဇဝင်သစ် မုံရွေးရာဇဝင်၊ မှန်နန်းရာဇဝင်၊ ဒုတိယမှန်နန်းရာဇဝင် စသဖြင့် ရှိပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံဟာ တခြားနိုင်ငံတွေနဲ့ ယှဉ်ကြည့်ရင် ရှေးကရေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျမ်းတွေများပါတယ်။ အဲဒီအချက်မှာ မြန်မာနိုင်ငံက တခြားနိုင်ငံတွေအပေါ်မှာ ဂုဏ်ယူစရာ ဖြစ်ပါတယ်။ အိမ်နီးချင်းတို့ နိုင်ငံတွေထဲက အချို့နိုင်ငံတွေမှာဆိုရင် ရှေးကရေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျမ်းတွေ မကျန်ပါဘူး။ မြန်မာနိုင်ငံကို ယဉ်ကျေးမှု လွှမ်းမိုးခဲ့တဲ့ အိန္ဒိယမှာတောင် ရာဇဝင်ကျမ်း မြန်မာနိုင်ငံလောက် များများမရှိပါဘူး။

မြန်မာနိုင်ငံက ရာဇဝင်ကျမ်းတွေဟာ ရေးပုံရေးနည်းကတော့ မဟာဝင်ရေးနည်းပုံစံပါ။ ရှေးက မင်းတွေရဲ့ မင်းစဉ်မင်းဆက် အရေးထားရေးပါတယ်။ တိုင်းသူပြည်သားအကြောင်း အရေးထားမရေးပါဘူး။ မင်းရဲ့မျိုးရိုး၊ မင်းရဲ့မိဘ၊ မင်းရဲ့တန်ခိုး၊ မင်းရဲ့စစ်ပွဲ ဒါတွေပဲရေးတယ်။ ဒါဟာ မဟာရာဇဝင်ကျမ်းမှာရေးတဲ့ ရေးနည်းပဲ။ ဒီလိုရေးပုံနဲ့ ထင်းရှူးလာတဲ့ဟာက ရာဇဝင်ကျော်ပဲ။ ရှင်မဟာ သီလဝံသက ရေးတယ်။ ဘယ်နေ့ဘယ်ရက် ရေးတယ်မသိရဘူး။ ခရစ်နှစ် ၁၅၂၀ ခန့်ကလို့ ခန့်မှန်းရပါတယ်။ အထဲမှာပါတာက ကမ္ဘာတည်တယ်။ ပြီးတော့ မဟာ သမ္မတ ဘယ်လိုပေါ်လာတယ်ဆိုတာ ရေးတယ်။ အဲဒီအချက်မှာတော့ မြန်မာ့ ယဉ်ကျေးမှု အခြေခံအချက် ဖြစ်ပါတယ်။ မှတ်သားစရာကောင်းပါတယ်။ လူတွေဟာ သစ္စာရှိသူ၊ အကျင့်ကောင်းသူ၊ အများအကျိုး ဆောင်နိုင်သူကို ရှာတယ်။ တွေ့တော့ အများအကျိုးအတွက် အုပ်ချုပ်ပေးပါ တောင်းဆိုတယ်။ အုပ်ချုပ်ပေးတဲ့ အတွက် တန်ရာတန်ကြေး ပေးပါမယ် ကတိခံတယ်။ မဟာသမ္မတက ပြည်သူတွေ ရဲ့ လုံခြုံမှုကို တာဝန်ယူရတယ်။ အခွန် ၁၀ ဘုံတဘုံ ပေးရတယ်။ အပြန်အလှန် အကျိုးပြုတယ်။ ချွတ်ယွင်းတဲ့ဘက်က ခံရတယ်။ သမ္မတဘက်က ချွတ်ယွင်းရင် အများက ဖယ်ရှားတယ်။ ပြည်သားက ချို့ယွင်းရင် ပြည်သားခံရတယ်။ အဲဒီအချက်တွေ မှန်တာမမှန်တာကို ထားလိုက်၊ ရာဇဝင်ကျော်ဟာ ဒီအခြေခံနဲ့ ရေးလာလိုက်တာ မင်းဆက်တွေ ပြောင်းခဲ့ပြီး ဂေါတမဘုရားလက်ထက် ရောက်လာတယ်။ ဂေါတမဟာ ရှင်ဘုရင်မလုပ်ဘဲ သံသရာက အများလွတ်မြောက်အောင် လုပ်ပုံရေးတယ်။ နောက်တော့ မြန်မာနိုင်ငံအကြောင်း ဆက်ရေးတယ်။ ဘုရားဟာ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ၇ ရက်နေတယ်။ မင်းဘူးခရိုင် ရောက်တယ်။ အိန္ဒိယနဲ့ ယဉ်ကျေးမှုဆက်ဆံပုံ၊ မြန်မာတွေ ယဉ်ကျေးမှုရပုံရေးတယ်။ တကောင်း၊ ပုဂံ၊ အင်းဝအကြောင်း ခရစ်နှစ် ၁၅၂၀ ခန့် အဖြစ်အပျက်ထိ ရေးထယ်။ ဒါဟာ မဟာဝင်ပုံစံနဲ့ ရေးနည်းပဲ။

ဒီပုံစံနဲ့ နောက်လူတွေ ရေးကြပါသေးတယ်။ ဒီလို အကြောင်းတွေ အားလုံးပေါင်းစပ်ပြီး စဉ်ကိုင်က သူဌေးသား မောင်ကုလားက မဟာရာဇဝင်ကြီးကို ရေးတယ်။ ဘယ်နေ့ရက် ရေးတယ်မသိဘူး။ ၁၇၂၀ ပြည့်နှစ်မှာလို့ မှန်းရတယ်။ အကြောင်းအရာက ၁၇၂၀ ပြည့်နှစ်အထိပဲ။ သူက နိဒါန်းရေးရာမှာ အတွေးအခေါ်သစ် ထည့်ရေးတယ်။

မင်းဆက် အကြောင်း၊ စစ်ပွဲ အကြောင်းတွေ ပါတဲ့ ဘုရင်စကား၊ မှူးမတ်စကား၊ စစ်ပွဲစကားတွေသာ ရေးပါတယ်။ ဒါဟာ ဘုရားဟောကျမ်းတွေနဲ့ မညီပါဘူး။ ဒီမင်းစကား၊ အမတ်စကား၊ စစ်စကားတွေဟာ တိရစ္ဆာန်ကထာ ဖြစ်တယ်။ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်း တရား မဟုတ်ဘူး။ သမိုင်းရာ တိရစ္ဆာန်ကထာပဲ။ သမိုင်းဟာ နိဗ္ဗာန်ရောက်ကြောင်း တရားစာ မဟုတ်ဘူး။ သို့သော်လည်း စကြာမင်းတောင်မူ သေခြင်းတရားနဲ့ မကင်းဘူး။ သီရိဓမ္မာ သောကမင်းတောင် ဇဗ္ဗဒိင်ကျွန်း တခုလုံး ပိုင်တယ်လို့ ယူဆ ပေမယ့် သူသေခါနီးမှာ သူ့ပိုင်နက်တွေကို သူ့သားက ပိုင်တယ်။ သေခါနီး သူပိုင်တာ ဓာတ်စာစားဖို့ ရှိတဲ့ သစ်သီးတလုံးသာ ဖြစ်တော့တယ်။ ဒီအကြောင်းအချက် တွေကို နမူနာ ယူပါ။ သမိုင်း စာအုပ်ကို ဖတ်ရင် ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းနဲ့ ဆင်ခြင်ပြီး နိဗ္ဗာန်ရကြောင်း ရှာပါ။ ကမ္မဋ္ဌာန်း သဘောနဲ့ ဖတ်ပါလို့ ရေးတယ်။ ရေးတဲ့ အခါမှာလည်း ဘုရင်တွေ ကြီးကျယ်တာ၊ ခမ်းနားတာ တွေတင် မရေးဘူး။ မကောင်းတာ၊ အားနည်းတာ တွေလည်း ရေးတယ်။ ဒီဘုရင်ဟာ ရုပ်ချောတယ် ကြာခိုတတ်တယ်။ ဒီဘုရင်ဟာ အသားစား ကျူးတယ်၊ ဒေါသ ကြီးတယ်။ ဒီဘုရင်ဟာ အကျင့်ပျက်လို့ ပြည်သူ့အဖော် ခံရတယ်။ စလေငွေ့ ဆိုရင် ပြည်သူက ရွံ့နဲ့ ဝိုင်းပေါက်လို့ သေရတယ် ဆိုတာမျိုးတွေ ရေးပြတယ်။ ဒီကျမ်းတွေ ရှေးကရေးလို့ မကောင်းဘူး မပြောထိုက်ပါဘူး။ သူ့ခေတ်နဲ့ သူ့အတွေး ထည့်ရေး ထားတာတွေပါ။ ဘုရင်တွေဟာ သက်ဦးဆံပိုင် အာဏာအပြည့် ရထားတယ်။ အဲဒီလို လူတွေကို သမိုင်းဆရာတွေက ဆုံးမတာပါပဲ။ နောက်တယောက် ရှိသေးတယ်။ တွင်းသင်းတိုက်ဝန် ဦးထွန်းညှိပါပဲ။ ရာဇဝင်သစ်ကို ရေးတယ်။ ဘယ်တုန်းက ရေးတယ် မသိပါဘူး။ ၁၇၈၀ ပြည့်နှစ်လို့ မှန်းရပါတယ်။ သူ့အရေးတကြီး တင်ပြတာက

အရင်တုန်းက ပါးစပ်ရာဇဝင်တွေကို မစစ်ဆေးခဲ့ဘူး။ ခေတ်ပြိုင် မှတ်တမ်းတွေနဲ့ ညှိပြီး မှန်မမှန် စစ်ဆေးရမယ်။ ခေတ်ပြိုင် မှတ်တမ်း ဆိုတာ ကျောက်စာတို့ မော်ကွန်းတို့ပဲ။ သူ့ရာဇဝင်သစ်မှာ ရှေးက ပါးစပ်ရာဇဝင်ကို ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းဖြစ်တဲ့ ကျောက်စာတို့ မော်ကွန်းတို့နဲ့ ညှိပြီး ဆန်းစစ်တဲ့နည်းကို ပြသွားတယ်။ ခုခေတ်လုပ်နေတဲ့ သမိုင်းသုတေသနနဲ့ တူပါတယ်။

သူဆန်းစစ်ပုံ ဥပမာပြောရရင် ပါးစပ်ရာဇဝင်တွေထဲမှာ နေနတ်သားနဲ့ နဂါးမနဲ့ ရကြတယ်။ ဒါကြောင့် ပျူစောထီးကို မွေးလာတယ်။ ဒါဟာ နတ်နဲ့ နဂါးညားရင် မွေးလာတာဟာ နတ်ကပြား၊ နဂါးကပြားပဲ ဖြစ်နိုင်မယ်။ လူမဖြစ်နိုင်ဘူး။

အလောင်းစည်သူ ဖောင်စကြာနဲ့ ခရီးသွားပုံလည်း ဒီအတိုင်းပဲ ဆန်းစစ်ပြတယ်။ ဦးထွန်းညိုရဲ့ တင်ပြချက်က တိုးတက်တဲ့ ခေတ်ဆန်တဲ့ အမြင်ဖြစ်ပါတယ်။ သူ့စာအုပ်ဟာ ခေတ်သစ်သမိုင်း သုတေသနရဲ့ အယူအဆကို ပထမဆုံးပြောရတဲ့ စာအုပ်လို့လည်း ပြောလို့ရပါတယ်။

ကုန်းဘောင်ခေတ်ကျတော့ ရာဇဝင်ကို ဘုရင်ကရေးခိုင်းတယ်။ ရေးတဲ့လူတွေကလည်း ပဒေသရာဇ်ကို ချီးကျူးရေးတယ်။ ဘုရင်တွေဟာ သာမန်မဟုတ်ဘူး ဘုရားရဲ့ ဗျာဒိတ်ရသူတွေ ဖြစ်တယ်။ ဘုရားက နောင်ကျရင် ဒီဒေသမှာ ဘယ်သူဘုရင်ဖြစ်မယ်ဆိုဖူးတယ် ဆိုတာတွေပါတယ်။ မြန်မာဘုရင်တွေဟာ ဗျာဒိတ်ဘုရင် ဖြစ်ရတာကို သိပ်သဘောကျတယ်။ ရာဇဝင်ရေးတဲ့ ပညာရှိတွေကလည်း ဘုရင်အကြိုက်ရေးပေးတယ်။

ပဒေသရာဇ်တွေ ထွန်းတောက် နေဆဲမှာ သာသနာကို အကာအကွယ် ယူပြီး သူတို့လုပ်ချင်တာ လုပ်ဖို့ပါပဲ။ ဒီဘုရင်ဟာ ဘုရား ဗျာဒိတ်ရ၊ သူပြောရင် နားထောင် သူ့ကို ပုန်ကန်ရင် အပြစ် ကြီးတယ်။ သာသနာပြု မင်းလည်း ဖြစ်တယ်။ သာကီဝင်မျိုး ဖြစ်တယ်။ ဘုရားနဲ့ ဆွေမျိုး တော်တယ် စသဖြင့် ရာဇဝင် ဆရာတွေက ရေးပေးရတယ်။ ဒါဟာ ကုန်းဘောင်ခေတ် မင်းဆက်ကျမှ ပဒေသရာဇ်ကို အမွှန်းတင် လာတာ ဖြစ်မယ်။

၁၈၂၉ နှစ်မှာ ပညာရှိပေါင်း ၁၃ ဦးနဲ့ မှန်နန်းရာဇဝင်ကို ဘုရင်ခိုင်းလို့ ရေးကြတယ်။ ကမ္ဘာဟောင်း ပျက်တာက နေပြီး စတယ်။ မိုးကြီးရွာ။ အနယ်ထိုင်၊ ကမ္ဘာအသစ်ဖြစ်၊ ဗြဟ္မာ လေးယောက်ပေါ်၊ လူတွေဖြစ်၊ မဟာသမ္မတပေါ်၊ အဲဒီက တဖန် ဂေါတမ အထိ ရေးတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံဘက် ဆက်ပြီး တကောင်း၊ သရေခေတ္တရာ၊ ပုဂံ၊ အင်းဝ စသဖြင့် အလောင်းမင်းတရားထိ မျိုးနွယ် ဆက်လာပုံ ရေးတယ်။

ပဒေသရာဇ်ကို အမွှန်းတင်ချင်လို့ ဘုရားနဲ့ အမျိုးဆက်ပေးတဲ့ ရာဇဝင်ကျမ်းပါပဲ။ ၁၈၂၀ ပြည့်နှစ်အထိ ဖြစ်ပျက်ပုံကို ရေးပါတယ်။ ၁၈၆၇ ခုနှစ်ကျတော့ မင်းတုန်းဘုရင်က မှန်နန်းကို ဆက်ရေးခိုင်းတယ်။ ပညာရှိ သုံးဦးက ရေးတယ်။ အဖြစ်အပျက်က ၁၈၆၀ ပြည့်နှစ်အထိ ဖြစ်ပျက်တာကိုရေးတယ်။ ဒုတိယမှန်နန်း ရာဇဝင်လို့ ခေါ်တယ်။

သီပေါပါပြီးတဲ့နောက် မြို့အုပ်မောင်တင်က ဒုတိယမှန်နန်းအဆက်ကို ၁၈၆၀ ပြည့်နှစ်ကစပြီး ၁၈၈၅ နှစ်ထိ ရေးတယ်။ ၂၅ နှစ်သမိုင်းကို ထပ်ဖြည့်တာပါပဲ။ နန်းတွင်းမှတ်တမ်းတွေကို စုပြီးရေးတယ်။ တကယ်တော့ သူဖြည့်ရေးတာ မဟုတ်ပါဘူး။ လွှတ်တော်စာရေးတဦးကို ခေါ်ပြီး ရေးခိုင်းတာပါ။ စာအုပ်ထုတ်တော့လည်း သူရေးတာကမစဘဲ မှန်နန်းနဲ့ ဒုတိယမှန်နန်းထဲကရေးတဲ့ စောစောပိုင်း ၁၇၅၂ နှစ်က အဖြစ်တွေပါ ဖြုတ်ထည့်တယ်။ စာအုပ်အမည်ကို ကုန်းဘောင်ဆက်ရာဇဝင်ကြီးလို့ ပေးပြီး ၁၉၀၅ ခုနှစ်မှာ မန္တလေးတိုင်း သတင်းစာပုံနှိပ်တိုက်က ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေတယ်။

နောက် အင်္ဂလိပ်ဝင်လာတော့ မြန်မာရာဇဝင်ကို အင်္ဂလိပ်လိုရေးကြတယ်။ မှန်နန်းကို အကြမ်းဘာသာ ပြန်တာပါပဲ။ ဆာအာသာဖယ်ရာက ၁၈၉၀ ပြည့်နှစ်မှာ History Of Burma (Myanmar) ရေးထုတ်တယ်။ ၁၉၂၅ ခုနှစ်မှာ ဂျီအီးဟာပေးက History of Burma (Myanmar) ရေးထုတ်တယ်။

အင်္ဂလိပ်ရေးတဲ့ ရာဇဝင်တွေဟာ ဝါဒဖြန့်ရာဇဝင်တွေဖြစ်တယ်။ အင်္ဂလိပ်ရဲ့ နယ်ချဲ့ဝါဒဟာ တခြားနယ်ချဲ့တွေနဲ့ မတူဘူး။ တဆင့်သာတယ်။ သူတပါးကို ကျွန်ုပ်ပြုပြီး သူတို့ သခင်ဖြစ်လာပေမယ့် ညာတာတယ်။ ကိုလိုနီလက်အောက်ခံနိုင်ငံကို တိုးတက်မှုတွေဖြစ်အောင် လုပ်ပေးတယ်။ ဘာ၊ ညာ စသဖြင့် ဝါဒဖြန့်တယ်။ တိုက်ရိုက်တမျိုး သွယ်ဝိုက်တမျိုး ဝါဒဖြန့်တာချည်းပဲ။ တိုက်ရိုက်နည်းကို လူတွေလက်ခံစရာမရှိလို့ သွယ်ဝိုက်တဲ့နည်းကို သုံးတယ်။

အဲဒီနည်းကတော့ မြန်မာဘုရင်တွေဟာ ရက်စက်တယ်။ အုပ်ချုပ်ပုံ စည်းကမ်းမရှိဘူး။ မြန်မာမင်းလက်အောက်မှာ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး တိုးတက်မှု မရှိဘူးဆိုတာတွေ ရေးပြီး ကျောင်းတွေမှာ သင်ခိုင်းတယ်။ Cox တို့ Harvey တို့ ရေးတာဟာ အင်္ဂလိပ်နယ်ချဲ့ပုံကို ထောက်ခံစေချင်လို့ ရေးတယ်။ မြန်မာမင်းတွေ ရက်စက်တယ်။ အုပ်ချုပ်ပုံ စည်းကမ်းမဲ့တယ်။ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး သူတို့လက်ထက်မှာ သိပ်ညံ့တယ်ဆိုတာတွေ ထည့်ရေးတယ်။ အခြေအနေအမှန်ကို မရေးဘူး။

နောက်တော့ မြန်မာတွေ အမျိုးသားစိတ် နိုးကြားတယ်။ ၁၉၂၀ ပြည့်နှစ်လောက်မှာ အမျိုးသားကျောင်းတွေ ပေါ်လာတယ်။ အမျိုးသားပညာရေး ပေါ်လာတယ်။ ဗြိတိသျှတွေက မြန်မာတွေအကြောင်း နှိမ်ရေးလို့ဆိုပြီး မြန်မာတော်ကြောင်း၊ ကောင်းကြောင်း ပြောချင်လာကြတယ်။ ဗြိတိသျှတွေရေးတာကို ပြန်လည်ချေပတဲ့အနေနဲ့ စာအုပ်ရေးကြတယ်။

ဦးဖိုးကျားရေးတဲ့ မြန်မာ့ဂုဏ်ရည်ဆိုရင် ပြန်ချေပတဲ့စာအုပ်ပဲ။ မြန်မာတွေကောင်းတယ်၊ တော်တယ်၊ သတ္တိရှိတယ်။ စစ်တိုက်တာတွေအောင်တယ် စသည်ဖြင့် ရေးလိုက်တာ တဖက်စွန်းရောက်လွန်းသွားတယ်။ ဟုတ်တာ မဟုတ်တာ မစဉ်းစားတော့ဘူး။ တအားမြှောက်ရေးတယ်။ ပြည်ထောင်စုသားအချင်းအချင်း ချစ်ကြည်တယ်ဆိုတာ ပြောချင်တဲ့အခါကျတော့လည်း ဇာတ်လမ်း မှန်မမှန် မတွေးကြတော့ဘူး။ အတင်းလုပ်ယူကြတယ်။

ဒါကြောင့် ပြီးပြီးသား သမိုင်းစာအုပ်တွေဟာ စိတ်မချရဘူး။ ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းတွေနဲ့ ညှိပြီး မှန်မမှန် စစ်ဆေး သုတေသနလုပ်ရမယ်။ သူတို့ထဲကလည်း ကောင်းတာယူ မကောင်းတာပယ်ရမယ်။

မင်းအကြောင်းသက်သက်ရေးတာ၊ မင်းကို အမွှန်းတင်တာ၊ မြန်မာမင်းတွေ ရက်စက်ညံ့ဖျင်းတာ၊ မြန်မာတွေ ညံ့တာ၊ မြန်မာတွေ သိပ်တော်တာ စသဖြင့် တဖက်သတ် အစွန်းထွက်ရေးပုံမျိုးမပါဘဲ မှန်ကန်တဲ့ သမိုင်းအချက်အလက်ကို ရှာဖို့လိုပါတယ်။

ပြီးပြီးသား အမှားတွေကို ဆင်ခြင်၊ ရှေ့မှာ ဘယ်လို တိုင်းသစ်ပြည်သစ် ထူထောင်မယ်ဆိုတာ ရည်ရွယ်ပြီး ရေးရမယ်။ လူလူချင်း ခေါင်းပုံဖြတ်မှုကင်းတဲ့ သင်ခန်းစာယူဖို့၊ ခေတ်သစ်အတွေးအခေါ် ပါတဲ့ဟာမျိုး လိုတယ်။ ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းတွေရှာပြီး စိစစ်ဖို့ လိုပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းသုတေသနကို လုပ်ရပါတယ်။

နောက်တချက်ကတော့ သုတေသန ဘယ်လိုလုပ်တယ်။ ဘယ်လိုပြဿနာ ရှိတယ်ဆိုတာပဲ။

ရှေးရာဇဝင်တွေမှာရေးတဲ့ ကမ္ဘာ့ဖြစ်လာပုံ၊ လူတွေဖြစ်လာပုံတွေဟာ မမှန်ပါဘူး။ သူတို့ရေးတဲ့ထဲမှာ မင်းနဲ့ပြည်သူ ဘယ်လိုဆက်ဆံသင့်ပုံကို ရေးပြတာသာ ကောင်းပါတယ်။ သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ်မှာ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ဘယ်သူတွေ နေသွားတယ်ဆိုတဲ့အကြောင်း ရှေးရာဇဝင် စာအုပ်တွေမှာ မပါပါဘူး။ ခု သုတေသနလုပ်ပြီး ရေးတဲ့အခါမှာ ပါလာပါလိမ့်မယ်။ ကမ္ဘာ့ဖြစ်တာ ကြာလှပါပြီ။ လူဖြစ်တာ နှစ်တသန်းရှိပြီ။ လူစစ်စစ်တောင်ဖြစ်တာ မဟုတ်သေးဘူး။ ခုလူတွေနဲ့ ကိုယ်တူညီဏ်တူ မဖြစ်သေးဘူး။ လက်နက်က ကျောက်ကို သုံးတယ်။ ကျောက်ခေတ်လို့ ခေါ်တယ်။ ကျောက်ခေတ်ရဲ့ လူမှုဆက်ဆံရေး၊ စီးပွားရေးစနစ်က ဘုံစနစ်ဖြစ်တယ်။ ဒါကြောင့် သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ် ခေါ်တယ်။

အရင်တုန်းက ကမ္ဘာကြီးမှာ ရာသီသတု အကြီးအကျယ် ပြောင်းမှုရှိတယ်။

တခါက ရေခဲတွေဟာ ကသာမြို့ ဥတ္တရယဉ်စွန်းတန်းထိ ဖုံးနေတယ်။ ပြန်ဆုန်သွားတယ်။ အဲဒါ ရေခဲခေတ်၊ ရေခဲခေတ် ၆ ခါ ရှိတယ်။ ရာသီဥတု သိပ်ကြမ်းတယ်။ ရေခဲခေတ်မှာ မြစ်တွေပိုကျယ်တယ်။ မိုးပိုကြီးတယ်။ ဧရာဝတီမြစ် သိပ်ကျယ်တယ်။ ခုခေတ် အရှေ့ကမ်းဟာ ညောင်ဦးမြို့။ အဲဒီခေတ် အရှေ့ကမ်းဟာ ပုပွားတောင်ပဲ။ အဲဒီခေတ်က လူတွေရဲ့ လက်နက်တွေကို ရှာပြီး လေ့လာချင်ရင် ခုကမ်းမှာ ရှာလို့မရဘူး။ ကမ်းဟောင်းမှာ ရှာရတယ်။ ကမ်းတွေ အဆင့်ဆင့် ၅ ခုရှိတယ်။ ခုကမ်းဟာ ပဉ္စမ၊ စတုတ္ထ၊ တတိယကမ်းတွေမှာ ရှာလို့ မရပါဘူး။ ဒုတိယကမ်းမှာ ရပါတယ်။ ဒုတိယရေခဲခေတ် အလွန်လောက်မှာ သုံးတာတွေပါပဲ။

သူတို့လက်နက်တွေကြည့်ပြီး သူတို့ဘာလုပ်စားတယ်။ ဘယ်လိုနေတယ် ဆိုတာတွေ သိတယ်။ သုတေသန လုပ်ရေးတဲ့ မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်းမှာ အဲဒါတွေပါမှာပဲ။

မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ် အထောက်အထားတွေကို ဧရာဝတီမြစ်ရဲ့ ဒုတိယကမ်းမှာ ရှာလို့ ရပါတယ်။

အဲဒီ လူတွေနေတဲ့ ဒေသက ယခုခေတ်လူတွေကို အောက်ပြည်ကလူတွေက အညာသားလို့ခေါ်တယ်။ အဲဒါနဲ့ မြန်မာနိုင်ငံကျောက်ခေတ်ကို စပြီး သုတေသနလုပ်တဲ့ 'မောဗီးယပ်' ဆိုသူက မြစ်ညာပိုင်းမှာတွေ့တဲ့ ကျောက်ခေတ်ယဉ်ကျေးမှုကို အညာသားယဉ်ကျေးမှုလို့ နာမည်ပေးမယ်။

နောက်ပိုင်းကျတဲ့ ကျောက်ခေတ်သစ်ယဉ်ကျေးမှုကို ရှာချင်ရင်တော့ ဧရာဝတီတတိယကမ်းမှာ ရှာရပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ ကျောက်ခေတ်သစ်အချိန်ကို မှန်းရင် လွန်ခဲ့တဲ့ နှစ်ပေါင်း ၈၀၀၀ ကစပြီး ၄၀၀၀ မှာဆုံးတယ်။ ခန့်မှန်းပါတယ်။ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံတွေနဲ့စာရင် နောက်ကျပါတယ်။ ခရစ်တော်မပေါ်မီဆိုတဲ့ စကားနဲ့ ပြောရရင်တော့ ၆၀၀၀ ဘီစီကနေပြီး ၂၀၀၀ ဘီစီထိပါပဲ။

မြန်မာ့ကျောက်ခေတ်သစ် လက်နက်တွေတွေ့တာ မြောက်ပိုင်းက စပြောမယ်။ ခေတ်သစ်မှာ လူနေများလာပြီ။ မြစ်ကြီးနားဝန်းကျင်မှာ တွေ့တယ်။ ဧရာဝတီနဲ့ ချင်းတွင်းဆုံရာမှာ တွေ့တယ်။ သိပ်တော့ မများဘူး။ ဒါပေမယ့် ချင်းတွင်းနောက်ကမ်းမှာ များတယ်။ မုံရွာခရိုင် ဆားလင်းကြီးမြို့နယ် ဆထုံးရွာအနားမှာ ကျောက်ခေတ်သစ်တွင်မကဘဲ ကျောက်ခေတ်ဟောင်းတုန်းက လူတွေ နေသွားနိုင်တာမျိုးတောင် တွေ့တယ်။ မန္တလေးဝန်းကျင်၊ အမရပူက တောင်မင်းကြီးဘုရား၊ တောင်လေးလုံးကျောင်းအနီးမှာ အများကြီးတွေ့တယ်။ ပုသိမ်ကြီးဘက်လည်း အများကြီးတွေ့တယ်။

ရှမ်းပြည်နယ်ဆိုရင် မိုးကုတ်၊ လွိုင်ကော်ဝန်းကျင်။ အလယ်ပိုင်းဆိုရင် ရေနံချောင်း၊ ချောက်၊ ကျောက်ပန်းတောင်းဝန်းကျင်။ တောင်ဘက်ဆိုရင် မြိတ်၊ ထားဝယ်၊ တနင်္သာရီမှာ တွေ့တယ်။ ဒါတွေဟာ ခုဖြစ်တာ မဟုတ်ဘူး။ အရင်က ရှိပြီးသားတွေ။

သမိုင်းသုတေသနဆိုတာ အရင်ကရှိပြီးသား ထပ်ရှာတာပါပဲ။ ခု သုတေသနလုပ်လို့ မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းဦးဘုံမြေ ခေတ်အကြောင်း ရပြီ။ မကြာခင်က တောင်ပြဒါးလင်းဂူကို ထပ်တွေ့ကြသေးတယ်။

သမိုင်းဦးဘုံမြေခေတ်လွန်တဲ့ မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ ကျွန်ခေတ်ကိုလည်း သုတေသန လုပ်ဖို့လိုသေးတယ်။ ကျွန်ခေတ်မှာ ဘယ်လိုနေထိုင် လုပ်စားတာ ခုထိ မသိသေးဘူး။ သိတာလည်း နည်းတယ်။ ဆရာတို့ လက်ထက်မှာ သိမလား မပြောတတ်ဘူး။ ဆရာတော့ အခု ခေါင်းဖြူနေပြီ။ နောက်လူတွေလက်ထက် ဆက်လုပ်ကြရမှာပဲ။

ပြီးတော့ ပဒေသရာဇ်ခေတ် မြန်မာနိုင်ငံမှာ ဝိဿနိုးကစမယ်။ ဒါတောင် ဝိဿနိုးဟာ ကျွန်ခေတ်လား ပဒေသရာဇ်ခေတ်လား မသိသေးဘူး။ ပဒေသရာဇ်ခေတ်ရဲ့ အစလား မရှင်းသေးဘူး။

၄ ရာစုနှစ်မှာပေါ်တဲ့ ဟလင်း၊ သရေခေတ္တရာ၊ ပျူယဉ်ကျေးမှုဟာ ပဒေသရာဇ် ခေတ်အစပဲ။ ခုထိ ပျူစာ ၇၅ လုံးပဲ ဖတ်လို့ ရသေးတယ်။ ထပ်ဖတ်တတ်ဖို့လိုတယ်။ ဒါတွေ သုတေသနမှာ ဟာကွက်တွေပဲ။ ဟာကွက်မှာ ဖြည့်ဖို့ လိုပါတယ်။

လုပ်တဲ့လူတွေဟာ စိတ်ရှည်ရမယ်။ ဇွဲရှိရမယ်။ အများပြည်သူရဲ့ အကူအညီကို ယူမှဖြစ်ပါတယ်။

ပျူတွေအကြောင်းမှာတောင် ယဉ်ကျေးမှု အနုပညာအကြောင်းသာ ပြောနိုင်ပေမယ့် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး အကြောင်း မသိသေးဘူး။ ဒါတွေ သုတေသနလုပ်ဖို့ ကျန်သေးတယ်။ အဲဒီလိုနဲ့ ပဒေသရာဇ်ခေတ်ဟာ ၄ ရာစုနှစ်ကနေ ၁၉ ရာစုနှစ်ထိပါပဲ။ ဒီခေတ်သမိုင်းအတွက် အားကိုးရဆုံး ခေတ်ပြိုင်မှတ်တမ်းက ကျောက်စာ၊ ပေ၊ ပုရပိုက်တွေပဲ။ ကျောက်စာထဲမှာ သမိုင်းအချက် အကုန်တော့ မပါပါဘူး။ ရေးပုံက ဘယ်သူလှူတယ်။ ဘာလှူတယ်၊ ဘယ်နေ့လှူတယ်၊ ဘာဆုတောင်းတယ်တွေပဲ။ အလှူရှင်ဟာ များသောအားဖြင့် ချမ်းသာသူ၊ မင်းစိုးရာဇာ၊ ဘုရင်ပဒေသရာဇ် အသိုင်းအဝိုင်းတွေ များပါတယ်။

ကျောက်စာတွေထဲကနေပြီး လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ သာသနာရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်း

အထောက်အထားတွေ ရပါတယ်။

အကုန်တော့ မရဘူး၊ ကျောက်စာထဲမပါလို့ မရှိဘူး၊ မဖြစ်ဘူးလည်း ပြောလို့မရပါဘူး။ ကျောက်စာဟာ သူ့ခေတ်ကို ရက်စွဲအတိအကျနဲ့ အထောက်အထား ပေးပါတယ်။ ပုဂံခေတ်မှာ ကျောက်စာ ၇၀၀ ကျော်လောက် တွေ့ထားပါတယ်။

ပေကတော့ သက်တမ်း အနှစ် ၁၀၀၀ လောက် ခံပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ မီး၊ မိုး၊ စစ် စသည်တွေကြောင့် ပေတွေ ပျက်ရတယ်။ ခြက်တိုက်တာလည်း ရှိတယ်။ ဘုရားထဲ ဌာပနာလို့လည်း ဆုံးရှုံးတယ်။

ခရစ်နှစ် ၉၀၀ လောက်က ပေတွေဟာ အထက်ပါနည်းအတိုင်း မပျက်ရင် ရှိနိုင်ပါသေးတယ်။ လွန်ခဲ့တဲ့ နှစ် ၁၀၀၀ လောက်က ပေတွေပေါ့။ ခုအစောဆုံးရထားတဲ့ ပေတွေဟာ ခရစ်နှစ် ၁၆၇၀ ကပေပဲ။ ဗြိတိသျှပြတိုက်မှာ ရှိတယ်။ ပေကြည့်ပြီး လက်ရေးသမိုင်း ရေးနိုင်ပါတယ်။

ပုရပိုက်မှာလည်း သမိုင်းအထောက်အထားတွေ ရှိတယ်။ ပုရပိုက်သက်တမ်းက နှစ် ၁၅၀ လောက်ခံတယ်။ လူမှုရေး၊ စီးပွားရေး မှတ်တမ်းတွေ ပါနိုင်ပါတယ်။ လူသူ အရောက်နည်းတဲ့၊ ခြောက်သွေ့တဲ့ နေရာတွေမှာ ပိုပြီး ကျန်တယ်။ ဥပမာ ရွှေဘိုခရိုင်၊ ဝက်လက်၊ တန့်ဆည်တို့လိုပေါ့။

သမိုင်းသုတေသနမှာ မပြီးသေး၊ မတွေ့သေးတာတွေ ပြီးအောင်လုပ်ဖို့ ရှာဖို့တွေ အများကြီးရှိပါတယ်။ လိုနေတဲ့ အပိုင်းကို ဖြည့်ဖို့သာပါပဲ။ ဗြိတိသျှက မြန်မာတွေမကောင်းဘူး ရေးခဲ့တာတွေကို ရန်တွေ့တာမျိုး မဟုတ်ပါဘူး။ အမှန်ကို ရေးဖို့ပါ။

လူငယ်တွေကအစ မျိုးချစ်စိတ်ရှိဖို့၊ နယ်ချဲ့ကို မုန်းဖို့၊ လုပ်ချင်ရင် ချစ်ကွာ၊ မုန်းကွာ ပြောရုံမရပါဘူး။ သက်သေသာဓကနဲ့ ပြောပြမှ မျိုးချစ်စိတ်ရှိနိုင်၊ နယ်ချဲ့ကို မုန်းနိုင်ပါတယ်။

အရင်းရှင် ကိုလိုနီခေတ် သမိုင်းသုတေသနမှာလည်း အထောက်အထား စုံစုံရဖို့ လိုပါတယ်။ အိမ်တွေမှာ စာအုပ်ဟောင်းတွေ ချောင်ကြိုချောင်ကြားမှာ ဖြစ်ဖြစ်၊ ဘုရားစင်တွေမှာဖြစ်ဖြစ် တင်ထားတတ်တယ်။ တဲ့ဘိုးဘွားလက်ထက် တို့အဖေငယ်ငယ်က စာအုပ်ဆိုပြီး ဖတ်လည်းမဖတ်ကြတာလည်း ရှိတယ်။ အဲဒီစာအုပ်တွေထဲမှာ ဂျီစီဘီအေအကြောင်း၊ ပိုင်အမ်ဘီအေအကြောင်း၊ တွဲရေးခွဲရေးအကြောင်း ပါတတ်တယ်။ ဒါတွေကနေပြီး ကိုလိုနီခေတ် မြန်မာ့သမိုင်းကို ဖြည့်ရေးစရာ အချက်တွေပါတယ်။

ဒါတွေ အစုံစုံဖို့၊ ရဖို့ လိုပါတယ်။ တတိယအချက်အနေနဲ့ ပြောချင်တာကတော့ သမိုင်းသုတေသနအတွက် အားလုံးသော ပြည်သူ့အများက ကူကြပါ။ မကူညီရင် ပြည့်စုံတဲ့ သမိုင်းတခု ဆရာတို့ချည်း ဘယ်တော့မှ မဖြစ်နိုင်ပါဘူး။

[ရှုမဝ၊ အတွဲ ၃၊ အမှတ် ၂၆၊ စက်တင်ဘာလ၊ ၁၉၆၉]

ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ

ရာစုသစ်စာအုပ်တိုက်က ၁၅ သြဂုတ်လ ၂၀၀၅ မှာ ထုတ်ဝေဖြန့်ချိခဲ့တဲ့ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ 'ပုဂံခေတ် လူမှုရေး' စာအုပ်မှ "ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ" ကို ပြန်လည်ကူးယူ ဖော်ပြတာဖြစ်ပါတယ်။

ရှေးမြန်မာတို့ ဝမ်းစာရှာပုံ

ဒေါက်တာ သန်းထွန်း

Economic Life of the Early Burman (Myanma) စာတမ်းကို G.H.Luce (၂၀ ဇန်နဝါရီ ၁၈၈၉ - ၃ မေ ၁၉၇၉) က ရန်ကုန် ယူနီဗာစတီကောလိပ် ဘောဂဗေဒအသင်း ၁၂ ဇန်နဝါရီ ၁၉၄၀ ပြည့် အစည်းအဝေးမှာ ဖတ်တယ်။ JBRS တွဲ ၃၀၊ ပိုင်း ၁၊ ဧပြီ ၁၉၄၀၊ ၂၈၃-၃၃၅ မှာ ပုံနှိပ်တယ်။ BRSFAP တွဲ ၂၊ ၃၂၃-၃၇၆ မှာ ပြန်ပုံနှိပ်တယ်။ အရင် အနှစ် ၆၀ ကျော်က ရေးတဲ့စာတမ်းဖြစ်လို့ ခုဘာသာပြန်တဲ့အခါမှာ ပြင်ဆင်တည်းဖြစ် ဖြည့်စွက်လိုက်ပါတယ်။ ပါမောက္ခလှစ်ဟာ မြန်မာနိုင်ငံ ရန်ကုန်ကောလိပ်မှာ အင်္ဂလိပ်စာ ပါမောက္ခအဖြစ်နဲ့ ၁၉၁၂ က စရောက်တယ်။ နောက်အရှေ့တိုင်းပညာဌာနမှာ သမိုင်းပါမောက္ခအဖြစ် အမှုထမ်းပြီး ၁၉၄၄ မှာ အငြိမ်းစားယူတယ်။ ၁၉၂၀ ပြည့်က မြန်မာနိုင်ငံနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ ကဗျာ ၁၉ ပုဒ်ကို ရေးသားပုံနှိပ်တယ်။ သန်းထွန်းက မြန်မာပြန်ပြီး မင်းဒုက္ခနဲ့ မင်းနာမည်နဲ့ ၁၉၉၇ က ပုံနှိပ်တယ်။ လှစ်ရဲ့ ကျော်ကြားတဲ့ စာအုပ်နှစ်အုပ်က Old Burma (Myanma) Early Pagan 1970 နဲ့ Phases of Pre-Pagan Burma (Myanma) 1985 ဖြစ်ပါတယ်။ ဖေမောင်တင်နဲ့ လှစ်တွဲပြီး တိုင်းရင်းမြန်မာကျောက်စာ ၇ တွဲကို ၁၉၃၉ က ၁၉၅၆ အတွင်း ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့တယ်။ သန်းထွန်းက မန္တလေးတက္ကသိုလ်မှာ ၁၉၆၅ - ၁၉၈၃ထိ သမိုင်းပါမောက္ခ ဖြစ်ဖူးတယ်။ Economic Life ကို တည်းဖြတ်ပြီး ဘာသာပြန်တဲ့အခါ ပုဂံခေတ်နာမည်တွေကို ကျောက်စာမှာပါတဲ့အတိုင်း ရေးထားတယ်။ ဝစ္စပေါက် မပါတာ မူရင်းအတိုင်း ဖြစ်တယ်။ ပဖမ ကို လဆွဲရင် ရရစ်၊ ကခ ကိုလဆွဲရင် ယပင့်ဖြစ်တယ်။ လက်သည်းကွင်း ( ) ထဲက ဂဏန်းဟာ မှတ်စုနံပါတ် ဖြစ်တယ်။

ပညာရှာသူ အများဟာ တိဗက်မြန်မာစကားပြောတဲ့ လူတွေရဲ့ ရှေးပဝေဏီက နေရာအရပ်ကို ကန်စူ (KANSU) နယ် ဖြစ်ဖို့များတယ်။ အဲဒီနယ်ဟာ တရုတ်အနောက်မြောက် ဂိုဘီ (GOBI) သဲကန္တာရနဲ့ တိဗက် (TIBET) အရှေ့မြောက်ကြား ဒေသဖြစ်မယ်လို့ ပြောကြတယ်။ ကျောက်ခေတ်သစ်နှောင်းပိုင်း (LATE NEOLITHIC) ကာလ၊ အရင် နှစ်လေးထောင် (၂၀၀၀ ဘီစီ) က (KANSU) ကန်စူဟာ အရှင်းဘဝက အများကြီး လွန်မြောက်ခဲ့ပြီး တရုတ်တွေထက်တောင် အခြေအနေ သာလွန်ကောင်းမွန်ခဲ့တယ်လို့ ဆိုနိုင်စရာ ရှိတယ်။ အဲဒီအရပ်ကထွက်တဲ့ ပန်းလှလှခြယ်ထားတဲ့ အိုးချောချောတွေဟာ ကျောက်ခေတ်သစ်လောကမှာ ဗိုလ်ဆွဲတယ် (၁)။ ဒီလိုအိုးမျိုး ထုတ်လုပ်နိုင်တဲ့ လူတွေဟာ တရုတ်လား၊ တိဗက်မြန်မာအနွယ်အဝင်တွေလားလို့ မေးရင် တိဗက်မြန်မာ အနွယ်ဝင်တွေ ဖြစ်ဖို့များတယ်။ တရုတ်တွေ ကြေးသတ္တုကို အရည်ကျိုပုံလောင်းပြီး ဓားလှံအိုးခွက် လုပ်တဲ့ပညာကို ကန်စူ (KANSU) ဒေသက လူတွေဆီကမှ တဆင့်ရတယ်လို့ ထင်တယ်။ ဒါပေမယ့် ပစ္စည်းပုံစံနဲ့ လက်ရာကို ယှဉ်ကြည့်ရင် ကန်စူ (KANSU) ပစ္စည်းက ရှန် (SHANG) ခေတ် တရုတ်လက်ရာကို မမီပါ (၂)။ တရုတ်တွေ တီထွင်အသုံးပြုတဲ့ မှတ်တမ်းတင်ပုံဟာ အရင် နှစ်နှစ်ထောင် မရှိတရီလောက်ကလို့ မှတ်ယူပါတယ်။ အဲဒီအခါက ထားခဲ့တဲ့ တရုတ်မှတ်တမ်းတွေမှာ တရုတ်အများနေတဲ့ ရပ်ဝန်းအနောက်၊ ရှန်စီ (SHANSI) ကုန်းမြင့်ရဲ့ အရှေ့ဘက် တောင်ကမ်းပါးတောင်ခြေဖြစ်တဲ့ အန်ယန် (AN-YANG) ဒေသမှာ ချီအန် (CHTANG) လူမျိုးတွေ နေတယ်လို့ မကြာခဏ ရေးမှတ်ထားတာ တွေ့ပါတယ်။ ဒီချီအန် (CHI'ANG) လူမျိုးက ဆိတ်ထိန်း၊ သိုးထိန်းတွေပါ။ တရုတ်က တောင်သူ၊ သိုးဆိတ်မကိုင်း၊ ကျွဲ၊ နွား၊ ဝက်ပဲ မွေးတယ်။ သိုးသောက်တဲ့ရေအိုင် စမ်းချောင်း၊ သိုးစားတဲ့ စားကျက်မှာ နွား မသောက်မစား။ ဒါကြောင့် သိုးထိန်းနဲ့ နွားထိန်းဟာ ရန်ဘက်၊ တရုတ် မှတ်တမ်းမှာ တရုတ်က မကြာခဏ ချီအန် (CHI'ANG) တွေရဲ့ အိုးအိမ်ကို ဖျက်ဆီးလုယက်ပြီး ချီအန် (CHI'ANG) အမြောက်အမြား ဖမ်းယူပြီး သတ်ဖြတ် ယဇ်ပူဇော်တယ် (၃)။ ချီအန် (CHI'ANG) တွေဟာ အနောက်ကန်စူ (W.KANGSU)မှာ ပြေးပုန်းခဲ့လို့တယ်။ နောက် တိဗက် (TIBET) အရှေ့မြောက် မြစ်ဝါ (YELLOW RIVER) ရဲ့ မြစ်ဖျားခံရာ အရပ်နဲ့ ကိုကိုနော (KOKONOR) မှာ ခိုလှုံတယ်။ အဲဒီနေရာတွေကိုပဲ တိုင် (TSIN) က တရုတ်မင်းတွေဟာ ခရစ်မပေါ်မီ နှစ်ထောင်အတွင်းမှာ လိုက်ပြီး တိုက်ခိုက်သေးတယ်။ ဒါနဲ့ ချီအန် (CHI'ANG) တချို့ဟာ တောင်ကြီးတွေနဲ့ လျှို့တွေကို ဖြတ်ကျော်ပြီး တောင်ဘက်ကို ပြေးကြရပြန်တယ်။ ရာစုနှစ်တွေ တော်တော်ကြာအောင် ခြေရာပျောက်နေပြီးမှ တချို့ကို တိဗက်၊ တချို့ကို နောင် မြန်မာနိုင်ငံလို့ ခေါ်မယ့်နေရာမှာ ပြန်ပေါ်လာတာကို တွေ့ရပါတယ်။

အခုပြောသမျှဟာ အကျဉ်းချုပ်နိုင်သမျှ ချဲ့ပြီးပြောတဲ့ မြန်မာ အမျိုးသားတွေရဲ့ နောက်ခံသမိုင်း ဖြစ်ပါတယ်။

အဲဒီကားချုပ်ဘောင်အတွင်းမှာ အသေးစိတ်ရသလောက် ဖြည့်ထည့်ရမှာပါ။ ဒါပေမယ့် အချုပ်သဘောကတော့ ပြေးမလွတ်တော့ဘူး။ နောင် မြန်မာဖြစ်မယ့်လူတွေ ကန်စူ (KANSU) မှာ ကျောက်ခေတ်သစ် လူသားအဖြစ်နဲ့ ဓလေ့ထုံးစံတွေ အင်မတန် အဆင့်မြင့်တယ်ဆိုပေမယ့် ကန္တရခရီးရှည် လှည့်ပတ်ပြီး တောတွေ၊ တောင်တွေဖြတ်ပြီး ရန်ကင်းတဲ့ တောင်ဘက်အရောက် သွားနေရတာနဲ့ ရှေ့မတိုးတက်တဲ့အပြင် သီးပြီး တတ်ပြီးတာတွေတောင် ပျောက်သွားလို့ ဆုတ်ယုတ်ညံ့ဖျင်းသွားပြီးလို့ ပြောနိုင်ပါတယ်။ တရုတ်က ချဲ့ထွင်တယ်ဆိုရင် ချီအန် (CHI'ANG) ကို အမျိုးပျောက်အောင် ဝါးမျိုးသွားမယ်။ အဲဒီဘေးက အလွတ်ရုန်းမယ်ဆိုရင် အိုးအိမ်ကျေးရွာနဲ့ အတည်တကျနေပြီးခါမှ ခြေသလုံး အိမ်တိုင်မှတ်ပြီး ရွှေ့ပြောင်း လှုပ်ရှားသွားလာနေရတဲ့ နောမတ် (NOMAD) ဘဝကို ပြန်ရောက်သွားပါပြီ။ ချီအန် (CHI'ANG) တွေအတွက် အရွေးရခက်တဲ့ ပြဿနာကြီးတရပ် ဖြစ်ပါတယ်။ သူ့ကျွန်ခံမလား၊ အိုးမဲ့အိမ်မဲ့ လှည့်ပတ် ပြေးပုန်းနေမလား။ မြန်မာတွေရဲ့ အဘိုးအဘွားတွေက လွတ်လပ်တာကိုပဲ ကြိုက်တယ်။ အဲဒါပဲ ရွေးတယ်။ အဲဒီလို လွတ်လွတ်လပ်လပ် နေနိုင်ဖို့ တခြားကောင်းတဲ့အချက် အများကြီးကို စွန့်လွှတ်ရတယ်။ ဈေးကြီးပေးဝယ်ရတဲ့ လွတ်လပ်ရေး ဖြစ်ပါတယ်။ ရှေ့တိုးပြီးသား အနှစ် ၂၀၀၀ အခြေအနေကို စွန့်ခွဲရတယ်။ ကျောက်ခေတ် လူသားတွေ အနေနဲ့ ၂၀၀၀ ဘီစီမှာ တရုတ်နဲ့ တန်းတူ ဖြစ်တယ်ဆိုရင် ခရစ်နှစ် ၇၀၀ ရောက်တဲ့အခါ မြန်မာတွေဟာ ၁၃၀၀ ဘီစီက တရုတ်လောက် လူမှုအနေအထိုင် အဆင့်ကိုတောင် မမီတော့ပါ။

၁၀အခြေအနေကို အောက်ခြေကအစ ပြောင်းလဲလိုက်ရတာ တကြိမ်မက အလီလီ ဖြစ်ပါတယ်။ ပထမမြက်ခင်းဒေသမှာ သိုးမွေးကြရာက ကန္တာရ တောတောင်မှာ လှည့်ပတ်နေရတယ်။ ပြီးတော့ ရေခဲလွှမ်းတဲ့ ကုန်းပြင်မြင့်မှာ ကတိုး (MUSK-DEER) နဲ့ အောင်းခေါ်တဲ့ တရက် နွားမွေးရှည် (YAK) တွေ မွေးတဲ့အခါ ကြံ့ဦးမယ်။ အဲဒီကတခါ တောကြီးလျှိုကြီးတွေမှာ မြွေ၊ ဝံ၊ ကျား၊ ဆင်၊ ကြံ့ ဆိုတဲ့ အကောင်မျိုးတွေနဲ့ ပေါ့တဲ့၊ အခုထက် မြောက်ဘက်သိပ်ကျတဲ့ နေရာတွေမှာ နေခဲ့ရဦးမယ်။ အခက်အခဲတွေထဲမှာ အခက်ဆုံးကတော့ အပူပိုင်းဒေသ (TROPICS) မှာ အိုင်းနား၊ ဝမ်းနား၊ အဖျား စတဲ့ ရောဂါတွေကို တဖြည်းဖြည်း ခံနိုင်ရည် ရှိအောင်နေမယ်ဆိုပြီး မြေပြန့်ကို အတင်းဆင်းလာရတာပဲ ဖြစ်ပါတယ်။

ကျောက်ခေတ်သစ်ကာလက ကန်စူ (KANSU) မြေခိုမိ မြေနုမှာ သူတို့ရဲ့ မြေဝင်ထက်ဝက် ပျားအုံတဲကို စွန့်ပြီး တဲသားရေမိုးနဲ့ နေတဲ့အခါနေ၊ တောင်နံရံက ဂူတွင်း ရောက်တဲ့အခါရောက်၊ သစ်ခက်တဲ့မှာ ခိုတဲ့အခါခို၊ နောက်ဆုံးသက်ငယ်မိုး ခြေတံရှည်အိမ်နဲ့ စခန်းချရတော့တယ်။ ကနေ့ထိပဲ မြန်မာအများစုဟာ တခါက မြေတွင်းနဲ့ နေခဲ့ဖူးတာကိုမေ့ပြီး မြေပေါ်မှာ အနေကြာတော့ မြေတွင်း (TERRAFIRMA) နဲ့ နေဝံ့တော့မှာ မဟုတ်ပါ။

တရုတ်အနောက်မြောက်ဒေသမှာ သူတို့နေခဲ့စဉ်က စားတဲ့သီးနှံက တရုတ်မျိုး နှံစားပြောင်းရော၊ အဆုတ်လိုက်သီးတဲ့ နှံစားပြောင်းပါ စားကြမယ်။ စပါးကို စားပြီးလို့ ဧကန်ပြောဖို့ ခက်တယ်။ တို့သိရသမျှကတော့ စပါးကို တရုတ်မြောက်ပိုင်းမှာ ကျောက်ခေတ်သစ်ကာလကပဲ စိုက်ပျိုးတယ် (၅)။ ဒါပေမယ့် အဲဒီဒေသကို စွန့်ပြေးကြရတဲ့အခါ တရုတ်နယ်နဲ့ စပ်တဲ့ နီးတဲ့ လမ်းကြောင်းကို လိုက်သူတွေပဲ ဆန်ကောင်းစားနိုင်ကြမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ အများစုကတော့ လျှိုမြောင်ပေါရာ အရပ်က ထွက်လာတဲ့အခါ စိုက်ပျိုးရေး ပညာကိုမေ့ပြီး သူတို့သီးနှံကို စားသေးရင် တောတောင်ထူထပ်ရာမှာ အလေ့ကျပေါက်တဲ့ ချိတ် (၆) အသီးကြီးကြီးမားမား ဖြူဖြူပဲ စားမယ်။ ဒီအသီးကိုပဲ ပုတီးဆွဲကြီး သိမယ်။ ကံထူးသူတွေပဲ ကန်စူ (KANSU) မှာ နေခဲ့စဉ်က စားဖူးတဲ့ မြောက်အရပ်ကထွက်ပေါ်ပြီး အပူပိုင်းဒေသကို ရွှေ့လာတဲ့ ဥစားမုန်လာ (RADISH)၊ မုန်ညင်း (MUSTARD)၊ တောကြက်သွန်မြိတ် (LEEK)၊ ကြက်သွန် (ONION)၊ ကြက်သွန်ဖြူ (GARLIC) တွေရယ်။ အပူပိုင်းနဲ့ သမပိုင်းကြားဒေသတွေမှာ ဖြစ်ထွန်းတဲ့ ဘူး (GOURD)၊ ဖရုံ (MELON)၊ ကျောက်ဖရုံ (PUMPKIN)၊ ဘူးသီး (BOTTLE GOURD)၊ သခွား (CUCUMBER) တွေကို စားကြရမယ်။ ပဲမျိုး (LEGUMINOUS) စုံထဲက စားတော်ပဲ (PEA)၊ ပဲကြီးပဲတောင့် (BEAN) အမျိုးမျိုးကို သူတို့ မစားရတာကြာလို့ မေ့ကုန်ပြီဖြစ်မယ်။ မြန်မာမြေပြန့်ကို ရောက်မှ စားရပြန်တော့ ရှေးရှေးကခေါ်တဲ့ နာမည်ကို မမှတ်မိတော့လို့ မသုံးနိုင်။ မွန်နာမည်ဖြစ်တဲ့ ပဲလို့ဘဲ ခေါ်ကြပါတယ်။ ပဲဆိုတဲ့ နာမည် မွန်နာမည်ဖြစ်ပြီး ရှမ်းကလွဲလို့ မြန်မာနိုင်ငံက တိုင်းရင်းသားအားလုံးဟာ မွန်အခေါ် ပဲလို့ဘဲ လိုက်ခေါ်ကြတယ်။ ရှေးမြန်မာ အစားအစာထဲက မွန်၊ မလေးနာမည်ကို မယူဘဲ မြန်မာနာမည်စစ်စစ်က စပါး (RICE)နဲ့ ကောက် (GRAIN)၊ ပြီးတော့ ဝိန်းဥ (YAM)၊ မြောက်ဥ (ARUM)၊ တယ်သီး (PIG)၊ ငှက်ပျော (BANANA)၊ ဝါး (BAMBOO)၊ မျှစ် (SPROUT)၊ ကြိမ် (CANE)၊ ကြံ (SUGARCANE)၊ နဲ့ မှို (MUSHROOM) တွေ ဖြစ်ပါတယ်။

အဝတ်မှာလည်း ခရီးရှည်ကြီးသွားရစဉ်က တချို့အမျိုးတွေ ပျောက်ကုန်တယ်။ အထည်ရက် (WEAVE)၊ ချည်ငင် (SPIN)၊ လွန်းထိုး (SHUT-TLE) ဆိုတဲ့ နည်းဓလေ့ ဝေါဟာရတွေဟာ တိုင် (TAI)၊ တရုတ် (CHINESE)၊ မြန်မာ (MYANMAR) နဲ့ တိဗက် (TIBET) တွေမှာ အခေါ်တူတယ်။ ဆေးရောင်ဆိုး (TO DYE) ရင်လည်း ဒီစကားပဲ၊ တရုတ်၊ မြန်မာ၊ တိဗက် တူတယ်။ မဲနယ် (INDIGO) ကိုလည်း အထူးသဖြင့် မြန်မာအနောက်ပိုင်းမှာ အခေါ်တူကြတယ်။ ဒါပေမယ့် အပူပိုင်းရောက်လာကြတော့ တချို့ဝေါဟာရကို ပြုပြင်တိုးချဲ့ပြီး ခေါ်တာလည်း ရှိတယ်။ ဥပမာ - ပုံ (ခြေလက်) ဆိုး (အရောက်ခြယ်) တာကို ခါးဝတ်ပုဆိုးလို့ တိုးချဲ့ခေါ်ဝေါ် လာကြပြန်တယ်။ တချို့ မျိုးတူစု (TRIBE) မှာ ဒီလို ခေါ်စရာမရှိပါ။ ရှေးမြန်မာတွေမှာ တရုတ်ရဲ့ ပိုး (SILK)၊ ကုလားရဲ့ ချည် (COTTON)၊ မရိပါ။ ဟံမဝန္တာလျှော် (HEMP) မရနိုင်တဲ့အခါ ကြိမ်ခွေကိုပဲ ရစ်ပတ်ထားရတယ်။ တချို့လည်း သစ်ခေါက် (BARK)ကိုပဲ ထုတေပြီး

လျှော်လုပ်တယ်။ လက်ပံလဲ (BOMBAX SILK COTTON) ကို ထုတေပြီး ဝှမ်းကဒ် (PADDEO FLOSS) လုပ်ဝတ်ပါတယ်။

သူတို့ရဲ့ ခရီးရှည်တလျှောက်မှာ သူတို့ရဲ့ အိမ်မွေးတိရစ္ဆာန် အများစုဟာ ပါမလာနိုင်ပါ။ မကွဲမကွာ ပါလာမှာက ခွေး (DOG)၊ ဝက် (PIG)၊ ဆိတ် (GOAT)နဲ့ ကြက် (BARNYARD FOWL) ဖြစ်မယ်။ မလိုချင်ပေမယ့် ဇွတ်ပါလာတာက (ရှေးက အခေါ်အတိုင်း ဆက်ခေါ်တဲ့) ယင် (FLY)၊ လှေး (FLEA)နဲ့ သန်း (LOOSE) တို့ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျောက်ခေတ်သစ် တရုတ် အိမ်ထောင်တိုင်းမှာ အင်မတန် နှစ်သက်ကျေနပ်ပြီး မွေးမြူလေ့ရှိတဲ့ဟာ မြန်မာနိုင်ငံ ဘက်ရောက်တော့ ရန်သူပမာ ရွံရှာလာကြတယ်။ ကရင် ဗမာပုံပြင်တွေမှာ ဝက်ဟာ ရန်သူ ဖြစ်နေတယ်။ (၈) ခရီးသည်တွေ လျှိုက ထွက်ပြီးလာတဲ့အခါ တရုတ် မှတ်တမ်းအရ သိရတာက သူတို့မှာ ရှေးခေတ်တချို့တော့ ကျန်ပါသေးတယ်။ နို့ (MILK)နဲ့ မလိုင် (CREAM) ကို ကြိုက်တယ်။ နွားချေး (DUNG) ကို အပြားလုပ်၊ အခြောက်ခံပြီး မီးဆိုက်တယ်။ ဆင်နဲ့ ယာထွန်တယ်။ ချင်းတွင်းမြစ်ညှာပိုင်းလို ပင်လယ်အထက်ပေ ၂၀၀၀ တောင်မရှိတဲ့ နေရာမှာ အောင်း (YAK) မွေးဖို့ ကြိုးစားတယ်။ (၉) ပုဂံယဉ်ကျေးမှုရဲ့ အမြင့်ဆုံးအဆင့် ပမာဏကို ချင့်တွက်လိုရင် ဘယ်လောက်သေးတဲ့ အခြေက စရတယ်ဆိုတာ သိဖို့လိုတယ်။ သူတို့စရပုံက မလွယ်ပါ။ ပုဂံကိုရောက်တော့ စာရေးစာဖတ်မတတ်တဲ့ တောင်ပေါ်သား လူရိုးတွေ မဟုတ်လား။ ကနေ့ ရှမ်းပြည်နယ်မှာ မြို့နယ်ကလေးက ငါးရက်တစ်ရက်နေ့မှာ ရောက်လာကြတဲ့ တောင်ပေါ်သားတွေလိုပဲ ရှိမယ်။ အဲဒီရှုမြင်ခင်းက ပုထိုးသမား၊ အာနန္ဒာ၊ သဗ္ဗညုဘုရားတွေရဲ့ အံ့ဩစရာ ကြီးကျယ်ခမ်းနားပုံကို ယှဉ်တွဲပြီး ကြည့်လိုက်ရင် ပုဂံသမိုင်းဟာ မယုံနိုင်လောက်အောင် တိုးတက်ကြီးမား လာသလားလို့ မြင်မယ်။

ဒါလောက် အောင်မြင်အောင် ဗမာတွေ ဘယ်ပုံကြိုးစား ဆောင်ရွက်ပါသလဲ၊ မဖြေတတ်ပါ။ ဒါပေမယ့် ဘယ်လိုအချက်တွေက သူတို့ကို ထောက်ပံ့ ကူညီသလဲဆိုတာတော့ အနည်းအပါး ပြောတတ်ပါတယ်။

သူတို့ဟာ တရုတ်နဲ့ နီးကပ်တဲ့ အရှေ့လမ်းကြောင်းအတိုင်း ခရီးရှည်သွားဖို့ ထွက်လာကြတယ်လို့ ယူဆတယ် (၁၀)။ ဒီလိုဆိုရင် ဘေးအန္တရာယ် များပေမယ့် စည်းလုံးညီညွတ်ရမယ်၊ ကိုယ့်ခေတ်ကို ခိုင်ခိုင်မြဲမြဲ ထိန်းရမယ်။ တိုက်ခိုက်ရေး ဇွဲလုံ့လကို မလျှော့ရ။ အနောက်ဘက်လမ်းကြောင်းလူစုမှာ ဒီသုံးချက် လျော့နည်းမယ်။ သူတို့ကို ကြုံကြိုက်လို့ ကူညီတဲ့ ဆရာသုံးဦး ရှိတယ်။ နန်ကျောင် (NAN-CHAO) ရှမ်းတွေက သူတို့ မြန်မာမြေပြန် မဆင်းခင် ရှစ်ရာစုနှစ်က သူတို့ ဆရာဖြစ်ခဲ့ပါတယ်။ (နောက် ကိုးရာစုနှစ်လောက်ကစပြီး) ကျောက်ဆည်နယ်မှာ စတင်အခြေစိုက်တော့ တွေ့တဲ့မွန်ဟာလည်း သူတို့ရဲ့ ဆရာတဦး ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီနောက် အနော်ရထာက ၁၀၅၀ လောက်မှာ ပင်လယ်ထိ နယ်တိုးချဲ့တဲ့အခါ တွေ့ရတဲ့ကုလားလည်း ဆရာထဲမှာပါတယ်။ (ပျူကိုလည်း ဆရာထဲမှာ ထည့်သင့်ပါတယ်။ ဘာပြုလို့လဲဆိုတော့ ပုဂံဟာ ပျူတွေရဲ့မြို့ဖြစ်လို့ အဲဒီမှာဝင်နေရင် အဲဒီက ပျူမြို့ခေတ်ကို သူတို့ရမှာ အမှန်ဖြစ်ပါတယ်။)

ဧရာဝတီနဲ့ သံလွင်မြစ်တွေကြားမှာ ထင်ထင်ရှားရှားကြီးရှိနေတဲ့ ယွန်နန် (YUNNAN) ကို သူတို့ ကျော်ဖြတ်တဲ့အခါ နန်ကျောင် (NANCHAO) လက်အောက်ကို ရောက်ရပါတယ်။ နန်ကျောင်ဆိုကရတဲ့ ပညာဟာ သက်သောင့်သက်သာရတဲ့ ပညာ မဟုတ်ပါ။ အင်မတန် ခက်ခဲပင်ပန်းတဲ့ ပညာမျိုးတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီပညာမျိုးတွေလည်း မြန်မာတွေ ရယူဖို့ လိုအပ်တယ် ထင်ပါတယ်။ အဲဒီမှာ ကောင်းကောင်းတတ်ခဲ့တဲ့ပညာက စစ်ပညာ ဖြစ်ပါတယ်။ ပိုးစာပင်ရိုင်းက အကောင်းဆုံး လေးဖြစ်အောင် လုပ်တတ်လာတယ်။ (၁၁) အဲဒါထက်ထူးတာက သူတို့ဟာ မြင်းသည်ကျော်တွေ ဖြစ်လာတယ်။ မြင်းမွေးတယ်၊ သမပိုင်းဇုန်က နောက်မှ ပေါ်ထွန်းလာတဲ့ မြင်းဟာ ခရစ်နှစ် (CHRISTIAN EAR) ပေါ်ဦးချိန်က ကျော်အိန္ဒိယ (FURTHER INDIA) ရောက်စမို့ ရှားသေးတယ်။ မြောက်ဘက် ချင်း (CHIN) စကားတွေမှာ ရာမဏီပူရ (MANIPUR) မှာပါ မြင်းကို နိုင်ငံခြားအကောင် (FOREIGN ANIMAL) ခေါ်တဲ့အခါ ခေါ်တယ်။ ဒီအထဲမှာ အနောက်တောင် ယွန်နန် (YUNNAN) မှာ ခရစ်မပေါ်မီ သုံးရာစုနှစ် (3rd CENTURY BC) ကပဲ မြင်းကို အကြီးအကျယ် မွေးမြူခဲ့တယ်။ မြန်မာနိုင်ငံ နယ်ပယ်တွေထဲကို ဝင်ရောက်ကြီးစိုးတဲ့ မွန်ရော၊ ဗမာပါ အဲဒီဒေသ လမ်းစခန်းတွေက ဖြတ်ပြီး ဗမာလမ်းဆုံးကို ဆိုက်ရောက်ကြသူတွေ ဖြစ်တယ်။ ဖန်ချို (FAN CHO) က မူလမြန်မာ (PROTO-MYANMA) အကြောင်းကို အကျယ်တဝင့် အားပါးတရ (ခရစ်နှစ် ၈၆၃) မှာ ရေးတဲ့အခါ မြင်းနယ်ကို ထင်ယွဲ့ (TENG YUEH) မှာ ခရစ်ကိုးရာစုနှစ်က ရှိတယ်လို့ ရေးတယ် (၁၂)။ နန်ကျောင်က လက်ထပ်သင်လို စစ်ထွက်ရတဲ့အခါ ပြုမြဲ ငြိမ်းချမ်းကာလ အတတ်ပညာတွေဖြစ်တဲ့ စိုက်ပျိုးရေးနဲ့ တိရစ္ဆာန်မွေးမြူရေးကို မြန်မာတွေ ပြန်လုပ်ခွင့်ရတယ်။ သူတို့လည်း အေးတဲ့ တောင်ပေါ်ဒေသက အပူပိုင်းဇုန်မှာ နေသားကျအောင် အနေအထိုင် ပြုပြင်လာတယ်။ ရွှေကျင်တယ်။ ပယင်း (AMBER) တူးတယ် (၁၃)။ ဆားချက်တယ်။ နွားနဲ့ ကျွဲ (WATER-BUFFALO) ကို ထွန်ဆွဲ လှည်းဆွဲခိုင်းတယ်။ တောင်စောင်းမှာ ထစ်ပြီး စပါးစိုက်တယ်။ တောင်ကြားမှာ ဆည်လုပ်တယ်။ စမ်းရေကို သွယ်ယူသုံးစွဲရာက ပိုပြီးကျယ်ပြန့်တဲ့ (ဆည်ရေသောက်) စပါးအစိုစိုက် (WET RICE-CULTIVATION) ဖြစ်ထွန်းအောင် ချဲ့ထွင်လာတယ်။ တောင်ပေါ်တောထဲက ယာအဆင့်ထက် အများကြီး သာလွန်ကြီးကျယ် လာတယ်။ သူတို့နေ့စဉ်သုံး စကားထဲမှာလည်း စိုးမိုးအုပ်ချုပ်ရတဲ့ မင်းသုံး စိုးသုံး ဝေါဟာရတွေ တိုးလာတယ်။ အုပ်ချုပ်ရေးအတွက် ခရိုင်၊ တိုက်၊ တိုင်ဆိုတဲ့ စကားလုံးတွေဟာ ပုဂံမင်းဆက် တလျှောက်သုံးခဲ့တဲ့ တိုင်ဝေါဟာရတွေ ဖြစ်ပါတယ် (၁၄)။ နန်ကျောင်ဟာ အခိုင်းကြမ်းတဲ့ ဆရာဆိုတာ မမေ့ပါနဲ့။ ဒီလူမျိုးတွေက ဝန်းကျင်က လူမျိုးတွေကို အမြဲလုယက် တိုက်ခိုက်နေတော့ သူတို့ စစ်ထွက်ရင် လက်နက်ကိုင်ပြီး ထွက်လိုက်ရတယ်။ နားရတယ် မရှိဘူး။ ဒီအနေနဲ့လည်း

အခိုင်းကြမ်းတယ်။ ခိုင်းသမျှ မလုပ်နိုင်ရင် နှိပ်ကွပ်ရာမှာ ရက်စက်တယ် စတဲ့ စွဲချက်တွေ ရှိလာတယ်။ ဒီလိုဆိုရင် သူနဲ့ ဆက်မနေဘဲ သူမလိုက်ရဲတဲ့ အပူပိုင်းဖုန်က မြေပြန့်ကို ထွက်ပြေးဝင်ရောက် ခိုအောင်းဖို့ပဲ ရှိတယ်။ ဖန်ချို (FAN CHO) ပြောတဲ့အတိုင်းဆိုရင် နန်ကျောင် အရာရှိတွေဟာ ငှက်ဖျားထူတဲ့ (MALARIOUS) မြေပြန့်ကို မလာရဘူး (၁၅)။ တောင်ပေါ်သားဟာ တောင်အောက်ကို အင်မတန် မသွားမဖြစ်လို့ သွားရတာ၊ ခြစ်ခြစ်တောက်ပူတဲ့ မြန်မာအလယ်ပိုင်းရဲ့ အပူဒဏ်ကို ခနိုင်ရည်ရှိအောင် ရောဂါဝေဒနာဒဏ်ကို တွန်းလှန်နိုင်အောင် တဖြည်းဖြည်း ကျင့်ယူဖို့ (ACCLIMATIZATION) လည်း လိုပါတယ်။ တကယ်တမ်း လေ့ကျင့်ချိန် ရသလားမေးရင် မရပါ။ အေးအေးဆေးဆေး လာခဲ့ကြတာ မဟုတ်။ အလျင်အမြန် ဒရောသောပါး ဆင်းခဲ့ရတယ်။ ရှမ်းပြည်နယ်ကိုဖြတ်တာ ဘယ်လမ်း ဘယ်စခန်းလဲလို့ မပြောတတ်အောင် ရှိတယ်။ မြန်မာ မြေပြန့်ရောက်အောင် မလိုက်တဲ့ သူတို့အထဲက တခုဖြစ်တဲ့ ဓန (DANU) အခုနေတဲ့ နေရာကိုကြည့်ပြီး မြောက်ဘက်ရှမ်းကို အစ မြန်မာ (PROCO MYANMA) တွေ ဒီစခန်းတွေက လာမှာပဲလို့ ပြောရတာ ဖြစ်ပါတယ်။ သူတို့ ကဆုန်စိုင်း (AT THE GALLOP) ပြီး ဝင်ခဲ့ကြရတယ်လို့ပဲ မှတ်ပါ။ အဲဒါကြောင့် မြေပြောင်းရေပြောင်းမှာ အစစ ခက်ခဲများပြားတဲ့ ဒုက္ခတွေ တွေ့ကြရတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ပင်လယ်ပြင်ထက် အမြင့်ပေ ၃၀၀၀ ဟာ အထက်မှာ နင်း၊ အောက်မှာ မိုးဆိုတဲ့ နင်းခြံစည်းရိုး (FROST LINE) ဖြစ်တယ်။ ဒီစည်းရိုးကျော်ရင် မီးဖိုထဲ ဆင်းရသလို ဒုက္ခတွေ့မယ်။ စွတ်စိုတဲ့ တောက်ကျော်ပြီး မိုးခေါင်ရေရှား သဲကန္တာရ တပိုင်းဖြစ်တဲ့အရပ်ကို ရောက်ပြီ။

ကျောက်ဆည်နယ်က သူတို့ကို ဒုက္ခတွင်းက ကယ်တယ်လို့ ဆိုနိုင်ပါတယ်။ ရှေးမြန်မာတွေခေါ်တဲ့ ဣန္ဒိယ (မြစ်သား) တဆယ့်တစ် (လရိန်) ခရိုင်ဟာ သူတို့နေပျော်တဲ့ နေရာဒေသတခုလို့ ဆိုရပါမယ်။ မိုးရေချိန် တနှစ်ကို ၁၉၇၇ လက်မသာရတဲ့ ခန်းခြောက်ရပ် (TORRID ZONE) ဆိုပေမယ့် စမုံ၊ ပန်းလောင်၊ ဇော်ဂျီနဲ့ မြစ်ငယ်ဆိုတဲ့ ရေမပြတ် (PERENNIAL) ချောင်းတွေက ရေကို လိုသလောက် ရနေတယ်။ ပန်းလောင်နဲ့ ဇော်ဂျီက ရေကို လွယ်လွယ်နဲ့ မြောင်းသွယ်ပြီး လယ်စိုက်လို့ရတယ် (၁၇)။ မြန်မာရာဇဝင်ကျမ်းတွေက အနော်ရထာမင်းကြီးနဲ့ ဆက်ခံတဲ့မင်းတွေရဲ့ ကျေးဇူးကြောင့် ကျောက်ဆည်မှာ ဆည်တွေမြောင်းတွေနဲ့ စပါးစတင် စိုက်ရတယ်လို့ ဆိုပါတယ်။ ဒါထက်စောမယ် (၁၈)။ ဒီနယ်မှာ မွန်က ရောက်နင်းပြီးသား။ သူတို့စတဲ့ ဆည်ရေသောက်လယ်ကို မြန်မာက တိုးချဲ့လိုက်တယ်လို့ပြောရင် ဖြစ်မယ်ထင်ပါတယ်။ (မြောင်းမှန်သမျှ ပန်းလောင်နဲ့ ဇော်ဂျီက သွယ်ယူရတယ်) မြောင်ကြီး (ခုဒီတော်ခေါ်တယ်) မြောင်းဆုံ၊ သင်တွယ်၊ စံမာနဲ့ တမုတ် (ပါမယ်ထင်တယ်) ဒီမြောင်းတွေဟာ ပုဂံခေတ်ရောက်တော့ ရှိပြီးသားမြောင်းတွေ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျောက်ဆည် ဆိုတာလည်း ရှိပြီးပါပြီ (၁၉)။ တဆယ့်တစ်ခရိုင်မြေပုံမှာ ရွာနာမည်။ ချောင်းနာမည်၊ မြောင်းနာမည်၊ ဆည်နာမည် ရှစ်ဆယ်လောက်ထည့်ပြီး ရှိတယ်။ နာမည်ရထားပေမယ့် နေရာအတိအကျ မသိတာနဲ့ မြေပုံပေါ်မရောက်တဲ့ နာမည်တွေလည်း အများကြီးကျန်သေးတယ်။ ရှေးမြန်မာနေရပ် နာမည်အများကြီးဟာ ဒီဒေသမှာ ရှိတယ်။ နယ်အကျယ်က ပြောရင် စတုရန်းမိုင် ၅၆၀ တွင်းပဲ။ သိပ်မကျယ်ပါဘူး။ ဒါပေမယ့် ဒီအကွက်မှာ အစေ့အစပ်မလပ်အောင် လယ်စိုက်ထားတယ်။ စီမံကွပ်ကဲပုံလည်း ကောင်းမွန်သေချာတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံကို ဝင်ပြီးတဲ့အခါ ဒီနေရာပဲ မြန်မာတွေစတင်ပြီး အိုးအိမ်ထူထောင်တယ် (၂၀)။ ကျောက်ဆည်မှာ မြန်မာတွေ မရောက်လာမီက အများဆုံး နေထိုင်သူတွေက မွန် ဖြစ်နိုင်တယ်။ အဲဒီအခါက သူတို့က ပိုပြီးယဉ်ကျေးမှု အဆင့်မြင့်တယ်။ မြန်မာအလယ်ပိုင်းရော၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်အရပ်တွေမှာပါ သူတို့အနဲ့ နေပါတယ်။ အလုံးအရင်း တောင်တင်းခိုင်မာတဲ့ မွန်အရပ်ဒေသကတော့ ပဲခူးရိုးမအရှေ့ပိုင်း ဖြစ်တယ်။ မြန်မာက ခါးလယ်က ဖြတ်ဝင်လာတော့ ကျောက်ဆည်မြောက်ပိုင်းမှာ မွန်အုပ်စုကြီးတခု ကျန်ရစ်တယ်။ သူတို့က မြန်မာတွေကို အစစ သွန်သင်ရှေ့ဆောင်နိုင်ပါတယ်။ သထုံကိုတိုက်ယူပြီးမှ မွန်ဩဇာသက်ရောက်တာ မဟုတ်ပါ (၂၁)။ ပထမ မြန်မာတွေရဲ့ ပြောစကားမှာ ဝေါဟာရအသစ်တွေနဲ့ ကြွယ်ဝလာစေတယ် (၂၂)။ မြန်မာစကား၊ မွန်စကားကို ရေးတတ်ဖတ်တတ်အောင် သင်ပေးတယ် (၂၃)။ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်ဖြစ်အောင် ဟောပြောတယ် (၂၄)။ အုပ်ချုပ်ရေးမှာလည်း လမ်းပြတယ်။ သံပျင်၊ ကလန် စတဲ့ များမတ်အရာရှိတွေနဲ့ အုပ်ချုပ်တတ်လာတယ် (၂၅)။ မွန်နဲ့ ပျူပေါင်းပြီး ဝိသုကာ အခြေခံပညာပေးတယ်။ စလစ်၊ ကျောက်ဂြို၊ ဇရပ် စတဲ့ ဝေါဟာရတွေဟာ မွန်တို့ ပျူတို့ရဲ့ စကားတွေဖြစ်တယ် (၂၆)။ အသွားနှစ်ဖက်နဲ့ သန်လျက်၊ ကြေးစစ် လွယ်၊ ပုလဲ၊ လောင်း (လေ့)၊ ဝေါ (သံလျင်)၊ သမ္ပူ (ကွမ်း)၊ တင်လဲ (သကာ)၊ သမား (ဆေးဆရာ)၊ ယန်သည် (ယက်ကန်း)၊ ကွယ် (မှဆိုမ) ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရတွေဟာ မွန်ဆီက မြန်မာကယူတဲ့ အငှားစကားလုံးတွေ ဖြစ်ပါတယ် (၂၇)။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်းရောက်ပြီး သိပ်မကြာခင် မြန်မာတွေ ကျောက်ဆည်က လျှံထွက်လာပါတယ်။ ယပ်တောင်ဖြန့်သလို ဧရာဝတီကိုဆင်း၊ ပုံတောင်နဲ့ ချင်းတောင်ကိုသွား၊ နောက်ဆုံး ရခိုင် စစ်တွေကို ရောက်ပါတယ်။ သူတို့ ဒုတိယအခြေစိုက်တဲ့ နေရာက ဧရာဝတီအနောက်ဘက်ကမ်းမှာ ခုခေတ် မင်းဘူးခရိုင်၊ စလင်းစကုနယ်က ခြောက်ခရိုင် ဖြစ်ပါတယ် (၂၈)။ ဒီဒေသမှာလည်း ကျောက်ဆည်နယ်မှာတွေ့တဲ့ အခြေအနေမျိုး ရှိပါတယ်။ သဲကန္တာရထဲက ရေပွက်ငယ် (OASIS) လို့ ခေါ်နိုင်တယ်။ စလင်း၊ မုန်းနဲ့ မန်းချောင်းတွေက ရေမပြတ်ရတယ်။ ဗမာတွေ မရောက်ခင်ကပဲ စကောကရင်နဲ့ ပလောင်တွေ (၂၉) ထူထောင်လို့ လယ်နဲ့ ဆည်တွေ မြောင်းတွေ ရှိနေပြီ။ အဲဒါကို ဗမာက ဆက်ခံပြီး တိုးတက်ကြီးပွားအောင် လုပ်ပါတယ်။ ခြောက်ခရိုင်မှာ ဗမာရွာ နာမည်တွေ တွေ့ပြီ။ တဆယ့်တစ်ခရိုင်လောက်တော့ မများဘူး (၃၀) မန္တလေးမြောက်က တောင်ပွန် (တောင်ပြန်း) (၃၁) ကလွဲရင် အခြား ဘယ်နေရာကိုမှ ရှေးဗမာတွေက ခရိုင်လို့ မခေါ်ပါ။ ဗမာလူဦးရေက ဆက်လက်တိုးပွားလို့ နယ်သစ် ပယ်သစ်ကိုလည်း ဆက်ပြီး အနုအပြား ချဲ့ထွင်ပါတယ်။ တောင်တွင် (တောင်တွင်းကြီး) စပါးစိုက်နယ်။ မြစ်အောက် ပြည် (ပြေ) နယ်၊ ချင်းတွင်းကိုဆန်ပြီး ကုခန်၊ ကိုင်ရုံ၊ လိယံသောင်၊ ကြံဘူ၊ မူးမြစ်အထက် မုဆိုင်ဖိပ် (ရွှေဘို)၊ ထိပေသျှင် (ဒဗယင်း)နဲ့ ဣိယံတူ (မြေဒူး) ဆိုတဲ့ နယ်မြေတွေအထိ ဗမာတွေ ပေါက်ရောက် ပြန့်နှံ့သွားပါတယ်။ ဒီနေရာတွေမှာလည်း ဆည်ရေသောက်လယ် စိုက်တယ်။ ဒါပေမယ့် ခရိုင်လို့ မခေါ်ပါ။ တည်ဆောက်ခြင်း၊ ဝန်းရံခြင်း အဓိပ္ပာယ်ရတဲ့ တိုက်လို့ ခေါ်တယ်။ တိုက်ကို ရောက်တဲ့အခါ ဗမာတွေဟာ

တခြားတိုင်းရင်းသားတွေနဲ့ထပ်ပြီး တွေ့ဆုံခွင့်ရတယ်။ တိုက်ကိုကျော်ပြီး ချဲ့ထွင်တဲ့အခါကျမှ နိုင်ငံ (ပိုင်နက်) ပေါ်လာပါတယ်။ ဒီလို နက်ရှိုင်းကျယ်ပြန့်တဲ့ပိုင်မြေဟာ မြန်မာတွေမနေတဲ့ ဗဟို၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ် နယ်တွေ၊ တောင်ဘက် ဒေသ၊ တနင်္သာရီထိ၊ အရှေ့ကို မြေလတ်၊ ဧရာဝတီမြစ်ညာမှ ကောင်စင်နဲ့ ဗန်းမော်အနီး ငဆောင်ချဲ့ တိုင်အောင် ကျယ်ပါတယ်။

အနော်ရထာက ခရစ်နှစ် ၁၀၅၀ ကျော်တော့ ပင်လယ်ကမ်းခြေအထိ ပိုင်နက်ကို ချဲ့တဲ့အခါ သူတို့ကို နောက်ဆုံးနဲ့ အများဆုံး ယဉ်ကျေးမှု အမွေအနှစ်ပေးနိုင်တဲ့ သီဟိုဠ် (သီရိလင်္ကာ) အပါအဝင် အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှု ဩဇာပျံ့နှံ့တာကို လက်ခံခဲ့တာကတော့ အရင်အချိန် စောစောကပဲ ဖြစ်ပါတယ်(၃၂)။ ဒါပေမယ့် ဗြဟ္မဏအယူ (BARHMANISM) နဲ့ သက္ကတ (SANSRIT) ဝေါဟာရ တွေကို အငှားသုံး (LOAN WORD) တာ မွန်လောက် မြန်မာက မများပါ။ ပုဂံမြန်မာကို အများကြီး လွှမ်းမိုးတာက ပါဠိပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အတွေးအခေါ်မှာ လိုအပ်သမျှ ပစ္စည်းကိရိယာတွေ တပ်ပြီး ဆင်ပြီး အပြည့်အစုံ ရလိုက်ပါတယ်။ အိန္ဒိယကျေးဇူးကို အကျယ်တဝင့် ဟောပြောရေးသား နေကြပြီဖြစ်လို့ ဒီမှာထပ်ပြီး အကျယ်မပြောတော့ပါ။ လူသိနည်းတာက စီးပွားရေးမှာ အိန္ဒိယက ကျေးဇူးပြုပုံ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီလို ကျေးဇူးပြုခဲ့တဲ့ဟာ ခရစ်တရာစုနှစ်ကစပြီး တဖြည်းဖြည်း ပိုပို လာခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီ ရာစုနှစ်ကစပြီး အိန္ဒိယတိုင်းသား အမြောက်အမြား ပင်လယ်ကနေပြီး အောက်မြန်မာနိုင်ငံကို ဝင်လာနေထိုင်ခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီတုန်းက မြန်မာနိုင်ငံတွင်းကိုတောင် မြန်မာတွေ ဝင်မလာသေးပါ။

ဗမာတွေ မြန်မာနိုင်ငံထဲကို ဝင်လာပြီး နိုင်ငံတဝန်း ဖြန့်နေကြပုံကို ပုံကြမ်းလောင်းပြုပြီးနောက် ပုဂံကျောက်စာထဲမှာ စီးပွားရေးဆိုင်ရာ ဖော်ပြသမျှကို ရွေးပြီး တတ်နိုင်သလောက် စိစစ်မယ်။ သိသမျှကိုလည်း အသေးစိတ် တင်ပြပါမယ်။ ကျောက်စာဆိုတာက ကောင်းမှုစာရင်း၊ လှူသမျှ အသိသက်သေထူ၊ အလှူရေစက်ချ အမျှဝေ ကျိန်စာတိုက်၊ ဆုတောင်း၊ ဒါပဲ အရင်းမူလထားပြီး ရေးထိုးခဲ့တာကိုတော့ အခြားဟာ ပါမယ်မထင်နဲ့။ ရှေးခေတ်က စီးပွားရေးဆိုတာ အမဲလိုက်၊ ငါးဖမ်းဆိုတာတွေက အရေးအပါဆုံး၊ အဲဒါမျိုးကို ဗုဒ္ဓသာသနာဝင်တွေရဲ့ ကျောက်စာမှတ်တမ်းမှာ နည်းနည်းမှ ပါနိုင်စရာ အကြောင်းမရှိ။

ဝမ်းစာဆိုတာ ခုခေတ် အယူအဆလိုပဲ။ စပါး (ရှေးမွန်ဩဇာ) ကို ဆိုလိုပါတယ်။ ရှေးမွန်နဲ့ ပြောင်းဆန် (ဩဇာယောင်) အတွဲလိုက်သီးတဲ့ ပြောင်း (ဆပ်)၊ မြက်သီးဆန် (လူး) ဆိုတာတွေလည်း ပါမယ်ထင်တယ်။ ဂျီလူး (Panicum miliaceum)၊ မြက်လူး (Panicum miliare) ဆိုတာတွေ ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ပြောင်း (Andropogen sorghum)နဲ့ တခါတရံ မုယပ် (Calotropis gigantea) လည်း ပါမယ်။ မုယပ်ကတော့ အိန္ဒိယပုံပြင်ကို ပြောတဲ့အခါ ထည့်ပြောတာ တကြိမ်ပဲ တွေ့ဖူးပါတယ် (၃၃)။ ဆန်နဲ့ ဆည်ရေသောက်လည် (ရှေးမွန်တိဗ္ဗ) ကိုတော့ အကြိမ်ပေါင်း ထောင်နဲ့ချီ တွေ့မယ်။ ပုဂံခေတ်ကုန်မှာ ဗေဂျင် (BEIJING) ကို သွားပြီး ခုခလိုင်ခန် (KHUBILAIKHAN) ရဲ့ အပါးတော်ကို ဝင်ခွင့်ရတဲ့ ရှင်ဒီသာပြာမုက်က အခု ပုဂံကို ချီတက်လာနေတဲ့ သူရဲ နှစ်သောင်းကြောင့် ပြည်ရွာ ထိတ်လန့်ပြီး စိုက်ပျိုးရေး ပျက်စီးသွားတာကို အခြေခံရည်ညွှန်းပြီး ဒီလို ဆက်ပြောပါတယ်။

မဟာရစ် ဤသူရယ်အလုံ။ သင်္ဘာအလုမ် စပါဟိမှ တေတည်ကြည့်အံ။ စပါကာ ပြည်စည်းစိမ် အမြစ်မလော။ ဤ သူရယ်တိုဝ်သည် ထန်ကိုဝ်တေ ခယ်ရယ် စာပြိကာဝံနာရယ်မူ သိယံကုန်မလော (၃၄)
ပုံ (၂၇၁ ၂၉ - ၂၉ ငြိမ်း ၁၊ ၁၄၂)

ကောက်ညှင်းကို ပုဂံကျောက်စာထဲမှာ တခါမှ မတွေ့ပါ။ ကောက်ကြီးနဲ့ ကောက်လျင်ကိုပဲ တွေ့တယ် (၃၅)။ ဂရန် (GRANT) အဆိုအရ ကောက်လျင်ဟာ စောစောသီးတဲ့အမျိုး။ စပြီး စိုက်ချိန်က အရက် ၁၄၀-၁၅၀ ကြာရင် ရိတ်သိမ်းရတယ်။ အောက်တိုဘာလလယ်၊ လကုန်မှာ မှည့်တယ်။ ကောက်ကြီးဆိုရင် အသီးမှည့်တာ နောက်ကျတယ်။ စပြီးစိုက်ချိန်က အရက် ၁၇၀-၂၀၀။ ဒီဇင်ဘာဆန်းစရောက်မှ မှည့်တယ်။ ကျောက်စာက ရိုးရိုးပဲ သန်နဲ့ မရင်လို့ နာမည်နှစ်မျိုး ပေးထားတာကို (GRANT) က မရင်းဟာ နွေဦးစပါး (SPRINGRICE) ကောက်လျင်လိုပဲ သက်တမ်းတိုတယ်။ စိမ့်မြေ (MARSH) ဝန်းကျင်မှာ နိုဝင်ဘာဆိုရင် စိုက်၊ မတ်ဆိုရင် ရိတ်ရတယ် (၃၆)။ သန်ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရက အသုံးကွယ်ပြီ။ ကျောက်စာ ထဲမှာတော့ မရင်းမဟုတ်ရင် သန်လယ်ပဲ ဆိုလိုတယ်။ ပါဠိဝေါဟာရ ဝသန္တမိုးရာသီက ဆင်းသက်တဲ့ စကားဖြစ်တယ်။ မုတ်သုံ (MONSOON) ရာသီမှာ စိုက်ရမှာ သေချာတယ်။ ဒီစပါးနှစ်မျိုးစလုံး မြစ်ရိုးတလျှောက်နဲ့ ခရိုင်ဒေသတွေမှာ စိုက်ပါတယ်။ တခါတရံ တချို့ဒေသမှာ မရင်းက သန်ထက်တောင် အစိုက်များသေးတယ်။ မရင်းစိုက်ခင်းကို ရေသွင်းပေးဖို့ ခက်မယ်လို့ထင်တယ်။ ဒါပေမယ့် စိုက်ဖြစ်ရင်တော့ အချည်းနီး မဖြစ်ပါ။ စပါးအထွက် သေချာတယ်။ နောက်တမျိုး မုတ်ရမှာက ကျောက်စာထဲမှာ မရင်းဆိုရင် အင်း အနီးအစပ်မြေမှာ တွေ့မယ်။ သန်ဆိုရင် ရေကန် အနီးအစပ်မှာ တွေ့မယ်။ စပါးစိုက်ပျိုးလိုရအောင် တောရှင်း မြေညှိ ကန်သင်းတင်ရတာ အချိန်ကြာမယ်။ အံ့ဩစရာ ကောင်းတာက ကန်သင်းဆိုတဲ့ ဝေါဟာရ ပုဂံကျောက်စာမှာ မတွေ့ရပါ။ (ကျောက်စာ မင်ကူးကို သုံးပြီး ကျောက်စာကို ရှင်းလင်းပြောဆို DECIPHER တဲ့အခါ တချို့စကားလုံးကို မဖော်နိုင်တာ ရှိပါတယ်။ အခု 'ကန်သင်း' ကို ပုံ ၃၃၃^၆ (၁၂ မတ် ၁၂၄၇)၊ ပုံ ၃၈၀^၁ (၂၇ ဧပြီ ၁၂၄၉)၊ ပုံ ၄၄၄ ခရဲ့ နောက်ကျော၊ ငြိမ်း ၃၊ ၃၂၆^၉ (၁၂ ဇူလိုင် ၁၂၅၀) နဲ့ ပုံ ၂၇၈^၉ (၃ နိုဝင်ဘာ ၁၂၉၄)မှာ တွေ့တယ်။ သန်းထွန်း) အခုစိုက်ပျိုးပုံက စပါးစေ့ကို ပျိုးခင်းမှာစိုက်တယ်။ နောက်လယ်ထဲမှာ ပျိုးပင်ငယ်ကို စိုက်ရတယ်။ ဒီနည်းကို ပုဂံခေတ်က သုံးနေပါပြီ။

ရှေးမြန်မာစိုက်၊ ရှေးမွန်ပွဲကို ကျောက်စာမှာ တွေ့ရသလို ပျိုဝင်ကိုလည်း တွေ့တယ်။ သန်၊ ကုရင်၊ ကီကြ၊ ရှေးမွန် ပုနွဲ့ရယ်၊ ဇရာမိတွေဟာ ပျိုးတယ်။ စိုက်တယ်၊ ရတ်သိမ်းပြီး စပါးကျိမှာ ထားတယ်ဆိုတဲ့ အခြင်းအရာတွေကို ဖော်ပြနေပါတယ်။ လယ်တဲက ကောက်ကို ရိတ်သိမ်းပြီး ရိုးဖြတ်ကို မီးရှို့တယ်။ ဒါကြောင့် ကျောက်စာထဲမှာ လယ်ကျက်၊ နွယ်ကျက်ရှိသလို နွယ်ခဲနဲ့ တင်နွယ်လည်း ရှိနေတာ ဖြစ်ပါတယ် (၃၇)။ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်းမှာ ပုဂံခေတ်ကစပြီး ရာသီဥတု ပြောင်းလဲဖူးသလားလို့ အမေးရှိတယ်။ မြန်မာသုတေသနသင်းဂျာနယ် အတွဲ (၃) စာမျက်နှာ ၄၀-၄၆ မှာ ကွယ်လွန်သူ ဂျေစီမက်ကန်ဒီ (J.C.Mackenzie) ရေးတဲ့ 'မြန်မာသမိုင်းမှာ တွေ့ရတဲ့ ရာသီဥတု' ဆောင်းပါးအားကိုးနဲ့ ပြောနေကြတယ်။ ရာသီဥတုကောင်းလိုက် မကောင်းလိုက်ဆိုတဲ့ မက်ကန်ဒီရဲ့ ဝါဒကို ဆွေးနွေးဖို့ မလွယ်ဘူး။ သူကလည်း ကျောက်စာပါ အချက်ငါးချက် (၃၈)။ အားကိုးနဲ့ ပြောနေတာ ဖြစ်တယ်။ 'တခါက လယ်ဖြစ်ဖြစ် ဥယျာဉ် ဖြစ်ဖြစ် ရှိပါတယ်လို့ ပြောတဲ့နေရာမှာ ခုမရှိဘူး။ တမျိုးပြောရရင် ကျောက်စာထဲမှာ ဒီနေရာကလယ်ကို ဘုရားလှူတယ် ပြောတယ်။ အခု ဒီလယ်ကိုပြောတဲ့ နေရာမှာ ရှာမတွေ့ဘူး' ဒါကြောင့်သူက ဆက်ပြီး ဒီလိုပြောတယ်။ 'လယ်ဆိုပြီး လယ်မဟုတ်ရင် မြေကြီးသဘာဝက အလိုအလျောက် မပြောင်းနိုင်၊ ရာသီဥတု ပြောင်းလို့သာ ဖြစ်ရမယ်' သူကိုးကားတဲ့ ကျောက်စာက မူရင်းမဟုတ်၊ ဦးထွန်းညှိမ်း ပြီးစလွယ် အင်္ဂလိပ်ကို ဘာသာပြန်တဲ့ ကျောက်စာတွေ ဖြစ်နေတယ်။ ကျောက်စာမူရင်းကိုသာ လေ့လာပါရင် သူပြောသလို ကောက်ချက်ကို အလွယ်နဲ့ ချလို မရဘူးဆိုတာ သူသိမယ်။ သူသုံးတဲ့ ကျောက်စာငါးခုမှာ နှစ်ခုသာ ပုဂံခေတ်နဲ့ ဆိုင်တယ်။ ကျန်သုံးခုက ပုဂံပျက်ပြီး အနှစ် ၁၀၀ ကျော်၊ ၁၅၀ ကြာမှ ရေးထိုးတဲ့ ကျောက်စာတွေ ဖြစ်နေတယ်။ ကျောက်စာ ၁ နဲ့ ၃ မှာ ပုဂံဘုရားကို ကျောက်ဆည်က မြေလှူတာ ဖြစ်နေတယ်။ တခုကတော့ ဒီအတိုင်း သေချာတယ်။ ကျောက်စာ ၂ မှာ မန်ကြီး ကန်တလယ်ကို လှူတယ်ဆိုတော့ နေရာအနံ့ရှိနိုင်တဲ့ နာမည်မျိုး ဖြစ်နေပါတယ်။ ကျောက်စာ ၄ ကတော့ ပုဂံက ဥယျာဉ်ဖြစ်တာ သေချာတယ်။ နယ်နိမိတ်အရ ရွှေစည်းခုံနဲ့ ဝက်ကြီး အင်းချောင်းကြား ဧရိယာ ကျဉ်းကျဉ်းပဲရှိတဲ့ ဥယျာဉ် ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီ ဥယျာဉ်လေးတွေ အခုလည်း ဝက်ကြီးအင်းဝန်းကျင်မှာ ရှိပါတယ်။ ကျောက်စာ ၅ ခုက ထူးတယ်။ ပခုက္ကူခရိုင် မြောက်ပိုင်းက မြိုင်မှာရှိတဲ့ နွားစားကျက်၊ ပြောင်းခင်း၊ ပဲခင်းတွေကို ပယ် (၁.၅၇ ဧက) ပေါင်း ထောင်နဲ့ချီပြီး လှူတယ်။ အဲဒီအထဲမှာ ၄၄၂ ပယ်ခွဲပဲ စပါးစိုက်တဲ့လယ် ဖြစ်တယ်။ ခုခေတ်မှာ တောင်ပခုက္ကူဂဇက်တီးယ (က တွဲစာမျက်နှာ ၁၁၈ အရ) စပါးစိုက်တဲ့ လယ်ဟာ ၃၀၂၃၀ ဧကပဲ ရှိတယ်။ ပုဂံဝန်းကျင်မှာ လယ်မရှိ။ ကျောက်စာထဲမှာလည်း စပါးစိုက်တာ အနည်းအပါးရှိလေဟန်ပဲ ပြောတယ်။ မက်ကန်ဒီက နောက်တချက် တင်ပြပြန်တယ်။ ပုဂံဘုရားဟောင်းတွေ အသက်ရှည်တာ ဘုရားတည်တဲ့ အချိန်က မိုးများတယ်၊ မိုးရေက အုတ်ခဲထဲမှာရှိတဲ့ ALKALI ကို ဖျက်ဆီးပေးလို့ ဖြစ်မယ်လို့ ပြောတယ်။ ဒေါက်တာဖာကွာဆန် FARQUHARSON က ပါတင်တန် PARTINGTON ရေးတဲ့ TEXT BOOK OF INORGANIC CHEMISTRY စာမျက်နှာ ၈၈၄ ကိုလှန်ပြီး ALKALI ပျော့ပျော့ မီးဖုတ်အုတ်မှာပါရင် ပိုပြီး ခိုင်တယ်လို့ ပြောတယ်။ အဆောက်အဦး တောင့်တာ ခိုင်တာ ကတိုးစီအုတ်ခုံး (CORBELLED ARCH) မဟုတ်ဘဲ သစ်စီအုတ်ခုံး (RADIATINGARCH) ကို သုံးလို့ ဖြစ်မယ်လို့ ဗိသုကာတွေက ပြောပါတယ်။

ခရိုင်မှာ မြောင်းနဲ့ ရေဝေတယ်လို့ အထက်က ပြောခဲ့ပါပြီ။ မြောင်းကို ကုခန် (ပခန်းကြီး) မှာလည်း သုံးတယ်။ ချင်းတွင်းအောက်ပိုင်း တောင်ယမားချောင်းဝ ကံဖျူမှာလည်း သုံးတယ်။ ရွှေဘိုအနောက်မြောက် မြင်းစီး၊ ရွှေဘို အရှေ့တောင် ဟလင်း၊ မိချောင်းရဲ့အောက် ကျွန်းတော်၊ ပြည်အနောက်အင်း၊ နဝင်းချောင်းနား စတဲ့ နေရာတွေမှာလည်း သုံးတယ်လို့ သိရပါတယ် (၃၉)။ မြောင်းဆိုတာ တူးမြောင်းကြီး (CANAL) မဟုတ်ပါ။

လက်ဆည်ကန် (ရှေးမွန် ကုံပါရ်) ဆိုတာတွေက နေရာတကာမှာ ရှိတယ်။ သိပ်အသုံးဝင်တယ်။ ကန်ရဲ့မူလအဓိပ္ပာယ်က တံတိုင်း၊ တာရီးဆိုတာမျိုး ဖြစ်မယ် (၄၀)။ ရေတွင်းရေကန် လျှာရင် သိပ်ကုသိုလ်ရတယ်လို့ ယုံကြည်တယ်။ မြေမှာတူးရတာလည်း လွယ်တယ်။ အမြင့်က စီးဆင်းလာတဲ့ရေဟာ ထောင့်မှာလာပြီး အိုင်နေတဲ့သဘော (CATCHMENT) လည်း ဖြစ်နိုင်တယ်။ မြေကို တဖက်နှစ်ဖက်လောက်မှာ ဘောင်တင်ရုံနဲ့ ကန်ဖြစ်နိုင်တယ်။ အုတ်ရိုးတင်ပြီး ရေကြည်ရေသန့်ကို အုတ်တလားနဲ့ ထည့်ပေးတဲ့အထိ ပြုပြင်ထားမယ်။ တခါက ကျောက်တလားတောင်ရှိမယ်လို့ ရေးထားတာ တွေ့ဖူးတယ်။ အမတ်တဦးက ငါတော့ လေးထောင့်ကန်တူးပြီး ဘောင်ကို အုတ်စီတယ်လို့ မှတ်တမ်းတင်ဖူးတယ်။ အဲဒီကန်ရှေ့မှာ နှစ်ဆင့် ကန်တူးတယ်။ အထက်ကန်က အောက်ကိုရေဝင်ဖို့ ပြွန်တပ်ပေးတယ်။ တလားနဲ့ ရေလျှောင်ပေးတယ်။ ရေကန်ကိုပတ်ပြီး ဥယျာဉ်စိုက်တယ်။ (၄၁)။ ဒီရေကန်နဲ့ ပြွန်တွေ တလားတွေကို ပုဂံနဲ့ သုံးမိုင်ကွာ မင်းနန်သူမှာ ကနေသွားကြည့်ရင် တွေ့နိုင်ပါသေးတယ်။ ကန်ကိုဝန်းပြီး ထန်းစိုက်တယ်။ ဟင်းပင်လည်းရှိတယ်။ ကြာကန်လည်း ရှိတယ်။ ကြာစွယ်ကို စားဖို့ခူးယူနိုင်တယ်။ ကြာမျိုးလည်းစုံတယ်။

အင်းက တနိုင်လုံးမှာ နေရာအနှံ့ရှိတယ်။ အင်းထွက်ဝစွည်း အစွတ်ကုန်ဟာ ဖောဖောသီသီ စားစရာလည်း ဖြစ်တယ်။ စားပွားလည်း ဖြစ်နိုင်တယ်။ ငါးအပြင် ငှက်လည်းပေါတယ်။ အင်းထဲမှာ ရေခန်းတော့ လယ်စိုက်နိုင်တယ်။ ရှေးမြန်မာ ကျောက်စာမှာ ကြက်၊ ဘဲ၊ ငှက် (QUAIL) ပေါကြောင်း ရေးတယ်။ ရှေးမြန်မာကျောက်စာမှာ စစ်စလီ (TEAL) ရတယ်လို့ ပါတယ်။ ပုစွန်လည်း ရံဖန်ရံခါ ရမယ်။ ငါးကတော့ အမျိုးအစားခွဲပြီး ပြောလေ့မရှိ။ ဘာဖြစ်လို့လည်းဆိုတော့ မြန်မာ့အစားအစာမှာ အားအထားရဆုံးဖြစ်တဲ့ ငါးပိထွက်တယ်လို့ ရေးရင် လုံလောက်ပါတယ် (၄၂)။ ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးဖို့ ကိရိယာထဲမှာ လယ်သမားအတွက် အရေးအပါဆုံးက အသွားကို သစ်သားနဲ့ လုပ်တဲ့ ထွန် (HARROW) ဖြစ်ပါတယ်။ ထယ် (PLOUGH) မရှိပါ။ ပေါက်တူး (HOE)၊ ပုဆိန် (AXE)နဲ့ ဆက် (FORK) (၄၃)။ ရှေးမွန်ကျောက်စာမှာ လက်ကိုင်ရိုးလှည့်နိုင်တဲ့ ပေါက်ပြား (SPADE) ကို ဖော်ပြထားဖူးတယ် (၄၄)။ လှည်း (ရှေးမွန် ကွိုလ်) ရှိပြီ။

လှည်းဟာ တိုင်းရင်းနာမည် စစ်စစ်ဖြစ်ပါတယ်။ ရထားက အိန္ဒိယကရတဲ့ စကားလုံး ဖြစ်ပါတယ်။ လှည်းတံ (ဝင်ရိုး AXEL) ကို တခါတရံ သံနဲ့ လုပ်ပါတယ် (၄၅)။ မြေပြန့်မှာ လှည်းဆွဲဖို့ နွားကို သုံးတယ်။ ကျွဲနဲ့ လယ်ထွန်တယ်။ နွားနဲ့လည်း ထွန်မှာပါ။ ထွန်နွားလို့ တွေ့တယ်။ နွားပိုက် (BULL) ဘယ်နှစ်ယုန် (ရှဉ်း) လို့ ရေးတာလည်း တွေ့ဖူးပါတယ်။ နို့စားနွားမကို နို့ညှတ်နွား (၄၆) လို့ ရေးတယ်။ ကျွဲနွားကို အိမ်မွေး တိရစ္ဆာန်အဖြစ် အများဆုံး တွေ့ရပါတယ်။ မြင်းချက်အနေနဲ့ ကျောက်ဆည်ဘက်မှာ နွားမယ် (နွားမရှိတဲ့) ရွာရှိတယ်လို့ တွေ့တယ်။ အဲဒါရဲ့ ဆန်ကျင်ဘက်က နွားလွံ (နွားတွေပိုလျှံနေတဲ့) ရွာလည်း ရှိပါတယ် (၄၇)။ ဟိုရှေးရှေးက တိဗက်လေးကို ရခဲသလား၊ နောက်မှာ အိန္ဒိယ ဓလေ့လား မပြောတတ်တဲ့ နိုင်သစ် (FRESH MILK)၊ နိုက်ထစ် (SOUR MILK)၊ ရက်တက် (BUTTER MILK)၊ ထပ်ပိယ် (GHEE)၊ ထပ်ပတ် (BUTTER)၊ နိုက်ထစ် (MILK-RICE)၊ ပါယာသ (MILK-RICE) (၄၈) ဆိုတာတွေကို ပုဂံမြန်မာက ယနေ့မြန်မာထက် ပိုပြီး နှစ်သက်တယ်။

မြေကို ခဏခဏ မိုင်မြေ (၄၉) လို့ တရုတ်ဆန်ဆန် ရေးတတ်ပါတယ်။ ဘေးအန္တရာယ် ကင်းစေဖို့ မြေကို အထက် (CELESTIAL)နဲ့ အောက် (TERESTRIAL) ကြားလို့ ပြောရတယ်။ စိုက်ပျိုးမြေနဲ့ စိုက်ပျိုးနိုင်တဲ့ မြေကို မြေထဲ၊ စိုက်ပြီးမြေကို လယ်တံလို့ ခေါ်တတ်တယ်။ အလားတူပဲ နွားတံ၊ သူတံ၊ ရွာတံ၊ ကျွန်တံဆိုတဲ့ အသုံးအနှုန်းလည်း ရှိတယ် (၅၀)။ မြေကို အမျိုးအစားခွဲပြီး အစို (SODDEN)၊ အခြောက် (DRY)လို့ ပြောတဲ့အခါ စိုရင် စပါး၊ ခြောက်ရင် ပြောင်းနဲ့ နှမ်းဆိုတာမျိုး စိုက်ပါတယ်။

မြေကို အလျားဘယ်လောက်၊ အကျယ်ဘယ်လောက်လို့ ပြောချင်ရင် ရှေးမြန်မာ တာ (?ခုနှစ်တောင်)နဲ့ ပယ် (၁.၇၅၈က) ကို သုံးတယ်။ ဒီအသုံးအနှုန်းဟာ ကုလားဆန်တယ်။ ဘယ်သဘောနဲ့ ဘယ်လို အဓိပ္ပါယ်လည်းလို့ ရှင်းမပြတတ်ပါ။ တာကို ရှေးမွန်က တါလ် (၅၁) လို့ ရေးတယ်။ မူလ သက္ကတစကား တါလ ဖြစ်တယ်။ ထန်းပင်နဲ့ ဘယ်လို ဆက်စပ်တယ်လို့တော့ မပြောတတ်ပါ။ ပါဠိမှာ ရ ရတန (သက္ကတအရတို့ တထောင်) မှာ ၁ ယဠိ (သက္ကတ ယပိဋ) တတာ ဖြစ်တယ်။ အက္ခရာအစားကို တိုင်းထွာတဲ့အခါ သုံးတဲ့ တခြားစကားလုံးတွေက ရှေးမွန် ကောသလဟာ မြန်မာတိုင် (နှစ်တိုင်) (တယောဇနရဲ့ လေးပုံတပုံ) (၅၂) ဖြစ်တယ်။ အဲဒီတိုင်းတာနည်းဟာလည်း အိန္ဒိယက ရတာ ဖြစ်တယ်။ ရှေးမြန်မာတွေ မြေနေရာ အကျယ်ကို တိုင်းတဲ့အခါ သုံးတဲ့ ပယ်ဆိုတာ ရှေးမွန် ဗွင်က ဆင်းသက်တဲ့ ဝေါဟာရဖြစ်တာ သေချာတယ်။ မူရင်းက ခရီးအက္ခရာတိုင်းတဲ့ ပါဠိပျက် တမီးစကား ကရိသနဲ့ ဆက်စပ်တယ်လို့ ထင်ပါတယ်။ စိုက်ပျိုးမြေအကျယ်ကို အိန္ဒိယပုံစံမျိုး မြန်မာကလည် သိပ်ပြီး အတိအကျမသိနိုင်တဲ့ တင်းဝင်ဆိုတဲ့ စကားကို သုံးတယ်။ ဆိုလိုတာက မြေကွက်တခုကို စပါးစိုက်ချင်ရင် စပါးမျိုးစေ့ ဘယ်နှတင်း ကြဲရတယ်လို့ ပြောတာဖြစ်ပါတယ် (၅၃)။ 'ချိန်တီတာ' ပြောတဲ့အခါ အိန္ဒိယပုံစံကို လိုက်တယ်ဆိုရင်ပဲ ရှေးမြန်မာစိုက်ပျိုးရေးကို မွန်ကတဆင့် မြန်မာမှာ အိန္ဒိယဓလေ့ (CULTURE) ဩဇာကို ဘယ်လောက် သက်ရောက်သလဲလို့ ပြောစရာ (ဆွေးနွေးစရာ) အများကြီး ပေါ်လာပါတယ်။ ပယ်တိုင်ဆိုပြီး မင်းမူထမ်းရှိတယ်။ ဒီအရာရှိမျိုးပဲ မြို့ယံခိန် (၅၄)။ ဆိုတဲ့ နာမည်နဲ့လည်း ရှိတယ်။ ပယ်တိုင်က မြေအကျယ်နဲ့ ဆိုင်မယ် မြို့ယံခိန်က မြေအမျိုးအစား ဆုံးဖြတ်သူ ဖြစ်မယ် ထင်ရပါတယ်။

စိမ့်မြေစိုမြေ (SODDEN) ဆိုရင် လယ်၊ အင်း၊ ပင်လယ်ဆိုတာတွေ ဖြစ်တယ်။ ကုန်းအရပ်ကကြည့်၊ အခြောက်အမာက မြို့ယံခြောက်၊ ကုန်း၊ တောင်တွေ ဖြစ်တယ်။ စိုက်ပျိုးတဲ့ အခါမှာလည်း အစိုအခြောက်ခွဲပြီး အခြောက် ရာ၊ ဥယျာဉ်နဲ့ကိုင် ဖြစ်ပါတယ်။

တိုင်ဟာ ရှမ်းစကား ဖြစ်ဖို့များတယ် (၅၅)။ ရာသီလိုက်ပြီး တနှစ်တခါ ရေမြုပ် (SEASONAL FLOODING) တဲ့ နေရာကို ခေါ်တယ်။ ရေကျတဲ့အခါ ဟင်းသီးဟင်းရွက် (VEGETABLES) စိုက်ကြပါတယ်။ ကိုင်းမှာ စိုက်တဲ့ ပါယ် (ပဲ)ဆိုတာ မွန်စကားလို့ အပေါ်မှာ ပြောခဲ့ပြီးပါပြီ။ ပုဂံခေတ်အစပိုင်း ကျောက်စာတွေမှာ ပဲသုံးမျိုးတွေ့တယ်။ ပါယ်ကြီ၊ ပါယ်လွမ်းနဲ့ ကုလိပါယ် (၅၆) ဖြစ်ပါတယ်။ ပထမပဲနှစ်မျိုးက အိမ်ရှင်၊ တတိယက အိန္ဒိယကတဆင့် လေဗန် (LEVANT) က ရောက်လာတဲ့ ဧည့်သည် ဖြစ်ပါတယ်။ သခွားဆန်ဆန် (CUCUTBITACEOUS) သီးမျိုးထဲက ကွေညံဖူရုံ (ကျောက်ဖူရုံ) ကို မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းမှာ ကိုးရာစုနှစ်ကပဲ ရှိတယ်။ သိခွာအပြင် သိခွာဟူယံဆိုတာ ရှိသေးတယ်။ ခရစ် ၈၀၂ က တ ရုတ်နိုင်ငံရောက် ပျူသံအဖွဲ့မှာပါတဲ့ သဘင်သည်တွေ သုံးတဲ့ ဘူးတပ်မြွေကို တရုတ်က သဘောကျတယ်။ အဲဒီမှာသုံးတဲ့ ဘူးဟာ ဘူးသီး (BOTTLEGOURD) ဖြစ်မယ်။ ခရစ် (EGG-PLANT BINDALL) ဟာလည်း မြန်မာခြံပေါက် ဖြစ်မယ်။ ဖန်ချို (FANCHO) က မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းမှာ သီးတဲ့ဖူရုံတွေ၊ ဘူးတွေဟာ ဆယ်ပေရည်တယ်လို့ ပြောတယ်။ မြန်မာရာဇဝင်ကျမ်းတွေထဲမှာ ပုဂံ နောက်ဆုံးမင်းလက်ထက်မှာ မင်းကအိပ်ချင်ဖူးတူးနဲ့ မောင်းမတယောက်ကို ဒီအသီးနဲ့ ပေါက်လိုက်လို့ ခါးယောင်ယမ်းသွားတာကြောင့် ဒီအသီးကို ခယမ်းသီး ခေါ်တယ်လို့ ပြောကြတယ်။ ဒီနာမည်က အခုပြောတဲ့ ခရစ်တဆယ့်သုံးရာစုနှစ်မဟုတ်၊ အရင်အနှစ် နှစ်ရာ (ခရစ်တဆယ့်တရာစုနှစ်) လောက်ကပဲ ရှိတယ်။ ရောင်စုံပိန်းဥ (YAM) သိတုယ် (သထွတ်၊ ကတွက်၊ ?FIG, SWETKYIN POTATO) ကို ကျောက်စာထဲမှာ တခါပဲတွေ့ဖူးတယ်။ ပါးစပ်ထဲမှာပျော်သွားတဲ့ ပိန်းဥ (WAX-WHITE, ARUM. COLOCASIAFEINIS) ကိုတော့ ဖော်ပြရေးမှတ်ချက် မတွေ့ပါ။ ငြုတ်ရှိတယ်။ ဒါပေမယ့် အနီ (RED PEPPER, CHILLI) မဟုတ်ပါ။ ကော်လမ်ဘစ် (COLUMBUS) အမေရိက (AMERICA) ကို ၁၄၄၂ တွေ့ခါမှ ကမ္ဘာဟောင်း (OLD WORLD) က လူတွေ၊ ငရုတ်နီတဲ့ (CHILLI) ကို စားဖူးကြတာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒီတော့ ပုဂံခေတ်ကျောက်စာထဲက ငြုတ်ဟာ အိန္ဒိယက ရောက်လာတဲ့ ငရုတ်ကောင်း (BLACK PEPPER) သက္ကတနဲ့ မရှိစေတယ်။ ငြုတ်နဲ့အလားတူ နာမည်တွေဟာ မရှိစကဆင်းသက်တယ်။ မုန်ညင်

(BLACK MUSTARD) လည်း ရှိတယ်။ ကသွန်က ကြက်သွန် (?GALIC) ဖြစ်သလား မသေချာပါ (၅၇)။ ရာဂျာမှာ (MILLET) ပြောင်းစိုက်တယ်လို့ ပြောခဲ့ပြီးပါပြီ။ နှမ်းလည်းပါတယ်။ ဝါ (COTTON) လည်း စိုက်မယ်ထင်တယ်။ ဝင်၊ ဝါ၊ ဝါကွံ (GOSSY PIUM) (၅၈) ကို ပုဂံခေတ် ကျောက်စာမှာ မတွေ့။ အဝခေတ်ရောက်မှ တွေ့မယ်။ အဲဒီအပင်ကိုလည်း အိန္ဒိယက သွင်းလာတာဖြစ်တယ်။ ပုဂံခေတ်အထိ ဝါကိုမမက်၊ လက်ပံ (BAMBAX SILK COTTON) ကိုသာ နှစ်သက်တယ်။ မြေနု (ALLUVIAL SOIL) ရှိတဲ့ မြေပြန့်တိုင်းမှာ ဒီအပင်ပေါက်တယ်။ အသီးကကွဲထွက်ပြီး ပိုးရောင်လို ပြောင်နေတဲ့လဲကို မြန်မာမြောက်စွန်းက နန် (NUNG) တွေ ခုထိ ချည်ဖြစ်တောင် ဝင်နေကြသေးတယ်။ လက်ပံသားကို ပေစာထုတ်မှာ ထွမ် (ကျမ်း) လုပ်ပြီးဖုံးတယ် (၆၀)။

နှမ်း (SESAMUM) ဟာ ဆီကြိတ်ဖို့ ရှေးအကျဆုံး ကာလကတည်းက စိုက်ကြတယ်။ ခရစ်နှစ် ပေါ်ဦးစကပဲ ကုလားတွေယူလာတဲ့ အပင်မျိုးဖြစ်တယ်။ သက္ကတနာမည် သွေဟာ (ဖလ) ဆီထွက်တဲ့ အသီးလို့ ခေါ်တယ်။ နှမ်းဆီကို ဟင်းချက်တဲ့အခါ သုံးတယ်ဆိုတာ မူရင်းသုံးချနည်းမဟုတ်။ အစက မီးထွန်းတယ်။ သက်ငယ်တဲမှာ နှမ်းဆီကိုသာ စိတ်ချလက်ချ ထွန်းရဲတယ်။ ပျူက သိကြတဲ့အတိုင်း ပျားဖယောင်းကို မီးထွန်းတယ် (၆၁)။ ချင်းက ယနေ့ထိ ထင်းရှူး (PINWOOD) မီးတုတ် သုံးတယ်။ ညဆိုရင် သိပ်မှောင်နေမှာပဲပေါ့။ ပုဂံခေတ် မြေပြန့်မှာ ဈေးပေါပေါနဲ့ လွယ်လွယ်ရတဲ့ နှမ်းဆီမီးခွက်နဲ့ ဘုရားကို မီးပူဇော်နေကြပါပြီ (၆၂)။

မြေခြောက်မှာ အဖိုးတန်ဆုံးနေရာက ဥယျာန် (၆၃) ဖြစ်တယ်။ လယ်ကွင်းထက် နည်းနည်းကုန်းမြင့်ပြီး ရေကန်နားနီးနီး အောက်မြေလွှာ (SUBSOIL) က ရေရတဲ့နေရာမှာ ဥယျာန်ဖြစ်ထွန်းတယ်။ ဒီနာမည်လည်း ကုလားနာမည်ပဲပေါ့။ ကုလားကိုပဲ ဥယျာန်စောင့်ခိုင်းတတ်တယ်။ ကျောက်စာထဲမှာ ဥယျာန်စောင့်ကို လာတွေ့ရတာထောက်တော့ မြန်မာသင်္ဘောဆိပ်မြို့မှာ ဝယ်ရတဲ့ကျွန်တွေဖြစ်ဖို့ များပါတယ်။ ရှေးရှေးကပဲ အိန္ဒိယဩဇာသက်ရောက်တဲ့နေရာတွေမှာ ဥယျာန် မြေရှိတယ်။ နောက်တော့ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်းကိုပါ သူတို့ ရောက်လာကြတယ်။ ဥယျာန်မှာ အများဆုံးတွေ့ရတဲ့ အပင်က ကွံ (အခု ကွမ်းသီးပင်လို့ခေါ်တဲ့အပင်) (ARECAPALM) ဖြစ်ပါတယ်။ ထန်း (PALMYRA)၊ အုန်း (COCONUT)၊ ဓနိ (NIPA)၊ ပေ (CORYPHA) ပင်မျိုးတွေထဲမှာ ကွံလည်းပါတယ်။ အပင် နွဲ့နွဲ့မြင့်မြင့်၊ ကြည့်လိုလှတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံကို မလေး (MALAY) က ရောက်ခဲ့တာဖြစ်တယ်။ ဒီအပင်ကို တရုတ်ကလည်း မလေးနာမည်နဲ့ပဲ ခေါ်တယ်။ ဥရောပတိုက်သားတွေက ခေါ်တဲ့ ဝိတယ် (BETEL) လည်း မလေးအရင်းမူလ ဖြစ်မယ်ထင်ရပါတယ်။ ဒီဒေသတွေမှာ လက်ထပ်တဲ့အခါ၊ ကန်တော့ပွဲပေးတဲ့အခါ ကွမ်းပါတယ်လို့ ခရစ်နှစ်ပေါ်စ တရုတ်မှတ်တမ်းမှာ ပါတယ်။ ဒါပေမယ့် အိန္ဒိယက ဝင်ရောက်လာတဲ့ လူတွေက ကွမ်းစားတဲ့ အလေ့အထကို မြန်မာနိုင်ငံမှာ ခေတ်စားအောင် သိမ်းသွင်းစည်းရုံးခဲ့လို့ မွန်ရော ဗမာပါ ဒီအပင်ကို သက္ကတနာမည် ကြမုကို လိုက်ပြီး မှည့်ခေါ်ဟန် တူပါတယ်။ အပင်စိမ်းစိမ်း ပင်စည်ကြီးကြီး အသီးတတွဲကို ရာကျော်ပါတဲ့ ကွမ်းပင်မျိုးကို မြစ်ဝဒေသ ယွန်နန် (YUNNAN) ထိ ကိုးရာစု နှစ်ဦးကပဲ ပျံ့နှံ့သွားပါတယ်။ စားကြတာက ခွံပါသီး (NUT) မဟုတ်၊ အစေ့ (SEED) ဖြစ်တယ်။ ဒါပေမယ့် မွန် (MON) ဘာသာ၊ တိုင် (TAI) ဘာသာနဲ့ 'အသီး' စားတယ်ဆိုရင် ကွမ်းသီး (ARECA-NUT) စားတာကို ဆိုလိုပါတယ်။ ပုဂံခေတ်မှာ ချင်းတောင် (CHIN HILLS) အရှေ့မှာ ကွမ်းခလေ့ လွှမ်းမိုးတယ်။ ခြောက်ခရိုင်မှာ ကွံမစာရွာ ရှိတယ်။ တရွာလုံး ကွမ်းမစားတာ ထူးဆန်းလို့ ဒီလို အခေါ်ခံရတာ ဖြစ်မယ်လို့ တွေးထင်စရာ ရှိပါတယ်။ ချင်းရွာတရွာများ ဖြစ်နေမလားလို့လည်း စဉ်းစားမိတယ်။ ကွံအူမဆိုတာ အပင်တွေ အများကြီး စုနေတာဖြစ်မယ်။ ဒီတော့ အသီးဆွတ်ရတာ ပိုလွယ်မှာပေါ့။ အောက်မြန်မာနိုင်ငံမှာ ကွံအူမတွေ ရှိသလို အညာတဆယ့်တစ်နဲ့ ခြောက်ခရိုင်မှာလည်း ကွမ်းခြံ ရှိပါတယ်။ ပခုက္ကူ အရှေ့မြောက် သိပ်မကွာတဲ့ မြစ်ကမ်းပေါ်မှာ ကွမ်းရွာရှိတယ်။ ကွမ်းစေ့ကို ခြင်တဲ့အခါ ဝါးဘူးနဲ့ ခြင်တယ်။ ဝါးဘူးကို မွန်လို ကချင်လို့ခေါ်တယ်။

ကွမ်းစားရင် အိမ်ချင်ပြေတယ်။ ခံတွင်းချဉ်ပျောက်တယ်ဆိုပြီး ကွမ်းစားဖို့ ပြင်ဆင်ရတာ မလွယ်ပါ။ ကွမ်းသီးက ရသာအေးဖန်၊ စပ်ရှားရှား အနံ့သင်းသင်း၊ နောက်နေတဲ့ အစိမ်းရောင်ကွမ်းရွက် (BETEL PEPPER VINE) နဲ့ အစေ့ကို ထုတ်၊ စိတ်ကြိုက် အဖန်လျော့အောင်၊ အစေ့ပေါ့အောင် ကွမ်းရွက်ကို ထုံးရေ (SHELL-LIME, CHONAM) သုတ်လိုက်ရသေးတယ်။ ထုံးခြောက် မီးဖုတ်ကို အမှုန့်ထောင်းပြီး ရေစိမ်တော့ ကွမ်းစားဖို့ ထုံးဖြစ်လာတယ်။ ထုံးရဲ့ ပူလောင်တဲ့ သတ္တိကိုထိန်းဖို့ ရှားစေး (CUTCHANCACIA CATECHU) ရေနဲ့ဖျော်တော့ အညှိရောင်ဖျော့ဖျော့ အဖန်ရည် (TANNIN) ရပါတယ်။ ကွမ်းစေ့နဲ့ ကွမ်းရွက်က အအေးကြိုက်တော့ အကြေအရပ်က အထွက်များမယ်။ ရှားစေးက အညာထွက်စစ်စစ် ဖြစ်တယ်။ ရှားပင်အနှစ်ကို စင်း၊ ရေနဲ့ကြိုမှ ရှားစေးကို ရမယ်။ အခုခေတ်မှာတော့ ရသာတွေ ထူးအောင် ကွမ်းယာထဲမှာ စမုန်စပါး (ANISE)၊ ဆေး (TOBACCO)၊ လေးညှင်း (CLOVE)၊ သစ်ကြမ်းပိုးခေါက် (CINNAMON-BAKR)၊ ဖလာစေ့ (CARDAMON) တမျိုးမျိုးကို ထည့်ပြီး စားနေကြပါပြီ။ သတ္တိရှိရှိ ချိုချဉ်ဖန်စပ် ရောချင်သလို ရောထားတဲ့ကွမ်းယာဟာ သွားရည်ကိုဖျက်ဆီးပြီး ပါစက ဝမ်းမီးကိုထိခိုက်လေမလားလို့ ထင်ရတယ်။ မစိုးရိမ်ပါနဲ့ ဝါးပြီးမျိုမချဘူး။ ကွမ်းဖတ်ဟာ ထွေးခံထဲရောက်သွားတယ်။

အဲဒီလို ထွေထွေထူးထူး ရှေးမြန်မာစာမှာ မရှိပါ။ ဆေး (TOBACCO)နှင့် စမုန်စပါး (ANISE) မရှိသေးပါ။ ရှားပင် (CUTCH) ရှိတယ်။ ပုဂံဝန်းကျင်မှာပဲ ပေါက်တယ်။ သစ်မာမျိုးဖြစ်လို့ နယ်မြေမှတ်တဲ့တိုင်အဖြစ် သုံးတယ်။ ခုခေတ်မှာလို ရှားစေးအဖန်ရည်ရအောင် ချက်တာမျိုး ရှေးကမရှိပါ။ ရှေးခေတ် တရုတ်မှတ်တမ်းတွေမှာ ဖလာကို ကရာကျွန်းဆက် (KRAISTHMUS) မှာရတယ်။ သစ်ကြမ်းပိုး (CINNAMON)နှင့် လေးညှင်း (CLOVE) ဟာ ပျူနိုင်ငံကထွက်တဲ့ ပစ္စည်းလို့ အသေအချာ တွေ့တယ်။ လေးညှင်း (CLOVE) ဟာ

ပျူနိုင်ငံကထွက်တဲ့ ပစ္စည်းလို့ အသေအချာ ရေးတယ်။ ခုခေတ် ရောင်းဝယ်နေကြတဲ့ ပန်းပွင့်လေးလို လေညှင်းဟာ တဆယ့်ရှစ်ရာစုနှစ်က မိုလူကာ့စ် (MOLUCCAS) က လက်ဝါးကြီးအုပ် (MONOPOLIZE) ပြီး ရောင်းနေတာဖြစ်တယ်။ ခေါမ (CREEK) စာရေးဆရာတွေ ခရစ်တရာစုနှစ်၊ နှစ်ရာစုက မလဗကြောင် လိမ်းဆေးတော်ကြီးဟာ တကယ်စင်စစ် သစ်ကြမ်းပိုးခေါက် ဖြစ်လည်းဖြစ်နိုင်လို့ ဖြစ်နေခဲ့ပါရင် အထက်မြန်မာနိုင်ငံရဲ့ ရှေးအကျဆုံး မှတ်တမ်း အတင်ခံရခဲ့ဖူးတဲ့ စီးပွားဖြစ်ထွက်ကုန်တခု ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ကွမ်းရွက်ကို သံမဏ္ဍူခေါ်ပုံကတော့ မွန် - ခွေရ် (MON-KHMER) ဘာသာစကားက ပေါ်ပေါက်တဲ့ ဝေါဟာရစစ်စစ်ဖြစ်ပြီး ကရင် (KAYIN)နှင့် တိုင် (TAI) ဘာသာစကားတွေမှာ ဒီနာမည်အတိုင်း ကူးစက် သုံးစွဲနေကြပါတယ်(၆၅)။

ရှေးမြန်မာဘာသာနဲ့ ရေးသားထားတာ တွေ့ရတဲ့အသီးတွေက ငှက်ပျော (BANANA)၊ သရက် (MANGO)၊ အချိုရော အချဉ်ပါတဲ့ သရက် (MANGO)၊ ညောင်ချဉ် (SOUR FIG)နဲ့ သိဖန် (BITTER SYCAMORE FIG) ရှိတယ်။ သီအိတ်တွတ် (HISPID FIG)၊ ရယ်ရိင်သီ (MORINDA)၊ အူရစ် (BAEL)၊ သစ်ဆိမ့် (MYROBALAN)၊ သိပြိယ် (EVGENIA ROSEAPPLE) ဆိုတာတွေက ပြည်တွင်းထွက် (INDIGENOUS) ဖြစ်ဖို့များတယ်။ မုန်ပင် (BREAD TREE) လည်း တိုင်းရင်ဖြစ်ဆိုရမယ်။ ဒီအပင်ဟာ ပိန္နဲ (JACK ART OCARPUS) ပေါ့။ အခေါက်ကို သက်နိုးဆိုးရတယ်။ အဲဒါနဲ့ နောက်ပိုင်းမှာ ဂုဏ်တင်ပြီး ပိန္နဲ (ပါဠိ) လို့ နာမည်ပေးလိုက်တာ ဖြစ်မယ်။ အခွံပါးတဲ့ သံပရာက မြန်မာနာမည်မဟုတ်။ ကုလားစကား ဖြစ်မယ်ထင်တယ်။ ခေင် (ဂျင်း GINGER) က အနောက်တိုင်းက လာတဲ့စကား၊ တလေညှင်က သတ္တတ ဒါလိမ (POME - GRANATE) ဖြစ်တယ်။ မင်တွာညှင် (TAMARIND) လောက် ကျောက်စာထဲမှာ ပါနိုင်တဲ့အပင် မရှိပါ။ ဒုတ်ယလိုက်တာက ထန်း (PALMYRA) ဖြစ်တယ်။ မြန်မာနိုင်ငံ နေရာတိုင်း တွေ့မယ်။ မြန်မာနဲ့ စကားဆင်တဲ့ အုပ်စုအကုန်လုံးမှာ ဒီနာမည်ရှိနေတော့ မြန်မာတွေ မြန်မာမြေပြန့်ရောက်မှ ဒီအပင်နဲ့ ဒီနာမည်ပေါ်တယ်လို့ ပြောဖို့ခက်ပါတယ်။

အပင်တွေ၊ အပွင့်တွေအကြောင်း အများကြီး ပြောတတ်ပါသေးတယ် (၆၇)။ အချိန်ရတော့မယ် မထင်ပါ။ မြက်ထဲမှာ ဝါးပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံမှာ ဝါးအမျိုးပေါင်း ရာနဲ့ချီပြီး ရှိတယ်။ ဒါပေမယ့် ကျောက်စာထဲမှာ သိပ်မပါပါ။ ကြာလိုပဲလို့ တကြိမ်တွေ့တယ်။ စားလို့ရတဲ့ မျှစ် (EDIBLE BAMBOO SPROUTS) ကို ရှေးမွန်က ဝင် (TBAN) ခေါ်တယ်။ အိမ်မိုးတဲ့အခါ သစ်ငယ် (THATCH) ခေါ်တဲ့ မြက်မျိုးကို သုံးတယ်။ တန်းလုပ်တဲ့ကြိမ် (RATTAN, CANE)လည်း တွေ့ပါတယ်။ မြန်မာနိုင်ငံ ရေပေါ်တဲ့ဒေသတွေမှာ တွေ့မယ်။ မြန်မာတွေအများစု နေထိုင်တဲ့ အညာမှာတော့ ကြိမ်က ဝါးထက် ရှားသေးတယ်။

ရှေးက မြန်မာနိုင်ငံထွက် စစ်စစ်ထဲမှာ ကြံလည်းပါတယ် (၆၈)။ ခရစ်နှစ် ၈၀၀ က ပျူနိုင်ငံမှာ 'ကြံဟာ လူ့ခြေသလုံးလောက် ကြီးတယ်' တဲ့။ မြန်မာနိုင်ငံနဲ့ မဆိုင်တဲ့ ဇာတ် ၅၅၀ ဆေးရေးပန်းချီကားထဲမှာ ကြံ စိုက်ပျိုးရေး နှစ်ကြိမ်ပါတယ်။ ရှေးမွန်ဘာသာနဲ့ ကြိမ်က ဝ (TBOW) လို့ ခေါ်တယ်။ မလေး (MALAY) ကလည်း ဒီဝေါဟာရပဲ။ ပစိဖိတ် (PACIFIC) သမုဒ္ဒရာထဲကကျွန်းတွေအထိ ဒီစကားပဲ သုံးတယ်။ ရှေးမြန်မာက ကြံကိုဆစ်ပြီး စုပ်မယ်။ ကြံရည်ကို ညှစ်ပြီး မီးမှာ ကျိုတော့ သကာဖြစ်တယ်။ ရှေးမွန်က တင်က္ကာယ်၊ မြန်မာက သုံးတော့ တင်လဲ ဖြစ်လာတယ်။ ရှေးမြန်မာဝေါဟာရ ရန်အံက ပျားရည်နဲ့ လုပ်ရတယ်။ သကြား (SUGAR) ဆိုရင် ကုလားအရင်းအမြစ် ဖြစ်တယ်။ ဖြူဖြူစင်စင် သကြားခဲဖြစ်အောင် ကုလားကစပြီး လုပ်တတ်လို့ အရှေ့တိုင်းနိုင်ငံ အားလုံးဟာ ဒီပညာကို ကုလားဆီက သင်ယူကြရပါတယ်။ ခရစ်နှစ်တရာစုနှစ် အစောပိုင်းက ပထမဦးဆုံး ရောက်လာတဲ့ ကုလားတွေကပဲ ထန် (PALMYRA TODDY PALM) မြန်မာနိုင်ငံရောက် တင်သွင်းလာခဲ့တာ ဖြစ်တယ်။ သူတို့ပေးတဲ့ အကြီးမားဆုံး လက်ဆောင်လို့ပဲ ပြောပါရစေ (၆၉)။ ထန်းနဲ့ ပတ်သက်တဲ့ မြန်မာဝေါဟာတွေဟာ မူလသက္ကတဘာသာအမည် တာလက ဆင်းသက်တာပဲ ဖြစ်တယ်။ အုန်း၊ ထန်း၊ ခနဲ၊ ကွမ်းဆိုတဲ့ အပင်မျိုးတွေထဲမှာ ထန်းက သကြားအများဆုံးပါတယ်။ ရှေးက အညာမှာ သကြားအစား ထန်းကထွက်တဲ့ ထညက် (ထန်းလျက်) ကိုပဲ အသုံးများလာတယ်။ ထန်းက တောင်ပေါ်မှာမပေါက်တော့ ထန်းပစ္စည်းမသုံးတာ တောင်ပေါ်ဒေသပဲ ဖြစ်တယ်။ ရှေးစာတွေထဲမှာ ဘုရားကို ထန်းချက်ကပ်တယ်လို့ တွေ့တယ်။ ကျောက်စာတွေထဲမှာ ထန်းပင်အကြောင်းကို အခြားအပင်တွေရေးတာထက် ပိုပြီးရေးပါတယ်။ အလှူရှင်တယောက်က တပင်ကို တခါပျိုးထောင်မနေပါနဲ့၊ ထုံးအလုံးလိုက်စိုက်ပါလို့ ရေးဖူးတယ်။ အံ့လိုက်စိုက်သလို ဘုန်းကြီးကျောင်းနဲ့ ရေကန်ကို ရံပြီးလည်း တန်းစီစိုက်လေ့ ရှိပါသေးတယ်။ ယာထဲမှာ လယ်နား အင်းနားမှာလည်း စိုက်ပါတယ်။ အညာဒေသမှာ စိုက်တယ်ဆိုရင် အညာအနံ့ နေရာတကာ စိုက်တယ်လို့ မှတ်ပါ။ တချို့နေရာတွေမှာ ထန်းတောကြီးလို့ ခေါ်ရလောက်အောင် များတယ်။ တခါ တောင်ပေါ်မှာ ထန်း ၈၄ ပင် စိုက်တယ်ဆိုလို့ အံ့ဩမိတယ်။ စောစောက ပြောခဲ့သလို ဒီအပင်က တောင်ပေါ်မှာတော့ မရှိဘူး။ မြေပြန့်သက်သက်ပေါက်တဲ့အပင် ဖြစ်တယ်။ ပိန္နဲ၊ သရက်၊ အုန်း၊ မန်ကျည်းတွေနဲ့ရောပြီးလည်း စိုက်ထားလေ့ ရှိကြတယ်။ ထန်းရည်ပါတဲ့ အဖျော်ရည်ကို ကုလားနာမည်နှင့် တွဲပြီး ယံမကာအဖျစ် ခေါ်တယ်။ ထန်းအရွက်ကို ယပ်လုပ်တယ်။ အရွက်ကြီးကို ပိယ် (ပေပင်) ရွက်ပေါ်မှာ ကျမ်းစာရေးသလို ထန်းရွက်ကြီးရင် စာရေးဖို့ သုံးပါတယ်။

ပုဂံခေတ်တုန်းက စီးပွားရေးနဲ့ဆိုင်တဲ့ ကုန်ရောင်းဝယ်ပုံ၊ ပစ္စည်းပိုင်ရှင် အပြောင်းအလဲလုပ်ပုံကို အခုစာတမ်းမဆုံးခင် ပြောလိမ့်ဦးမယ်လို့ မျှော်လင့်ထားကြမယ် ထင်ပါတယ်။ ဘောဂဗေဒဆိုင်ရာဖြစ်လို့ ကောင်းမွန်ပြည့်စုံအောင် မပြောတတ်၊ ပြောဖို့ ခက်တယ်။ ကျောက်စာထဲမှာပါတဲ့ ငွေကြေးကိစ္စ အမှတ်အသားတွေကိုလည်း ကောင်းကောင်း နားမလည်ဘူး။ ဒါကြောင့် တနေရာမှာ လွဲမှားပြောမိရင်လည်း ပြင်ပေးကြပါ။

အခွန်အတုတ်နဲ့ သွင်းကုန်၊ ထုတ်ကုန်အကြောင်း ကျောက်စာထဲမှာ မတွေ့သလောက် ရှားတယ်။ တောင်အိန္ဒိယ၊ မြောက်အိန္ဒိယ နှစ်ဒေသက အောက်ပိုင်းသင်္ဘောဆိပ်တွေကို ဝင်ရောက်လာတဲ့ ကုလားကျွန် အကြောင်းတော့ အများကြီး ပြောနိုင်ပါတယ် (၇၀)။ (စုဠဝံသ၊ သီရိလင်္ကာ၊ သီဟိုဠ်မင်းဆက် ဒုတိယတွဲ) မှာ ခရစ်တမ္ဘာပေါ်နှစ်ရာစုနှစ် (12th CENTURY) မှာ ကျော်ကြားတဲ့ ပရက္ကမဗာဟုမင်းနဲ့ မြန်မာတွေ ဆင်အရောင်းအဝယ်မှာ မပြေမလည် ဖြစ်လာတယ်။ ဒီပြဿနာရဲ့ နိဂုံးချုပ်ကတော့ သီရိလင်္ကာက ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်ခြင်းနှင့် (နရသူလို့ ထင်ရတဲ့) မင်းတပါး နတ်ရွာစံခြင်းတို့ ဖြစ်ခဲ့ရတယ် (၇၁)။ ကျောက်စာထဲမှာ ပင်လယ်ကူးကတ္တူ (JUNK) ကို သင်ဖမ်း ကွင်းလို့ ဖော်ပြတယ်။ အရင်းမူလက မွန်နဲ့ မလေး တခုဖြစ်မယ် (၇၂)။ ပင်လယ်ကူးစုံသူတွေဟာ ပုဂံခေတ်ဦးလောက်ကစပြီး သီရိလင်္ကာနဲ့ ဗုဒ္ဓဂါယာကို သွားကြပါတယ် (၇၃)။ သူတို့ကိစ္စက စီးပွားရေးတော့ မဟုတ်ပါ။ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုနဲ့ ပတ်သက်တယ်။ နိုင်ငံအတွင်း ကုန်သွယ်ပုံကိုတော့ ပြောစရာတွေ များပါတယ်။ ခရစ်တရာစုနောက်ပိုင်း တဝက်မှာ ဥရိတြန် ပင်လယ်က ပေရိပလပ် (PERIPLUS OF THE ERYTHRAN SEA) ရေးသူက ကြိုသေ (ရွှေမြေ၊ သုဝဏ္ဏဘူမိ) ဆိုတာ ဂင်္ဂါ (GANGES) ကို ကျော်လွန်ဖြတ်သန်းသွားမှ ရောက်မယ်။ ရွှေတွင်းတွေ ရှိတယ်။ 'ကလံတိသံ ခေါ်တဲ့ ရွှေပိုက်ဆံကို သုံးတယ်' လို့ ရေးခဲ့တယ် (၇၄)။ ဖန်ချို (FAN CHO) က ခရစ်နှစ် ၈၆၃ လောက်က ပျူတွေ ငွေဒင်္ဂါးသုံးတယ်။ အခြားကျမ်းတွေကလည်း လခြမ်းသဏ္ဍာန် ရွှေငွေဒင်္ဂါးတွေ သုံးတယ်။ ဒင်္ဂါးကို တေန္တတ၊ တောကုန္ဒခေါ်တယ် (၇၅) လို့ ရေးတယ်။ ပြည်မြို့ဟောင်း (သရေခေတ္တရာ၊ မော်ဇာ) မှာ ခုထိတော့ ရွှေဒင်္ဂါးရယ်လို့ ရှာမတွေ့ပါ။ ငွေဒင်္ဂါးအပိုင်းကိုတော့ သရေခေတ္တရာမှာရော ဟလင်းမှာပါ တွေ့တယ်။ ဒင်္ဂါးကျပ်ပြားအရွယ်၊ ငါးမူးစေ့အရွယ်။ မတ်စေ့အရွယ် ဆိုသလို အရွယ်အမျိုးမျိုး တွေ့ရပါတယ်။ တချို့ပညာရှာ ပုဂ္ဂိုလ်က ယုံကြည်မှုနဲ့ ဆိုင်တယ်။ ရောင်းဝယ်မှုနဲ့မဆိုင်လို့ ပြောတယ်။ တချို့ဒင်္ဂါးမှာ လည်မှာဆွဲဖို့ အပေါက်ပါတာကို ကြည့်ပြောဟန် တူပါတယ်။ ဒီဒင်္ဂါးတွေပေါ်က ဆန်းကြယ်တဲ့ တံဆိပ်လက္ခဏာ အမှတ်အသားမျိုးကို ရှမ်းနဲ့ ကရင်နယ်တွေမှာ တွေ့တယ်။ ရခိုင်က စန္ဒြအပါအဝင်လို့ ဆန်းတွေ့ရင်တောင် ရမယ် (၇၆) ထင်တယ်။ ခရစ်ကိုးရာစုနှစ်က ဖန်ချို (FAN CHO) ပြောတဲ့အတိုင်း ပြောရရင် မြန်မာနိုင်ငံ မြောက်ပိုင်းနဲ့ နန်ကျောင်မှာ ဆားကို လဲလှယ်ရေးမဏ္ဍိုင် (MEDIUM OF EXCHANGE) အနေနဲ့ သုံးတယ်။ (အရောင်းအဝယ်မှာ ပိုက်ဆံသဘောမျိုး သုံးတယ်ပေါ့။) 'စီးပွားရေးလုပ်ငန်းတခု လုပ်မယ် ဆိုရင် ဒီပစ္စည်းဟာ ဆားဘယ်နှစ်တုံးတန်သလဲလို့ အဆကို တွက်ယူကြတယ်' (၇၇)။

ပုဂံမှာ ခုထိ ဘယ်လို ဒင်္ဂါးမျိုးမှ ရှာမတွေ့ဘူး။ အဟုတ်ပါ။ ရခိုင်ကလွဲလို့ ဒီဘက်ရာစုနှစ်တွေမှာ မြန်မာတွေ ကိုယ်ပိုင်ဒင်္ဂါး မသုံးပါ။ ကျောက်စာထဲမှာ ကုန်ဖလှယ်တာ အထင်အရှား တွေ့တယ်။ လူ၊ ဆင်၊ မြင်း၊ လှေကို လဲတယ် (၇၈)။ (ဆင်တကောင်ကို လူ (ကျွန်) ဘယ်နှစ်ယောက်၊ မြင်းတကောင်ကို လူဘယ်နှစ်ယောက်၊ လှေတစင်းကို လူဘယ်နှစ်ယောက် ဆိုတာတွေ အလဲအလှယ် လုပ်တာကို ဆိုလိုတယ်။) သတ္တုကို ကြားထားပြီး လဲလှယ်တာလည်း ရှိပါတယ်။ တချို့အကြောင်းအရာကို အဓိပ္ပါယ် ထင်ရှားအောင် မဖော်နိုင်တဲ့အတွက် ငါပြောတာ ဟုတ်မှ ဟုတ်ပါ့မလားဆိုတဲ့ အခက်အခဲ ရှိပါတယ်။ သတ္တုနှစ်မျိုးကို ချိန်တွယ်ပုံ နှစ်မျိုးနဲ့ ကြား (MEDIA?) ထားပြီး သုံးတာတော့ သေချာတယ်။ တမျိုးကို ကျွပ် (ကျပ်) နဲ့ ချိန်တယ်။ တမျိုးကို ခွက် ပိဿာနဲ့ ချိန်တယ်။ ဒီနာမည် နှစ်မျိုးစလုံးဟာ အိန္ဒိယက ဆင်းသက်လာတဲ့ နာမည်တွေလို့ မြင်ရုံ ကြားရုံနဲ့ ခန့်မှန်းလို့ ရတယ်။ တခါတရံသာ (၇၉) အတိုသုံးတဲ့ ပိဿာက အိန္ဒိယတောင်ပိုင်း တမိလ် (TAMAIL) စကား၊ ဣန္ဒြလ်က တဆယ့်သုံးရာစုနှစ်တိုင် (TAI) ရှေးမွန်ကျောက်စာပါ မွန်စကားလုံး၊ ဒိုင်ကေလ်ဖြစ်တယ်။ ဒိုင်ကေလ်ကို မြန်မာက ထွပ်ခေါ်တယ်။ ထက်အောက်ညှပ်လို့ ချပ်ပြားဖြစ်သွားပြီဆိုတဲ့ သဘောအဓိပ္ပါယ် ဖြစ်နိုင်တယ်။ ဒါပေမယ့် ဒင်္ဂါးပြား မဟုတ်ပါ။ ပုဂံမှာ ဒင်္ဂါးမတွေ့လို့ အပေါ်မှာ ပြောခဲ့ပြီးပါပြီ။ ခုအခါ (၁၉၄၀) က ရူပီ (RUPEE) ခေါ်တာက တပိဿာရဲ့ တရာစိတ်တစ်တံ၊ အဲဒီလိုဆိုရင် ဒီစကားဟာ အလေးချိန်ပြောတာ ဒင်္ဂါးမဟုတ်ဘူး။ ကျောက်စာမှာ ရေးသားပုံကလည်း ထွပ်ဟာ အလေးချိန်ကိုသာ ပြောတာ၊ ပြီးတော့ အဲဒီထွပ်ဟာ ငွေဖြစ်တယ်။ (၈၀) ကြေးကို ချိန်ပြီး သုံးတဲ့အခါ ပိဿာ၊ ဝိုဟ်နဲ့ ထွပ်လို့ အဆင့်ဆင့် ပြောရတယ်။ ဝိုဟ်က ပါဠိပျက် တမိလ်စကား ပလ ဖြစ်တယ်။ ထင်တာပြောရရင် ထွပ် ၁၀ မှာ ၁ ဝိုဟ် ဖြစ်မယ်။ ၁၀ ဝိုဟ်မှာ ၁ ပိဿာ ဖြစ်တယ်။ ဒါနဲ့မကိုက်တာတခု ရှိတယ်။ ကြေးကို '၄၇' ပိဿာနဲ့ ၁၃ ဝိုဟ်လို့ ဖော်ပြထားတာတခု တွေ့ဖူးပါတယ် (၈၃)။ ဘယ်သတ္တုလို့ မပြောရင် ငွေဖြစ်ဖို့များတယ်။ ငယ်ပျန်လို့ ဖော်ပြရင် ငွေချောင်း (BAR SILVER) ဖြစ်မယ်။ ရှုလ်သာငယ်ဆိုရင် ရွှေစစ်၊ ငွေစစ် (STERLING GOLD OR SILVER) ဖြစ်မယ်။ အဲဒါမျိုးကို ငယ်တာ^၆င် (ROYAL SILVER) လို့လည်း ခေါ်ပါတယ် (၈၄)။ ရွှေ၊ ငွေ၊ ကြေး (ဖြူ၊ နီ) ကို တခြားနာမည်တွေနဲ့ ခေါ်ပါလိမ့်မယ်။ ခွဲခြားရှင်းလင်း မပြတတ်ပါ (၈၅)။ ရွှေနဲ့ ငွေ သက်ထားတဲ့ နှုန်းအဆကို နှစ်ကြိမ်ဖော်ပြတာ တွေ့ပါတယ်။ ငွေ ၁၀၊ ရွှေ ၁ ကျပ်နဲ့ ငွေ ၁၂ ရွှေ ၁ ကျပ် ဖြစ်မလား (သိပ်ရှင်းလင်းပြတ်သားအောင် ဖတ်မရပါ)။ ငွေ ၁ ပိဿာနဲ့ ကြေး ၃ ၁/၂ ပိဿာခွဲ (၈၆)။ ငွေ ၂ ထွပ်ကို ပြဒါး ၃ ထွပ်နဲ့ ညီတယ်။ ကြေး ၁ ပိဿာနှင့် ညီတယ်လို့လည်း သိရပြန်တယ် (၈၇)။ တမတ်ဟာ တကျပ်ရဲ့ လေးချိုးတချိုးဆိုရင် ဒါထက်ငယ်တဲ့ အလေးချိန်တွေကို ပယ် (မွန်စကား ပဲကိုခေါ်တာ) နဲ့ လုံ (ဆေးလုံးကလေးတလုံး) လုံခြုံ (?အလုံးလုပ်ထားပြီး) ခေါ်တယ် ထင်ပါတယ် (၈၈)။ ကျောက်စာထဲမှာ အလဲအလှယ်လုပ်ရင် ဒီပစ္စည်းတခုကို ငွေထွပ် ဘယ်လောက်တန်တယ်လို့ ဖော်ပြတာများတယ်။ ငွေကို ထွပ်နဲ့ စံနှုန်းလုပ်တယ်။ ခွက်ကို ပိဿာနဲ့ စံနှုန်းလုပ်ခဲ့တယ်။ ကထွပ်ဆိုတာ တပိဿာရဲ့ အပုံတရာပုံမှာ တပုံပဲ ရှိတယ်ဆိုတော့ ငွေနဲ့ ကြေးလဲရင် ဘယ်နှန်း ဧါထားလဲဆိုတာ ရှိဖို့ကောင်းတယ်။ ဒါပေမယ့် ပြတ်ပြတ်သားသား မရှိပါ။ ယှဉ်ပြီး သုံးနေတာတော့ တွေ့တယ်။ စာရင်းပေါင်းတဲ့အခါ ထွပ်အစုစု ဘယ်လောက်၊ ခွက်အစုစု ဘယ်လောက်ဆိုတာ ပြောတတ်ပါတယ်။ (ဒါပေမယ့် ငွေဘယ်လောက် ခွက်ဘယ်လောက် မြင်းတစီး သိယ် ၁၀ လုံး ဝက်တကောင် ကုန်တယ်ရေးတော့ ငွေနဲ့ သက်လားပြီး အစုစုငွေ ဘယ်နှစ်ထောင်ကုန်တယ်လို့ မပြောတတ်တော့ပါ) တခါတရံ

အဆ (RATIO) ပြောပါတယ်။ အဲဒီမှာလဲ ခုခေတ်မှာလို ကြေးပြား ပိုက်ဆံ ၁၀၀ ကို ငွေ ၁ ကျပ်လို့ ပြောဟန် မရှင်းပါ (၈၉)။ ခွက်ဆိုရင် ပန်းကန်လုံး၊ သောက်ရေခွက် ဖလား ဖြစ်ရမှာပေါ့။ မူလအစက သတ္တုကို အရေကြီးပြီး ခွက်ကလေးလို လောင်းထားတာ ဖြစ်နိုင်စရာ ရှိပါတယ်။ ဒါတွေ ခုထိ ခပ်ပေါ့ပေါ့ သုံးနေကြသေးတယ်။ ဘယ်မြန်မာပညာရှင်မှ ရှင်းအောင် မပြောတတ်ပါ။ ခွက် ဘယ်နှစ် (၉၀) လှ ရေးတာတွေတော့ ခွက်ကို ပိဿာလို့ ဖော်ပြရင် ဖြစ်လေမလားလို့လည်း စဉ်းစားမိပါတယ်။ လောလောဆယ် ယူဆရမှာကတော့ ခွက်ဘယ်လောက် ပိဿာလို့ ပြောရင် ကြေးကို ပိုက်ဆံ သဘောသုံးတယ်လို့ ယူဆရမှာ ဖြစ်နေတယ်။ ခွက်ဆိုရင် မူလသဘောက ငွေကို ရည်ညွှန်းတယ်။ ကျွန်ုပ်တို့ ဘယ်လို သတ္တုလို့ အတိအကျ ရေးထားတာ မတွေ့ပါ။

ပုဂံခေတ်က မြေတန်ဖိုးကို သိသလား၊ ဒီမေးခွန်းကို သက်သေတွေ အများကြီးပြုပြီး ဖြေမှ ဖြစ်မယ်။ မြေပိုင်ရှင်တယောက်က နောက်တယောက်ပြောင်းတာ အကြိမ်ငါးဆယ် တွေခွဲဖူးတယ် (၉၁)။ ဆည်ရေသောက် စပါးစိုက်တဲ့လယ်ကို ရောင်းကြ၊ ဝယ်ကြတာ ဖြစ်ပါတယ်။ မြေတန်ဖိုးက ခရိုင်မြေနဲ့ တိုက်မြေကိုလိုက်ပြီး သိပ်ကွာခြားတာကို တွေ့ပါတယ်။ ဥပမာ ပြောရရင် ရွှေဘိုနယ် ထိပေအိသျင် (ဒဗယင်း) မှာ မြန်မာတွေက ရှေးကနေရင်း လူမျိုး သာဝံကန္တာတွေဆီက ၁ ပယ် (၁.၅၅ ဧက) ကို သတ္တု၊ ၁ ပယ်ကို ခွက် ၁/၅ ပိဿာ၊ ဒါပဲ ရေးရတယ်။ တခါက ၁/၂ ကျွပ် အထိ ဈေးကျတယ်။ ခရိုင်မဟုတ်တဲ့ အစွန်အဖျားမှာလည်း ဈေးချိုတယ်။ အစွန် အဖျားဆိုတာ တဲမှာ အမြင့်အနိမ့် (ကြံတူ) နဲ့ ချင်းတွင်းမြစ် အနောက်ဘက် ပင်လွှီနယ်လည်း ပါတယ်။ ခရိုင်မြေဆိုရင် တပယ်ကို ကျွပ် ၂၀ နဲ့ ၈ ပိဿာအထိ ဈေးမြင့်တာရှိတယ်။ ပျမ်းမျှဈေးက ကျွပ် ၈-၁၀ ဖြစ်စေ ကွက် ၂-၃ ပိဿာဖြစ်စေ ပေးရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ ဥယျာဉ်ဆိုရင် ပိုပြီး ဈေးရတယ်။ ဒါပေမယ့် သက်သေပြစရာ အထောက်အထား နည်းတယ်။ တကောင်းမှာ တပယ်ကို ၁၇၆ ကျွပ် ပေးရတယ် (၉၂)။

အခုလိုပြောတော့ မြေအရောင်းအဝယ် လွယ်သားပဲထင်မယ်။ တကယ်အဖြစ်က ဆိုဈေးထက် အမှန် ကုန်ကျစရိတ်က တဆန်းပါး ပိုသွားတယ်။ အများကြီး ပိုတယ်။ အဲဒါကို ရှင်းပါမယ်။ ဆိုင်ရာ ကျောက်စာ (၂၆၄) အတိုင်း ပြောမယ် (၉၃)။ ပုဂံခေတ်ကုန်ခါနီးလောက်မှ ဒဗယင်းနားက သာဇီဝ် (သောလူမျိုး၊ ကဒူးလူမျိုး) တွေက မြေပယ် ၁၀၀၀ ရောင်းတယ်။ တရုတ်ပွေမင်ရဲ့ အဖွား၊ ဖွားဝင် မင်းဝိုင်း မင်းနန်သူကျောင်းမှာ မြေလှူချင်လို့ ဝယ်တယ်။ အဖွားစောရဲ့ အလှူတော်ငွေကို စဆုရင်ဖိုလ် ဥက္ကဋ္ဌ လုပ်တဲ့ ဘဏ္ဍာတော်ထိန်းအဖွဲ့နဲ့ ထားခဲ့ပြီး အဖွားက နတ်ရွာစံသွားပြီလို့ ခန်းမှန်းရတယ်။ ပယ်တထောင်ကို ကျွပ်တထောင်နဲ့ ဈေးဖြတ်ပြီးသား၊ အသည် ဘုမ္မခေတ် ခေါင်းဆောင်တဲ့ သာဇီဝ် သံဃင် ကလန်နဲ့ အသည်ကိုးယောက်က သတ်မှတ်ထားတဲ့နေ့မှာ ငွေလက်ခံတယ်။ သာဇီဝ် တွေရဲ့ ကျားသူကြီးမြေး ငဝ်ခင်သင်က စတုဂံဖိုလ်ကို မြေအပ်ရမယ်။ သာဇီဝ်တွေကို အဲဒီအခါမှာ လက်ဆောင်အဖြစ် အဝတ်အထည်ပေးဖို့ ငွေတော်နဲ့ ဝယ်ရတယ်။ လူ့အဆင့်အတန်းလိုက်ပြီး ဘုမ္မခေတ်လို ပုဂ္ဂိုလ်ဖို့ ၃၅ ကျွပ်တန်က တချို့ကို ၁ ကျွပ်တန်အထိ ပေးရတယ်။ လူ ၄ ဦး ထပ်တိုးတယ်။ ငဝ်ခင်သင်ရဲ့ အဖော် (ချင်) တွေလည်း ပေးရတယ်။ ထမင်းစားသောက်ပွဲအတွက် ဆန်ဖိုး ၅၄ ကျွပ်၊ သိမ်ဖိုး ၂.၂၅၊ အရောင်းအဝယ်လုပ်တိုင်း သိမ်ဖိုဝ် သာဇီဝ် ကုန်စမြဲပါ (၉၄)။ ဒီလို အလီလီစရိတ်ကို ပေါင်းလိုက်ရင် ၁၃၇ ၁/၄ ကျွပ်ဟာ ဝယ်ဈေး ၁၀၀၀ အပြင် ကုန်ရတာ ဖြစ်တယ်။ ငွေချိန်တဲ့အခါ သစ်သီးချိန်ခွင်ထက် တစ်ဝက်အလေးပိုတယ် (?) အကြိမ်တဆယ် ချိန်ရတယ်။ ပုဂံမင်းနန်သူ ကျောင်းတော်ရှေ့မှာ ငွေချေတော့ သိမြင်သူ ခြောက်ယောက်ထဲမှာ မူးကြီး၊ မတ်ကြီးနဲ့ ငွေတိုက်စိုး မင်ချင်ဘဏ္ဍာလည်း ပါတယ် (၉၅)။

နောက်နှစ် နှစ်ကုန်လို့လည်း မြေကြီးကို မရသေး။ သာဇီဝ်အသည် လေးယောက် ဆင့်ခေါ်ရတယ်။ လာတဲ့အထဲမှာ ပေါင်စ (၉၆) ခေါ်တဲ့ ငွေချေးသူ တယောက်ပါတယ်။ ပုဂံထိလာကြပြီး မြေကို အခုစိုက်ပျိုးထားပြီး သီးနှံကို ရိတ်မယူလိုက်ဘဲ ပေးအပ်ပါမယ်ပြောကြီး ကုန်ကျစရိတ်ပေးပါဦး တောင်းပြန်တယ်။ အမတ်ကြီး သုံးပါးထဲက တပါးက ကျွပ်တရာ ကျောင်းရှေ့မှာပဲ ပေးတယ်။ သူတို့ဘက်ကလည်း ရဲရဲခံဝန်ချက်ပေးပုံက 'ဒီနှစ်ပြာသိုလရောက်တဲ့အခါ စိုက်ပြီးသီးနှံပါ ပယ် ၁၀၀၀၊ ရောင်းဈေး ၃၀၀၀၊ ပျက်ကွက်ရင် ၆၀၀၀ လျော်မယ်လို့ ကတိပေးတယ်။' သားမြေးတွေတောင်မငြင်း (RESILE) ပါလို့ ဆိုတယ်။ ကတိကဝတ် တည်ပါမယ်တဲ့၊ ကမ္ဘာ့စံတံဆိပ် ခပ်နှိပ်ကြတယ်။ ပြီးတော့ အသည်တွေက သူတို့ကို ကျွေးပါဦးလို့ ကျောင်းတော်ကို လာရောက် ပြောဆိုပြန်တယ်။ ကျွပ် ၃၀ ကို ဝေငှပေးရပြန်တယ်။ သာဇီဝ်ပေါင်ခကို ဒီငွေတဝက်ကို သူပဲယူတယ်။ တံဆိပ်ခတ်ပြီး စာချုပ်ယူပြီး မြစ်ညာအရပ်ကို ပြန်ကြတယ်။ အဲဒီအခါ သာဇီဝ် သူကြီးသစ်နဲ့ ခေတ်တိုက် တို့ဘာမှ မရသေးဘူး ပြောပြန်တယ်။ ဒီလူနှစ်ယောက်က ကျွပ်က ၁၈၀၊ ခွက်က ပိဿာ ၄၀ ပေးလိုက်ရတယ်။ မြေကို တာထိုးပြီး တိုင်းပါတယ်။ မူလကတိအတိုင်း ပေ ၁၀၀၀ မပြည့်ပါ။ စဆုရင်ဖိုလ်ကို အကြောင်းကြား၊ စတုရင်ဖိုလ်က စယာကို လွှတ်၊ ငဝ်ခင်သင်နဲ့ စယာပေါင်းပြီး ပယ် ၁၀၀၀ ပြည့်အောင်ယူပြီး ထောင့်လေးချက်မှာ နယ်နိမိတ်တိုင်စိုက်ကြတယ် (၉၇)။ စယာကို ကျွပ် ၄၀၊ ခွက် ၁၁ ၁/၂ ပိဿာ ပေးရတယ်။ ပေးရပေမယ့် သူဘာမှ လုပ်မပေးနိုင်ပါ။

နောက်ထပ် နှစ်နှစ်ကြာပြန်တယ်။ ဘုရင့်အမတ်ကြီးတပါးဆင်းပြီး မြေတာပြန်တယ်။ ပယ် ၁၀၀၀ မပြည့်သေးပါ။ မင်းမိန့်နဲ့ သာဇီဝ်ခေတ်က ကလန်၊ သံဃင်တွေကို ဆင့်ခေါ်ရပြန်တယ်။ စတုရင်ဖိုလ်နဲ့ သာဇီဝ် တွေ နန်းတော်မှာတွေ့ကြပြီး မဟာထေရလည်း စုံညီရုံနေတုန်း မြေ ၁၀၀၀ ပြည့်အောင် ထပ်ဖြည့်ပေးပြန်တယ်။ သာဇီဝ်တွေက နောက်ဆုံးတောင်းဆိုတဲ့အနေနဲ့ ငါတို့ တနှစ်ပြီးတနှစ် ဆက်တိုက် မျက်နှာပျက်ရတယ်။ ဒါကြောင့် လက်ဆောင်ပေးပါဦးလို့ ဆိုပြန်တယ်။ သူကြီးခေတ်နဲ့ အသည်တွေနဲ့ သူကြီးကျွန်တွေကို

၂၃၉ ဣဂျစ်နို ပစ္စည်းနဲ့ ခွက် ၂ ပိသာ ပေးတယ်။ ပေးတဲ့အခါ ဘုရင်ကိုယ်စား ဖန္ဒက ကျောင်းရှေ့မှာ ပေးတယ်။ ညစဉ် အန္တရာယ်ကင်း ပရိတ်ရွတ်ရတဲ့အတွက် ၇၄ ၁/၂ ဣဂျစ် ကုန်တယ် (၉၈)။ ဒီလယ်ပယ် ၁၀၀၀ အတွက် ငွေတော် ၁၈၃၀ ၃/၄ ဣဂျစ်၊ ခွက် ၅၄ ၁/၂ ပိသာ ကုန်ပါတယ်။

အခုပြောခဲ့တဲ့ လယ်မြေတန်ဖိုးတွေအပြင် တခြားအထောက်အထား မရှိတော့ပါ။ ကျွန်ုပ်တို့ လို စကား ပြောဆိုကြတာ ရှစ်ကြိမ်တွေပါတယ် (၉၉)။ ၆၄ ယောက် ကို ၁၇၅၇ ဣဂျစ်၊ တယောက်ကို ၂၇ ၁/၂ ဣဂျစ်၊ ဈေးအကြီးဆုံး ၃၅၊ အငယ်ဆုံး ၂၅။ အိုးထိန်းတယောက် ဣဂျစ် ၃၀၊ ဥယျာဉ်သည် တယောက်ကို ခွက် ၂၀၊ နောက် ကျွန်ုပ်တို့ လှေနဲ့လဲတယ်။ ကျွန်ုပ်တို့ ကွမ်းသီးနဲ့ ဝယ်တယ်။ ကျွန်နဲ့ တန်ဆိုင် (DOUCEUR) ပေးတယ်။ မြီဆပ်တယ်။ လက်ခပေးတယ်။ ဆင်တကောင်ကို ကုလားကျွန် ၆၆ ယောက်နဲ့ ဝယ်တယ်။ မြင်းတကောင်အတွက် ကျွန် ၄၀ ပေးရတယ်။ ကျွန် ၃၀ ပေးလို့ရတာလည်း ရှိဖူးတယ်။ ဆင်၊ မြင်းနဲ့ လှေပေးပြီး လယ်ဝယ်တာလည်း ရှိတယ် (၁၀၀)။ ဆင်တကောင်ကို လယ်ပယ် ၅၀ က ၂၀၀ ထိ၊ မြင်းတကောင်ကို ပယ် ၁၀၀ ထိ၊ လှေတစီးကို ၂၅ ပယ်ထိ တန်တယ်။ နွားဆိုရင် 'တကောင် ၄ ဣဂျစ်၊ ခွက်ဆိုရင် ၄ ပိသာ၊ တလယ်ဝယ်တာမှာ ပေးရတဲ့ တိရစ္ဆာန်အပြင် အပိုတောင်းပြီး အဝတ်အထည် ပေးရသေးတယ် (၁၀၁)။ စပါးတင်း ၁ တင်း တန်ဖိုး တမတ် (ကျောက်စာ သိပ်ဖတ်လို့မရချင်လို့ မှားနိုင်တယ်) (၁၀၂)။ ဖျင်ဖြူ ၁ ဣဂျစ်၊ ကွမ်းသီး ၆၇၈ လုံးလည်း ၁ ဣဂျစ်ပေးရပါတယ် (၁၀၃)။'

ပုဂံခေတ်ကို ဘုရားဒကာ ကျောင်းဒကာခေတ်လို့ ခေါ်ကြတယ်။ ဘုရားအားလုံးလိုလိုဟာ အုတ်နဲ့ တည်ဆောက်ထားတယ်။ အုတ်၊ ကုလားထွောင် ဆိုတဲ့ ဝေါဟာရတွေ တွေ့ရုံနဲ့ ဒါတွေအိန္ဒိယက ရတာပဲလို့ ပြောရမယ် (၁၀၄)။ ကျောက်စာတွေထဲက ကုန်ကျစရိတ်စာရင်းကို ကြည့်ပြီး ဟိုခေတ်က ကုန်ဈေးနှုန်းကို သိနိုင်ပါတယ် (၁၀၅)။ စာရင်းတွေကို ဆင့်ပြီး ဆွေးနွေးဖို့ အချိန်မရတော့ပါ။ ကျွန်တွေနဲ့ ဆောက်တာမဟုတ်ပါ။ အုလပ်လုပ်စဉ် လုပ်သားနေဖို့ နေရာပေးတယ်။ ထမင်း၊ ဟင်းချက်စားဖို့ စပါးရော ဆန်ဖွပ်ပြီး ပေးပါတယ်။ တခြားပေးတာတွေထဲမှာ ကွမ်းသီး၊ ငရုတ်ကောင်းနဲ့ ဆားပါသေးတယ် (၁၀၆)။ သစ်ဖိုး၊ အုတ်ဖိုးအပြင် သရွတ်၊ သုတ်ဆေး၊ အစစ (၁၀၇)။ ပန်းရံ၊ လက်သမား၊ ပန်းချီပန်းပု၊ လက်ခတွေ ပေးတဲ့အခါ ဣဂျစ်နဲ့ပေးတာအပြင် ပုဆိုင်၊ ဖျင်၊ ပုခြည်၊ ခါဆီတွေလည်း ပေးပါတယ်။ လက်သမားစု၊ ပန်းရံစုကို စွယ်စုံဆင်၊ ဟိုင်းဆင်၊ မြင်း၊ နွားတွေလည်း ပေးတယ် (၁၀၈)။ တခါက ရေစက်ချလှူတဲ့ ပစ္စည်းစာရင်းထဲမှာ လုပ်သားခဆိုပြီး ငွေ ၃၄၀၀ ကိုလည်း ထည့်ထားတယ်။ လုပ်သားနေစရိတ်၊ စားစရိတ်က ၃၀၀၀ ဖြစ်ပါတယ် (၁၀၉)။ ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်း တဆောင်၊ ဝူ ဘုရားတဆူ၊ ဆင်းတုတော်၊ အရံတံတိုင်းအစုစု ကုန်ငွေ ၁၀,၀၀၀ လို့ ရေစက်ချတယ် (၁၁၀)။ နောက်တခါ ဝူဘုရား၊ ပိဋကတ်၊ ဘုန်းကြီးကျောင်း ၃ ကျောင်း၊ စာကြည့်တိုက် ၁ တိုက်နဲ့ အရံတိုင်းဟာ ဣဂျစ်ငွေ ၆၀၀၀ ကျော်အပြင် ခွက် ၄၈၅ ပိသာကုန်တယ်။ အဲဒီအထဲမှာလည်း ကုန်ပစ္စည်း သယ်တဲ့လှည်းခ၊ လုပ်သားတွေရဲ့ စားစရိတ်၊ ဝတ်စရိတ်မပါလို့ သိရတယ် (၁၁၁)။

ပြောတာ တော်တော်လည်း ပြည့်စုံပြီ၊ အချိန်လည်း ညောင်းသွားပြီ။ ပုဂံခေတ် စီးပွားရေးအကြောင်း ကုန်ပြီလို့ မထင်ပါနဲ့။ နိဂုံးချုပ်ပြီး စီးပွားရေးအခြေအနေကို သရုပ်ဖော်ချိန်မရပါ။ ဒီလို ဘာပြုလို့ ပြောသလဲ ဆိုတော့ ကျွန်တော်ကိုယ်တိုင် မသိတာတွေ ရှိနေသေးလို့ပါ။ အဲဒါကို ပရိသတ်ကလည်း အကဲခတ်မိမှာပါ။ ဘာလိုသလဲဆိုတာကို အလွယ်ပြောရရင် ပုဂံစီးပွားရေးမှာ ကျွန်တွေရဲ့ အခန်းကဏ္ဍ ဖြစ်ပါတယ်။

(မြန်မာပြန်သူက အရင် ၄၇ နှစ်၊ ၁၉၅၂ က ဒီစာတမ်းရဲ့ နောက်ဆုံးစာကြောင်းကို ဖတ်မိလို့ 'ပုဂံ ကျွန်အကြောင်း' စာတမ်းတခု ရေးခဲ့ဖူးပါတယ်။ အဲဒါအပြင် ဆက်ပြီး 'ပုဂံခေတ် လူမှုရေးစာတမ်း' ကိုလည်း ရေးပါတယ်။)

မြန်မာ့စာပေ Myanmar Culture

The WAVES မဂ္ဂဇင်း: Vol 4, September, 2006 မှ ဒေါက်တာသန်းထွန်းရဲ့ "မြန်မာ့စာပေ Myanmar Culture" ကို ပြန်လည် ကူးယူ ဖော်ပြတာ ဖြစ်ပါတယ်။

မြန်မာ့စာပေ Myanmar Culture

မြန်မာ့သမိုင်းအကျဉ်း (Myanmar History in Brief)

အကြိုသမိုင်း ။ ။ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံဟု ခေါ်သော နေရာတွင် ယခင်အနှစ် ၄၀၀,၀၀၀ လောက်က လက်နက်ကို အသုံးပြုတတ်ပြီ ဖြစ်သော ရှေးလူများ နေထိုင် ခဲ့ကြသည်။ ရာသီဥတုမှာ ယခုအခါထက် ပို၍ အေးသည်။ မိုးမှာ၊ ယခုထက် သုံးဆယ့် ခြောက်ဆယ့် ပိုသဖြင့်၊ မိုးစွေကာလဟု ခေါ်ရပါသည်။ ယခင် အနှစ် ၂၀၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ ထို ရှေးလူများသည် လက်နက် လုပ်တတ်သော အဆင့်သို့ ရောက်လာသည်။ အလွန်အေးသော မြောက်လေကို ကြောက်သဖြင့်၊ တောင်စောင်းများ၌ တောင်ဘက်သို့ အပေါက်လှည့်သော ဂူများတွင်သာ နေကြသည်။ ယခင်အနှစ် ၄၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ လူအစစ်များ ဖြစ်လာ ကြသည်။ မွန်ဂိုလျှိုက်မျိုး ဖြစ်ပါသည်။ ရာသီဥတုမှာ ယခင်အနှစ် ၁၀,၀၀၀ မှ စ၍ တဖြည်းဖြည်း ယခု ရာသီဥတုမျိုး ဖြစ်လာပါသည်။ ယခင်အနှစ် ၁၁,၀၀၀ ခန့်က၊ ထိုသူများ နေခဲ့သော ပြဒါးလင်းဂူတွင် သူတို့ ရေးဆွဲခဲ့သော ကျောက်ခေတ်ဟောင်း နံရံ ပန်းချီကား တို့ကို တွေ့နိုင်ပါသည်။ ယခု ဆင်၊ ဝက်၊ သမင်တို့နှင့် တူသော ပုံများ၊ အရိုးသာ ဖော်ပြသော ငါးနှင့် လက်ဝါးပုံများကို ရေးဆွဲခဲ့သည်။ ဂူတွင်းမှ မြင်ရသော နေထွက်ပုံမှာ၊ ရှုခင်းကား ဖြစ်မည် ထင်ရပါသည်။

ယခင်အနှစ် ၉,၀၀၀ မှ ၃,၀၀၀ အထိ ကျောက်သစ် ကာလအတွင်း၊ စိုက်ပျိုးရေးနှင့် တိရစ္ဆာန် မွေးမြူရေး စတင် ပေါ်ပေါက် လာပါသည်။ မြစ်ဝှမ်း မြေပြန့်တွင် ရွာများ တည်၍ အိမ်ဆောက်ကာ နေထိုင်ကြပြီ ဖြစ်ပါသည်။ ကျောက်ခေတ်ကာလ နောက်ပိုင်းတွင် အိုး လုပ်တတ်သည်။ လေးသော ဝန်ကို ဆွဲရန် လှည်းနှင့် နွား ရှိလာသည်။ လက်နက်တွင် လေးနှင့် မြား ပေါ်လာသည်။

အစသမိုင်း ။ ။ ယခင်အနှစ် ၃,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ မြို့တည်သော အဆင့်သို့ ရောက်လာပါသည်။ အစောဆုံးဟု ထင်ရသော မြို့မှာ၊ ယခု ကုမဲမြို့ အနီးရှိ မိုင်းမော မြို့ဟောင်းဟု ခေါ်သော မြို့ဖြစ်ပါသည်။ ယခင်အနှစ် ၂,၁၀၀ က မြို့ဟု ယူဆသည်။ ထို့နောက် ယခု တောင်တွင်းကြီး မြို့အနီးရှိ ဝိသာနိုး မြို့ဟောင်းဟု ခေါ်သော မြို့ဖြစ်သည်။ ယခင်အနှစ် ၂,၀၀၀ က မြို့ဟု ယူဆသည်။ ယခု ဝက်လက်မြို့ အနီးရှိ ဟန်လင်း မြို့ဟောင်းမှာ ယခင်အနှစ် ၁,၇၀၀ မှ မြို့ဖြစ်သည်။ မော်ဇာအနီး သရေခေတ္တရာ မြို့ဟောင်းမှာ ယခင်အနှစ် ၁,၆၀၀ က မြို့ဖြစ်သည်။ သရေခေတ္တရာ မြို့တည်သူများကို ပျူလူမျိုးဟု ခေါ်ပါသည်။

ပျူခေတ် ။ ။ ပျူလူမျိုးများသည် ယနေ့ မြန်မာတို့နှင့် အမျိုးတူသော အုပ်စုတခု ဖြစ်ပါသည်။ ပျူတို့ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံ ခေါ်သော နေရာကို မြန်မာတို့ထက် စော၍ ရောက်ရှိ နေထိုင်သူများ ဖြစ်ပါ၍ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်တွင် နေသည်။ အိန္ဒိယမှ ရောက်လာသော သာသနာပြုတို့ ကျေးဇူးဖြင့်၊ ဗြာဟ္မဏ ဘာသာနှင့် ဗုဒ္ဓ သာသနာကို ရယူလျက် ပျူဘာသာ စကားကို အိန္ဒိယ အက္ခရာများ အသုံးပြုကာ စာရေးနည်း ပညာကို ခရစ် (၇) ရာစုမှ စ၍ တတ်မြောက် လာကြပါသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်းတွင် ခရစ် (၄) ရာစု နှစ်မှ စ၍ (၉) ရာစုနှစ် အထိ ကာလကို ပျူခေတ်ဟု ခေါ်သည်။

မွန်လူမျိုး ။ ။ ဧရာဝတီ မြစ်ဝ၊ စစ်တောင်း မြစ်နှင့် သံလွင် မြစ်ဝ ဖြစ်သော မုတ္တမ ဝန်းကျင် နေရာများတွင် ယနေ့ ဝိယက်နမ်နှင့် ကမ်ပူချတွင် နေသူတို့နှင့် အမျိုးတူသော မွန်လူမျိုးသည် ခရစ်နှစ် မပေါ်မီကပင် လာရောက် နေထိုင်ကြသည်။

ပျူလူမျိုး ကဲ့သို့ပင် အိန္ဒိယ ဓလေ့ကို လက်ခံ၍ ဗြာဟ္မဏ သာသနာဝင်နှင့် ဗုဒ္ဓ သာသနာဝင်များ ဖြစ်လာ၍၊ ခရစ် (၈) ရာစု နှစ်လောက်တွင် စာရေးနည်း ပညာကို တတ်လာသည်။ ပျူတို့နှင့် အတူ မွန် တို့ကို နန်ကျောင် တို့က ခရစ် (၉) ရာစု နှစ်ဝက်ခန့်တွင် လာရောက် တိုက်ခိုက်၍ ပျူမြို့တော်၊ မွန်မြို့တော် တို့ကို ဖျက်ဆီးသည်။ ပျူနှင့် မွန်တို့၏ နိုင်ငံရေး တန်ခိုး ကျဆင်းပြီး သည့်နောက်မှ၊ ခရစ် (၉) ရာစုနှစ် နောက်ပိုင်းတွင် မြန်မာလူမျိုးတို့ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဝင်ရောက် လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ပျူဓလေ့၊ မွန်ဓလေ့ကို မြန်မာတို့ ရရှိလျက်၊ မြန်မာနိုင်ငံ တွင်းသို့ ရောက်ရှိလာပြီး နောက်မှ မြန်မာတို့ ဗုဒ္ဓ သာသနာဝင်များ ဖြစ်လာ ကြသည်။

မြန်မာလူမျိုး ။ ။

မြန်မာတို့သည် တပိန်မြစ်ဟု ခေါ်သော မောမြစ်ညာ ဒေသတွင် နေထိုင် ခဲ့ကြ၍ ခရစ် (၉) ရာစု နှစ်နောက်ပိုင်းတွင် ရှမ်းကုန်းမြင့်မှ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဆင်းလာ နေထိုင်ကြသည်။ ပထမ ကျောက်ဆည်နယ်နှင့် မင်းဘူး နယ်များကို သိမ်းယူ ပြီးနောက် ပုဂံကို ဗဟိုပြု၍ နိုင်ငံ တည်ထောင်သည်။ ဗုဒ္ဓ သာသနာဝင်များ ဖြစ်လာသည်။ ခရစ် (၁၁) ရာစု နှစ်လယ်ခန့်တွင် အားကောင်းသော နိုင်ငံကို တည်ထောင် နိုင်ကြသည်။ ထိုအခါမှ စ၍ မြန်မာစကားကို အိန္ဒိယမှ ရောက်လာသော အက္ခရာကို သုံး၍ စာရေးတတ်သည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ ဆိုင်ရာ အဆောက်အအုံ များစွာ တည်ဆောက် ခဲ့သည်။ ပုဂံခေတ် ခေါ်သော ခရစ် (၁၁) ရာစုနှစ်နှင့် (၁၃) ရာစု နှစ်များအတွင်း ကျောက်စာများစွာ ရေးထိုး ခဲ့သဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပုဂံခေတ် ဓလေ့ကို ကောင်းစွာ သိရှိ နိုင်ပါသည်။ ခရစ် (၁၃) ရာစု နှစ်အကုန်တွင် မွန်ဂိုတို့ ဝင်ရောက် တိုက်ခိုက်သဖြင့် ပုဂံနိုင်ငံ ပျက်စီး ရပါသည်။

ပုဂံ ပျက်စီး ပြီးနောက် ခရစ် (၁၄) ရာစု နှစ်အတွင်း၌ ပင်းယသည် မြို့တော် ဖြစ်လာသည်။ ထို့နောက် စစ်ကိုင်းလည်း မြို့တော် ဖြစ်လာသည်။ နောက်ဆုံး ၁၃၆၅ မှ စ၍ အဝသည် မြန်မာတို့၏ မြို့တော် ဖြစ်သည်။ ခရစ် ၁၇၅၁ တွင် မွန်တို့ ဖျက်၍ အဝ ပျက်စီးသည်။ အဝ ခေတ်တွင် မြန်မာစာပေ များစွာ ထွန်းကား တိုးတက်သည်။

အဝ နိုင်ငံ၏ နောက်တွင် ပေါ်သော မင်းဆက်ကို ကုန်းဘောင် မင်းဆက်ဟု ခေါ်သည်။ ၁၇၅၁ မှ ၁၈၈၅ အထိကို ကုန်းဘောင်ခေတ်ဟု ခေါ်ပါသည်။ မြန်မာတို့၏ နိုင်ငံရေး အာဏာ အမြင့်ဆုံး ကာလ ဖြစ်သည်။ အနုပညာ စာပေလည်း များစွာ တိုးတက်သည်။ အင်္ဂလိပ်တို့ ရောက်လာသဖြင့် ၁၈၈၅ မှ စ၍ မြန်မာတို့ အင်္ဂလိပ် လက်အောက်ခံ ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ၄ ဇန်နဝါရီ ၁၉၄၈ ရောက်သော အခါမှ မြန်မာတို့ အင်္ဂလိပ် လက်အောက်မှ လွတ်မြောက်သည်။

မြန်မာ သမိုင်းတွင် အထူး ထင်ရှားသော အချက်များမှာ

- (၁) မြန်မာတို့သည် ခရစ် (၁၁) ရာစုနှစ်မှ စ၍ ဗုဒ္ဓ သာသနာကို လက်ခံခဲ့၍ မည်သည့် ကိစ္စမဆို ဗုဒ္ဓ သာသနာကို ထိပ်တန်းက ထား၍ စဉ်းစား ဆောင်ရွက်သော ဓလေ့ကို ရခဲ့ပါသည်။
- (၂) မျိုးရိုး စဉ်ဆက်မှာ တိဗက် တရုတ်နှင့် နီးစပ်သဖြင့် တရုတ် ဘက်မှ ဓလေ့ များစွာလည်း မြန်မာတို့ ယခုတိုင် ဆက်လက်၍ အသုံးပြု နေပါသည်။
- (၃) ခရစ် (၁၉) ရာစု နှစ်မှ စ၍ ဥရောပ ဓလေ့ ထိုးဖောက် လာသဖြင့် ခေတ်သစ် မြန်မာနိုင်ငံ ထူထောင်ရာတွင် ဥရောပ ဓလေ့ များစွာကို ယူငင် အသုံးပြုလျက် ရှိပါသည်။
- (၄) ခေတ် အခါအလျောက် ဓလေ့များ ပြောင်းလဲ သော်လည်း အစဉ်အလာ ဓလေ့ကို တတ်နိုင် သလောက် ထိမ်းရန် မြန်မာ တမျိုးသားလုံး ကြိုးစားလျက် ရှိပါသည်။
- (၅) ယခုတိုင် မြန်မာနိုင်ငံတွင် မြို့နေ လူဦးရေ နည်း၍ တောနေ လူဦးရေ များသည်။ စက်ရုံ အလုပ်သမားထက် တောင်သူ လယ်သမား ဦးရေ များသည်။ ထို့ကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံသည် ယနေ့အထိ တောနေ လူတို့၏ လယ်သမား နိုင်ငံ ဖြစ်ပါသည်။
- (၆) မြန်မာနိုင်ငံတွင် အတူတကွ နေသော လူမျိုးများမှာ -
  - ကချင်၊ ကယား၊ ကရင်၊ ချင်း၊ ဗမာ၊ မွန်၊ ရခိုင်၊ ရှမ်း တို့ ဖြစ်၍ ကိုးကွယ် ယုံကြည်သော သာသနာများမှာ -
  - ခရစ် သာသနာ၊ ဗုဒ္ဓ သာသနာ၊ မုဆလင် သာသနာ၊ ဟိန္ဒူ သာသနာတို့ အပြင် နတ် ကိုးကွယ်ခြင်းလည်း ရှိသေးသဖြင့်
  - (က) လူမျိုး အလိုက် ရိုးရာ ဓလေ့ကို ထိန်းသိမ်း နိုင်အောင် အားပေး ကူညီကြခြင်းနှင့်
  - (ခ) ယုံကြည်မှု အလိုက် လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ် ခွင့်ရရှိရန် ဂရုပြုခြင်း တို့မှာ မြန်မာနိုင်ငံ တွင်း၌ လူတိုင်း အထူး

ဂရုပြုသော အချက်များ ဖြစ်ပါသည်။ ဗမာ တို့မှာ အများစု ဖြစ်၍ ဗမာ့ ဓလေ့မှာ အထူး ထင်ရှား သော်လည်း အမျိုး အလိုက်၊ ယုံကြည်မှု အလိုက် အုပ်စု ဓလေ့များ မှာလည်း ယှဉ်ပြိုင် ထွန်းကား လျက်ပင် ရှိပါသည်။

မြန်မာတို့ နေအိမ်

ရွာတည်ခြင်း ။ ။ ယခင် အနှစ် ၁၁,၀၀၀ အထိ ယနေ့ မြန်မာနိုင်ငံဟု ခေါ်သော ဒေသတွင် နေသည့် လူတို့သည် တောင်စောင်း၌ ရှိသော ဂူတို့တွင် နေခဲ့ကြသည်။ တောင်ဘက်တွင် အပေါက်ရှိသော ဂူကို ရွေး၍ နေလေ့ ရှိပါသည်။ ရှမ်းကုန်းမြင့် အနောက်ဘက် တောင်စောင်း တွင်ရှိသော ပြဒါးလင်းဂူမှာ ထင်ရှားသော သာဓက ဖြစ်သည်။ ယခင် အနှစ် ၁၀,၀၀၀ လောက်မှ စ၍ စိုက်ပျိုး မွေးမြူရေး ပြုလုပ် တတ်ကြပြီ ဖြစ်သောကြောင့် မြစ်ဝှမ်း မြေပြန့်သို့ ဆင်းလာကာ ရွာများ တည်ကြသည်။ ယခု ရန်ကုန်၊ ပြည်၊ သရက်၊ မကွေး၊ ရေနံချောင်း၊ ပုပ္ဖိုး၊ လက်ပံခြေပေါ်၊ ထန်းမကုန်း၊ တောင်သမန်၊ ရွှေစာရုံ၊ တောင်ပြုံး၊ မိုးကုတ်၊ မြစ်ကြီးနား စသော နေရာများတွင် ရွာဟောင်းများ ရှိကြောင်း ရှေးဟောင်း သုတေသန အရ သိရသည်။

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဝါး၊ သက်ကယ်နှင့် ဓနီ ပေါသဖြင့် အိမ်ဆောက်သော အခါ အောက်အရပ်တွင် ဝါးအိမ်၊ ဝါးကြမ်း၊ ဓနီမိုး၊ အညာအရပ်တွင် ဝါးအိမ်၊ ဝါးကြမ်း၊ သက်ကယ်မိုး အိမ်များကို ဆောက်လုပ် နေထိုင် ကြပါသည်။ မိုးများ သဖြင့် အိမ်ကို မြေမှ မြင့်၍ အဆင့် ပြုလုပ် နေရသည်။ အိမ်နှင့် တွဲလျက် မီးဖိုခန်း ပြုလုပ်ရန် အစီချသည်။ ရေအိုး ထားရန် ခန်းပြင် ထုတ်သည်။ ဆင်း၊ တက်ရန် လှေကား တပ်သည်။ ရေချိုးခန်းနှင့် အိမ်သာကို အိမ်နှင့် တပါတည်း ထားလေ့ မရှိ။

အိမ်ဆောက်သော အခါ သုံးပင် နှစ်ခန်း ဆောက်သည်။ အိမ်တိုင် ထူလျှင် ဦးရှု၊ ကြတုန်း၊ ညောင်ရန်း၊ သပြေ၊ ရဝေ၊ ဂုဗ္ဗိဟု အစဉ်လိုက် ထူသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)။

အိမ် လှေကား ထစ်ကို စုံ၊ မတတ်၊ မ၊ သာတတ်သည်။ ရွာကို ခြံပတ် ဝိုင်း၍ ကာရံသည်။ ရွာတရွာတွင် အိမ်ခြေ သုံးအိမ်မှ အထက် ရှိသည်။

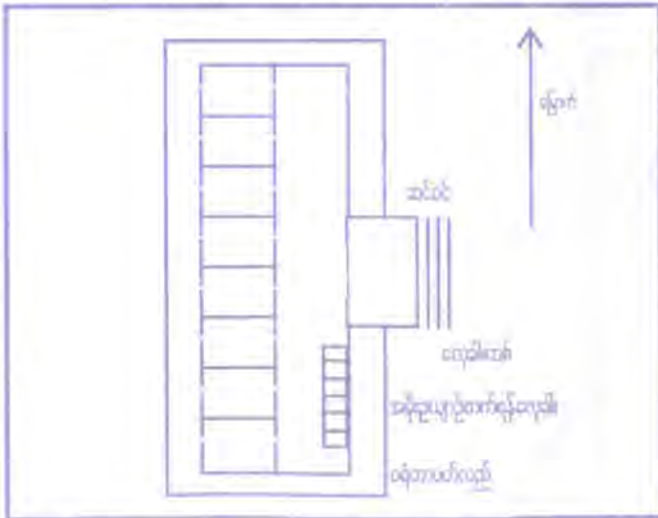
မြို့တည်ခြင်း ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရှေးအကျဆုံး မြို့များမှာ -

- (၁) မိုင်းမော၊ ယခု ဂူမဲမြို့အနီးတွင်ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၂၀၀၀) ကျော်က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၂) ဝိဿနိုး၊ ယခု တောင်တွင်းကြီး မြို့အနီးတွင် ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၂၀၀၀) က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၃) ဟန်လင်း၊ ယခု ဝက်လက်မြို့ အနီးတွင် ရှိသည်။ ယခင်အနှစ် (၁၇၀၀) က တည်သောမြို့ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။
- (၄) သရခေတ္တရာ၊ ယခု မော်မြို့အနီးတွင် မော်ဇာခေါ်သည်။ ယခင်အနှစ် (၁၆၀၀) က တည်သော မြို့ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။

ထိုမြို့များတွင် သစ်၊ ဝါး၊ သက်ကယ်ကို သုံး၍ အိမ်များကို တည်ဆောက်မည် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော်

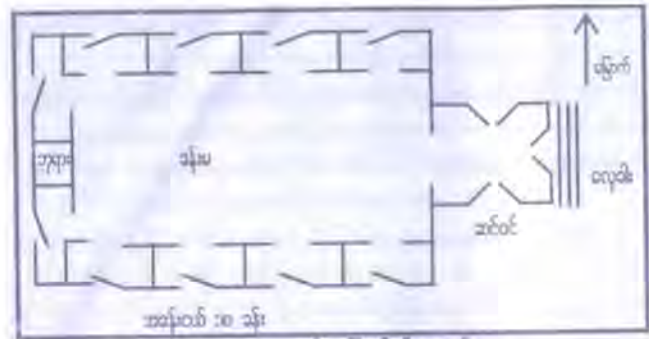

အုတ်တိုက်များသာ ကျန်ရစ်ပါသည်။ ဗိဿနိုးမှ အုတ်တိုက်အိမ် တခုမှာ အခန်း ရှစ်ခန်း၊ ခန်းမ၊ ဆင်ဝင်၊ ဝရံတာ၊ ပတ်လည် ရှိသည့်အပြင် အမိုးဥယျာဉ် ရှိသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ။)

အခန်းငယ်၊ ရှစ်ခန်း၊ ခန်းမ၊ ဆင်ဝင်၊ ဝရံတာပတ်လည်နှင့် အမိုးဥယျာဉ်ရှိသော ဗိဿနိုးတိုက်အိမ်

ပုဂံမြို့ကို ယခင်အနှစ် (၈၀၀) က တည်ဆောက်ခဲ့သည်ဟု ယူဆသည်။ ပုဂံမြို့မှာလည်း သစ်၊ ဝါးအိမ်များ ပေါမည် ဖြစ်သော်လည်း အုတ်တိုက်များသာ ကျန်ပါသည်။ အုတ်တိုက်ကို အလယ်ခန်းမ ထား၍ အခန်းငယ်များ ရံလျက် ဆောက်လေ့ ရှိပါသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)

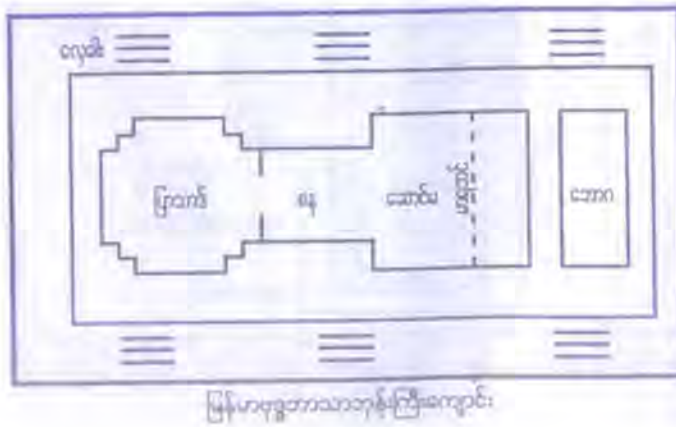

အုတ်တိုက် အိမ်

မြန်မာ ဗုဒ္ဓသာသနာ ဘုန်းကြီးကျောင်းကို ဆောက်သောအခါ -

- (၁) ပြာသာဒ်
- (၂) စန
- (၃) ဆောင်မနှင့်
- (၄) ဘောဂ

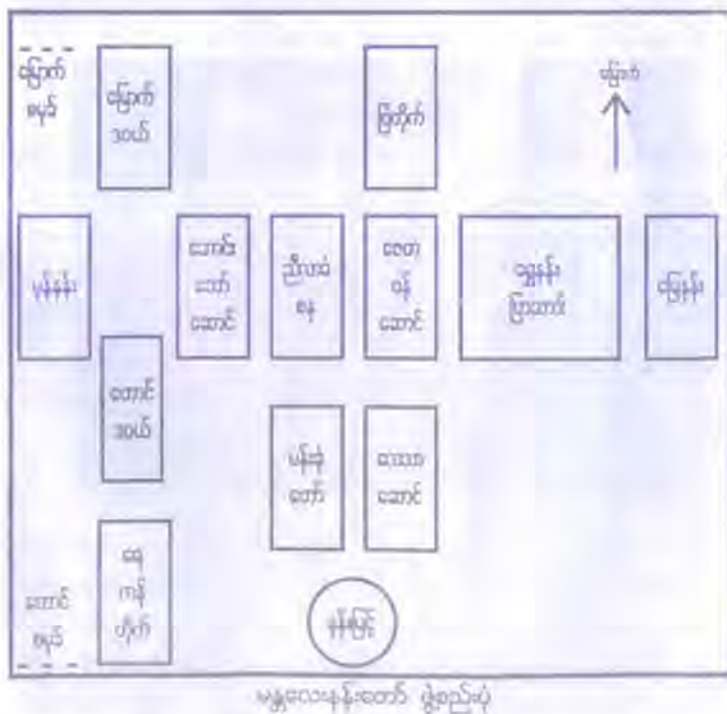
ဟူ၍ အပိုင်း လေးပိုင်း ပိုင်းကာ ဆောက်လေ့ ရှိသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)

မြန်မာ မင်းတို့ နန်းတော် ဆောက်သောအခါ ပုဂံခေတ် ခရစ် ၁၁ ရာစု နှစ်မှ စ၍ အမြဲပင် သစ်နန်းတော်သာ ဆောက်သည်။ မြေအုတ်၊ ကျောက်အုတ် တို့ဖြင့် ဆောက်သည်ကို မတွေ့ရပါ။ ပြာသာဒ်တို့ကို ဗုဒ္ဓ သာသနာ ဘုန်းကြီးကျောင်းများမှာ ကဲ့သို့ပင် ပုံဖော် သဖြင့် ဘုန်းကြီးကျောင်းနှင့် နန်းတော်မှာ လှပ တင့်တယ်ခြင်း အဆင့် တူညီသည်ဟု ပြောနိုင်ပါသည်။ ဤကဲ့သို့ သစ်ဖြင့်သာ နန်းတော် ဆောက်သည်မှာ

(၁) မြန်မာတို့ သစ်သား ပန်းပုပညာတွင် ထူးချွန်သောကြောင့် တကြောင်း

(၂) မြန်မာနိုင်ငံ ရာသီဥတုနှင့် အသင့်တော်ဆုံး ဖြစ်သဖြင့် တကြောင်း ဤအကြောင်း နှစ်ကြောင်း တို့ကြောင့် ဖြစ်မည်ဟု ထင်ရပါသည်။ မန္တလေးတွင် ၁၈၅၉ က တည်ဆောက် ခဲ့သော နန်းတော်မှာ ကျယ်ပြန့်သော မြေကွက် တခုတွင် လှပသော အဆောင် များစွာကို ပူးတွဲ ဆောက်လုပ် ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ (ပုံကို ကြည့်ပါ)

မှန်နန်းမှ အနောက်ဘက်သည် မိဖုရားတို့အတွက် သီးသန့် ထားသော အပိုင်း ဖြစ်၍ သာမန်အားဖြင့် ယောက်ျား မဝင်ရသော နေရာ ဖြစ်ပါသည်။ အိမ်၊ ဘုန်းကြီးကျောင်း၊ ဘုရားကျောင်းနှင့် နန်းတော် တို့တွင်၊ မှတ်သားရန် ထူးချားချက် တခုမှာ မည်သည့် အဆောက်အဦ တွင်မျှ မြေညီထပ် (သို့မဟုတ်) ပထမ အဆင့်ထက် ပို၍ ဒုတိယထပ်၊ တတိယထပ် စသဖြင့် မရှိခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ဘုရား၊ ရဟန်း၊ မင်း စသော မြင့်မြတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အပေါ်၌ မည်သူမျှ မနေရာ၊ မနေသင့် ဟူသော အယူအဆပင် ဖြစ်ပါသည်။ နောင်အခါ အိန္ဒိယနှင့် ဥရောပ အိမ် ပုံစံများကို ယူ၍ အိမ်ကို နှစ်ထပ် ဆောက်သော

အခါ၌ပင် အိမ်၏ အရှေ့ပိုင်းတွင် အပေါ်ဆင့် မရှိစေရအောင် ပုံစံ တမျိုးထွင်၍ ဆောက်ပါသည်။ အိမ်၏ နောက်ပိုင်း၌သာ အထက်ဆင့် ထားသော အိမ်ကို (မွန်) အိမ်ဟု ခေါ်လေ့ ရှိပါသည်။ အိမ်တွင် အဆင့် နှစ်ဆင့် ထားခြင်း၊ အိမ်ရှေ့တွင် ဆင်ဝင် ထားခြင်း၊ ဝရံတာ ပတ်လည် ကပ်ခြင်း၊ အိမ်ရှေ့ လှေကား၊ နောက်ဖေး လှေကား ဟူ၍ လှေကား နှစ်စင်း တပ်ခြင်း တို့မှာ ၁၉ ရာစုနှစ် နောက်ပိုင်း တွင်မှ ပေါ်ပေါက် လာခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ပြင် အိမ်နှင့် တပါတည်း ရေချိုးခန်း၊ အိမ်သာခန်းနှင့် သိုလှောင်ခန်းများ ထားခြင်းကို နောက်ပိုင်း ခေတ်ပေါ် အဆောက်အဦ များ၌သာ တွေ့ရ ပါသည်။

မြန်မာတို့ အဝတ်

မြန်မာတို့သည် တိဗက် တရုတ် ဘာသာစကား အနွယ်ဝင် လူမျိုးများ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ရှေးအခါက တိဗက် (သို့မဟုတ်) တရုတ် တို့နှင့် အဝတ် ဝတ်ပုံချင်း၊ တူရန် အကြောင်း ရှိပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ဆံပင်ရှည် ထားကာ ဆံပင်ကို စည်းနှောင် ထားရန် အဝတ် တခုကို သုံးမည်။ ကိုယ်ဝတ် အင်္ကျီ ပွပွကို ဝတ်မည်။ ဘောင်းဘီကို အောက်ပိုင်း အတွက် သုံးမည်။ အမျိုးသား၊ အမျိုးသမီး ဝတ်ဆင် ပုံချင်း များစွာ ခြားနား လှမည် မဟုတ်ပါ။

ခရစ် (၉) ရာစုနှစ် အကုန် လောက်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း မြေပြန့်သို့ ဝင်ရောက် နေထိုင်ကြသော အခါ ရာသီဥတု အေးသော သမပိုင်း ဒေသမှ ရာသီဥတု ပူသော အပူပိုင်း ဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့ နေထိုင်ရပြီ ဖြစ်သောကြောင့် ယခင် အသုံးပြုသော ခန္ဓာကိုယ် အားလုံးကို ဖုံးအုပ်သည့် အဝတ်အထည်များ မလိုတော့ပါ။ ထို့ပြင် အိန္ဒိယ ယဉ်ကျေးမှုကို ကိုးကွယ် ယုံကြည်မှု အစပြု၍ အထင်ကြီးလျက် လက်ခံစ ပြုလာသော အခါ အိန္ဒိယ ဓလေ့နှင့် အကျုံးဝင်သော အဝတ် တန်ဆာ တို့ကို ယူငင် သုံးစွဲ လာကြသည်။ အထူးသဖြင့် အောက်ပိုင်း အဝတ် ဖြစ်သော ဘောင်းဘီကို စွန့်၍ အိန္ဒိယ၏ အဝတ် အချို့ကို အခြေခံလျက် ယောက်ျားတို့ အတွက် ပုဆိုး၊ မိန်းမတို့ အတွက် ထဘီကို တီထွင် အသုံးပြု လာပါသည်။ ယောက်ျားတို့ အတွက် ပုဆိုး အပြင် လုံချည်ကိုလည်း တောင်ပိုင်း အိန္ဒိယ အမျိုးသား တို့ကို တုလျက် ယူငင် ဝတ်ဆင်ကြမည် ဖြစ်ပါသည်။

သာမန် အရပ်သားများတွင် အဝတ် ဆင်ပြင်ရာ၌ တရုတ် ဓလေ့နှင့် အိန္ဒိယ ဓလေ့ ပေါင်းစပ်လျက် ရှိသလို နန်းဓလေ့ တွင်လည်း ဓလေ့ နှစ်မျိုး ပေါင်းစပ်လျက် ရှိခဲ့ရ ပါသည်။ ဥပမာ၊ သဘင်ပွဲ တက်သော အခါ ဝတ်ရသည့် ဝတ်စုံတွင် ပေါင်းဝတ်လုံ တို့မှာ တရုတ် ပုံစံ များသော်လည်း စလွယ်နှင့် ခြေနှင်း တို့မှာ အိန္ဒိယ ပုံစံပင် ဖြစ်ပါသည်။

မြန်မာတို့ မြန်မာ မြေပြန့်သို့ ရောက်သော အခါ ကိုယ်ခန္ဓာတွင် လှပ ဆန်းကျယ် သော အရပ်များ ထိုးနှံသော ထိုးကွင်း ဓလေ့ ရရှိ လာပါသေးသည်။ ထိုးကွင်းမှာ လှပ စေလို၍ ထိုးသည့် အပြင် ဓားပြီး၊ တုတ်ပြီး စသဖြင့် အစွမ်း သတ္တိ ထူးကို ရမည် ယုံကြည်လျက် ဂါထာနှင့် အင်အားများကို ရေးထိုး သည်လည်း ရှိပါသည်။

ပုဂံ ခေတ်မှ စ၍ ဘုရား ဂူကျောင်း နံတို့တွင် ဆေးရေး ပန်းချီကားများ ရှိသဖြင့် အဝတ် ပုံစံများကို ခေတ်အလိုက် အတိအကျ သိရှိ ရပါသည်။ ပုံများကို ကြည့်ပါ။

ပုံ (၁) ပျံဟုထင်ရသောသူများ ဖောဓိသတ္တကိပ္ပဇော်ဟန်၊
ကျောက်ဂူပိက္ခ၊ မြသိန်းတန်ကျောင်း၊ ရေပူကုန်း၊ ဟန်လင်း၊ ခရစ် ၇ ရာစုနှစ်ခန့်

(အခြေပြ မြန်မာ့ နိုင်ငံရေး သမိုင်း၊ ပထမတွဲ၊ ရန်ကုန်။
မြန်မာ့ ဆိုရှယ်လစ် လမ်းစဉ် ပါတီ၊ ၁၉၇၀၊ စာမျက်နှာ ၂၀၀) ။

ဆံ့ရှည် ထား၍ လှပအောင် ပြင်ဆင် သည်မှ အပ အခြား အသေးစိတ် မသိသာ။ တရုတ်များ ကဲ့သို့ ဘောင်းဘီနှင့် အင်္ကျီ ဝတ်မည် ထင်ပါသည်။

ပုံ (၂) ပျူဟထင်ရသောသူများ တီးမှုတ်ကခုန်ပြုစုစားနပ်
ကြေးရုပ်လုံးငယ်များ၊ ၁၇၃၁၊ ၁၇၃၂၊ ၁၇၃၃၊ ၁၇၃၄ ခုနှစ်ခန့်

(အခြေပြမြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း၊ ပထမတွဲ၊ ရန်ကင်း၊
မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ ၁၉၇၀၊ စာမျက်နှာ ၂၃၇။)

ပုံတွင် တွေ့ရ သူများမှာ ကုလား အမျိုးသား၏ မျက်နှာပေါက် ရှိသူများ ဖြစ်၍ အဝတ် မှာလည်း ကုလား အဝတ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် ထိုအခါ လောက်မှ စ၍ သရေ ခေတ္တရာ ပျူတို့သည် ရှေးရိုးရာ အဝတ်ကို စွန့်၍ ကုလား အဝတ်ကို ဝတ်လာ ကြပြီဟု ယူဆ နိုင်ပါသည်။

ပုံ (၃) ဂန္ဓာများကို နတ်ရွာတို့အား
နှံငှားသော အယ်ရတားလိုက်ဟု ယူဆ သော ဂန္ဓာများကို နတ်ရွာတို့

(မြို့ အပယ်ရတနာ လိုက်ဂန္ဓာများ၊ ရန်ကင်း၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊ စာမျက်နှာ ၁၆၆။)

ခေါင်း လေးလုံး ရှိသော ဗြဟ္မာကို ပုံတွင် ခေါင်း သုံးလုံးသာ မြင်နိုင် ပါသည်။ အဝတ်မှာ ကုလား အဝတ်များ ဖြစ်သည်ကို သတိပြုပါ။ ပုဂံခေတ် မြန်မာ တို့သည် ကုလား အဝတ်ကို ယူ၍ ဝတ်ဆင် နေကြောင်း ဖော်ပြသော ရုပ်ပုံ ဖြစ်ပါသည်။

ပုံ (၄) ဣန္ဒြေ အုပ်စုတော်အဖွဲ့ နေရာတော်အဖွဲ့
နိဂုံးအောင် အယ် ရတနာလိုက်စု ပုဂံ ၁၇၆၁ ခု ဇူလိုင်လ နောက်ဆုံးအထိ
(မြို့ အပယ် ရတနာလိုက်စု ရှေး ရန်ကင်း ယဉ်ကျေးမှု ၁၉၇၅ စာမျက်နှာ ၁၆၆)

ဤပုံတွင် ပုဂံခေတ် အမျိုးသားတို့ ဝတ်ဆင်ပုံကို တွေ့နိုင်ပါသည်။ ကိုယ် အထက် ပိုင်းတွင် အဝတ်ရှည် တခုကို ကိုယ်လုံးတွင် ဘယ်မှ ညာကို ပတ်၍ ဘယ်ပုခုံး ပေါ်၌ ရှေ့စ နောက်စ နှစ်ခုလုံးကို တင်ထား သည်မှ အပ အခြား အဝတ် မရှိပါ။ အောက်ပိုင်းတွင် ပုဆိုးရှည်ကို ခါးတောင်း ကျိုက်ထားဟန် ရှိပါသည်။

ပုံ (၅) တာရာဒေဝီ
နိဂုံးအောင် အယ် ရတနာလိုက်စု ပုဂံ
၁၇၆၁ ခု ဇူလိုင်လ နောက်ဆုံးအထိ
(မြို့ အပယ် ရတနာ လိုက်စု
ရန်ကင်း ယဉ်ကျေးမှု ၁၉၇၅
စာမျက်နှာ ၁၄၆ ပုံ ၆၃)

ပုဂံခေတ် မိဖုရား ကဲ့သို့သော အထက်တန်း အမျိုးသမီး ဝတ်ဆင်ပုံကို တွေ့ရ ပါသည်။ ဆံပင် နောက်တွဲ ချ၍ လှပသော ရတနာ ကျောက်မျက်ချယ် ရွှေနဖူး စည်းကို သုံးသည်။ ပန်းပွင့်ကြီးနှင့် တူသော နားတောင်းကို ပန်သည်။ လည်ဆွဲ တန်ဆာ တခုသာ ဆွဲသည်။ လက်ကောက် များစွာ ဆင်သည်။ ခါးစည်းမှာ တင်းကျပ်သော သဘော မရှိ သဖြင့်သာ ပုံတွင် မြင်ရသည့် အတိုင်း တင်ပလွှင် ခွေ၍ ထိုင်နိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ နောက်ပိုင်း မြန်မာ အမျိုးသမီးတို့ ဝတ်သော ထဘီသည် ကျုံ့ကျုံ့ ထိုင်ရန်သာ ဖြစ်နိုင် ပါသည်။

ပုံ (၆) တာရာဒေဝီ
နံရံဆေးရေး၊ အပယ်ရတနာ
လိုက်ဂူ၊ ပုဂံ ၁၇၆ ၁၁ ရာစုနှစ်
နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်၊
(မြ၊ အပယ်ရတနာ လိုက်ဂူ၊
ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊
စာမျက်နှာ ၁၃၆၊ ပုံ ၄၅)။

အမျိုးသမီး အဝတ်တွင် ကိုယ်ကျပ် အင်္ကျီမှာ အောက်ပိုင်း အလွန်တို၍ ကိုယ်၏ အောက်ပိုင်း အဝတ် မှာလည်း ထဘီ မဟုတ်ဘဲ ဒိုတီ ကဲ့သို့သော အဝတ်ဖြစ်ရန် ရှိကြောင်း သိသာသည်။

ပုံ (၇) တာရာဒေဝီ
နံရံဆေးရေး၊ အပယ်ရတနာလိုက်ဂူ၊ ပုဂံ၊
၁၇၆ ၁၁ ရာစုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်၊
(မြ၊ အပယ်ရတနာ လိုက်ဂူ၊
ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊
စာမျက်နှာ ၁၅၀၊ ပုံ ၇၂)။

အမျိုးသမီး၏ အောက်ပိုင်း အဝတ်သည် ဘောင်းဘီ ဖြစ်မည် လားဟု တွေးရန် ရှိပါသည်။

ပုံ (၁) အမျိုးသမီးတစ်ဦး
 ဧဝံလိတာရာကို ပူဇော်ဟန်
 နံရံဆေးရေး၊ အပယ် ရတနာလိုက်လှ၊ ပုဂံ
 ၁၇၆ ၁၁ ဖာရုနစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်
 (မြ) အပယ်ရတနာ လိုက်လှ၊
 ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊
 စာမျက်နှာ ၁၃၄၊ ပုံ ၄၁။

သာမန် အမျိုးသမီး တဦး ဝတ်ဆင်ပုံကို ကောင်းစွာ တွေ့ရသည်။ ရင်စည်းနှင့် ခါးစည်း နှစ်မျိုးသာ ဝတ်ထား သည်ကို သိရပါသည်။

ပုံ (၉) တာရာဒေဝီ
 နံရံဆေးရေး၊ အပယ်ရတနာလိုက်လှ၊ ပုဂံ
 ၁၇၆ ၁၁ ဖာရုနစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်
 (မြ) အပယ်ရတနာ လိုက်လှ၊ ရန်ကုန်၊
 ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊
 စာမျက်နှာ ၁၂၅၊ ပုံ ၂၃။

အမျိုးသမီး ကိုယ်ဝတ်သည် တိုသဖြင့် ဗိုက်သားနှင့် ချက် ပေါ်နေ သည်ကို တွေ့နိုင် ပါသည်။ အောက်ပိုင်းတွင် ဘောင်းဘီ ဝတ်သကဲ့သို့ ထင်ရ သော်လည်း အမှန်မှာ ကုလား အမျိုးသမီးတို့ ဝတ်လေ့ ရှိသော ဒိုတီပင် ဝတ်ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။

ပုံ (၁၀) တာရာဒေဝီ
နိဂါဏ်းအရ အပယ်ရတနာလိုက်ရာ ပုဂံ
၁၇၆-၁၁ ရာစုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်
(မြို့ အပယ်ရတနာ လိုက်ရာ
ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊
စာမျက်နှာ ၁၂၇၊ ပုံ ၂၇)။

အမျိုးသမီးသည် ပဝါကို ရင်သိုင်း၍ အစ နောက်မှ ချသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဒိုတီတွင် ထူးခြားသော အဆင်ကို မြင်နိုင်
ပါသည်။

ပုံ (၁၁) ယိုးဒယျနိုင်ငံ၊ ကိုင်းထားသောအိမ်ရှင်မင်း၊ သနပ်ခါးသွေးနေသည့် အိမ်ထောင်စုံ
နိဂါဏ်းအရ အပယ်ရတနာလိုက်ရာ ပုဂံ ၁၇၆-၁၁ ရာစုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်
(မြို့ အပယ်ရတနာလိုက်ရာ ရန်ကုန်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၁၉၇၄၊ စာမျက်နှာ ၁၇၁၊ ပုံ ၁၀၀)။

ယခုခေတ် မြန်မာ အမျိုးသမီးများ သနပ်ခါး သွေး၍ လိမ်းသော အလှေမှာ ပုဂံ ခေတ်ကပင် ရှိခဲ့ဟန် တူပါသည်။
အိမ်ဖော် အမျိုးသမီး တို့သည် ဆာရီသာ ဝတ်၍ ကိုယ်ကျပ် အင်္ကျီ မဝတ်။ (သနပ်ခါး: limonia acdissima)

ပုံ (၁၂) ပန်တျာ (သီချင်းကချေသည်)
နံရံဆေးရေး၊ ၁၈ ရပ် ၁၁ ရာစုနှစ် နောက်ဆုံးနှစ်အစိတ်၊
နဂါးရံဘုရား၊ မြင်းကပါ၊ ပုဂံ။

ပန်တျာ ဟု ခေါ်သော သီချင်း ကချေသည် အမျိုးသမီးသည် ဗုံတိုနှင့် တွဲဖက် ကပြလေ့ ရှိသည်။ ဝတ်သော အဝတ်မှာ ကုလား အဝတ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။

ပုံ (၁၃) မင်းတစ်ပါး ဘုရားတွင် ထီးပုလဲဟန်
နံရံဆေးရေး၊ လောကထိပ်ပန်ဘုရား၊ ပုဂံ၊ ၁၂ ရာစုနှစ်
(Ba Shin : *Lokahteikpan, Early Burma Culture in Pagan Temple, Yangon,*
Government Publications, 1962, Pl. 23 b).

မင်းတွင် သရဖူ ဆောင်း၍ နားတွင် နားကင်းနှင့် နားတောင်း ပန်ထားသည်။ ဆံပင်ရှည်ကို အမျိုးသမီး ကဲ့သို့ပင် ထုံးသည်။ ကိုယ်၌ ရံသော အဝတ်မှာ စောင်ကြီး တထည် ဖြစ်မည် ထင်ပါသည်။ လက်တွင် ကိုင်ထားသော ထီးမှာ သုံးဆင့် ဖြစ်၍ နေ့စဉ်သုံး ထီးမျိုး မဟုတ်ဘဲ ဘုရား အတွက် သီးသန့် လုပ်သော ထီး ဖြစ်မည် ထင်ပါသည်။ ထီးရိုးမှာ အဆစ်များ ပါသည်။ ကြံဆစ်ဟု ခေါ်ပါသည်။

ပုံ (၁၄) လူ့ပုံအမျိုးသားတစ်ဦး ဘုရားရှိခိုးဟန်
နံရံဆေးရေး၊ ၁၃ ရာစုနှစ်၊ လောကထိပ်ပန် ပုဂံ
(Ba Shin : *Lokahteikpan, Early Burmese Culture in Pagan Temple, Yangon,*
Government Publication, 1962, Pl. 23a).

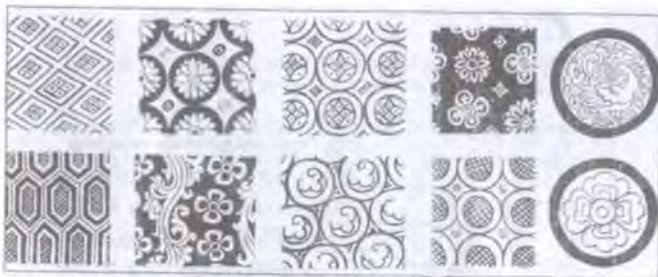
အရပ်ဝတ် (သို့မဟုတ်) နေ့စဉ်ဝတ်ခေါ်သော အဝတ်မှာ ပဝါရှည်တစ်ထည်နှင့် ဒိုတီပင်ဖြစ်ပါသည်။ အင်္ကျီမဝတ်ပါ။

အရပ်ဝတ် (သို့မဟုတ်) နေ့စဉ် ဝတ်ခေါ်သော အဝတ်မှာ ပဝါရှည် တထည်နှင့် ဒိုတီပင် ဖြစ်ပါသည်။ အင်္ကျီ မဝတ်ပါ။

ပုံ (၁၅) ဘုရားလောင်းဖွားမြင်ဟန်
 နံရံဆေးရေး၊ ဒဂုန် ၁၂ ရာစုနှစ်၊ လောကထိပ်ပန်း ပုဂံ
 (Ba Shin : Lokahteikpan, Early Burmese Culture in Pagan Temple,
 Yangon, Government Publication, 1962, Pl. 14).

အမျိုးသမီး အဝတ်ကို ထင်ရှားစွာ တွေ့နိုင် ပါသည်။ ခန္ဓာကိုယ် အပေါ်ပိုင်း အတွက် ရင်စည်း ကိုသာ ဝတ်ထား သည်ကို သတိပြုပါ။

ပုံ (၁၆) မာယာဒေဝီ၏ ထင်ရှားဆင်ယင်မှုနှင့် အပြားပင်မီဘုရားတို့အဝတ်ပျော့အဆင်
 နံရံဆေးရေး၊ ဒဂုန် ၁၂ ရာစုနှစ်၊ လောကထိပ်ပန်း ပုဂံ
 (Ba Shin Lokahteikpan, Early Burmese Culture in Pagan Temple, Yangon,
 Government Publication, 1962, Pl. 24a & b)

အပိုင်းပုံ နှစ်ပုံမှာ မာယာ ဒေဝီ၏ ပုံမှ ဖြစ်၍ လောက ထိပ်ပန် ဘုရားအတွင်း တောင်ဘက် နံရံတွင် တွေ့ရ ပါသည်။ ကျန် အဆင် ပုံများမှာ လောက ထိပ်ပန် ဘုရားအတွင်း အရှေ့ဘက် နံရံမှ ဖြစ်ပါသည်။

ပုံ (၁၅) အင်္ဂုတီတောင်ထိပ်မှာ ကနေသည်ကို ပုပ္ဖာတင်ကြည့်နေပုံ
နိဂုံးဆရာ ၁၅၈ ၁၂ ခုနှစ် လောကထိပ်ပန်းအတွင်း အနောက်ဘက်ပုံရိပ် ပုံ
(Ba Shin: *Lokahteikpan, Early Burmese Culture in Pagan Temple, Yangon,*
Government Publication, 1962 Pl. 65).

ကနေသော အမျိုးသမီး၏ အဝတ်များမှာ ကိုယ်ကျပ် အင်္ကျီနှင့် ဆာရီပင် ဖြစ်ပါသည်။ အခြား အမျိုးသမီး နှစ်ဦးတွင် အင်္ကျီ မပါ။ ဆာရီ၏ တဖက် စကို ရင်ကို ဖြတ်၍ တစ်ဖက် တပိုင်း မျှသာ ဖုံးအုပ် ထားပါသည်။

ပုံ (၁၈) ယောနနနှင့် မဏိဗေဒလာ
နိဂုံးဆရာ ၁၅၈ ၁၂ ခုနှစ် လောကထိပ်ပန်းအတွင်း အနောက်ဘက်ပုံရိပ်
(Ono Toru & Inove Takao: *Mural Paintings of the Buddhist Temples,*
Burma, P. 96, Pl. 141, see also, Ba Shin: *Lokahteikpan, Early Burmese*
Culture in Pagan Temple, Yangon, Government Publication, 1962, Pl. 48).

ပုံမှာ ပင်လယ်တွင် သင်္ဘော ပျက်၍ ရေကူး နေရ ပုံများကို ရေးဆွဲ ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ရေကူးသည် ဆိုရ သော်လည်း နေ့စဉ် အဝတ်များ ဖြင့်ပင် ရေးဆွဲ ထားသဖြင့် အဝတ် ဝတ်ဆင် ပုံကို တွေ့ရ ပါသည်။ မာယာ ဒေဝီ ဝတ်သော ရင်စည်း မျိုးကိုပင် မဏိ မေခလာ နတ်သမီး ဝတ်သည်ကို တွေ့နိုင် ပါသည်။ ယခု ပုံများတွင် တွေ့ရသော ပုဂံခေတ် အမျိုးသား အမျိုးသမီးတို့ ဝတ်သော အဝတ်များသည် ကုလား အဝတ်များ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင် ပါသည်။ နောက်ပိုင်း ခေတ်များတွင် မြန်မာတို့ ဝတ်သော အမျိုးသား၏ ပုဆိုး အမျိုးသမီး၏ ပြန်ထမီ တို့သည် ဒိုတီ၊ ဆာရီ တို့နှင့် နီးစပ်သော အဝတ်များ

ဖြစ်သည်ဟု ဆိုနိုင်သည့် အပြင် အမျိုးသားတို့ ဝတ်သော လုံချည်မှာ တောင်ပိုင်း အိန္ဒိယမှ အဝတ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် အပေါ်ဝတ် အင်္ကျီမှာ ယခုတိုင် တရုတ် အင်္ကျီနှင့် နီးစပ်သော ပုံစံ ရှိနေ ပါသေးသည်။

ပုံ (၁၅) သာသနာ့အဖွဲ့နှင့် သူတို့အား အကူအညီပေးသူများ
မြန်မာစာပေ အဖွဲ့ အဖွဲ့အစည်း စာပေ အဖွဲ့
(Oyo Toru & Inoue Takao: Mural Paintings of the Buddhist Temples, Burma, P. 121, Pl. 196)

ပုဂံခေတ် အဝတ်များနှင့် သိသိသာသာ ခြားနား လာသည်ကို သတိ ပြုပါ။ အမျိုးသားသည် ဦးထုပ် အပျော့ တမျိုးကို ဆောင်း ထားသည်။ အင်္ကျီရှည်ကို ဝတ်ထားသည်။ ထို အင်္ကျီရှည်ကို နောင်အခါ သိုးရင်း အင်္ကျီဟု ခေါ်သည်။ အရင်း မူလမှာ သိုးဆောင်း နိုင်ငံများက ဖြစ်သည်ဟု ဆိုလိုဟန် ရှိမည် ထင်ရသည်။ ဦးထုပ် မှာလည်း အနောက်နိုင်ငံ (သိုးဆောင်း နိုင်ငံ/ ဥရောပ) ကပင် ဖြစ်မည် ထင်ပါသည်။ အမျိုးသမီး တို့မှာ ရှေ့က ဖွင့်ထားသော အင်္ကျီနှင့် ပြန့်ထမီ ဝတ်ထား ပါသည်။ ပဝါရှည်ကို အစ နှစ်စ ရှေ့တွင် စုံချ ထားသည်။

ပုံ (၂၀) သာသနာ့ အဖွဲ့အစည်း၏ အကူအညီပေးသူများ
မြန်မာစာပေ အဖွဲ့ အဖွဲ့အစည်း စာပေ အဖွဲ့
(Oyo Toru & Inoue Takao: Mural Paintings of the Buddhist Temples, Burma, P. 141, Pl. 253)

အမျိုးသမီးတို့ အိမ်တွင်း အဝတ်ကို တွေ့နိုင် ပါသည်။

ဒေါက်တာသန်းထွန်း
၂၀ ဇူလိုင် ၁၉၈၅ ။

ဆရာချစ်စံဝင်း၏ (၉၈) အုပ်မြောက်စာအုပ်

မြန်မာအစ အထောက်အထားလေ့လာချက်စာတမ်း

ချစ်စံဝင်း၊ လမင်းအိမ်

၂၀၀၃ ခုနှစ်၊ ဧပြီလ
ပထမအကြိမ်
စောင်ရေ - ၁၀၀၀
တန်ဖိုး - ၂၅၀/-

မြဝတီစာပေတိုက်၊ အမှတ် ၇၅ (ခ)၊ ပြည်လမ်း၊ ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး၊ ရန်ကင်းမြို့တွင် စာတည်းမှူးချုပ် ဒုတိယဗိုလ်မှူးကြီး တင့်ဝေက ယာယီမှတ်ပုံတင်အမှတ် (၄၅၆)ဖြင့် ပုံနှိပ်၍ ထုတ်ဝေသူ ယာယီမှတ်ပုံတင်အမှတ် (၃၃၃)ဖြင့် ထုတ်ဝေဖြန့်ချိသည်။

မာတိကာ

စဉ်	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
၁။	မြန်မာအစတကောင်းက	၂
၂။	မြန်မာအစကျောက်ဆည်မြစ်သားက	၃
၃။	မြေအောက်တွင်လည်း တူးဖော်ပါ	၈
၄။	အခြေပြ မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း	၁၀
၅။	နောက်ဆုံးမှဝင်ရောက်သူများအဖြစ်သို့	၁၂
၆။	ပင်လယ်မြို့ဟောင်းကို တွေ့ရှိခြင်း	၁၄
၇။	မြန်မာ့ပျံပျံကျောက်စာချပ်	၁၅
၈။	ပျံလမ်းစကို တွေ့ရှိခြင်း	၁၆
၉။	ဧရာဝတီစာပေခရီး	၁၇
၁၀။	ဆင်ညှပ်ကုန်းမှ သဲလွန်စ	၁၉
၁၁။	အုတ်ခွက်များကို စတင်လေ့လာခြင်း	၂၃
၁၂။	အခြားပျံမြို့ကြီးများနှင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာခြင်း	၂၆
၁၃။	ပျံလက်ရာများအဖြစ်	၃၁
၁၄။	သမိုင်းဆိုင်ရာအမြင်ဟူသည်	၃၄

ချစ်စံဝင်း၏ထွက်ပြေးစာအုပ်များ

- အမှတ်စဉ် ၈၇   ဘဝတက်လမ်း မြန်မာ့တက်လမ်း
- အမှတ်စဉ် ၈၈   ဘဝနှင့်သူ၏အခြင်းအရာများ
- အမှတ်စဉ် ၈၉   အရည်အသွေး
- အမှတ်စဉ် ၉၀   မဲခေါင်စာဆို
- အမှတ်စဉ် ၉၁   ငါးတန်အထီးကြီးနှင့် အခြားဝတ္ထုတိုများ
- အမှတ်စဉ် ၉၂   တောင်သမန်ကန်စောင်းက တုံးမောင်းသံ
- အမှတ်စဉ် ၉၃   အရေးထဲမှ အတွေးစာများ
- အမှတ်စဉ် ၉၄   အမေးထဲမှ ရေးစရာများ
- အမှတ်စဉ် ၉၅   မြန်မာမိသားစု
- အမှတ်စဉ် ၉၆   လယ်တီအင်းနံဘေးက ခြင်္သေ့မင်းဟိန်းသံ
- အမှတ်စဉ် ၉၇   လယ်တီမှသည်တောင်သမန်သို့

ဆက်လက်ထွက်ရှိမည့်စာအုပ်များ

- အမှတ်စဉ် ၉၉   ပညာထဲမှ ပညာ
- အမှတ်စဉ် ၁၀၀   မောင်နေဦး

မြန်မာအစအထောက်အထားလေ့လာချက်စာတမ်း

ချစ်စံဝင်း
လမင်းအိမ်

ရှေးအခါက **ချီအင်** ဆိုသော လူမျိုးနွယ်တစ်စုသည် အနောက် ဖက်တွင် **ကိုကိုနောအိုင်**၊ အရှေ့ဘက်တွင် **ကန်စုနယ်** အတွင်းထိ၊ မြောက် ဖက်တွင် **မာချမြစ်ကြီး**နှင့် တောင်ဘက်တွင် **ဇိချအန်နယ်**အတွင်းတိုင် ကျယ်ပြန့်သော နေရာဒေသတွင် နေထိုင်ကြ၏။ ထိုသူတို့သည် ကောက်ပဲ သီးနှံအနည်းငယ်မျှ စိုက်ပျိုးကြသည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် သူတို့သည် တိရစ္ဆာန် ထိန်းကြောင်းခြင်းဖြင့် အသက်မွေးကြသည်။ ချီအင်လူမျိုးတို့ အကြောင်းကို ခရစ်မပေါ်မီ နှစ်ပေါင်း ၂၀၀၀ မှ ၃၀၀၀ အတွင်း တရုတ်ရှေးဟောင်း ရာဇဝင်မှတ်တမ်းများတွင် ဖော်ပြထား၏။

သို့သော် ဘီစီ ၁၃၂၄ မှ ၁၂၆၅ ကာလအတွင်း တရုတ်တို့က ချီအင်တို့အား တိုက်ခိုက်ရာ နောင်မြန်မာဟုတွင်မည့် ချီအင်အုပ်စုသည် မိမိတို့နေထိုင်ရာအရပ်ကိုစွန့်၍ တောင်ဘက်သို့ တစ်သုတ်ပြီး တစ်သုတ် ဆင်းလာပြီး၊ ဧရာဝတီမြစ်ဝှမ်းတွင် ဝင်ရောက်အခြေစိုက် နေထိုင်ကြ သည်ဆိုသော အချက်နှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာပညာရှိကြီးများနှင့် သမိုင်း ပညာရှင်များသည် သဘောကွဲပြားမှုမရှိ၊ သဘောညီကြ၏။

မြန်မာအစတကောင်းက

ဧရာဝတီမြစ်ဝှမ်းသို့ ဝင်လာကြသော နောင်မြန်မာဖြစ်လာမည့် အုပ်စုသည် တကောင်းဒေသတဝိုက်တွင် ဝင်ရောက်အခြေစိုက်နေထိုင်ခဲ့ သည်ဟု ရာဇဝင်အစဉ်အဆက် လက်ခံခဲ့ကြပြီး **မြန်မာအစတကောင်းက** ဟု အဆိုရှိခဲ့ကြ၏။ ယုံကြည်လက်ခံခဲ့ကြ၏။

မြန်မာအစ တကောင်းကဟူသော အယူအဆတွင် တရုတ်တို့ တိုက်ခိုက်၍ တစ်သုတ်ပြီးတစ်သုတ် ဆင်းလာကြသော ချီအင်တို့သည် တကောင်းအရပ်သို့ ရောက်ရှိနေရာယူပြီး ဘီစီ ၆၀၀ လောက်တွင် တကောင်း၌ မြို့ရွာအတည်တကျရှိလာကြ၏။ ထိုသို့အတည်တကျရှိလာ သော အချိန်လောက်တွင်မှ အိန္ဒိယမှ သကျသာကီဝင်များ တကောင်းရှိ ရာသို့ရောက်ရှိ ထီးနန်းစိုက်ထူခဲ့ကြသည်။ မြန်မာပညာရှိကြီး ဦးဖိုးလတ်က မြန်မာအများစုသည် တပိန်မြစ်ကြောင်းအတိုင်း ဆင်းလာတန်ရာ၏ ဟုဆို၏။

တပိန်မြစ်ကြောင်းသည် ယူနန်နယ်အနောက်တောင်ပိုင်း တောင်တန်းဒေသမှ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းသို့ ဝင်ရောက်ရန် အနီးဆုံးနှင့် အလွယ်ဆုံးပေါက်ရောက်သော ခရီးဖြစ်သည်။ တရုတ်တရက် သူပုန်သူကန် တို့သည်လည်း တပိန်မြစ်ကြောင်းမှပင် ဆင်းလာသည်။ စစ်မီးလွန်စွာ ထလေ့ရှိသော ငဆောင်ချမ်းအရပ်နှင့် ကောင်းတုန်၊ ကောင်းစင်တို့သည် တပိန်မြစ်ကြောင်း အောက်ဆွယ်တွင်တည်ရှိသည်။

မြန်မာတို့သည် ဧရာဝတီမြစ်ညှာမြစ်ဝှမ်းအရပ်သို့ ဆင်းသက် ဝင်ရောက်လာပြီး ဧရာဝတီမြစ်စဉ်မြစ်ရိုးတလျှောက်၊ တရွေ့ရွေ့ တဖြေးဖြေး စုန်ဆင်းပြောင်းရွှေ့ပြီး မြို့ရွာပြုစုနေထိုင်သွားကြသည်။ ဧရာဝတီအတိုင်း စုန်ဆင်းလာပြီးမှသာလျှင် အနောက်ဖက်မူးမြစ်၊ ချင်းတွင်း မြစ်ဝှမ်းနှင့် အနောက် ရိုးမတောင်တန်းများဆီသို့လည်းကောင်း၊ အရှေ့ဖက်မြစ်ငယ်၊ ဇော်ဂျီ၊ စမုန်၊ စစ်တောင်းစသောမြစ်ဝှမ်းနှင့် ရှမ်းရိုးမ တောင်တန်းများဆီသို့လည်းကောင်း ပြန်နွံ့သွားသည်။ ဤကားရှေးရာဇ ဝင် ဆရာ၊ ရာဇဝင်သုတေသီကြီးများ ယူဆခဲ့သည့် အယူအဆဖြစ်သည်။

မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်မြစ်သားက

သို့သော် ၁၉၃၁ ခုနှစ်သို့ ရောက်ရှိလာသောအခါ ရန်ကုန် တက္ကသိုလ် အရှေ့ဖျားတိုင်း ရာဇဝင်ပါမောက္ခဆရာကြီး ဂျီအိတ်ချ်လွစ် က “ပုဂံဆက်အောက်မြန်မာနိုင်ငံ ပထဝီဝင်” ဟူသောအကြောင်းကို ဟောပြောရာတွင် -

“မြန်မာတို့၏ ဖြစ်ကောင်းဖြစ်မည့် ရင်းမြစ်၊ သူတို့၏ နန်းစော ပြည်နှင့် အဆက်အသွယ် သူတို့၏ မြောက်ပိုင်းရှမ်းပြည်မှ မြန်မာပြည် မြေလွတ် လွင်ပြင်များအတွင်းသို့ ကန္တူးသက်နှင့် စကောလူမျိုးတို့ ဖြတ် သန်းကာ ဝင်ရောက်လာဟန်ရှိသည်ကို စဉ်းစားဆင်ခြင်သော် မြစ်သား တစ်ဆယ့်ခရိုင်ခေါ် မြစ်သား(ဝါ) ကျောက်ဆည်နယ်သည် မြန်မာ တို့၏ မြန်မာပြည်အတွင်း ရှေးဦး နေထိုင်ခဲ့ရာဒေသဖြစ်သည်” ဟု ပြောကြား၏။

တဖန် ၁၉၄၀ ပြည့်နှစ်သို့ရောက်သောအခါ ပါမောက္ခဆရာကြီး လွစ်က Economic Life of the Early Burma ဆိုသော ခေါင်းစဉ်ဖြင့် မြန်မာတို့၏စီးပွားရေးသဘာဝကို ဟောပြောရာတွင် -

“မြေပြန့်လွင်ပြင်တွင် မြန်မာတို့ရှေးဦးစွာနေထိုင်ခဲ့ရာဒေသ သည် ကျောက်ဆည်နယ်ဒေသဖြစ်သည်မှာ ယုံမှားဖွယ်ရာမရှိ” ဟုထပ်မံကြေငြာသည်။

ကျောက်ဆည်တွင် မြန်မာဝင်မလာမီက မွန်တို့၏ဒေသဖြစ်သည်။ မြန်မာတို့ဝင်ရောက်လာပြီးနောက် ထိုဒေသတွင် မြန်မာများနှင့် မကြာမီ ပြည့်လျှံလာပြီး မြန်မာတို့သည် ကျောက်ဆည်မှတောင်၊ မြောက်၊ အနောက်သို့ ယပ်တောင်သဖွယ်ကားပြန်ထွက်ခါသွားကြသည်ဟု ဆို၏။

ဤသို့ဖြင့် **မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်မြစ်သားက** ဆိုသော အယူအဆသည် စတင်ပေါ်ပေါက်လာ၏။ မြန်မာအစကျောက်ဆည်က ဟူသော ပါမောက္ခဆရာကြီးလှ၏ အယူအဆကို မြန်မာပညာရှိကြီး ဦးဖိုးလတ်သည် စတင်၍ ကြားသိလျှင်သိခြင်း လက်မခံဘဲ တုန့်ပြန်မှု ပြုခဲ့၏။ ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ်သည် ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်သို့ ကိုယ်တိုင် ကိုယ်ကျသွားရောက်ခါ ဆရာကြီးလှ၏ ပြောကြားချက်တွင်ပါဝင်သော မွန်ရွာများကို လေ့လာသည်။ လေ့လာပြီးသောအခါ ကျောက်ဆည်ရှိ မွန်ရွာများသည် ရှေးအစဉ်အဆက်တည်းကရှိခဲ့သော ရွာများမဟုတ်ဘဲ အခြားဒေသတို့မှ ပြောင်းရွှေ့လာကြသောရွာများဖြစ်ကြောင်း ဦးဖိုးလတ်က ဆရာကြီးလှထံ စာရေး၍ အကြောင်းကြား၏။

ထို့နောက် ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ်သည် ယဉ်ကျေးမှုဝန်ကြီးဌာန၊ ရှေးဟောင်းသုတေသနညွှန်ကြားရေးဝန်အဖြစ် ဆောင်ရွက်စဉ် ၁၉၅၉ ခုနှစ်၊ ဧပြီလ ၃ ရက်နေ့က ပုဂံတွင်ကျင်းပသော **ပုဂံရက်သတ္တပါတ် သုတေသနပွဲတွင်** မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်ကဟူသော အယူအဆကို တရားဝင်ကန့်ကွက်သည်။ ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ်က ပုဂံရက်သတ္တပါတ် သုတေသနပွဲ၌ ရှေးဟောင်းယဉ်ကျေးမှုများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုတည်ရာဌာနများဟောကြားချက်တွင် ပါမောက္ခဆရာကြီး လှ၏အဆိုနှင့်ပတ်သက်၍

‘မြန်မာလူမျိုးတို့သည် မြောက်ဖက်မှ ဆင်းသက်လာပြီးနောက်။ မြန်မာပြည်မြောက်ပိုင်းတွင် ကတူးလူမျိုးတို့ လွှမ်းမိုးကြီးစိုးနေခြင်းကြောင့် ဧရာဝတီမြစ်အတွင်းသို့ ဆင်းသက်ခြင်းမပြုနိုင်ပဲ၊ ရှမ်းပြည်ကုန်းပြင်မြင့်ကြီး တစ်လျှောက်တောင်များကို ဖြတ်ကျော်သွားပြီးလျှင် ကျောက်ဆည်နယ်သို့

ရောက်မှပင်တောင်ပေါ်မှ မြေနိမ့်အရပ်သို့ ဆင်းသက်လာကြသည်။ ကျောက်ဆည်နယ်မှသာလျှင် မြန်မာပြည်အရပ်ရပ်သို့ ယပ်တောင်သဖွယ် ဖြာထွက်သွားကြသည်ဟုသော အယူအဆသည် ယုတ္တိမလုံလောက်။ သဘာဝဓမ္မဆန့်ကျင်သည်ဟု ယူဆရန် ရှိသည်။ လွန်စွာ ယဉ်ကျေးမှု အဆင့်အတန်း တန်းခိုးကြီးလျက်ရှိသော ပျူခေတ်လူမျိုးတို့ကိုပင် လွမ်းမိုးသွား နိုင်သော မြန်မာတို့သည် ပျူလူမျိုးတို့ကဲ့သို့ ယဉ်ကျေးမှုလည်းမရှိ၊ တိုင်းနိုင်ငံ တည်ထောင်ထားမှုလည်း မရှိသော ကတူးလူမျိုးတို့ကို ကြောက်ရွံ့ရသဖြင့် ဧရာဝတီမြစ်ဝှမ်းအတွင်းသို့မဆင်းသက်နိုင်ပဲ ရှောင်သွားရသည်ဆိုသည် မှာ ယုတ္တိမတန်လှချေ'ဟု ဟောပြောခဲ့၏။

(ပုဂံရက်သတ္တပါတ်စာတမ်း စာမျက်နှာ ၂၃)

ထိုသို့ကန့်ကွက်မှုရှိသော်လည်း ပါမောက္ခကြီး လှစ်၏ မြန်မာအစကျောက်ဆည်က ဟူသော အယူအဆသည် ပိုမိုခိုင်မာလာပြီး ၁၉၆၆ ခုနှစ်က ပထမအကြိမ်ရိုက်နှိပ်သော မြန်မာစွယ်စုံကျမ်းအတွဲ ၁၀၊ စာမျက်နှာ ၂၃၄ မြန်မာသမိုင်း ဟူသော ခေါင်းစဉ်ဖြင့် ဖော်ပြရာ တွင်ပင်

“ခရစ်နှစ် ၈၀၀ လောက်တွင် မြန်မာနှင့်မြန်မာအနွယ်တို့သည် သံလွင်မြစ်ကြောင်းကိုလိုက်၍ ကျောက်ဆည်မြို့အရှေ့တောင်ဘက်ရှိ နတ်ထိပ်တောင်ကြားလမ်းမှ မြန်မာတို့ဝင်ရောက်လာသောအခါ သက်နှင့် ကဒူးတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း ဧရာဝတီမြစ် အရှေ့ဘက်ကမ်းရှိ တကောင်းပြည်၌လည်းကောင်း၊ ရှေးရခိုင်တို့သည် မြောက်အရပ်ရှိ ဝေသာလီပြည်၌လည်းကောင်း၊ မွန်တို့သည် တောင်ဖက်ပင်လယ်ကမ်း ခြေရှိ သထုံပြည်၌လည်းကောင်း၊ ပျူတို့သည် ယခုခေတ်ပြည်မြို့၏ အရှေ့ဖက် မှော်ဇာရွာတည်အရပ်ရှိ သရေခေတ္တရာပြည်၌လည်းကောင်း၊ နေထိုင်လျက်ရှိကြပြီး”ဟု ဖော်ပြခဲ့သည်။

ပါမောက္ခလူစ်၏ အသိုင်းအဝိုင်းသည် ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်နှင့် ပညာတက်နယ်ပယ်တွင် အလွန်မှီငြစွာကြီးလှကား မြန်မာအစကျောက် ဆည်ကဟူသော အယူအဆသည် တက္ကသိုလ်ပညာတက်အသိုင်းအဝိုင်း တွင် ပိုမို၍ အခိုင်အမာဖြစ်လာ၏။ ထိုသို့ဖြစ်လာရုံသာမက၊ တက္ကသိုလ် ခေတ်ပညာတက်အသိုင်းအဝိုင်းမှ ထုတ်ဝေသော ဂျာနယ်၊ သုတေသန စာတမ်း၊ စာအုပ်များတွင် မြန်မာအစကျောက်ဆည်ကကို အတည်ပြု ပြောလာကြ၏။ ထိုမျှသာမက စာပေဗိမာန်ထုတ် ပြည်ထောင်စုသမိုင်း ပုံပြင်များ ကျောင်းသုံးစာအုပ်နယ်ပယ်တွင်ပါ နတ်ထိပ်တောင်ကြားမှ မြန်မာတို့မြင်းများနှင့်ဝင်ရောက်လာပုံ ပန်းချီများနှင့် ဖော်ပြလာကြသည်။

ဆက်လက်၍ ၁၉၆၅ ခု၊ သြဂုတ်လဆန်းတွင် ရန်ကုန်တက္ကသိုလ် မြန်မာနိုင်ငံ သုတေသနအသင်းကြီးမှ ကြီးမှူး၍ ဟောပြောပွဲတစ်ရပ်ကျင်းပ ရာ ထိုဟောပြောပွဲတွင် ဝတ်လုံတော်ရ ဒေါက်တာဘဟန်က မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်ကဟူသော ပါမောက္ခလူစ်၏အယူအစကို ဟောပြောတင် ပြ၍ မြန်မာအစ တကောင်းကအယူအဆကို ပယ်၏။

မြန်မာရာဇဝင်ကို မတီထွင်အပ်

ထိုစဉ်က ဒေါက်တာဘဟန်၏ ဟောပြောချက်များကို သတင်းစာ ဆရာကြီး ဦးသိန်းဖေမြင့်က ဗိုလ်တထောင်သတင်းစာမှ နေ၍ -

‘မြန်မာအစ အစ ယူဆချက်အသစ်နှင့်အဟောင်း ဘယ်ဟာက မှန်သည်ဟု ဆွေးနွေးခြင်းမျိုးမဟုတ်ဘဲ မျက်မြင်ပုဏ္ဏား ၆ ယောက်ကဲ့ သို့ တစွန်းတစကိုယ်တွေ့မှုဖြင့် အတည်မပြုသင့်၊ မစ္စတာလူစ်နှင့်တပည့် များသည် နိုင်ငံခြားသားများ၏ ထင်မြင်ယူဆချက်ကို ပိုမို၍ အကိုးအကား ပြုလွန်းသည် မြန်မာအစ တကောင်းကဆိုသော အစဉ်အလာအဆိုအမိန့် ကို လေ့လာရန်လိုသေးသည်။ တကောင်းနေရာဟောင်းကိုပင် မတူးဖော် ရသေး၍ သုတေသနပြုရန်ရှိနေပါလျှက် အမျိုးသားရာဇဝင်ကို မိမိတို့ သဘောမျှဖြင့် တီထွင်အတည်မပြုသင့်။’ ဟု ရေးသားခဲ့သည်။

မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်ကဟူသော ပါမောက္ခဆရာကြီးလွှတ်၏ အယူအဆကို လက်မခံသူတို့က ဦးသိန်းဖေမြင့်၏ ဝေဖန်မှုကို ဝမ်းသာအားရကောင်းကြီး ပြုကြပါ၏။ မြန်မာအစ တကောင်းက အယူအဆအား ကောင်းချီးပြုသူတို့က **မြန်မာအစတကောင်းက** ဟူသော အယူအဆကို ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်အား ဟောကြားပေးပါရန် တောင်းဆိုလာကြသောအခါ ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်ကဟောတော့ ဟောလိုသည်။ သို့သော် နေရာခန်းမဆောင်မရှိသည့်အတွက် အခက်အခဲရှိသည်ဟုဆို၏။ ထို့အခါ ဆရာကြီး ဒဂုန်ဦးလှဘေက ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်ဟောပြောမည်ဆိုပါက ဗိုလ်တထောင် ရာမကရီညွန့်ပိဋကတ်တိုက်ခန်းမဆောင်တွင် ဟောပြောရန် စီစဉ်ပေးမည်ဟုဆို၏။ ထိုအခါ ဦးသိန်းဖေမြင့်က သဘာပတိ လုပ်ပေးမည်ဟုလက်ခံသည်။ ထိုဟောပြောပွဲတွင် ပရိသတ်နှင့် ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ်အား မိတ်ဆက်ပေးရန် ဆရာကြီးဦးအေးမောင်နှင့် ဦးထွန်းဖေ (ထွန်းနေ့စဉ်)တို့က တာဝန်ယူ၏။ ယင်းအခန်းအနားဖြစ်မြောက်စေရန်နှင့် ယင်းဟောပြောချက်အား စာအုပ်ဖြစ်ပြောက်ရန် ကြိုးပမ်းမှုတွင် သတင်းစာဆရာကြီး ဦးသိန်းမောင်၊ မြန်မာစာပေ ပညာရှင်ကြီး ဦးအုန်းရွှေတို့လည်း ပါဝင်ကြသည်။

သို့သော် မိုးကာလဖြစ်နေ၍ ဟောပြောပွဲကို ၁၉၆၅ ခု၊ စက်တင်ဘာလ (၈) ရက်နေ့သို့ ရွှေ့ဆိုင်းလိုက်စဉ် ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်သည် ရုတ်တရက် ကွယ်လွန်သွား၏။ ထိုအခါ ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ်သည် မြန်မာအစ တကောင်းက အယူအဆနှင့် ပက်သတ်၍ စာမျက်နှာ ၃၀ မျှ စာတမ်းရေးသားပြုစုပြီးဖြစ်သဖြင့် ထိုစာတမ်းကို ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေ၏။ ဆရာကြီး ဒဂုံ ဦးလှဖေသည် ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ်၏ မြန်မာအစ *The Origin and Advent of THE BURMESE RACE* ဟူသော စာအုပ်ကို ၁၉၆၆ ခုနှစ်တွင် ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့ပါသည်။ ဆရာကြီး ဒဂုံဦးလှဘေက ထိုစာအုပ်တွင် အမှာစာ နိဒါန်းကိုလည်းရေးသည်။

ကျောက်ဆည်ရှိ မွန်ရွာများ

ပါမောက္ခ ဆရာကြီးလွစ်က မြန်မာအစကျောက်ဆည်ကဟူသော အယူအဆကို ဖော်ပြရာတွင် -

ကျောက်ဆည်နယ်သည် မွန်တို့၏ ဒေသဖြစ်သည်။ ကျောက်ဆည်ခရိုင် စဉ်ကိုင်မြို့နယ်တွင် ခံမြူး (ဝါ) ခံလူး၊ တလိုင်းရွာမ၊ အဲဗျ၊ စသော မွန်လူမျိုးတို့ နေထိုင်သောရွာများ ယနေ့တိုင်ရှိနေသည်ဟူသော အချက်သည် အဓိက အချက်တစ်ရက်အနေနှင့် ပါဝင်၏။

ထိုအချက်ကို ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်က ဆရာကြီးလွစ်ပြောကြားသော ရွာများ၌ နေထိုင်ကြသော ရွာသားတို့သည် ထိုဒေသတွင် ဘိုးစဉ်ဘောင်ဆက်နေလာကြသူများ မဟုတ်။ သူတို့သည် အချို့မြင်းခြံမှ အချို့သည် ပုဂံမှပြောင်းရွှေ့လာကြသော ရှေးမွန်သို့ပန်းများဖြစ်သည်။ အဲဗျရွာသားများဆိုလျှင် အလောင်းဘုရားလက်ထက်က သာယာဝတီနယ်မှ သို့ပန်းအဖြစ်ခေါ်ဆောင်လာသူများဖြစ်ကြောင်း မြန်မာအစ စာအုပ်တွင် ရေးသားထား၏။ (မြန်မာအစ စာမျက်နှာ ၁၆ - ၁၇)

မြေအောက်တွင်လည်းတူးဖော်ပါ

ထို့ပြင် ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်က မြန်မာအစ စာတမ်းတွင် မြန်မာအစဟူသော ပြဿနာနှင့် ဆက်လျဉ်း၍ ယခုထက်များစွာပိုမိုကျယ်ပြန့်ပြည့်စုံစွာ၊ မြန်မာ၊ နန်းစော၊ တရုတ်တို့၏ မှတ်တမ်းမှစာများနှင့် အခြား တိဗက်မြန်မာလူမျိုးတို့၏ နောက်ကြောင်းသမိုင်းရာဇဝင်တို့ကို ပါ လေ့လာစုံစမ်းပြီးလျှင် မြေအောက်သို့လည်း တူးဆွရှာဖွေ သုတေသနပြုပြီး နောက်မှသာ တကယ်သေချာခိုင်မာ ယုံကြည်အားကိုးလောက်သော အဖြေကို ရှာနိုင်မည်ဖြစ်ကြောင်း ကျွန်တော်တင်ပြအပ်ပါသည်။

ဤသို့ အဖြေမှန်ကိုမရမီအတွင်း “မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်က” ဟူသော ပါမောက္ခလွစ်၏ အယူနှင့်ထိုအယူ၏ အခြေအရံများဖြစ်သော သရေခေတ္တရာပြည်ကြီးကို စကောကရင်တို့ တိုက်ခိုက်ဖျက်ဆီးပစ်သည်။

ကျန်စစ်သားမှ အနော်ရထာမင်း၏သား၊ မြန်မာမဟုတ်၊ ကျောက်ဆည် နယ်သား မွန်ဖြစ်သည်။ အလောင်းစည်သူမင်းကြီးသည် မြန်မာအစစ်မဟုတ်။ မွန်-မြန်မာကပြားဖြစ်သည်ဟူသော ယုတ္တိမပြည့်စုံမခိုင်လုံသည့် အယူ အဆများကို ကျောင်းသုံး၊ ပြည်သူသုံးလက်စွဲစာစောင် စာအုပ်တို့တွင် မထည့်သွင်းသေးပဲ ချန်လှပ်ထားမှသာ သင့်လိမ့်မည်ဟု ကျွန်တော် ယူဆသတိပေးလိုပါသည်။ ဟူ၍ ဖော်ပြပါရှိ၏။ (မြန်မာအစ စာမျက် နှာ ၃၈)

သို့သော်လည်း ၁၉၆၇ ခုနှစ်တွင် ထုတ်ဝေသော ဆရာနတ်မောက် ဘုန်းကျော်၏ ‘ရှေးခေတ်မြန်မာ့တပ်မတော်မှတ်စုများ’ စာအုပ် စာမျက်နှာ ၁၁ တွင် မြန်မာတို့သည်

‘မြင်းများကိုစီးနင်းလျက် နတ်ထိပ်တောင်ကြားလမ်းအတိုင်း ဝင်လာကြပြီးလျှင် ကျောက်ဆည်နယ်သို့ ရောက်ရှိလာခဲ့ကြ၏။ ထိုဒေသ တွင် ရှိနှင့်ပြီးသော မွန်တို့နှင့်ရောနှောကာ ခရိုင် ၁၁ ခုဖွဲ့၍ နေထိုင် ကြလေ၏။ ကာလကြာသော် လူဦးရေတိုးပွားလာပြီး မြေသစ်ရှာကြပြန် သည်။ အချို့တို့သည် တောင်တွင်း နတ်မောက်အရပ်သို့ ပြောင်း၍ နေထိုင်ကြ၍ အချို့တို့ကလည်း ဧရာဝတီမြစ်ကိုကူး၍ စလင်းချောင်း၊ မုန်း ချောင်းရှိရာဒေသသို့ သွားကြသည်။ အချို့လည်း ပုဂံသို့သွားကြသည်’ဟု ရေးသားခဲ့သည်။

ကန့်ကွက်မှုများကြားမှပင် မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်မြစ်သားက အယူအဆသည် ၁၉၆၇ ခုနှစ်တိုင် ပို၍ ပို၍ ခိုင်မာမှုရှိလာ၏။

မြေအောက်တွင်လည်းတူးဖော်ပါ

ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ်က မြေအောက်သို့လည်း တူးဆွရှာဖွေ သုတေသနလုပ်ပြီး တကယ်သေချာခိုင်မာ ယုံကြည်အားကိုးလောက်သော အဖြေကို ရှာဖွေရန် အကြံပေးခဲ့၏။

၁၉၆၇-၆၈ နှင့် ၁၉၆၈-၆၉ ဘဏ္ဍာရေးနှစ်များတွင် နိုင်ငံတော်မှ တကောင်းမြို့ကို စတင်တူးဖော်ခဲ့ကြသည်။

တကောင်းမြို့သည် မန္တလေးမှအထက် ၁၂၇ မိုင်ဝေးသော အရပ် ဧရာဝတီမြစ်၏ အရှေ့ဘက်ကမ်းတွင် ကပ်လျက်တည်ရှိ၏။ တကောင်းနှင့် မန္တလေးတိုင်း၊ သပိတ်ကျင်းမြို့နယ်ထဲတွင် တည်ရှိသည်။ တကောင်းတွင် အညာပုဂံမြို့ဟောင်းရှိသည် ထိုမြို့ဟောင်းတွင် ထင်ရှားသည် ရွှေစည်းခုံထူပါ စေတီတော်ကြီးတစ်ဆူရှိသည်။ နိုင်ငံတော်မှ တကောင်းကို နှစ်ကြိမ်တူးဖော်ခဲ့ကြသည်။ ပထမအကြိမ် တူးဖော်ရေး လုပ်ငန်းကို မန္တလေးဌာနမှ သုတေသနဝန်ထောက် ဦးစိန်မောင်ဦးနှင့် အဖွဲ့ကလည်းကောင်း၊ ဒုတိယအကြိမ် တူးဖော်ခြင်းကို ရန်ကုန်ဌာနခွဲမှ တွေ့ရှိချက်များကို အကျယ်တဝင့် စာတမ်းများရေး၍ မှတ်တမ်းတင်ကြ၏။

တူးဖော်တွေ့ရှိမှု၏အချုပ်မှာ -

တကောင်းနှင့်အညာ ပုဂံမြို့ဟောင်းကို နှစ်ကြိမ်မျှတူးဖော်စဉ် တွေ့ရှိရသော အထောက်အထားများမှ ပုဂံခေတ်ပိုင်ဆိုင်ရာ အထောက်အထားများသာဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။ ထို့အပြင် ပင်းယ၊ အင်းဝ၊ မြို့ငယ်တစ်ခု အဖြစ်ဖြင့် ဆက်လက်တည်ရှိခဲ့ဟန်တူကြောင်း-

ရေးသားတင်ပြ၍ စာတမ်းကို နိဂုံးချုပ်ထားပါ၏။ (ရှေးဟောင်းမြန်မာ မြို့တော်များစာအုပ် စာမျက်နှာ ၂၂၀)

တကောင်းမြို့ဟောင်းအား တူးဖော်သူတို့သည် မြန်မာအစတကောင်းကနှင့်ကျောက်ဆည်က အယူအဆများကို မတို့မထိ ကိုးကားမှုမပြုပဲ မိမိတို့ တွေ့ရှိချက်အမြင်များကိုသာ တင်ပြခဲ့ကြ၏။

အခြေပြ မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း

ထိုကာလများတွင် မြန်မာဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ သုတေသနဌာနကြီးသည် အခြေပြ မြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်းစာအုပ်ကြီးကို ပြုစုခဲ့သည်။

ပြုစုခဲ့သူများထဲတွင် ဦးအောင်သန်း (မန္တလေး)နှင့် ဦးတင်မြတ်သိန်းတို့ ပါဝင်ကြ၏။

မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ ဌာနချုပ်အနေနှင့် ၁၉၇၀ ပြည့်နှစ်၌ **အခြေပြမြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း** စာအုပ်ကို ထုတ်ဝေရာတွင်၊ ပါမောက္ခဆရာကြီးလွှဲနှင့် ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်တို့၏ အယူအဆနှစ်ရပ် လုံးကို သီးခြားစီ ဖော်ပြခဲ့ပြီး ကျမ်းပြုစုသူတို့က မိမိတို့၏သဘောထား မှတ်ချက်ကိုမပေးဘဲ လေ့လာသူတို့ကသာ ဝေဖန်ပိုင်းခြားမှုပြု၍ လက်ခံ ရန်အတွက် ချန်ထားခဲ့၏။

သို့သော် ပါမောက္ခဆရာကြီး လွှဲ၏ ဩဇာကိစ္ဆိမကလည်း မြန်မာပညာရှင် ပညာတတ်များအပေါ် အလွန်မှ ကြီးမားလှပေရာ၊ ၁၉၇၁-ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလက ပထမအကြိမ်ထုတ်ဝေသော **အနော်ရထာ အရင်က မြန်မာနိုင်ငံ** စာအုပ်တွင် သမိုင်းသုတေသီ ဗိုလ်မှူးဘရှင်က မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်ကဟူသော အယူအဆကို ယုံယုံကြည်ကြည်နှင့် ပင် ဆက်လက်စွဲကိုင်တင်ပြခဲ့၏။

ထိုစာအုပ်ကို ၁၉၇၅ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလတွင် ဒုတိယအကြိမ် ထုတ်ဝေသည်။ အင်းဝစာပေတိုက်မှ ၁၉၉၈-ခု၊ ဩဂုတ်လတွင် တတိယ အကြိမ်ထုတ်ဝေရာ တတိယအကြိမ်ထုတ် စာအုပ်အပိုင်း ၅၊ မြန်မာများ ဝင်ရောက်ခဲ့ပုံအခန်း၊ စာမျက်နှာ - ၁၁၇ ၊ ၁၁၈ တို့၌-

‘ကချင်ပြည်နယ်တွင်း ရောက်နေခဲ့သော ရှေးဦးမြန်မာတို့သည် ထိုပြည်နယ်အတွင်း အဘယ်ကြောင့် ဧရာဝတီမြစ်ကိုဖြတ်ကူး၍ မြေပြန့် သို့မဆင်းခဲ့သနည်းဟုမေးရန်ရှိ၏။ အမှန်စင်စစ်သူတို့သည် ဧရာဝတီမြစ် ကို ဖြတ်ကူးကာ တောင်ဘက်သို့ရွှေ့ပြောင်းရန်ကြိုးစားခဲ့ကြဟန်တူ၏။ သို့သော် ထိုစဉ်က ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်စပ်ကြားတွင် သက်တို့ ကြီးစိုးနေသော တကောင်းနိုင်ငံရှိနေခဲ့၍ ရှေးဦးမြန်မာများ ဤဘက်မှ မြေပြန့်ဆီသို့ မထိုးဖောက်နိုင်ဘဲ ရှေးဦးဆုံး ရွှေ့လာခဲ့သူတို့သည် ဧရာဝတီ မြစ်ကျဉ်းတွင် မွန်များအဖြစ်ဖြင့် ရပ်တန့်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။ တော

တောင်ရေမြေအခြေအနေကလည်း ခက်ခဲလှသည်။ သို့ဖြစ်၍ တပိန်၊ ရွှေလီမြစ်ကြောင်းများ၊ ယင်းတို့မှတစ်ဆင့် ဧရာဝတီမြစ်ကြောင်းလမ်းကို မလိုက်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆိုရပါမည်။ ဤသို့သော အခြေအနေတွင် ရှေးဟောင်းမြန်မာတို့အတွက် ခရီးလမ်းလည်း လွယ်ကူအဟန့်အတား လည်းနည်းပါးသော မြေလတ်ဒေသမြောက်ပိုင်းနှင့် မြေပြန့်ဆက်ရာ ကျောက်ဆည်ခရိုင်လောက်ဆီမှ မြေပြန့်သို့ဝင်ရန်သာရှိတော့သည်’ဟု ရေးသားထားပါ၏။

ထို့ကြောင့် မြန်မာအစကျောက်ဆည်က ဟူသော အယူအဆ နှင့် မြန်မာအစတကောင်းကဟူသော အယူအဆနှစ်ရပ်မှာ ၁၉၇၀ ပြည့် လွန်နှစ်များအထိ လိပ်ခဲတင်းလင်းသာရှိခဲ့၏။ ထိုအယူအဆနှစ်ရပ်နှင့် ပတ်သက်၍ မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်ကဆိုတော့ကော ဘာထူးမှာလဲ၊ မြန်မာအစ တကောင်းကဆိုတော့ကောဘာဖြစ်လာမှာမို့လို့လဲဟူသော မေးခွန်းတရပ်မေးနိုင်စရာရှိလာသည်။

နောက်ဆုံးမှဝင်ရောက်သူများအဖြစ်သို့

မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်က ဟူသောအယူအဆအရဆိုလျှင် မြန်မာတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းသို့ နောက်ဆုံးဝင်လာကြသူများဖြစ် ပြီး စွယ်စုံကျမ်းအတွဲ ၁၀ တွင်ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း ခရစ်နှစ် ၈၀၀ လောက်ကမှ ဝင်ရောက်လာသူများဟု ယူဆဖွယ်ရာဖြစ်ခဲ့ရ၏။

မြန်မာအစတကောင်းက ဟူသော အယူအဆအရဆိုလျှင် မြန်မာ တို့သည် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းသို့ လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း ၃၃၀၀ကျော်က ပင်ဝင်ရောက်အခြေတကျနေထိုင်သည်ဟု ဆိုရာရောက်ပါ၏။ မြန်မာ အစ တကောင်းကဟူသော အယူအဆအရဆိုလျှင် မြန်မာတို့သည် ရှေးပ ဝေသဏီကပင် အခြားတိုင်းရင်းသားလူမျိုးများနှင့်အတူ ရေကြည်ရာ မြက်နုရာအရပ်သို့ ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်ကြပြီး မရှိအတူ ရှိအတူ အေးအတူ ပူအမှု နေထိုင်ကြသော လူမျိုးများဖြစ်ကြောင်း သက်သေပြခြင်းဖြစ်ပါ၏။

လွန်ခဲ့သော ခရစ်နှစ် ၈၀၀ ခန့်ကမှ ကျောက်ဆည်နတ်ထိပ် တောင်ကြားမှ ဆင်းလာပြီး မြန်မာတနိုင်ငံလုံးတွင် ယပ်တောင်လိုဖြန့် ကျက်နေထိုင်သည်ဟူသော အယူအဆသည် မြန်မာနိုင်ငံတိုင်းရင်းသား လူမျိုးတို့ကို သွေးခွဲရာကျပြီး မြန်မာတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းသို့ အလွန်နောက်ကျစွာဖြင့် ဝင်ရောက်လာကြသူများဖြစ်သည်။ အင်္ဂလိပ် တို့ကလည်း လွန်ခဲ့သော အနှစ် ၂၀၀ က မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း ဝင်ရောက် လာသူများဖြစ်သည်။ မြန်မာတို့ကဲ့သို့ပင် ဝင်ရောက်ခွင့်ရှိသည်ဟူသော ကောက်ချက်ကို စတင်ကောက်ချက်ချတော့သည်။

ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်နှင့် တကောင်းလွင်ပြင်

ထိုအယူအဆကို ချေဖျက်နိုင်သောသမိုင်းအထောက်အထားမှာ ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်နှင့် တကောင်းဒေသတို့သာလျှင် ဖြစ်ပါ၏။

(က) ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်၌ မြန်မာ သို့မဟုတ် ပျူတို့သည် လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်းများစွာကပင် ဤလွင်ပြင်၌နေခဲ့သော အထောက် အထားရှိပါက၊ မြန်မာများ ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်သို့ အေဒီ ၈ ရာစုမှ ရောက်လာသည်ဆိုသော ပါမောက္ခဆရာကြီးလှစ်၏ အဆိုမှာ အလိုလို ပျက်ပြယ်ပြီးဖြစ်သည်။

(ခ) တဖန်တကောင်းတွင် ပျူ သို့မဟုတ် မြန်မာတို့သည် လွန်ခဲ့သောနှစ်များစွာကပင် နေထိုင်ခဲ့ကြသော အထောက်အထားပြ နိုင်ပါကလည်း မြန်မာတို့သည် ကတူးများရှိနေ၍ ထိုဒေသမှနေ၍ ဧရာ ဝတီမြစ်ကြောင်းအတိုင်းမဆင်းဟူသော အချက်ကိုခြေဖျက်နိုင်မည်ဖြစ် ပါ၏။

သို့သော် ၁၉၇၅ ခုနှစ်ထိ ကျောက်ဆည်ကို မတူးဖော်နိုင်သေး ပဲ ရှိခဲ့သည်။ တကောင်းကို နှစ်ကြိမ်တူးဖော်ရာတွင်လည်း အနော်ရထာ မင်းလက်ထက်ထက်စောသော အထောက်အထားကို မရရှိသဖြင့် ထိုအယူ အဆနှစ်ရပ်မှာ လိပ်ခဲတင်းလင်းအဖြစ်သာရှိခဲ့၏။

သမိုင်းဆရာအမြင်ဆိုသည်မှာ မိမိတို့ မျက်မှောက်ကာလတွေ့မြင်ရသော အထောက်အထားသက်သေများကို စိစစ်သုံးသပ်၍ မိမိ၏ ထင်မြင်ချက်ကို ထုတ်ဖော်သုံးသပ်မှုသည် ထိုပုဂ္ဂိုလ်၏ သမိုင်းရေးရာအမြင်ဖြစ်၏။ သို့သော် သမိုင်းဆိုင်ရာအထောက်အထား အသစ်များ ပေါ်ပေါက်လာကြသောအခါ ထိုအထောက်အထားများမပေါ်ခင်က သမိုင်းအမြင်သည် ဖျက်သိမ်းခံရစမြဲဖြစ်ပါ၏။

ပါမောက္ခဆရာကြီးလွစ်သည် သူ့ခေတ်သူ့အခါက သူတွေ့မြင်ရသော အထောက်အထားများအပေါ် ကောက်ချက်ချ၍ မြန်မာအစကျောက် ဆည်မြစ်သားက အယူအဆကို ထုတ်ဖော်ခဲ့ခြင်းဖြစ်၏။ သူထုတ်ဖော်စဉ်က သူ့အယူအဆကိုမကျေနပ်သူတို့ရှိသော်လည်း ငြင်းရုံသာငြင်းနိုင်၍ အတိအလင်းသက်သေ လက်ဆုပ်လက်ကိုင် မပြနိုင်ဘဲသာရှိခဲ့၏။

ပင်လယ်မြို့ဟောင်းကိုတွေ့ရှိခြင်း

၁၉၇၆ ခုနှစ်သို့ရောက်သောအခါ သစ်တောမင်းကြီး ဦးမောင်မြင့်၊ ဆရာဦးမောင်မောင်တင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ သမိုင်းပါမောက္ခ ဒေါက်တာ သန်းထွန်း၊ ပါတီဌာနချုပ်မှ မြန်မာအခြေပြနိုင်ငံရေးသမိုင်းပြုစုရာတွင် ပါဝင်ခဲ့သော သုတေသနအရာရှိ ဦးတင်မြတ်သိန်း၊ ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ)၊ ပြတိုက်မှူး ဦးဝင်းမောင်တို့ပါဝင်သော လေ့လာရေးပညာရှင်များအဖွဲ့သည် မန္တလေးတိုင်း၊ မြစ်သားခရိုင်၊ မိုင်းမောရွာအနီးရှိ ရှေးဟောင်းမြန်မာမှတ်တမ်းများပါ ရှေးဟောင်းမြန်မာမြို့တော်ကြီးဖြစ်သည့် ပင်လယ်မြို့ဟောင်းကို ဖော်ထုတ်နိုင်ခဲ့ကြသည်။ ပင်လယ်မြို့ဟောင်းအားတွေ့ရှိမှုနောက်ပိုင်း၌ သမိုင်းသုတေသီဆရာကြီး ဒေါက်တာသန်းထွန်းသည် THE FORGOTTEN CITY OF OLD BURMA ဆိုသော ဆောင်းပါးကို WALKING PEOPLE'S DAILY နေ့စဉ်သတင်းစာတွင် ရေးသား၍ ဆရာကြီး ဒေါက်တာလွစ်၏ အယူအဆကို ထောက်ခံကာ မိုင်းမောရွာအနီးမှ ပင်လယ်မြို့ဟောင်းကြီးသည် မွန်မြို့ကြီးဖြစ်သည်ဟု အခန်းဆက်ဆောင်းပါးနှစ်စောင်ရေးခဲ့သည်။ ထိုသို့ဆိုလျှင်

ပါမောက္ခဆရာကြီး လွှတ်အယူအဆမှန်ကန်သည့်သဘောသို့ သက်ရောက်ခဲ့၏။

မြန်မာ့ ပျူကျောက်စာချုပ်

သို့သော်လည်း ၁၉၇၈ ခုနှစ်၌ ပင်လယ်မြို့ဟောင်း၏ အရှေ့ ၄-မိုင်ခန့်အကွာ “မြန်မာ” ကျေးရွာမှ ပျူခေတ်အက္ခရာကိုသုံး၍ ပျူဘာသာဖြင့် ရေးထိုးထားသော ပျူကျောက်စာကြီးကို တွေ့ရှိပြီးသည့်နောက်တွင် ‘ပင်လယ်မြို့’ကြီး အပါအဝင် ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်ဒေသသည် မွန်မဟုတ်၊ သရေခေတ္တရာနှင့်ခေတ်ပြိုင်ဖြစ်သော ရှေးဦးပျူမြို့တော်ကြီးဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားသွားသည်။ ထို့အပြင် မန္တလေး ရှေးဟောင်း သုတေသနဌာနမှလည်း ဦးစိန်မောင်ဦး ဦးစီး၍ ပင်လယ်(မိုင်းမော) မြို့ဟောင်းကြီးကို လေးကြိမ်မျှတူးဖော်လေ့လာရာတွင် ခရစ်နှစ်မပေါ်မီ ဘီစီ ၃ ရာစုနှင့် ၈ ရာစုကြားတည်ရှိခဲ့သော ပျူမြို့ဟောင်းကြီးဖြစ်သည်ဟု အတည်ပြုခဲ့သည်။

ထို့ကြောင့် “မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်က” အယူအဆတွင် အဓိကဖြစ်သော “အေဒီ ၈ ရာစုလောက်တွင် မြန်မာများသည် နတ်ထိပ်တောင်ကြားအတိုင်း ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်မှ မြေပြန့်သို့ဆင်းသက်ပြီး ‘မွန်တို့၏ ကျောက်ဆည်ဒေသ’ကို သိမ်းပိုက်ခဲ့သည်” ဆိုသည့်အချက်မှာ မဟုတ်မမှန်ကြောင်းသက်သေခံ အထောက်အထားစ၍ ရရှိခဲ့၏။

ထို့အပြင် ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်ရှိ လယ်တွင်း ၁၁ ခရိုင်အနက် မှ ကျေးရွာအများစု၏အမည်များသည် “မွန်အမည်” များသာဖြစ်သည် ဆိုသည့်အချက်ကိုလည်း မွန်အမည်မဟုတ်၊ ရှေးဟောင်းမြန်မာအမည်များသာဖြစ်သည်ကို ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင်၏ ၈၄ နှစ်မြောက် မွေးနေ့၌ ဖတ်ကြားခဲ့သော “လယ်တွင်း ၁၁ ခရိုင်” စာတမ်းကြောင့် ရှင်းလင်းသွားခဲ့၏။ လယ်တွင်း ၁၁ ခရိုင်စာတမ်းကိုတင်သွင်းသူမှာ ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ) ဖြစ်ပါသည်။

တဖန် “မြန်မာအစတကောင်းက” ဟူသော အယူအဆကို ထောက်ခံနိုင်ရန် ဖော်ပြပါအတိုင်း တကောင်းမြို့ဟောင်း သို့မဟုတ် တကောင်းမြို့ဟောင်းတိုက်မှ တုံ့ငယ်၊ မိုင်းတိုင်း၊ ဆင်ညှပ်ကုန်း၊ ပုတီးဖြူကြာညှပ်၊ တွင်းငယ်၊ သပိတ်ကျင်း စသောဒေသများမှ ပျူခေတ်အထောက်အထားများတွေ့ရှိရန် လိုအပ်လာသည်။ ရှေးဟောင်းသုတေသနမှ တကောင်းမြို့ဟောင်းကို နောက်ထပ်နှစ်ကြိမ် စုစုပေါင်း လေးကြိမ်တိုင် တူးဖော်လေ့လာခဲ့သော်လည်း တကောင်းသယံဇာတများသည် အနော်ရထာခေတ်ထက် မစောသော (၁၁-ရာစု)လက်ရာများကိုသာ တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့သဖြင့် တကောင်းကပင်လျှင် မြန်မာအစတကောင်းကဟူသော အယူအဆကို မထောက်ခံဘဲရှိနေသကဲ့သို့ဖြစ်ရ၏။

ပျူလမ်းစကိုတွေ့ရှိခြင်း

၁၉၉၇-ခုနှစ်တွင် ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင် (မဟာဝိဇ္ဇာ) နှင့် ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ)တို့အဖွဲ့သည် တကောင်းမြို့ဟောင်းနှင့် ပတ်ဝန်းကျင် ကျေးရွာများကို ကွင်းဆင်းလေ့လာခဲ့ကြသည်။ လေ့လာခဲ့ကြရာတွင်

- (က) တကောင်းမြို့၊ ချမ်းသာကြီးကျောင်းမှ လက်စင်းရာပါသော အုတ်ချပ်များကိုတွေ့ရှိခဲ့သည်။
- (ခ) ဆင်ညှပ်ကုန်းရွာမှ အရိုးအိုးနှင့် မြေပုတီးစေ့များ၊ သံလက်နက်များ၊ ကြေးလူသုံးကိရိယာများကို တွေ့ရှိသည်။
- (ဂ) ပုတီးဖြူရွာအနီးမှ ကြေးခေတ်လက်နက်များနှင့် ပုတီးစေ့များ၊ ရှေးဟောင်းသံချက်ဖိုကြီးများကို တွေ့ရှိသည်။
- (ဃ) ကြံညှပ်ရွာမှ ကျောက်လက်နက်များ၊ ကြေးလက်နက်များ၊ ပျူခေတ်ပုတီးများ၊ ပျူခေတ်ငွေဒင်္ဂါးများကို တွေ့ရှိသည်။

ဤတွေ့ရှိမှုများသည် တကောင်းဒေသ၌ ပျူလမ်းစကို ဖော်ပေးနိုင်မည့် တွေ့ရှိမှုအသစ်များဖြစ်ခဲ့သည်။ ထိုတွေ့ရှိမှုများသည် မြန်မာ

အစတကောင်းကဟူသော အယူအဆအတွက် အရေးပါသော တွေ့ရှိမှု များဖြစ်ပါ၏။ မိုင်းမော၏ တွေ့ရှိမှုနှင့် ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)နှင့် ဦးဝင်းမောင်(တမ္ပဝတီ)တို့၏ မနားမနေဆောင်ရွက်မှု များမှတွေ့ရှိမှု အသစ်များသည်၊ မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်ကဟူသော အယူအဆမမှန်ကြောင်းကို စတင်ဖော်ထုတ်နိုင်ခဲ့၏။ သို့သော် မြန်မာအစ တကောင်းကဟူသော အယူအဆမှန်ကန်သေချာကြောင်းကို အထောက် အထားတင်ပြစရာ မရှိသေးဘဲ၊ ရှိနေခဲ့၏။

ဧရာဝတီစာပေခရီး

မြန်မာအစတကောင်းကနှင့် ကျောက်ဆည်က ဝိဝါဒကွဲလွဲမှုတွင် ဧရာဝတီစာပေခရီးသည် တစ်ခန်းတစ်ကဏ္ဍပါဝင်ခဲ့၏။ ဧရာဝတီစာပေ

အဖွဲ့ဝင်ပေါင်း ၄၁ ဦးပါဝင်၍ ဧရာဝတီမြစ်အစမှအဆုံး ၂၈ ရက်ကြာ ပဒုမ္မာသင်္ဘောဖြင့် စုံဆင်းခဲ့သော ဧရာဝတီစာပေခရီး

ခရီးကို ၁၉၉၈-ခု၊ မတ်လ ၁၆ ရက်နေ့မှ ဧပြီလ ၁၂ ရက်နေ့တိုင် ၂၈ ရက်အကြာ မေခ၊မေလိခ မြစ်ဆုံမှ ရန်ကုန်သို့ ရည်ရွယ်ချက်ပေါင်း များစွာဖြင့်သွားရောက်ခဲ့ကြသောခရီးဖြစ်သည်။ ကုန်ကြဋ္ဌေမှာ ထိုခေတ် အခါက ၁၀ သိန်းကျော်ရှိ၍ ပန်းမျိုးတစ်ရာစာပေမှ ငါးသိန်းနှင့် စာပေ အဖွဲ့အစည်းများ၊မိတ်ဆွေများနှင့် ဌာနဆိုင်ရာတို့မှ ကူညီငွေငါးသိန်းရှိ သည်။ ဧရာဝတီစာပေခရီးတွင် ပါဝင်ခဲ့သူ အဖွဲ့ပေါင်း ၄၁ ဦးရှိ သည်။ ပါဝင်ကြသူများထဲတွင် ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင် (မဟာ ဝိဇ္ဇာ)အပါအဝင် သမိုင်းကော်မရှင်မှ ဆရာကြီးဦးဆွဲ၊ ဦးအောင်မြတ်ကျော်၊ သမိုင်းသုတေသီ ဆရာသိန်းသန်းထွန်း၊ စာရေးဆရာ ဦးဌေးမောင်၊ ဗိုလ်မှူးကြီး **ပီကျော်ဟန်** (အငြိမ်းစား) စသူတို့လည်း ပါဝင်ခဲ့ကြ၏။ ဆရာကြီး ဒေါက်တာသန်းထွန်းမှာ ဧရာဝတီစာပေခရီးကိုလိုက်ပါမည်ဟု စီစဉ်ပြီးကာမှ မလိုက်ဖြစ်ခဲ့ရပါ၏။

ဧရာဝတီစာပေခရီးသည် ၂၇-၃-၁၉၉၈ ခုနေ့တွင် ထီးချိုင့်သို့ ရောက်ရှိ၏။ ထီးချိုင့်သို့ ရောက်ရှိသောအခါ ဆရာတော် ထီးချိုင့်နတ်စိုး ဘဝနတ်ထံပျံလွန်တော်မူသော အခန်းအနားနှင့်ကြုံကြိုက်၍ ဧရာဝတီ စာပေခရီးအဖွဲ့ဝင်များ ထီးချိုင့်တွင် တစ်ညအိပ်ကြ၏။ ကျွန်တော်သည် ထီးချိုင့်တွင် ကျွန်တော်၏ တပည့်ဖြစ်သူ ကိုမင်းဟန်နှင့်တွေ့၏။ ကိုမင်းဟန် သည် လူငယ်ရှေးဟောင်းသုတေသနသမားတစ်ဦး ဖြစ်သည်။ကျွန်တော် က ရှေးဟောင်းသုတေသန ဘာသာရပ်ကို ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်တွင် တက်ရောက်သင်ကြားရုံသာမက သမိုင်းသုတေသနဌာနတွင် အလုပ် အကိုင်ရရှိအောင် ရှာဖွေပေးခဲ့သူဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း တစ်နေ့တွင် ကိုမင်းဟန်က သူသည် ရန်ကုန်မှ တစ်နေရာရာသို့သွားရမည်ဖြစ် ကြောင်းပြောရာ ကျွန်တော်က၊ တစ်နေရာရာသွားမည်ဆိုပါက အခြား နေရာသို့မသွားဘဲ၊ မင်းဆွေမျိုးအစ်မတော်သူလည်း ရှိသည်ဆိုသော တကောင်းမှာသွားနေရန်တိုက်တွန်းခဲ့၏။ တကောင်းတွင် ရှေးဟောင်း သုတေသနအမြင်ရှိသူတစ်ဦး နှစ်ရှည်လများနေထိုင်ပါက ထိုအရပ်

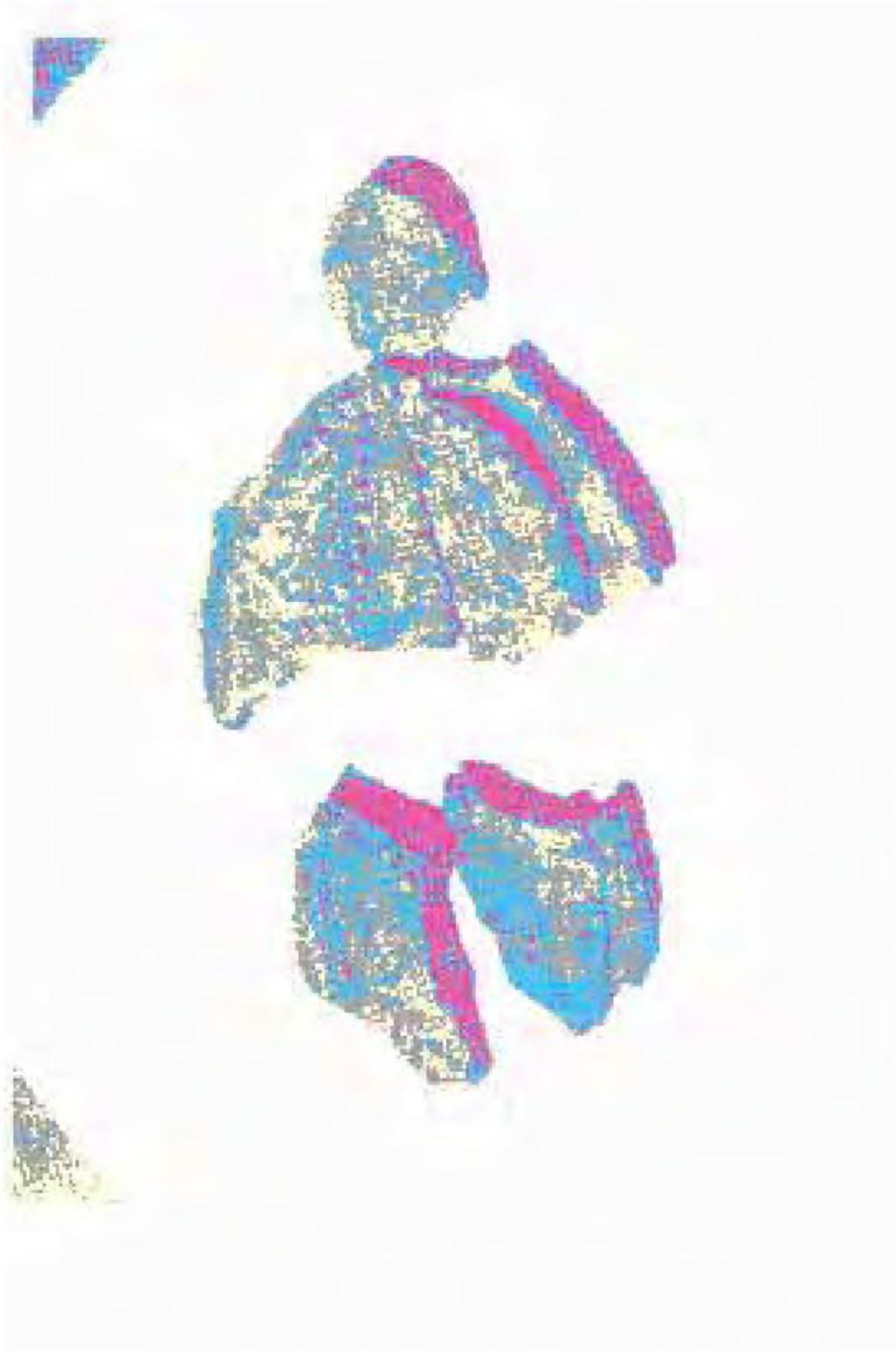
ပန်းမျိုးတစ်ရာစာပေ

စာတမ်းရှင်နှင့် သုတေသီကိုမင်းဟန်တို့ ထီးချိုင့်တွင်၏အမှတ်တရ
 တွင် မုချထူးခြားမှုတွေ့နိုင်မည်ဟု ယူဆကာ ကိုမင်းဟန်အား တကောင်း
 သို့ သွားနေရန် တိုက်တွန်းလိုက်ခြင်းဖြစ်သည်။

ဆင်ညှပ်ကုန်းမှသဲလွန်စ

ထီးချိုင့်ကိုရောက်၍ ဘုန်းကြီးပျံတွင် ကိုမင်းဟန်နှင့်တွေ့လျှင်
 သူက တကောင်းတွင်သူသည် ဆယ်တန်းကျောင်းသားများအား စာပြ
 ရင်းတကောင်းဝန်းကျင်ကို သုတေသနပြုနေကြောင်းပြော၏။ ထို့နောက်
 တကောင်းမြို့ဟောင်းမှ တောင်ဘက် ၆ မိုင်ခွဲအကွာတွင်ရှိသောနေရာ
 တစ်ခုမှ အုတ်ခွက်ပစ္စည်းများ မိမိစုဆောင်းထားကြောင်း ပျူပစ္စည်း
 ပျူအရိုးအိုးများ ဖြစ်နိုင်ကြောင်း ပြောကြား၏။ တကောင်းကိုတူးခဲ့သည်။

ဆင်ညှပ်ကုန်းမှ တွေ့ရှိရသောကြာဖတ်ပုံအုတ်ခွက်

ပန်းမျိုးတစ်ရာစာပေ

ဆင်ညှပ်ကုန်း၏ မေ့စကြာပုံပန်းကြွပါရှိသည့်အုတ်ခွက်

မှာ လေးကြိမ်ရှိပြီ၊ အနော်ရထာလက်ထက် ၁၁ ရာစုကို မကျော်နိုင်ပဲ ရှိရာမှ ဆင်ညှပ်ကုန်းမှ ပစ္စည်းသည် ဘယ်လိုပျံ့ခေတ်ဖြစ်နိုင်မလဲဟု ကျွန်တော်ကိုမင်းဟန်အားမေးရာ သူက ဆင်ညှပ်ကုန်းဒေသကို မတူးဖော်ရသေးကြောင်း၊ ဆင်ညှပ်ကုန်းတွင် ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)နှင့် ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ)တို့သည် ပျံ့ခေတ်သဲလွန်စများကို ရရှိနေကြောင်း။ သို့သော် ယခုအပိုင်းအစပစ္စည်းများကို ဆရာကြီးနှင့် ဦးဝင်းမောင် မတွေ့ရသေးကြောင်း သူတို့တွေ့ပါက ပျံ့ပစ္စည်းဟုတ်မဟုတ်ပို၍ ခိုင်မာမည်ဖြစ်ကြောင်း။ သို့မဟုတ် ရှေးဟောင်းသုတေသန ဦးစီးဌာနမှတွေ့ရှိလျှင်လည်း ထိုကိစ္စရှင်းသွားမည်ဖြစ်ကြောင်း ပြောပါသည်။ ထိုနေ့ညက ကျွန်တော်သည် ကိုမင်းဟန်ပြောပြသော ပျံ့ခေတ်

ပစ္စည်းများကို စိတ်ကူးနှင့် စဉ်းစားရင်း ပဒုမ္မာသင်္ဘောပေါ်တွင် တစ်ညလုံး အိပ်မပျော်နိုင်ပဲ ရှိ၏။ ကိုမင်းဟန်သည် ရှေးဟောင်းအတွေ့အကြုံ ရှိသူမို့ သူက ပျူဟုဆိုပါက ဧရာဝတီစာပေခရီးသည် အဖိုးမဖြတ်နိုင်သော သဲလွန်စကို ဖော်ထုတ်နိုင်တော့မည်ဖြစ်၏။

၂၈-၃-၉၈ ခုနေ့တွင် ကျွန်တော်တို့ ထီးချိုင့်မှတကောင်းသို့ နံနက်ရှစ်နာရီထွက်လာခဲ့ကြရာ တကောင်းသို့ နံနက် ၁၁ နာရီတွင် ရောက်၏။ ခရီးရောက်မဆိုက်ပင် တကောင်းမှ ဆင်ညှပ်ကုန်းသို့ ထွက်ခဲ့ရာ ဆင်ညှပ်ကုန်းတွင် ပထမဆုံးတွေ့ရသောပစ္စည်းမှာ ကျိုးခြင်းပဲ့ခြင်းလုံးဝမရှိသော အစင်းလက်ရာပါသည့် အုတ်တစ်ချပ်ပင်ဖြစ်ပါ၏။ ပျူအုတ်တစ်ချပ်ကို တွေ့ရုံမျှဖြင့် ကျွန်တော်ပျော်သွားသည်။ ကျွန်တော်တို့သည် လှည်းတစ်စီးကို မေတ္တာရပ်ခံ၍ ဆင်ညှပ်ကုန်းမှ အရှေ့မြောက်ဘက်ရှိ သုံးမိုင်ခန့်ဝေးသော ဦးတင်ဝင်း၏လယ်ထဲသို့ သွားသည်။ ထိုလယ်ထဲတွင် ရှေးဟောင်းအုတ်ခွက်ပုံကြီးတစ်ပုံကို တွေ့ရ၏။ ထိုနေရာတွင် အုတ်ကျိုးပွဲများနှင့် ပြည့်နှက်နေ၏။ ကျွန်တော်တို့သည် အုတ်ခွက်ပုံကြီးအား ဓာတ်ပုံရိုက်ပြီး အုတ်ခွက်ကျိုးများကို ရွေး၍ ယူပြီး ထိုနေရာကို ခြံခတ်၍ ထားရန် ထိုနေရာမှ အုတ်ခွက်ကျိုးများကို ရွှေ့ပြောင်းမပြစ်ရန် ထိုနေရာတွင် သီးနှံမစိုက်ပျိုးရန် မှာကြားဆွေးနွေးပြီး ပြန်ခဲ့၏။

ဦးတင်ဝင်းလယ်ထဲမှ အုတ်ခွက်အပိုင်းအစ ၃၀ ကျော် ကျွန်တော်တို့ ယူလာခဲ့သည်။ ထိုအုတ်ခွက်များကို ပျူခေတ်ပစ္စည်းများအဖြစ် လက်ခံသော်လည်း ဘာကြောင့်ပျူဟူ၍ ပြောနိုင်သည့်ဆိုသောအချက်များနှင့် ပတ်သက်၍ကား သက်သေပြနိုင်ရန် လို၏။ ပညာရှင်များလေ့လာသုံးသပ်ဝေဖန်မှုဆုံးဖြတ်မှုပေးရန် လိုအပ်၏။ တဖန်ထိုပစ္စည်းများကို အရိုးအိုးတွေလား၊ ဘာတွေလဲဆိုသောအချက်ကိုလည်း ကောက်ချက်မချနိုင်သေးပဲရှိသည်။ မန္တလေးရောက်၍ ဆရာကြီးဦးမောင်မောင်တင် (မဟာဝိဇ္ဇာ) သင်္ဘောပေါ်သို့တက်လာမှ ထိုပစ္စည်းများကိုပြ၍ ပစ္စည်းများတွေ့ရှိပုံမှ အစရှင်းပြရာ ဆရာကြီးက “ဒါတွေကို ငွေတစ်သန်းနဲ့ မလဲနိုင်ဘူး” ဟု

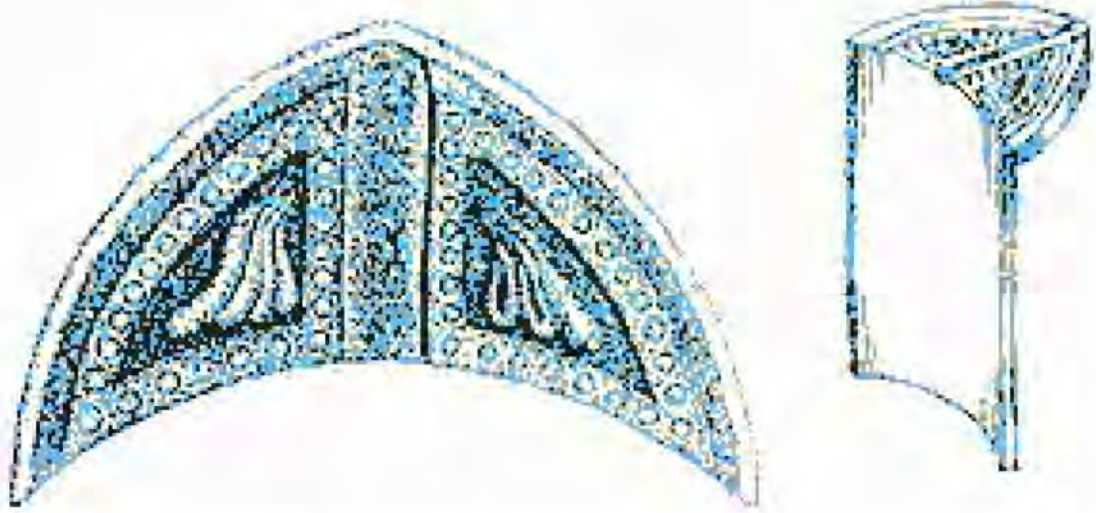
ပြောပါ၏။ ဆရာကြီးဦးမောင်မောင်တင်က “ငွေတစ်သန်းဆိုတာ ဒေါ်လာ တစ်သန်း ဒေါ်လာ တစ်သန်း”ဟု ဆက်၍ပြောသည်။ ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)သည်၊ ဧရာဝတီစာပေခရီးကို မန္တလေးရောက်မှ သင်္ဘောပေါ်သို့ ရောက်ရှိပူးပေါင်းခြင်းဖြစ်သည်။ ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)သည် အရပ်ကပုပု၊ သူစိတ် ဝင်စားသော ပျူ အုတ်ခွက်အကျိုးအပွဲများကို အလင်းရောင်ဖြင့် ယူကြည့်လိုက်၊ မတ်တပ်ရပ် လိုက်၊ ဆောင့်ဆောင့်ထိုင်ကြည့်လိုက်နှင့် ထို ပစ္စည်းများက ဆရာကြီးကို မည်မျှစိတ်လှုပ်ရှားစေသည်ကို သိသာလှပါ သည်။

ကျွန်တော်တို့ ဆင်ညှပ်ကုန်း ဦးတင်ဝင်းလယ်ထဲမှ ရရှိလာသော ပစ္စည်းများမှာ နှစ်မျိုးဖြစ်သည်။ ထိုပစ္စည်းများကို ကျွန်တော်တို့သည် ပဒုမ္မာ သင်္ဘောပေါ်တွင် ဆရာကြီးဦးမောင်မောင်တင်၊ ကျောက်စာ မှင်စာ ပညာရှင် ဆရာကြီးဦးဆွဲ၊ ဦးအောင်မြတ်ကျော်၊ အငြိမ်းစား တိုင်းမင်းကြီး ဦးတင်ဦး၊ ဆရာဦးဌေးမောင်၊ ဦးသိန်းသန်းထွန်းနှင့် အခြား ဧရာဝတီစာပေ ခရီးသည်များ ပါဝင်လျက်ပဏာမလေ့လာမှုကို ပြုခဲ့ကြ၏။ သို့ သော် တိကျသောအဖြေမပေးနိုင်သေးပဲ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာမှုများပြုရဦး မည်ဟုသော ဆရာကြီးဦးမောင်မောင်တင်က ဆို၏။

ပုဂံသို့ရောက်ရှိသောအခါ ဆင်ညှပ်ကုန်းမှ အုတ်ခွက်များ အကြောင်းကို ဆရာကြီးဦးမောင်မောင်တင်က (မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ပဒုက္ကမ္မ စာပေခရီးသည်အဖြစ် တက်ရောက်လာသော ဦးနန်းလှိုင် (ပုရိသ)၊ ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ)တို့သည် ၁၉၉၈ ခုနှစ်၊ ဧပြီလ ၄ ရက်နေ့ညတွင် ဒုတိယအကြိမ် ဆွေးနွေးခဲ့ကြ၏။

အုတ်ခွက်များကို စတင်လေ့လာခြင်း

ထို့နောက် တမ္ပဝတီဦးဝင်းမောင်ရန်ကုန်မြို့သို့လိုက်လာခဲ့ပြီး ဧရာဝတီစာပေခရီးအဖြင့် ပါလာသော အုတ်ခွက်များကို ဆရာကြီး

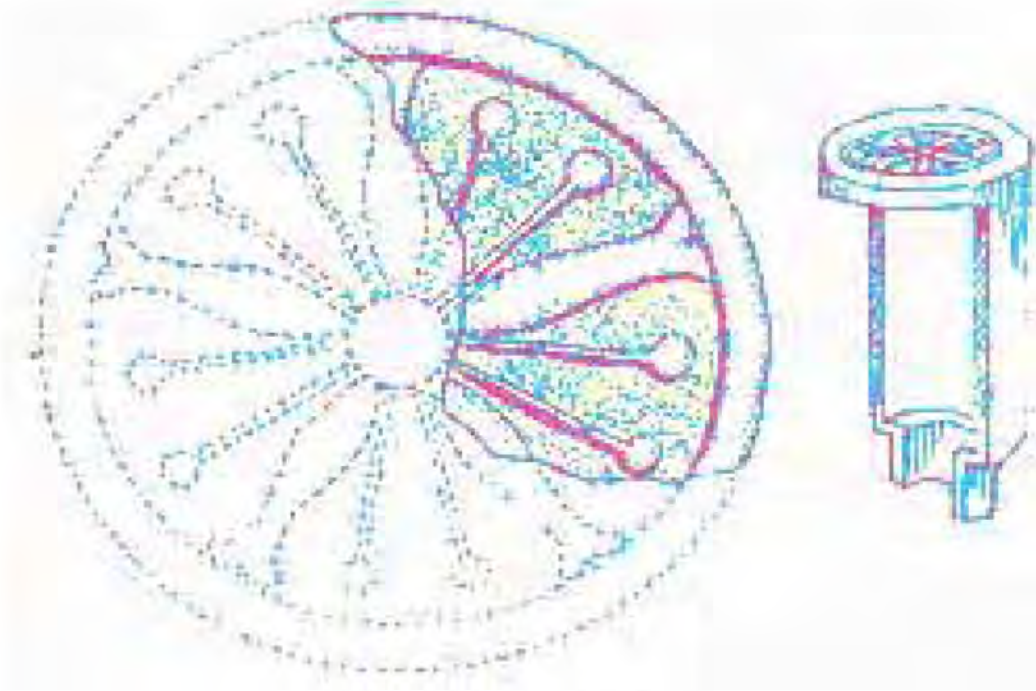
ဆင်ညှပ်ကုန်းအုတ်ခွက်ပုံစံ - (၁)

ဦးမောင်မောင်တင်နှင့်အတူ တိုင်းထွာခြင်း၊ အုတ်ခွက်နမူနာများကို ပုံစံ ရေးဆွဲခြင်းတို့ ပြုလုပ်၏။

အုတ်ခွက် ၂ မျိုး ၂ စားအနက် ပထမအုတ်ခွက်အမျိုးအစား မှာ အောက်ခြေအလျား ၂၃ စင်တီမီတာ အမြင့် ၁၅ စင်တီမီတာရှိသော ကြာဖတ်ပုံ အုတ်ခွက်ဖြစ်၍၊ အခြေမှ အထက်သို့ အနည်းငယ်ဟိုက်၍ နေ၏။ ဗဟိုတည့်တည့်နှင့်ဘေးဘယ်ညာတို့၌ ရေဆင်းရန် မြောင်းငယ် များပါရှိပြီး အတွင်းသုံးမြောင့်ပုံ ကနုတ်ပန်းများကို ပုတီးတန်းနှင့် သုံးဘက် ဘောင်ခတ်ထားသည်။ **ပုံ (၁)**

ဒုတိယ အုတ်ခွက်အမျိုးအစားမှာ အဝိုင်းပုံဖြစ်ပြီး၊ ဓမ္မစင်္ကြာ ပုံသဏ္ဍာန် ပန်းကြွဖော်ထားသည်။ ဗဟိုတွင် ပန်းတောင်းချက်မပါရှိပြီး ဘေး၌ တံကူလှည်းဘီးဘောင်ပါရှိသည်။ ကောက်တံ ၁၅ ချောင်းပါရှိ သည့်အနက် အကြီးငါးချောင်းနှင့် ထိပ်တွင် အစက်များပါသော အငယ် ၁၀ ချောင်းတို့ဖြစ်သည်။ အုတ်ခွက် အရွယ်အစားနှစ်မျိုးဖြစ်ပြီး အကြီးမှာ အချင်း ၂၀ စင်တီမီတာရှိ၍၊ အငယ်မှာ အချင်း ၁၃ စင်တီမီတာ အသီးသီးရှိကြသည်။ **ပုံ (၂)၊ ပုံ (၃)**

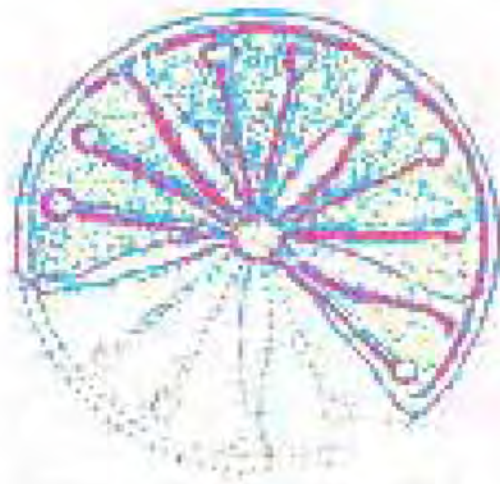

ဆင်ညှပ်ကုန်းအုတ်ခွက်ပုံ (၂)

အုတ်ခွက်များ၏ နောက်ကျော၌ အုတ်ခွက်မျက်နှာပြင်နှင့် ထောင့်မတ်ကျစွာ ပိုက်လုံးခြမ်းပုံသဏ္ဍာန် အဆက်ရာများရှိသည်။

ဧရာဝတီစာပေခရီးမှ သယ်ယူလာသော အုတ်ခွက်ပစ္စည်းများ ကို လေ့လာပြီး သတင်းအချက်အလက်ပိုမို ပြည့်စုံစေရန် ၁၉၉၉ ခု၊

ဆင်ညှပ်ကုန်းအုတ်ခွက်ပုံ - (၃)

ပန်းမျိုးတစ်ရာစာပေ

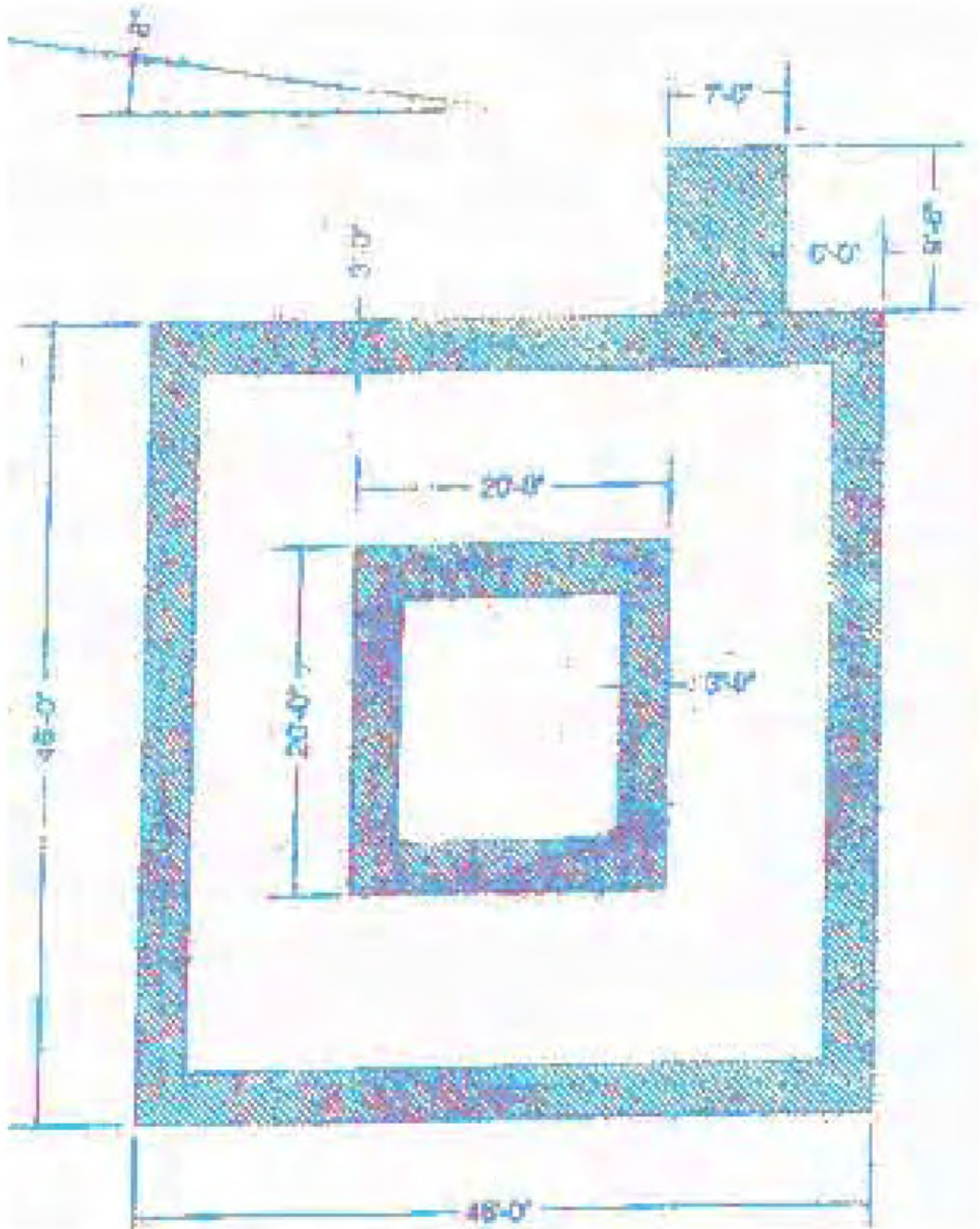

ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)

အောက်တိုဘာလတွင် ဆရာကြီး ဦးမောင်မောင်တင်နှင့် ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ) တို့သည် ဆင်ညှပ်ကုန်းရွာ၊ ထိုပစ္စည်းများတွေ့ရှိရာ ကုန်းသို့ ကွင်းဆင်း သွားရောက် လေ့လာခဲ့ကြသည်။

အခြားပျူမြို့ကြီးများနှင့် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာခြင်း

ထိုကုန်းမှာ ရှေးဟောင်း အဆောက်အဦးပျက်တစ်ခုဖြစ်ပြီး မြေပြင်ထက် ၆ ပေခန့် မို့မောက်လျက်ရှိသည်။ ကုန်းမှ တွေ့ရှိရသော အုတ်ခဲတိုင်းတွင် ပျူခလေ့ဟု ပြောစမှတ်ပြုကြသော “လက်စင်းရာ” အရေးကြောင်းများ ပါရှိခဲ့သည်ကို ထပ်မံလေ့လာခွင့်ရခဲ့သည်။ အစင်း

ပုံ - (၈)

ဆင်ညှပ်ရိုးမှ အဆောက်အဦးပန္နက်ပုံ

ပန်းမျိုးတစ်ရာစာပေ

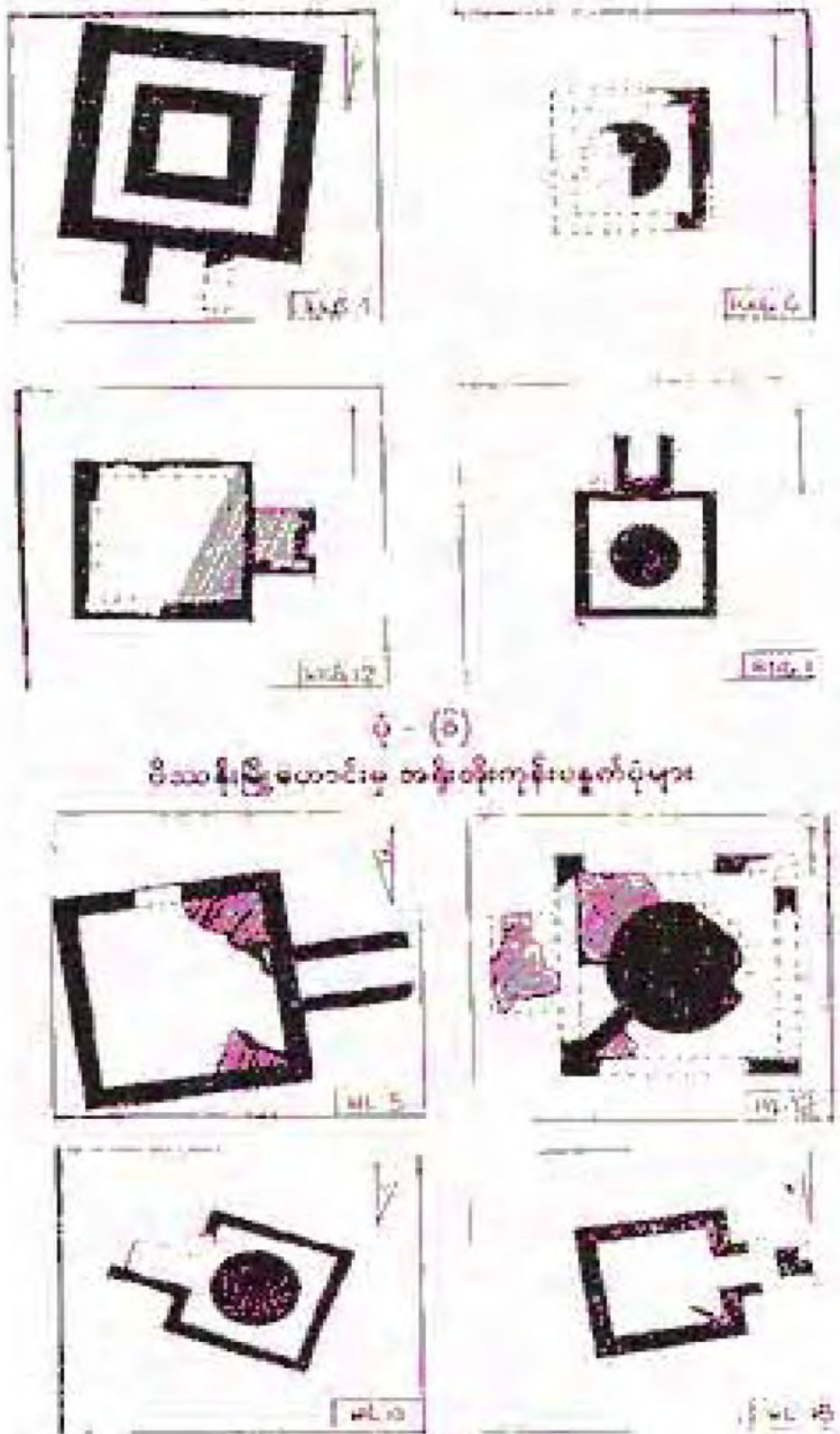
ရာပါသောအုတ်များကပင် ထိုကုန်းသည် ၁၁-ရာစု အနော်ရထာမင်းကြီး လက်ထက် ထက်စောနိုင်ကြောင်း လမ်းစဖော်ပြလျက်ရှိသည်။

ထိုကုန်းကို သက္ကရာဇ် ၂၀၀၀ ပြည့်နှစ်၌ ရှေးဟောင်းသုတေသန ဌာနမှ တူးဖော်ရာတွင် အလျားအနံ ၄၆ ပေပတ်လည်ရှိ စတုရန်းပုံ အတွင်း အုတ်ရိုးတို့ပေါ်ထွက်လာသည် ပုံ (၈) အပြင် အုတ်ရိုး၏ အရှေ့တောင် ဘက်စွန်း၌ အလျား ၉ ပေ ၆ လက်မခန့်ရှိ လှေကားအိမ်တစ်ခုလည်း ပါရှိခဲ့ရာ၊ ထိုပန္နက်ပုံအဆောက်အအုံသည် ပဿာနိုးမြို့ဟောင်းတူးဖော် မှုမှ ကေ-ကေ-ဂျီ ၄ ကုန်း အဆောက်အဦးနှင့် ပုံသဏ္ဍာန်ချင်းရော၊ အရွယ် ပမာဏပါ တူညီမှုရှိနေပေသည်။ ထိုကုန်းအမှတ် (၄)၏အပြင် အုတ်ရိုးမှာ ၄၇ ပေ ပတ်လည်နှင့် အတွင်းအုတ်ရိုးမှာ ၂၄ ပေ ပတ်လည်ရှိကြပြီး တောင်ဘက်မျက်နှာ၌ ၁၁ ပေ အလျားရှိသော လှေကားတစ်စင်းပါရှိသည်။

ကုန်းနှစ်ခုစလုံးသည် တောင် မြောက်တည့်တည့်တန်းလျက် မရှိကြဘဲ၊ မြောက်တည့်တည့်မှ အရှေ့သို့ ၇-ဒီဂရီခန့် စောင်းနေကြပုံ ချင်းလည်းတူညီကြသည်။

ဤသို့ လှေကားပါရှိသော လေးထောင့်ပုံ ပန္နက်အဆောက်အဦး များကို သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းတွင် မသိကျကုန်း၊ ပိဿာနိုးမြို့ဟောင်း တွင် ကုန်းအမှတ် ၄-၆-၁၂-၁၄-၁၈ နှင့် ၂၄၊ ဟန်လင်ကြီးမြို့ဟောင်း တွင် ကုန်းအမှတ် ၅-၁၂-၁၃ နှင့် ၁၅၊ မိုင်းမောရွာအနီးမှ ပင်လယ်မြို့ ဟောင်း တွင် ကုန်းအမှတ် ၇ နှင့် ၈ ဟူ၍ ပျူမြို့ဟောင်းတိုင်း၌ တွေ့ရှိ ရတက်ပေသည်။

ထိုကုန်းများပတ်ဝန်းကျင်မှ အရိုးအိုးများလည်း တွေ့ရှိလေ့ရှိ ရာ ဝိဿနိုးကုန်း၊ အမှတ်-၁၂၊ မှ အရိုးအိုး ၈၀ ခန့်အထိ တွေ့ရှိခဲ့ရ ဘူးသည်။ ထို့ကြောင့် ဤပန္နက်ပုံ အဆောက်အဦးများကို ပျူခေတ်တူး ဖော်မှု မှတ်တမ်းများ၌ အရိုးအိုးမြှုပ်နှံရာ အဆောက်အအုံဟု မှတ်ထားခဲ့

ပုံ - (၆)

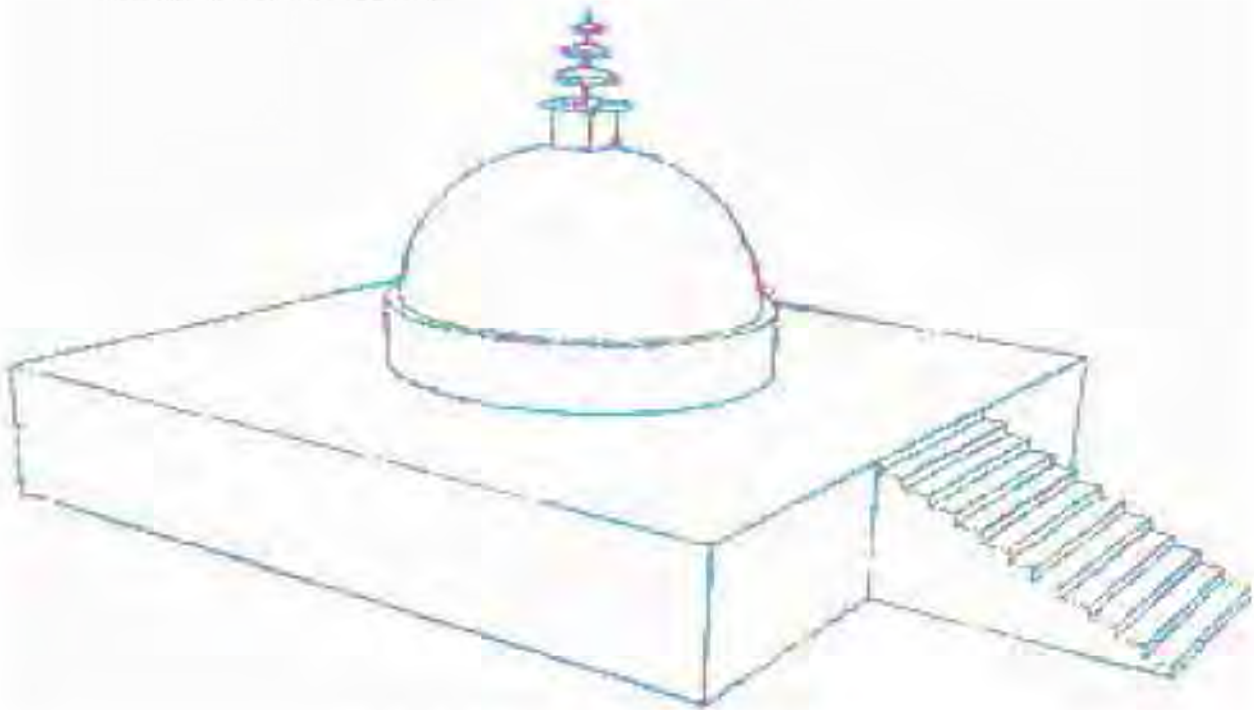
ပိတ်လက်ဖြင့် ယောင်မှ အစွဲတိုကုန်ပစ္စည်းပုံများ

ပုံ (၇)

ပိတ်လက် (ပိုင်စော)ဖြင့် ယောင်မှ အစွဲတိုကုန်ပစ္စည်းပုံများ

ခဲ့ပေသည်။ ပုံသဏ္ဍာန်အားဖြင့် အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ အန္ဓရပြည်နယ်၊ အမရဝတီ
 နှင့် နဂရဇနကဏ္ဍာအရပ်ရှိ ရှေးဟောင်းစေတီငယ်များ၏ ပန္နက်ပုံနှင့်
 ဆင်တူပြီး အောက်ခြေ၌ လေးထောင့်ပုံရင်ပြင်တော်အမြင့်နှင့် ယင်းသို့
 တက်ရန် လှေကားတစ်ဖက်ပါရှိပြီး ရင်ပြင်အလယ်၌ ဥထက်ခြမ်းပုံ
 စေတီတော် ကိုယ်ထည်နှင့် အထွဋ်ထီးအဆင့်ဆင့်တို့ပါရှိသော စေတီတော်
 ပုံစံမျိုး ဖြစ်နိုင်ပေသည်။

**ပုံ (၉) အရိုးကုန်းများ၏ မူလပုံစံ
 အိန္ဒိယနိုင်ငံ-နဂရဇနကဏ္ဍရှိ စေတီတော်ငယ်ပုံစံ**

အန္ဓရစေတီကုန်း၏ ပန္နက်ပုံသည် ပျူခေတ်အရိုးအိုးကုန်း
 အဆောက်အဦများနှင့် ပုံသဏ္ဍာန်ချင်းတူသည်သာမက ဆင်ညှပ်ကုန်း
 အုတ်ခွက်နှစ်မျိုးနှင့် နီးစပ်သော အုတ်ခွက်များကို သရေခေတ္တရာမြို့
 ဟောင်းပြတိုက်နှင့် ရန်ကုန်ရှေးဟောင်း သုတေသန ရုံးချုပ်တို့တွင်းလည်း
 တွေ့ရှိမှတ်တမ်းပြသထားပြီး ဖြစ်သည်။

ပန်းမျိုးတစ်ရာစာပေ

**ဆင်ညှပ်ကုန်းနှင့် ဆင်တူသော သရေခေတ္တရာမြို့ဟောင်းမှ အုတ်ခွက်၊
ပျံလက်ရာများအဖြစ်**

ထိုအုတ်ခွက်များမှာ အပြည့်စုံရှိမည်ဆိုသော် အုတ်ခွက် နောက်မှာ ပိုက်လုံးခြမ်းပုံများ ထောင့်မှန်ကျစွာ ဆက်စပ်လျက်ရှိကြောင်း တွေ့ရှိရသည်ဖြစ်ရာ၊ အချို့ရွာသားများက လေးခြမ်းစပ်၍ အရိုးအိုး ပုံ သဏ္ဍာန်ရှိသည်ဟုလည်းကောင်း၊ အချို့ပညာရှင်များကလည်း အပြင် အုတ်ရိုး၏ အမိုးအုတ်ကြွပ် အစွန်းများဖြစ်သည်ဟူ၍လည်းကောင်း၊ အယူ အဆများကွဲပြားလျက် ရှိသည်။ ထိုအုတ်ခြမ်းများ၏ အသုံးပြုပုံ အမှန်ကို သိရှိရန် ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာနမှ ဤကုန်း သို့မဟုတ် အလားတူ ကုန်းတစ်ခုတစ်ခုကို စနစ်တကျ ဆက်လက်တူးဖော်ရဦးမည် ဖြစ်ပေ သည်။

မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ တကောင်းမြို့အနီး ဆင်ညှပ်ကုန်းရွာထိပ် ကုန်းမှ ဧရာဝတီစာပေခရီးတွေ့ရှိရသော အုတ်ခွက်များ၊ ပိုက်လုံးခြမ်းများ၊ အုတ်ခဲများသည်-

- (က) အုတ်ခဲတိုင်း၌ လက်စင်းရာပါရှိခြင်း။
- (ခ) ပန္နက်ပုံအားဖြင့် ဗိဿနိုး ကုန်းအမှတ် ၄ နှင့်ပုံသဏ္ဍာန် တူညီခြင်း။
- (ဂ) အလားတူ အုတ်ခွက် (သို့မဟုတ်) အမိုးပြားများကို သရေ ခေတ္တရာမြို့ဟောင်းမှလည်း ရရှိခဲ့ဘူးခြင်းတို့က ထိုကုန်း သည် အေဒီ ၇ ရာစုဝန်းကျင်ကပင် တကောင်းမြို့အနီးတဝိုက်၌ တည် ရှိခဲ့သော ပျူခေတ် လက်ရာများဖြစ်နေသည်ကို မငြင်းသာအောင် သက်သေပြလျက်ရှိ ပေသည်။

“တကောင်းသည် အနော်ရထာမင်းကြီးလက်ထက်က ၁၁ ရာစု ထက် မစောနိုင်ဆိုသော ယခင်က အဆိုကို ဧရာဝတီစာပေခရီးအုတ် ခွက်တို့က ချေဖျက်၍ တကောင်း၏ ပျူယဉ်ကျေးမှုသဲလွန်စကို ဖော် ထုတ်ပေးနိုင်ခဲ့သည်”ဟု ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ) ကို ဆင်ညှပ်ကုန်း အုတ် ခွက်များနှင့် ပတ်သက်၍ မှတ်ချက်ပေးပါ၏။

ရှေးဟောင်းအဆုံးအဖြတ်

ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာနသည် ၂၀၀၀ ပြည့်နှစ်တွင် ဆင်ညှပ် ကုန်းရွာအနီး ဖော်ပြပါ ဦးတင်ဝင်း၏ ကုန်းကိုတူးဖော်လေ့လာခဲ့ရာတွင် ထိုကုန်းမှ အမိုးမိုးရာတွင် သုံးစွဲသည်ဟုယူဆရသော (အချို့ကလည်း အရိုးအိုး၏ အပိုင်းအစများနှင့်တကွများဟု ပြောဆိုကြသည်) များစွာ သော အုတ်ခွက်များ၊ အုတ်ပြွန်ခြမ်းများနှင့်တကွ ရှေးဟောင်းအဆောက် အဦး ပန္နက်ရာတစ်ခုကိုပါ တူးဖော်နိုင်ခဲ့သည်။ ထိုရှေးဟောင်းအဆောက် အဦးသည် တောင်တွင်းကြီးမြို့နယ် ဗိဿနိုးမြို့ဟောင်းမှ ကေ-ကေ- ဂျီ-၄၊ အဆောက်အဦးနှင့် အရွယ်အစားရော၊ ပုံသဏ္ဍာန်ပါ တူညီမှုရှိ

ဦးဝင်းမောင် တမ္ပဝတီနှင့် စာတမ်းရှင် ချစ်စံဝင်း

သောကြောင့်ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာနမှ ဆင်ညှပ်ကုန်းယဉ်ကျေးမှု သည် ခရစ်နှစ် ၅ ရာစုမှ ၇ ရာစုအတွင်းထွန်းကာခဲ့သော လက်ရာဟု သတင်းထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။

ထို့ကြောင့် မြန်မာအစ တကောင်းက အယူအဆသည်၊ ဒဏ္ဍာရီ မဟုတ် လက်တွေ့ဖြစ်ကြောင်း၊ ဧရာဝတီစာပေခရီးက သယ်ဆောင် လာသော ဆင်ညှပ်ကုန်းရွာအုတ်ခွက်များက သက်သေပြခဲ့သည်။ ဆရာကြီး ဦးဖိုးလတ် မြန်မာအစ စာတမ်းပါမှတ်တမ်းအတိုင်း - တကယ်သေချာ၊ ခိုင်မာ၊ ယုံကြည်၊ အားကိုးလောက်သော အဖြေကို ရှာဖွေတွေ့ရှိပြီဟု ဆို ရမည် ဖြစ်ပါသည်။

ဧရာဝတီစာပေခရီးတွင် ဆရာကြီးလွှဲ၏ တပည့်ဆရာကြီးထံမှ ရှေးဟောင်းအမွေ၊ သမိုင်းအမွေရရှိခဲ့သော၊ ဆရာဦးအောင်မြတ်ကျော် လည်း ပါဝင်ခဲ့သည်။ ဆရာကြီး ဦးအောင်မြတ်ကျော်က မြန်မာအစ ကျောက်ဆည်၊ မြစ်သားက အဆိုကို ဆန့်ကျင်၍ ဆွေးနွေးရေးသားမှု များရှိသည်ကို ဆရာကြီးလွှဲအား တင်ပြရာ ဆရာကြီးက “ဆွေးနွေးကြ ပါစေ၊ ဆွေးနွေးပြီး တကယ့်အမှန်ပေါ်လာရင်လဲပြီးတာပေါ့” ဟု ပြန်လည် ပြောကြားလိုက်သည်ကို မှတ်သားထားခဲ့ကြောင်း ပြောပြသည်။ ဆရာကြီး လွှဲ၏ ယင်းသဘောထားအရ ဆရာကြီးသည် မြန်မာအစ ကျောက် ဆည်က ဟူသော အယူအဆကို ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်အားလည်း မတူး ဖော်ရာ တကောင်းကိုလည်း မတူးရသေးမို့ မိမိ၏ထင်မြင်ယူဆချက်ကို ရိုးသားစွာ ထုတ်ဖော်ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုထုတ်ဖော်မှုအပေါ် အချို့သောသူ တို့က တိုင်းရင်းသားအချင်းချင်း စည်းလုံးညီညွတ်မှု ပြိုကွဲအောင် ကြံ ဆောင် ပြောဆိုခဲ့ကြသည်။

သမိုင်းဆိုင်ရာ အမြင်ဟူသည်

သမိုင်းဆိုင်ရာ အမြင်ဆိုသည်မှာ မိမိမျက်မှော်ကာလတွေ့ မြင်ရသော အထောက်အထားများအပေါ်တွင် သုံးသပ်မှတ်ချက်ပေးလေ့ ရှိရာ အသစ်အထောက်အထားများ တွေ့ရှိလာသောအခါ သမိုင်းဆိုင် ရာ အမြင်သည် ပြောင်းလဲစမြဲပင် ဖြစ်သည်။

တစ်ခါက ဆရာကြီး လွှဲကိုယ်တိုင် ကျစွာမင်းကြီး၏ ဩဇာ သည် ဧရာဝတီမြစ်အရှေ့ဘက်ကမ်းတွင်သာ ဩဇာကြီးမားခဲ့သည်။ အနောက်ဘက်ကမ်းသို့ မရောက်ဟုဆိုခဲ့ဘူး၏။ သို့သော် လင်ကဘော၊ လမ်းရွာ၊ ဆိပ်ဖြူနှင့် တန့်ကြည်တောင်ခြေရင်း ပေါက်ရွာတို့တွင် ကျစွာ မင်းကြီးရေးထိုးထားသော ကျောက်စာများကို တွေ့ရှိသောအခါ ဆရာကြီး လွှဲသည် သူ၏ အယူအဆကို စွန့်လွှတ်ခဲ့၏။

ယခုလည်း ဆရာကြီးလှစ်၏ နောက်ပိုင်းတွင်. . .

(က) မိုင်းမောကို တူးဖော်တွေ့ရှိခဲ့ခြင်း။

(ခ) တကောင်းဝန်းကျင်တွင် ပျူခေတ် သဲလွန်စများ တွေ့ရှိခြင်း။

(ဂ) ဆင်ညှပ်ကုန်းရွာ ရှေးဟောင်း အဆောက်အဦးပျက် ကို တူးဖော်တွေ့ရှိချက်များအရ မြန်မာအစ ကျောက်

ဆည်ကဟူသော အယူအဆကို ဆရာကြီးလှစ်ကိုယ်တိုင် အသက်ရှင် ထင်ရှားရှိပါက မိမိ၏အယူအဆကို စွန့်လွှတ်မည်ဖြစ်၍ ထိုတွေ့ရှိချက် များကြောင့် ဆရာကြီးဦးဖိုးလတ်သည် ရောက်ရာဘဝမှ ဝမ်းသာကျေနပ် မှုရှိမည် အမှန်ဖြစ်ကြောင်း ယုံကြည်လျှက် ဤစာတမ်းကို ဖတ်ကြားရပါ သည်။

ချစ်စံဝင်း

လမင်းအိမ်

၁၀-၆-၂၀၀၂

မိုးငြိမ်းကိုးကားသည့် စာအုပ်များ

- ၁။ ရှေးဟောင်းမြန်မာမြို့တော်များ-
ဦးအောင်သော်၊ ဦးမြင့်အောင်၊ ဦးစိန်မောင်၊ ဦးသန်းဆွေ။
၁၉၉၃ ခု၊ မတ်လ၊ ဒုတိယအကြိမ်။
တကောင်းမြို့ဟောင်းတူးဖော်လေ့လာတွေ့ရှိချက်များ။
- ၂။ ပုဂံရက်သတ္တပတ် ဟောပြောချက်များ။
မြန်မာနိုင်ငံ ရှေးဟောင်းသုတေသနဌာန
၁၉၆၁ ခု၊ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်အစိုးရ
ပုံနှိပ်ရေးနှင့် စာရေးကိရိယာဌာန၊ ရန်ကုန်မြို့။
- ၃။ ပညာပဒေသာ စာစောင်-၁၉၆၆၊ ဇွန်လ
ဗိဿနိုးမြို့ဟောင်းနှင့် သမိုင်းအမြင် ဦးဘရှင်။
- ၄။ တကောင်းမြို့ဟောင်းနှင့် ပတ်ဝန်းကျင် ကျေးရွာများသို့ ကွင်းဆင်း
လေ့လာခြင်း တွေ့ရှိချက်။
၁၂-၃-၉၇ ။ ၁၇-၃-၉၇ ။
ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ)
- ၅။ ဦးဖိုးလတ်၏ မြန်မာအစ - ၁၉၆၆
- ၆။ ၁၁-ရာစုမတိုင်မီက တကောင်းအတွက် ဧရာဝတီစာပေခရီး၏
အထောက်အထား၊ ဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ မဟာ-အတွဲ-၁ အမှတ်
၁၁-၁၃-၁၂-၂၀၀၁)။
- ၇။ ဧရာဝတီစာပေခရီး၊ ဆင်ညှပ်ကုန်ရွာမှ ရရှိခဲ့သော ပျူခေတ်
အုတ်ခွက်များတွေ့ရှိမှု၊ စာတမ်း ဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ)
(၁၉-၁၂-၂၀၀၁)

- ၈။ တကောင်းနယ်မှ **ပျူအထောက်အထားများစာတမ်း**
ဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ)
- ၉။ အနော်ရထာ အရင်က မြန်မာနိုင်ငံ
ဗိုလ်မှူးဘရွှင် - တတိယ အကြိမ် - ၁၉၉၈
အင်းစာပေတိုက် - ၁၃၆/၃၆-လမ်း၊ ရန်ကုန်။
- ၁၀။ အခြေပြ မြန်မာနိုင်ငံရေးသမိုင်း --- ပထမတွဲ။
မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ် လမ်းစဉ်ပါတီ - ဗဟိုကော်မတီဌာနချုပ်။
ပထမပုံနှိပ်ခြင်း - ၁၉၇၀ ပြည့်နှစ်၊ ၃၀၀၀၀။
ဒုတိယပုံနှိပ်ခြင်း - ၁၉၈၃ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ။
- ၁၁။ မြန်မာ့စွယ်စုံကျမ်း၊ အတွဲ-၁၀၊ မြတ် -- ယူး။
ရန်ကုန်မြို့ -- မြန်မာနိုင်ငံ ဘာသာပြန် စာပေအသင်း။
ပထမနှိပ်ခြင်း - ၁၉၆၆ ။
စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက် - ၃၆၁၊ ပြည်လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့။
- ၁၂။ မြန်မာနိုင်ငံ သမိုင်း -- ပဉ္စမတန်း။
၁၉၈၀ ပြည့်နှစ်၊ မေလ - ၂၀၀၀၀၀။
စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက် - အမှတ် - ၃၆၁၊ ပြည်လမ်း။
ရန်ကုန်မြို့။
- ၁၃။ ရှေးခေတ် မြန်မာ့တပ်မတော် မှတ်စုများ -
နတ်မောက်ဘုန်းကျော်
ပထမပုံနှိပ်ခြင်း - ၁၉၆၇ - (၁၇၀၀၀)
စာပေဗိမာန် -
- ၁၄။ မန္တလေးတိုင်း၊ ကျောက်ဆည်ခရိုင် မြစ်သားရွာကွင်းဆင်းလေ့လာ
ချက်မှတ်စု -
ဦးဝင်းမောင် (တမ္ပဝတီ) - ၄-၁၂-၂၀၀၀